

MISIUNEA

Revista Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu”

Anul I, nr. 1/2014

MISIUNEA

Revista Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu”

Director fondator:

Prof.univ.dr. **Valentin Ciorbea**
valentinciorbea@yahoo.com

Colegiul de redacție:

Redactor-șef – comandor dr. **Marian Moșneagu**
mosneagu_marian@yahoo.com

Redactor – Pr. dr. **Laurențiu Rădoi**

Secretar de redacție – dr. **Teodora Giurgiu**
teodora.giurgiu@gmail.com

Colaborator permanent: **Dumitru Manolache** – ziarist

Adresa redacției:

Mănăstirea Dintr-un Lemn - Comuna Frâncești, județul Vâlcea,
cod 247195 - e-mail: revista.misiunea@yahoo.ro

Coperta I

Biserica Mănăstirii Dintr-un Lemn și Generalul Adjutant Paul Teodorescu

Coperta IV

Participanții la „Simpozionul Generalul Adjutant Paul (Pavel)
Teodorescu (1888-1981) - slujitor al neamului și ctitor al Bisericii”,
28 iunie 2013 - Arhiepiscopia Râmnicului

Tehnoredactare:

Leonard Vizireanu

Tiparul executat la:

SC INFCON SA - 0241 580 527

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor revine în
exclusivitate semnatarilor acestora. Manuscrisele nu se înapoiază.
Reproducerea articolelor sau a documentelor publicate este permisă
numai cu indicarea autorului articolului și a titlaturii revistei.

ISSN 2360 – 4190 ISSN-L 2360 – 4190

Cuprins

Preasfintitul Parinte Varsanufie Prahoveanu, noul Arhiepiscop al Râmnicului.....	1
BISERICA ȘI ARMATA: DE LA JERTFĂ LA SFINȚENIE.....	2
MISIUNEA PERPETUĂ.....	3
CENTRUL DE CERCETARE A CONLUCRĂRII BISERICII ORTODOXE CU ARMATA ROMÂNIEI „GENERAL PAUL TEODORESCU” cu sediul la MĂNĂSTIREA DINTR-UN LEMN	4
Maica Stareță Stavroforă Emanuela OPREA, Maica Tecla FUIOAGĂ PAGINI DIN ISTORIA MĂNĂSTIRII DINTR-UN LEMN (I).....	7
Prof. univ. dr. Valentin CIORBEA ROLUL MĂNĂSTIRII DINTR-UN LEMN ÎN CONLUCRAREA ARMATEI ROMÂNIEI CU BISERICA ORTODOXĂ. PROIECTUL GENERALULUI PAUL (PAVEL) TEODORESCU 1938-1977..	15
Prof. univ. dr. Ion GIURCĂ GENERALUL PAUL TEODORESCU ȘI MAREA CTITORIE VOIEVODALĂ DE LA FRÂNCEȘTI	21
Dr. Alin SPĂNU GENERALUL PAUL TEODORESCU ȘI PROBLEMELE AVIAȚIEI ÎN JURNALUL REGELUI CAROL AL II-LEA (1938-1940)	25
Dr. Andreea ATANASIU-CROITORU GENERALUL ADJUTANT PAUL TEODORESCU, ARTIZAN AL CEREMONIEI DE SOSIRE ÎN ȚARĂ A NAVEI-ȘCOALĂ „MIRCEA”	29
Preot dr. Laurențiu RĂDOI MOȘTENIREA BRÂNCOVENEASCĂ CONSTANTIN BRÂNCOVEANU, UN DOMN PROVIDENȚIAL (1688-1714).....	34
Dr. Luminița GIURGIU 1934. CEREMONIALUL DE REÎNHUMARE A DOMNITORULUI CONSTANTIN BRÂNCOVEANU ..	43
Dr. Teodora GIURGIU INSTITUȚIA CLERULUI ÎN ARMATA ROMÂNIEI	47
Marius-Cătălin MITREA EPISCOPIA ARMATEI ROMÂNE – APOSTOLAT ÎN SLUJBA PATRIEI.....	54
Dr. Cristina CONSTANTIN ASPECTE PRIVIND CADRUL LEGISLATIV AL ACTIVITĂȚII PREGĂTIRII MILITARI 1850-1924	61
Preot militar Constantin NEAGU GHERASIM (IORGU) COSMA – EROUL MONAH	64
Comandor (r.) prof. dr. Aurel PENTELESCU, Ionuț-Constantin PETCU UN IERARH UITAT - EPISCOPUL MILITAR DR. IOAN STROIA (1865-1937)	71
Colonel (r) Dumitru STAVARACHE MITROPOLITUL VISARION PUIU (1879-1964), ȘEF AL MISIUNII BISERICESTI ORTODOXE PENTRU TRANSNISTRIA (DECEMBRIE 1942 – DECEMBRIE 1943). MĂRTURIILE DOCUMENTARE	77
Dr. Gabriel-George PĂTRAȘCU PROTOSINGHELUL JUSTIN ȘERBĂNESCU – SINGURUL PREOT MILITAR CAVALER AL ORDINULUI MILITAR DE RĂZBOI „MIHAI VITEAZUL”.....	81
Dr. Marian NENCESCU O CTITORIE A MAREȘALULUI ION ANTONESCU – BISERICA „SFINȚII ÎMPĂRAȚII CONSTANTIN ȘI ELENA” DE PE CALEA VERGULUI.....	84
Preot militar Mihai FLUTURE BISERICA GARNIZOANEI TÂRGOVIȘTE	94
Asist. univ. dr. protos. Maxim VLAD EROISMUL. NOTE GENERALE. NOȚIUNEA DE EROISM ÎN ANTICHITATEA PRECREȘTINĂ, GRECO-ROMANĂ ȘI IUDAICĂ.....	96
Dumitru MANOLACHE RĂZBOIENI, PRIMUL PANTEON AL OȘTIRII	100
Colonel (r) Remus MACOVEI CIMITIRUL INTERNAȚIONAL DE ONOARE „MIRCEA CEL BĂTRÂN” DIN COMUNA MIRCEA VODĂ	104
Comandor dr. Marian MOȘNEAGU CATARGE CĂTRE ETERNITATE, ÎNTRU MEMORIA JERTFEI MARINARILOR ROMÂNI	107
REFERAT ASUPRA ACTIVITĂȚII PREGĂTIRII DE ARMATĂ ÎN CAMPANIA DIN 1916-1918.....	115
Monahia Irina GAVRILĂ MAICILE ARHIMANDRITE ECATERINA ȘI FEVRONIA MICLAUȘ	119
Ierom. Chesarie GHEORGHESCU MAICA ARHIMANDRITĂ PAISIA VASILESCU, STAREȚĂ SPIRITUALĂ A MĂNĂSTIRII DINTR-UN LEMN, JUDEȚUL VÂLCEA, LA ANIVERSAREA A 90 DE ANI DE LA NAȘTERE (14 OCTOMBRIE 1880 – 14 OCTOMBRIE 1970)	121
Dr. Teodora GIURGIU SIMPOZIONUL NAȚIONAL „GENERALUL ADJUTANT PAUL (PAVEL) TEODORESCU (1888-1981) – SLUJITOR AL NEAMULUI ȘI CTITOR AL BISERICII”	123
Contraamiral (r) dr. Corneliu BOCAL, Locotenent-comandor ing. Mihai EGOROV INSTRUCȚIE MARINĂREASCĂ ȘI SPIRITUALĂ LA BORDUL NAVEI-ȘCOALĂ „MIRCEA”	125
Pr. Constantin OLARIU APARIȚII EDITORIALE ÎNCHINATE SFINȚILOR MARTIRI BRÂNCOVENI	133
Drd. Gabriel-George PĂTRAȘCU VASILE SCĂRNECI - VIAȚA ȘI MOARTEA ÎN LINIA ÎNTĂI. JURNAL ȘI ÎNSEMNĂRI DE RĂZBOI 1916-1920, 1941-1943.....	134
Drd. Gabriel-George PĂTRAȘCU SERGIU IOSIPESCU, ALEXANDRU MADGEARU, MIRCEA SOREANU - MAREA NEAGRĂ. STATE ȘI FRONTIERE. DE LA SFĂRȘITUL ANTICHITĂȚII LA PACEA DE LA PARIS (1856)	135
Colonel dr. Mircea TĂNASE GENERALUL ADJUTANT PAUL (PAVEL) TEODORESCU (1888-1981). VOCAȚIA CREATIVITĂȚII	136
UN SECOL DE VIAȚĂ ȘI DE SLUJIRE LUI DUMNEZEU ȘI BISERICII. ARHIEPISCOPIUL GHERASIM CRISTEA (1914-2014).....	138
FOTO ALBUM - MISIUNEA	140

Preasfințitul Părinte Varsanufie Prahoveanul, noul Arhiepiscop al Râmnicului

În ziua de 22 mai 2014, sub președinția Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, întrunit în ședință de lucru la Reședința patriarhală, a ales prin vot secret pe Preasfințitul Părinte Varsanufie Prahoveanul, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, în scaunul vacant de Arhiepiscop al Râmnicului.

Ceremonia de întronizare a noului Arhiepiscop al Râmnicului a avut loc în Catedrala arhiepiscopală cu hramul Sfântul Ierarh Nicolae, din municipiul Râmnicu Vâlcea, în ziua de duminică, 8 iunie 2014, după Sfânta Liturghie.

*

* *

Preasfințitul Părinte Varsanufie Prahoveanul s-a născut la 24 ianuarie 1968 în București.

A urmat cursurile Seminarului Teologic din București (1985-1990) și ale Facultății de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din București (1990-1994), iar în anul 2013 a obținut titlu de doctor în teologie în urma susținerii tezei de doctorat cu tema „Lucrarea harului dumnezeiesc în opera Sfantului Grigorie Palama”.

În anul 1998, a fost tuns în monahism la Mănăstirea Slănic (județul Argeș), fiind apoi hirotonit ieromonah pe seama mănăstirii Radu Vodă din București. Între anii 1999-2006, a fost starețul acestei mănăstiri, unde a inițiat lucrări de restaurare a picturii, a catapetesmei și a turnului-clopotniță și de construire a unui lumânărar în mozaic.

Între anii 1999-2001, a fost exarhul mănăstirilor din Arhiepiscopia Bucureștilor. În anul 2001, a fost ales de Sfântul Sinod Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, cu titlatura de Prahoveanul.

În anul 2007, la propunerea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, a fost numit secretarul Sinodului Mitropolitan al Mitropoliei Munteniei și Dobrogei și președintele Comisiei Liturgice a Arhiepiscopiei Bucureștilor.

În calitate de Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, Preasfințitul Părinte Varsanufie Prahoveanul a coordonat lucrările de construire a bisericilor de la mănăstirile Bolintin și Chiajna, de la parohiile Gherghiceanu, Sf. Ștefan cel Mare, Jilava, Vlădiceasca și Ciorogârla II, de la alte 66 de biserici și capele din instituții publice (spitale, penitenciare, unități militare, școli și așezăminte sociale), precum și înființarea a 11 cantine sociale.

De asemenea, a coordonat lucrările de pictare a capelei penitenciarului Ploiești, a bisericii penitenciarului Rahova și a paraclisului Liceului „Hyperion” din București.

Preasfinția Sa a desfășurat o bogată activitate didactică în

calitate de profesor de religie (1990-1998) și profesor metodic pentru disciplina Religie în Sectorul 6 al municipiului București. Din anul 1998, este profesor de Noul Testament la Seminarul Teologic Liceal „Nifon Mitropolitul” din București. De menționat faptul că Preasfințitul Părinte Varsanufie Prahoveanul a coordonat lucrările de construire a noii clădiri a Seminarului Teologic „Nifon Mitropolitul” din București și înființarea a 106 cabinete de religie în școli și licee din București, Prahova, Ilfov și Giurgiu.

Preasfințitul Părinte Varsanufie Prahoveanul a fost redactor la revista de apologetică ortodoxă „Martyria” (1993-1996), a editat revista pentru copii „Floarea Darurilor” (1994-1997), iar din anul 2001 este vicepreședintele Colegiului de redacție al revistei Mitropoliei și Dobrogei „Glasul Bisericii”.

A publicat mai multe articole și studii în revistele „Glasul Bisericii” și „Mitropolia Olteniei” și este autorul a trei piese de teatru în versuri pentru copii: „Trei Crai”, „Martiriul Sfântului Gheorghe” și „Moartea lui Iuda”.

În perioada în care a fost Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, Preasfințitul Părinte Varsanufie Prahoveanul a coordonat traducerea și editarea unei cărți de rugăciuni și a Sfintei Liturghii în limba română, destinate comunităților de romi din România și s-a îngrijit de editarea mai multor CD-uri cu conținut religios, dintre care menționăm: „Cântări din perioada Triodului și Penticostarului”, „Slujba Sfântului Cuvios Gheorghe de la Cernica”, „Slujba Sfinților Români”, „Viața Sfintei Maria Egipteanca” etc.

„Misiunea”

BISERICA ȘI ARMATA: DE LA JERTFĂ LA SFINȚENIE

Biserica și Armata sunt două instituții cu istorie și tradiție, cu asemănări și deosebiri, care apără oameni și popoare și promovează pacea care vine de la Hristos – Pacea lumii. Slujitorii Bisericii au conlucrat adeseori cu slujitorii Armatei pentru împlinirea umană și dobândirea mântuirii.

Biserica Ortodoxă Română și Armata Română au scris pagini de istorie între granițele firești și nefirești ale unui popor răstignit și înălțat pe culmile suferinței și *muntele fericirilor*.

Istoria poporului român este înscrisă pe aripile speranței și purtată întru cunoaștere de vulturul care poartă în plisc Crucea biruinței, semn ce are două dimensiuni: cea verticală, realizată în Biserică, pentru că prin ea se reface legătura dintre cer și pământ (prin jertfa Mântuitorul Iisus Hristos), și dimensiunea orizontală, reprezentată de popor și Armată, fiindcă ele susțin apărarea vieții umane pe timp de pace și de război într-o nădejde vieții veșnice.

Fost-a de la Dumnezeu ca și Eparhia Râmnicului să aibă parte de binefacerile Sfintei Cruci, venite prin Biserică și Armată pentru așezămintele bisericești (și monahale), *Cetăți ale credinței* care reflectă credința și demnitatea, dăruirea și dărnicia, frumusețea și dragostea neamului românesc.

În *Anul omagial Euharistic (al Sfintei Spovedanii și al Sfintei Împărtășanii) – 2014 în Patriarhia Română*, ne aducem aminte cu evlavie cum preoții Bisericii noastre în timpul luptelor și războaielor au săvârșit pentru soldații de pe front Taina Spovedaniei și a Împărtășaniei spre iertarea păcatelor și dobândirea nemuririi, în condițiile în care viața pământească se putea sfârși oricând. Iar acum, în vremuri de pace, aceste Sfinte Taine sunt săvârșite de preoții militari, care asigură asistența religioasă în Armata Română. Acești preoți însoțesc soldații români în Afganistan, Irak sau în alte zone ale lumii, pentru a întări pacea și buna înțelegere între oameni.

În *Anul comemorativ al Sfinților Martiri Brâncoveni – 2014 în Patriarhia Română*, ne aducem aminte de Voievozii români și de oștenii credincioși Bisericii și Patriei, care și-au dat viața pentru apărarea credinței creștine, a poporului român și a hotarelor țării noastre.

Sfântul Voievod Martir Constantin Brâncoveanu, Sfântul Voievod Ștefan cel Mare, Sfântul Voievod Neagoe Basarab, Voievozii Mircea cel Bătrân și Mihai Viteazul, precum și alți domnitori dimpreună cu oștile lor, au vegheat și luptat pentru dănuirea neamului românesc, creștin și sfânt, binecuvântat de Dumnezeu cu un spațiu pământesc ales, înveș-

mântat cu jertfă și Altare Sfinte, candelă ce fac să strălucească chipurile nemuritoare ale înaintașilor care ne îndeamnă la păstrarea credinței și a gliei străbune.

De la Voievozii români la Generalul Paul Teodorescu (1888-1981), ministrul Aerului și Marinei, unul dintre ctitorii Mănăstirii Dintr-un Lemn și binefăcătorul Bisericii și neamului românesc, mireasma rugăciunii și a muncii se înalță întru lumina faptelor bune, a jertfei și dragostei față de Dumnezeu și popor.

Demersul comun al Arhiepiscopiei Râmnicului și al Instituțiilor de comandă, de instrucție și învățământ militar dorește să se concretizeze prin înființarea „Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României”, purtând numele vrednicului de cinstire „Generalul Paul Teodorescu”,

având sediul la Mănăstirea Dintr-un Lemn, locul de odihnă veșnică a Generalului și locul de pomenire a eroilor și ostentitorilor din *Aviația și Marina Română*, așezământ monahal monumental ctitorit de marele Voievod Matei Basarab (de la a cărui trecere la viața veșnică se împlinesc anul acesta 360 de ani: 1654-2014), și ocrotit de Maica Domnului, a cărei Icoană făcătoare de minuni veghează locașul sfânt.

Acest *Centru de cercetare* va avea o publicație – *Misiunea* – care va reflecta pagini de istorie a conlucrării dintre Biserică și Armată, din cele mai vechi timpuri și până astăzi.

Mulțumim lui Dumnezeu pentru această comuniune și început pe care îl dorim rodnic și ziditor în ființa neamului românesc.

Aducem mulțumire pentru binecuvântare vrednicului de pomenire Înaltpreasfințitului Părinte Gherasim, Arhiepiscop al Râmnicului (n.1914–†2014).

Felicităm pe Domnul Prof. Univ. Dr. Valentin Ciorbea și pe colaboratorii domniei sale pentru inițiativă și aleasă lucrare-împreună cu părintele Inspector Constantin Olariu și Maica Stavroforă Emanuela Oprea, stareța Mănăstirii Dintr-un Lemn.

Avem nădejdea că toți ostentitorii Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu” și ai Revistei „Misiunea” vor contribui la o mai bună cunoaștere a istoriei din perspectiva omului zidit după chipul lui Dumnezeu și a luptei omului chemat la datorie pentru apărarea Bisericii și a neamului românesc.

† Emilian Lovișteanu
Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Râmnicului

MISIUNEA PERPETUĂ

Inițiativa profesorului universitar dr. Valentin Ciorbea de a (re)lansa un parteneriat – strategic l-aș considera, în plan spiritual – sub forma Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu”, între Arhiepiscopia Râmnicului, Universitatea „Ovidius” din Constanța și Serviciul Istoric al Armatei, constituie, pe tărâm științific, inter și intradisciplinar, o fericită întâmplare. În calitate de fost ofițer și dascăl al multor generații de ofițeri de marină în cadrul Academiei Navale „Mircea cel Bătrân”, distinsul meu profesor a avut nu numai posibilitatea dar, mai cu seamă, abilitatea de a evalua, intui și de multe ori, dirigu evoluția în carieră a unora dintre viitorii absolvenți. În egală măsură, prin opera Domniei sale, îndeosebi în domeniul istoriografiei Dobrogei și al celei militare, a fost printre primii cercetători din perioada contemporană, care au readus în actualitate opera și personalitatea unor reprezentanți de prim rang ai instituției militare, precum colonelul Marin Ionescu-Dobrogianu, generalul Paul Teodorescu, contraamiralul Horia Macellariu și alții.

De aceea, proiectul Domniei sale mi s-a părut, dintru început, nu numai deosebit de interesant din punct de vedere tematic ci de-a dreptul oportun și deopotrivă necesar, dacă ar fi să analizăm numaidecât potențialul ideatic, resursa intelectuală și liantul misionarismului pe care tandemul Armată – Biserică l-a înfăptuit, de secole, pe altarul desăvârșirii unității naționale și al perpetuării spiritului național. În acest context, devine lesne de înțeles rațiunea alegerii titlului MISIUNEA pentru periodicul acestui Centru de reliefare a coexistenței atât de armonioase dintre instituțiile cu cel mai important capital de încredere în societatea românească dar și cu responsabilități vitale pentru însăși ființa noastră națională.

Cred că MISIUNEA va fi, dincolo de mesagerul preocupărilor noastre științifice și editoriale anuale, o cronică fidelă a ceea ce a însemnat rezistența prin cultură, prin jertfă, prin acțiunea colectivă a obștii sau spiritul de sacrificiu individual al Oșteanului din toate timpurile, călit sufletește de duhovnici cu harul și vocația perenității.

Cred, în egală măsură, că MISIUNEA are datoria să așeze pildele trecutului și învățătura creștină la fundamentul preceptelor morale cu care sunt animați, educați și motivați

astăzi tinerii în uniformă.

Așa cum aviatorii și marinarii au găsit, între zidurile Mănăstirii dintr-un Lemn din Frânceștii Vâlcei, intim lăcaș de reculegere, de închinăciune și de preamărire a jertfei camarazilor trecuți în eternitate, tot așa sper ca MISIUNEA să-i atragă pe slujitorii de azi și de mâine ai Forțelor Aeriene și Navale spre Biserică și spre altarele biruinței, călăuziți de crezul lor sacru în râvna desăvârșirii profesionale, în performanță, în determinare și, la nevoie, în supremul sacrificiu.

Și tot așa de bine mă gândesc la faptul că morala creștină trebuie și poate să revină, sub formele actuale de percepere și aprofundare, în arsenalul de simțire și trăire al tuturor celor care, odată cu binecuvântarea acțiunii lor de luptători, primesc și confirmarea încrederii în propriile forțe, îndrituirea actelor de curaj și de devoțiune de care vor fi capabili la vremuri de restriște.

MISIUNEA comună a celor care au consimțit să ni se alătore și să pună în operă acest înălțător proiect de spiritualitate creștină nu pare a fi deloc ușoară, dar nici imposibil de înfăptuit. Ne dau curaj și speranțe toți cei care au analizat deja, îndeobște după 1990, problematica acestei indisolubile comuniuni întru credință și adevăr în foruri științifice de interes național, care au studiat și publicat studii originale, lucrări complexe și culegeri de documente inedite, prin care au evocat, cu acuratețe și discernământ, acțiunile unor prelați, militari și combatanți în toate conflagrațiile, ctitori de lăcașe de cult ori monumente, erudiți ai culturii și moralei creștine ș.a.m.d.

Pe cât de nouă pare, pe atât de străveche se reconfirmă MISIUNEA noastră – întru Credință și Onoare, întru Onoare și Patrie.

Așadar, MISIUNEA este la început de drum. Ea continuă însă un crez, o speranță și o certitudine: că putem fi și curați la suflet și vrednici la faptă, și călăuză și călăuziți, și Ostași întru Domnul și sulițe purtătoare de biruință.

AȘA SĂ NE AJUTE DUMNEZEU!

Cu voia dumneavoastră, vrednic de trudă și întru cele bune stăruitor,

Comandor dr. Marian MOȘNEAGU

CENTRUL DE CERCETARE A CONLUCRĂRII BISERICII ORTODOXE CU ARMATA ROMÂNIEI „GENERAL PAUL TEODORESCU” CU SEDIUL LA MĂNĂSTIREA DINTR-UN LEMN

Argument

Înființarea Centrului de Cercetare al Conlucrării Bisericii Ortodoxe Române cu Armata României – „General Paul Teodorescu” constituie demersul cultural pe care Arhiepiscopia Râmnicului și Instituțiile de comandă, de instrucție și învățământ militar îl susțin pentru reafirmarea misiunii jertfelnice pe care domnitorii români creștini și armata din toate timpurile au desfășurat-o pentru „apărarea Bisericii și a credinței strămoșești, pentru întregirea neamului, pentru libertatea și demnitatea noastră”.

Deși Biserica a condamnat orice tip de violență, totuși în decursul istoriei sale a fost nevoită, nu de puține ori, să se pronunțe în mod public asupra legitimității conflictelor militare.

În discursul ținut în ședința Senatului din 28 februarie 1924 la discuția generală asupra „Legii organizării armatelor”, episcopul Vartolomeu Stănescu, al Râmnicului Nouului Severin, reamintește, citându-l pe Tertulian, că „Mântuitorul, poruncindu-i Sfântului Petru să-și pună sabia în teacă, a dezarmat pe toți soldații omenirii”. Pe de altă parte însă, prin Fericitul Augustin, s-a arătat că „după Creștinism, războaiele și armatele nu sunt condamnate decât în abuzurile lor, dar nu și în datoria de a-și apăra popoarele și patria lor”. „Iată, prin urmare – continuă episcopul Vartolomeu Stănescu – pentru ce Biserica lui Hristos binecuvântează armatele când ele stau pe tărâmul moral, după cum, din fericire, au stat de-a pururi, de la apariția lor și până astăzi, armatele neamului nostru”.

Poporul român a rezistat pe acest pământ pentru că a avut înțelepciune, putere de jertfă și de răbdare atunci când nu putea să biruie cu armele. Legitimitatea războaielor de

apărare a fost prezentă în conștiința poporului român în perioada medievală și prin reprezentarea în programul iconografic al bisericilor a sfinților militari și mucenici.

Pe de altă parte, Cronicile și Letopisețele care consemnează jertfa acestui popor sunt admirabil rezumate în textul inscripției de pe Arcul de Triumf din capitala României: „După secole de suferințe, creștinește îndurate, și după lupte grele pentru păstrarea ființei naționale, după apărarea plină de sacrificii a civilizației umane, se îndeplini dreptatea și pentru poporul român...”, iar Mesajul Învierii – „Hristos a Înviat”, a fost înscris, ca pavăză, pe frontispiciul Mausoleului de la Mărășești.

Preoții Bisericii nu au fost chemați să poarte armele, însă au fost chemați să-i întărească sufletește pe ostașii români cărora le-au devenit duhovnici, ținându-le trează conștiința morală sau alinându-le suferința.

Duhovnici cu viață sfântă au avut și unii domnitori români. Cu povețele și rugăciunile acestora au luptat cu responsabilitate și jertfelnicie pentru apărarea integrității și demnității poporului român și a credinței. Pătrunși de credință sinceră, purtând apăsarea pierderii în lupte a vieților pentru care erau responsabili înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor, domnitorii români au ridicat sfinte biserici și mănăstiri, cetăți ale credinței, spre pomenirea jertfei eroilor și întărirea nădejzii în Dumnezeu.

Rolului duhovnicesc al mănăstirilor i s-au alăturat cel cultural și social. Cel cultural a însemnat de fapt promovarea valorilor naționale pe care le apăra

armata, iar cel social s-a manifestat printre altele prin îngrijirea invalizilor și a răniților, prin grija față de văduvele și orfanii de război.

Pentru modul în care și-au apărat și mărturisit credința, unii domnitori au fost așezați în rândul sfinților – Sfântul

Ștefan cel Mare, Sfântul Voievod Neagoe Basarab, Sfântul Constantin Brâncoveanu – devenind pentru totdeauna modele de slujire jertfelnică și responsabilă a Bisericii, Statului și oamenilor.

Devenind necropole domnești, sau păstrând în jurul lor mormintele conducătorilor de oști sau a eroilor neamului, mănăstirile ortodoxe au ținut aproape – și în felul acesta – pe ostașii armatelor române care și-au cinstit întotdeauna eroii.

Eroilor neamului, Biserica le-a rânduit o zi de pomenire, le-a alcătuit slujbe și panegirice – semn al recunoștinței pentru că s-au jertfit pentru păstrarea valorilor morale și sociale. Cultul eroilor, adică pomenirea din neam în neam sau din generație în generație a celor jertfiți pentru apărarea credinței și a patriei, este o adevărată cultură a sufletului românesc.

Din dorința de a consemna recunoștința față de înaintași, față de eroii neamului românesc, Arhiepiscopia Râmnicului în colaborare cu Universitatea „Ovidius” din Constanța și Serviciul Istoric al Armatei, au organizat o serie de evenimente spiritual-culturale: *Simpozionul Național „Istorie, spiritualitate și eroism”*, 21 octombrie 2011, *Simpozionul Național „Generalul Adjutant Paul (Pavel) Teodorescu (1888-1981) – slujitor al neamului și ctitor al Bisericii”*, 28 iunie 2013, a fost încheiat parteneriatul între Academia Navală „Mircea cel Bătrân” din Constanța și Mănăstirea Cozia, a fost lansat volumul „Generalul adjutant Paul (Pavel) Teodorescu (1888-1981) – vocația creativității”.

Demersul constituirii **CENTRULUI DE CERCETARE A CONCLUZĂRII BISERICII ORTODOXE CU ARMATA ROMÂNIEI „GENERAL PAUL TEODORESCU”** este rodul și al următoarelor motive:

- Generalul Paul Teodorescu (1888-1981) a dezvoltat decisiv, cu impact de lungă durată legătura a două categorii de forțe armate, Aviația și Marina, la a căror progrese a contribuit cu devoțiune în perioada 1923-1940, cu Mănăstirea Dintr-un Lemn, Arhiepiscopia Râmnicului și Mitropolia Olteniei.
- Concomitent cu amplele lucrări de reparații și modernizare a mănăstirii pe care le-a inițiat și desfășurat în principal cu militari aviatori și marinari între anii 1938-1940, generalul Paul Teodorescu, titularul Ministerului Aerului și Marinei, a făcut demersuri și a obținut în luna decembrie 1939 aprobările convenite ca sfântul locaș să devină *Altar de închinăciune și pomenire peste veacuri pentru sufletele eroilor Aviației și Marinei și paza celor în viață*.
- Disponibilitatea simbolurilor marinărești la stranele bisericuței de lemn și cea de zid, a plăcilor ce consemnează rânduiala specială a mănăstirii, a listelor cu cei 312 eroi și personalități ale Marinei și Aviației constituie peste ani mărturia ale înțelegerii complexe de către general a legăturii Armatei cu Biserica.
- Lucrarea desfășurată la Mănăstirea Dintr-un Lemn, cu semnificație spirituală profundă, atașamentul și susținerea soborului de maici până la sfârșitul vieții sale, contribuțiile aduse la repararea bisericilor din comunele Fundeni, Joița (Ilfov), Sfinții Împărați (Bacău) și zidirea bisericii cu hramul „Sf. Teodosia” din comuna Joița, pentru care patriarhul Iustinian I-a adresat mulțumiri, întregesc dovezile, respectul profund și iubirea sa față de Biserica Ortodoxă, instituție a cărei rol în viața

poporului român a înțeles-o din perspectivă pluricomplexă: **spiritual, educativ, cultural, economic, politic și militar**.

- Mormântul generalului Paul Teodorescu de la Mănăstirea Dintr-un Lemn, promovarea activității sale în rândul pelerinilor de către maici, manifestările științifice naționale organizate de Arhiepiscopia Râmnicului au amplificat interesul față de personalitatea sa, emblematică pentru înțelegerea și rolul avut în dezvoltarea legăturilor dintre Biserica Ortodoxă și Armata Română.

Organizarea, scopul și obiectivele centrului

- **Centrul de Cercetare a Concluzării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu”** va avea sediul la Mănăstirea Dintr-un Lemn și își va desfășura întreaga activitate cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Gherasim, Arhiepiscopul Râmnicului și a Preasfințitului dr. Emilian Lovișteanu, Episcop Vicar, precum și în cooperarea deplină cu Maica stareță, stavrofora Emanuela Oprea.
- Centrul va iniția programe de cercetare a relațiilor Bisericii Ortodoxe cu Armata României sub multiple aspecte: instituții comune, legislație, biserici și capele militare ș.a.
- Centrul va colabora cu celelalte biserici și culte recunoscute în istoria noastră și viața societății românești.
- Centrul va contribui la cercetarea și promovarea personalităților militare ce au manifestat interes și sprijin față de Biserică, precum și din cadrul clerului ortodox care au dezvoltat legăturile dintre cele două instituții.
- Centrul se va ocupa de cooptarea la activitățile sale a specialiștilor din Armată și Biserica Ortodoxă, cadre didactice, cercetători, muzeografi, arhiviști, monahi, preoți din structurile militare, ziariști și doctoranzi.

Principalele obiective

- întocmirea de programe de cercetare;
- inițierea de proiecte în vederea obținerii de granturi și sponsorizări;
- organizarea sesiunii științifice anuale la Mănăstirea Dintr-un Lemn în zilele de 27-29 iunie;
- editarea revistei „MISIUNEA”, ca periodic al centrului;
- publicarea de articole, studii, documente, legislație, baze de date și iconografie;
- organizarea de dezbateri/acțiuni media pentru promovarea activităților Centrului;
- completarea cu fond de carte și periodice a bibliotecii „General Paul Teodorescu” de la Mănăstirea Dintr-un Lemn;
- stabilirea de parteneriate cu instituții de cercetare și cultură.

Conducerea Centrului

Va fi asigurată de către **Consiliul Științific și directori**.

Consiliul Științific

- reunește personalități cu prestigiu științific recunoscut;
- analizează, aprobă și pune în aplicare prin directorul executiv, manager, secretar și a redactorului șef al

revistei „MISIUNEA”, a proiectelor, programelor de activitate ș.a.

- evaluează sumarul revistei și stabilește referenții materialelor.

Directori

- Director onorific;
- **Directorul executiv** răspunde de întreaga activitate a Centrului, organizarea și funcționarea acestuia, de atragerea de noi membri, pregătirea manifestărilor științifice, legătura cu presa ș.a.; se consultă asupra tuturor problemelor cu directorul onorific; informează periodic Consiliul Științific asupra activității, situației financiare, legăturilor științifice ș.a.
- **Managerul** asigură la Mănăstirea Dintr-un Lemn cadrul logistic pentru organizarea sesiunii științifice anuale organizate în zilele de 27-29 iunie.
- **Secretarul** își desfășoară activitatea în strânsă legătură cu directorii Centrului; se ocupă de documentele Centrului; informează periodic membrii Consiliului Științific.

Membri Consiliului Științific:

- **P.S. Emilian Lovișteanul**, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Râmnicului;
- **Prof. univ. dr. Valentin Ciorbea**, Universitatea „Ovidius” din Constanța;
- **Maica stareță Stavroforă Emanuela Oprea**, Mănăstirea Dintr-un Lemn;
- **Comandor dr. Marian Moșneagu**, șeful Serviciului Istoric al Armatei Române;
- **Comandor dr. Olimpiu Glodarenco**, director al Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”;
- **Dr. Vasile Ciobanu**, cercetător științific gradul I, Institutul de Cercetări Socio-Umane, Sibiu, Academia Română;
- **Prof. univ. dr. Ion Giurcă**, Universitatea „Hyperion”, București;
- **Dr. Silviu Moldovan**, șeful Compartimentului de Cerce-

tare din cadrul Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității;

- **Dr. Cornel Țucă**, Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice Pitești;
- **Comandor (r.) Gheorghe Vartic**, cercetător științific, Comisia Română de Istorie Militară;
- **Preot Constantin Țanu**, inspector general al Clerului Militar;
- **Comandor dr. Aurel Pentelescu**, Comisia Română de Istorie Militară;
- **Pr. dr. Rădoi Laurențiu**, Arhiepiscopia Râmnicului.

Conducerea Centrului:

- Director onorific: **P.S. dr. Emilian Lovișteanul**
- Director executiv: **Prof. univ. dr. Valentin Ciorbea**
- Manager: **Maica stareță stavroforă Emanuela Oprea**
- Secretar: **dr. Luminița Giurgiu**

Revista „MISIUNEA” a Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu”, cu apariție anuală, susține cercetarea în domeniul de bază, de interdisciplinaritate și pluridisciplinaritate, Armata – Biserica Ortodoxă, precum și cu bisericile și cultele recunoscute prin lege.

Colegiul de redacție:

- Redactor-șef – comandor dr. Marian Moșneagu - mosneagu_marian@yahoo.com
- Redactor – Pr. dr. Laurențiu Rădoi
- Secretar de redacție – dr. Teodora Giurgiu - teodora.giurgiu@gmail.com
- Colaborator permanent: Dumitru Manolache – ziarist

Adresa redacției:

- Mănăstirea Dintr-un Lemn - Comuna Frâncești, județul Vâlcea, cod 247195
- e-mail: revista.misiunea@yahoo.ro

Maica Stareță Stavroforă Emanuela OPREA¹

Maica Tecla FUIOAGĂ²

PAGINI DIN ISTORIA MĂNĂSTIRII DINTR-UN LEMN (I)

Mănăstirile și bisericile, case ale Lui Dumnezeu, au fost și vor rămâne acele locuri unde oamenii vin să se unească cu Dumnezeu, făcându-se părtași și beneficiari ai tainelor și rugăciunilor Bisericii. Fiecare locaș își are istoria și particularitățile lui, fiind unic prin început și desăvârșire.

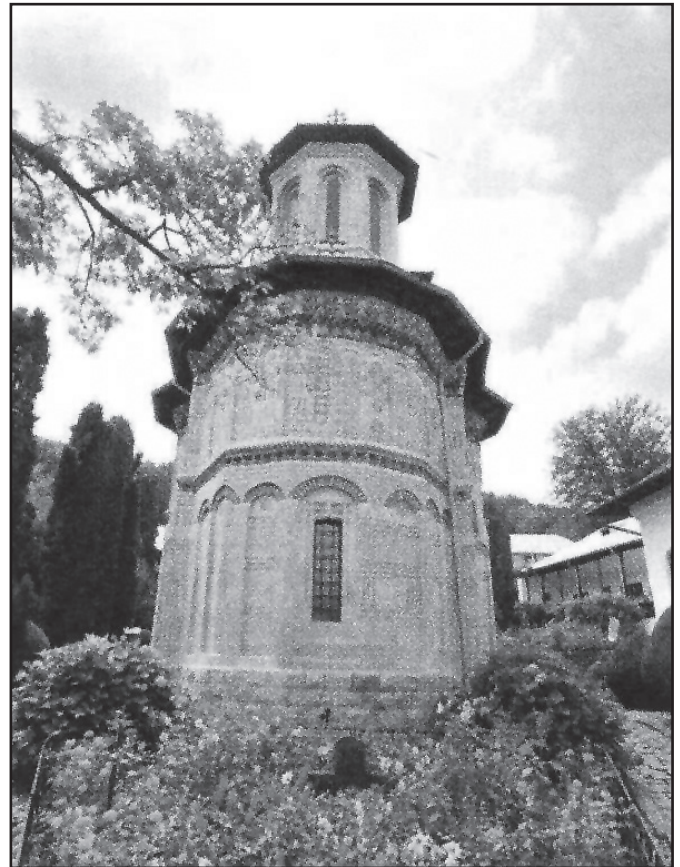
Așezată în apropierea pitorescului oraș Râmnicu Vâlcea, Mănăstirea Dintr-un Lemn³ poartă în spate o istorie de peste cinci veacuri și amintirea a mii și mii de pelerini care i-au călcat de-a lungul vremii pragul, spre a se bucura de moștenirea lăsată de înaintașii noștri. Ea a avut o istorie, afectată în câteva rânduri de împrejurările vremurilor care s-au abătut asupra Olteniei. Cu toate acestea, ca un parcurs ciclic, Mănăstirea Dintr-un Lemn a redevenit astăzi o oază de liniște, lucrând spre mântuirea generațiilor ce-i trec pragul și își pleacă cu smerenie capetele în rugăciunea bisericii.

Locașul sfânt al Mănăstirii Dintr-un Lemn își are originea într-o Taină care este Icoana Făcătoare de Minuni a Maicii Domnului. În cinstea ei s-a ridicat mănăstirea și a adăpostit-o ca pe cea mai de preț comoară, timp de peste cinci secole.

Potrivit unei vechi tradiții locale, Mănăstirea Dintr-un Lemn ar fi luat ființă în primele decenii ale secolului al XVI-lea, prin ridicarea în acest loc a unei bisericuțe de lemn din materialul unui „singur lemn – un bătrân și falnic stejar”⁴, bisericuță ridicată în cinstea Icoanei Maicii Domnului, Icoană ce se păstrează și acum în biserica de piatră a acestei mănăstiri⁵. În baza acestei tradiții, așezarea monahală poartă denumirea de Mănăstirea Dintr-un Lemn.

Cea mai veche mărturie despre mănăstire a fost consemnată în scris de diaconul Paul de Alep, care l-a însoțit pe Patriarhul Macarie al Antiohiei în călătoriile acestuia prin Țările Române, între anii 1653-1658. Paul de Alep scrie că: „În timpurile vechi trăia prin împrejurimi un Eremit, care deșteptându-se odată din somn, a găsit o icoană a Maicii Domnului atârnată pe un pom, care-i zise: «Dorința mea este ca tu să zidești pentru mine o mănăstire din acest pom». Eremitul se ridică, tăie arborele și începu cu acesta zidirea unei biserici pe care o acoperi și o construi numai cu lemnul acestui singur arbore”⁶.

În călătoria sa întreprinsă pentru vizitarea mănăstirilor din eparhia Munteniei și a celor de peste Olt, Mitropolitul Neofit Cretanul (1738-1754), un mare apărător al drepturilor țăranilor de la care ne-au rămas prețioase însemnări istorice, geografice și etnografice, ne spune că la 29 iulie 1745 a poposit și la Mănăstirea Dintr-un Lemn, venind de la Craiova. Vorbind despre bisericuța de lemn, el scrie că „în zilele lui Alexandru Voievod la 7008 de la Adam (1500 d.Hr.), un păstor de oi cu numele Radu a mers acolo în pădure și s-a culcat la poalele unui stejar și în vis a văzut o dată și de două

Biserica de cărămidă

ori, fiindcă nu se supuse primei vedenii, o femeie frumoasă care îi zicea: «Scoală și taie acest copac și îmi fă biserică și eu îți voi fi ajutătoarea ta». Iar el, sculându-se a luat toporul și a început să taie stejarul și îndată ce a tăiat puțin coaja stejarului, și văzând icoana s-a spăimântat. După aceasta, scoțând sfânta icoană, a tăiat și despiciat stejarul, făcând o biserică numai din lemnele acestui stejar, și punând icoana Născătoarei de Dumnezeu în Biserică”⁷.

Mitropolitul Neofit face legătura între numele de Radu însemnat pe o cruce de lemn de pe acoperișul bisericii și publică această însemnare, în românește, din care aflăm: „Cu vrerea Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu îndemnarea Sfântului Duh, Amin. Ridicatu-s-au această sfântă cruce, unde este hramul Născătoarei de Dumnezeu, rugăciunea robului Radu, în zilele lui Ioan Alexandru”⁸.

Existența stejarilor seculari, precum și a Icoanei Maicii Domnului de la Mănăstirea Dintr-un Lemn se constituie azi în probe de necontestat pentru adevărurile consacrate în legendă. Întemeierea schitului este datorată, așadar, unui

„călugăr râvnitor a sluji Lui Dumnezeu cu credință și cu totală dăruire, așa cum numai marii dăruțiți au făcut-o totdeauna pentru Biserică și pentru Neamul lor”⁹. În vremea lui Paul de Alep mai existau „doi arbori enormi, se zice că sunt frați cu cel de-al treilea care a servit la construcție”¹⁰. Aceștia au căzut cu timpul, doborâți de bătrânețe, dar ei vor fi fost aidoma celor patru stejari uriași ce se înalță astăzi în fața monumentului.

Faptul că o biserică de lemn ar fi putut exista pe locul unde se înalță azi Mănăstirea Dintr-un Lemn și că ar fi fost făcută dintr-un singur copac este admisibil. Un calcul simplu arată că, într-adevăr, dintr-un stejar ca cel de azi se poate ușor clădi o biserică având dimensiunile lăcașurilor mai mici din regiune, inclusiv, cum precizează Paul de Alep, șindrila.

Actuala biserică de lemn nu este cea originală. „Biserica a fost refăcută din temelie de cel puțin două ori, odată în 1733 și a doua oară, după ce «au ars din întâmplare», în 1814, fără a mai menționa restaurările ulterioare, printre care și acelea efectuate în zilele noastre”¹¹.

Biserica de lemn existentă astăzi este așezată, pe locul celei vechi, de lancu, ginerele lui Constantin Socoteanu, ruda episcopului Grigore Socoteanu (1777). Căci „Dumnealui cocon lancu zeț căminar Constantin, văzând că biserica, adică bolnița sfintei mănăstiri au ars din întâmplare, au cugetat pentru dragostea mănăstirii lui Dumnezeu și cu toată cheltuiala sa de iznoavă au făcut altă biserică, tot în acel loc”¹². Putem presupune însă că monumentul nu diferă, în linii mari, de prima construcție, el fiind reprezentativ pentru tipul de biserică de lemn din regiune, socotit ca cel mai apropiat tip autohton. „Este o biserică de lemn de stejar, pe o bază de zidărie de cărămidă, pardosită în interior și în pridvor cu cărămizi pe lat și învelită cu șindrii”¹³.

Biserica de lemn, lucrată în bârne groase de stejar, încheiată în coadă de rândunică, are o formă dreptunghiulară, cu absida altarului decroșată, cu o lungime de 13 metri pe o lățime de 5,50 metri și înaltă de aproximativ 4 metri. Stâlpii pridvorului, lucrați la strung, sunt mai recentți. Alte elemente decorative caracteristice sunt brâul în chip de funii răsucite, cioplit chiar în grinda respectivă, și banda de creștături ce subliniază marginea superioară a tălpilor. În interior, biserica este acoperită cu obișnuita boltă cilindrică, terminată la absidă prin panouri curbe sprijinite pe nervuri. Se remarcă tâmpla artistic lucrată în lemn de tei de culoare naturală, nevopsit și fără nici un alt ornament bogat, în afară de sculpturile migăloase, frumos proporționate care o umplu în întregime; acestea poartă o singură inscripție, „1814”, care determină precis timpul când a fost așezată.

Fiind lipsită de fumul zilnic al lumânărilor, slujba făcându-se în biserica mare de jos, lemnul și-a putut păstra culoarea frumoasă.

Tâmpla este lucrată în lemn de tei, iar tot ce este sculptat pe ea are o anumită simbolistică. Pe Ușile Împărătești și pe stâlpii care împrejmuiesc icoanele împărătești se pot observa diferite motive florale. Ușile diaconești lipsesc, ele fiind înlocuite cu perdele. Deasupra Ușilor Împărătești este sculptat Iesei – tatăl proorocului David, din a cărui seminție s-a născut Mântuitorul Iisus Hristos, iar din coasta lui crește un butuc de viță de vie care se extinde de-a lungul tâmplei, simbolizând genealogia Mântuitorului. Frunzele de stejar sculptate simbolizează copacul din care a fost făcută biserica. În partea superioară a tâmplei se pot observa, de o parte și de alta a crucii, doi dragoni. Aceștia au capetele

întoarse de la cruce și simbolizează forțele răului distruse prin răstignire. Tâmpla nu este pictată în întregime. Sunt pictate doar câteva icoane, printre care: Icoanele Împărătești, cu Maica Domnului și Mântuitorul. Tot în acest registru, în partea stângă este pictată icoana hramului Nașterea Maicii Domnului, iar în partea dreaptă este pictat Sf. Ioan Botezătorul. Ușile Împărătești nu sunt pictate.

Deasupra se află un registru cu icoane pe care se pot observa scene din viața pământească a Mântuitorului Iisus Hristos. Pentru că tâmpla nu a fost terminată, icoanele din partea superioară (unde ar trebui să fie Maica Domnului și Sf. Ioan) și sfânta cruce nu au fost pictate. Se pot observa doar locurile pregătite pentru pictură. Biserița nu a fost niciodată pictată, pereții fiind împodobiți cu icoane pictate pe lemn, donate de maici și de credincioși. Între pronaos și naos se află un perete despărțitor, împodobit pe o parte și alta cu icoane pictate pe lemn.

Pe vremea când Lancelot, călătorul francez a fost pe aici, se pare că cimitirul acesta era mult mai bogat, căci el redă într-o gravură o vedere a acestui cimitir remarcând astfel frumusețea crucilor și troițelor așezate pitoresc la capetele mormintelor umbrite de bătrânii stejari. „Din bătrânul stejar care mai întâi în scorbura sa, mai apoi transformată în Biserița Dintr-un Lemn, a adăpostit icoana Făcătoare de Minuni a Maicii Domnului, au rămas urmași în număr de cinci, care au astăzi vârsta de peste trei sute de ani”¹⁴.

Paul de Alep în descrierile călătoriilor Patriarhului Macarie din Antiohia prin Principatele Române, spune că lângă Biserica de Lemn, în care a și oficiat o slujbă, se găseau în vremea aceea (1653-1658) doi arbori enormi, despre care se zicea că sunt frați cu cel de-al treilea, care servise la construirea Mănăstirii Dintr-un Lemn. După cercetările făcute, cei doi stejari doborâți de bătrânețe au căzut, servind la diferite construcții. Stejarii de azi sunt descendenți direcți, fiind de o vârstă fragedă și dimensiuni neînsemnate pe vremea călătoriei făcute de venerabilul patriarh.

Dintre acei stejari, unul, cel așezat lângă poteca ce urcă din curtea mănăstirii spre bolniță, este cu deosebire important prin aceea că cuprinde în el o icoană pictată pe lemn, ce a fost în vechime agățată de arbore și acesta, crescând, a cuprins-o în lemnul său ca într-o ramă. „Datorită filiațiunii sale și faptului că cuprinde un obiect sfânt, stejarul acesta întotdeauna a fost socotit ca un arbore sfințit, spunându-se despre el că are calitatea de a face minuni. Grigore Alexandrescu, în Memorialul său de călătorie la mănăstirile de peste Olt la 1842, ne spune că maicile din mănăstire își aminteau că, la 1822, în vremea ocupației turcești, un turc, având trebuință de lemn, a vrut să și-l taie din acest stejar mai apropiat. I s-a spus turcului că nu se poate aceasta, fiind vorba de un copac sfânt și că fapta sa constituie o nelegiuire, dar turcul, neamintindu-și să fi citit pe undeva în Coran astfel de lucruri, s-a apucat să taie. La cea dintâi lovitură însă toporul îi sări din mână lovindu-l și el căzu mort”¹⁵.

Deși nimeni nu a avut nici o vină de moartea turcului și căpetenia turcilor era convinsă despre aceasta, totuși pentru răscumpărarea omorului făcut de copacul proprietate a mănăstirii, aceasta a fost obligată la plata a 300 lei, bani pe care maicile i-au plătit turcilor.

„Tot Alexandrescu povestește că, la sosirea lui, a găsit patru doamne craivence care făcuseră Sfântul Pelerinaj pentru deosebite pricini și au vizitat și minunatul stejar din

care cu multă devoțiune au rupt câteva frunze, s-au închinat, le-au sărutat și le-au băgat în sân. Obiceiul acesta și credința în minunile ce ar avea calitatea de a săvârși acest copac se păstrează, căci și astăzi mai vin locuitori care iau din acest stejar frunze sau bucăți întregi din coajă, drept relicve¹⁶. [...] „Gros de aproape doi metri în diametru, înalt de 20 metri și măsurând 3,5 metri până la primele ramuri, coronamentul lui se întinde acoperind o suprafață de peste 4.000 mp¹⁷. Între acest stejar și cimitir se află o improvizație după masa tăcerii făcută dintr-un stejar secular care s-a frânt.

Liniștea ce domnește în acest cadru mirific, la poalele pădurii, este umplută de cântările păsărilor ce le imită pe cele ale îngerilor din Rai. Chiar amplasarea pe acest delușor, ne ridică deasupra a tot ce ne înconjoară. Cimitirul, atât de simetric poziționat în jurul bisericuței, ne amintește că pășim pe un loc sfânt, în care odihnesc trupurile monahiilor și ale preoților slujitori ai acestui sfânt locaș. Deja ne ducem cu gândul la viața veșnică și conștientizăm atât de bine cât de trecătoare este această viață – doar o pregătire pentru cea de dincolo. Stejarul secular stă de straajă la umbra bisericuței și au să ne povestească atâtea minuni care s-au petrecut de atâtea secole. Ei sunt mărturia incontestabilă a posibilității ridicării bisericuței dintr-un singur arbore.

La o primă vedere, prima întrebare ce se ridică din partea oricărui dintre noi este una legată de planul acesta pământesc, care, vom vedea că are putere insuflată de la Duhul Sfânt de a ne ridica dinspre materie înspre cer: „Cum s-a putut face o asemenea construcție dintr-un singur copac?”. Un prim răspuns ni-l dau chiar stejarii seculari plini de măreție și umbră, care îi pot sta mărturie unui ochi cât de cât priceput. Ca să desfaci un astfel de stejar în cele câteva zeci de bârne ale unei construcții solide, cu tălpi și acoperiș cu tot, nu e trebuință de o minune. Arborii de acum sunt doar urmașii celor de demult, între care vor fi fost unii și mai trupeși.

Reconstituind întregul cu ajutorul părții, ușor îți dai seama că din uriașul arbore s-ar fi putut face nu una, ci mai multe construcții chiar. La urma urmei, este o problemă de

tehnică meșteșugărească, iar pentru asta nu trebuie invocat un miracol. Știm că în jurul acestui locaș s-au creat câteva legende. Acestea au pornit de la cea originală, pe care o cunoaștem de la Paul de Alep, acest sirian care a călătorit mult prin Țara Românească – în vremea lui Matei Basarab – care a fost martorul atâtor evenimente și căruia istoriografia noastră îi datorează atât de mult. Jurnalul său de drum consemnează, printre altele, și legenda potrivit căreia un călugăr a găsit într-un stejar o icoană a Maicii Domnului care i-a poruncit ca din acel arbore să ridice o biserică, ceea ce el a și făcut, folosind lemnul copacului. Tot după tradiție, icoana a fost pogorâtă în biserică cea nouă zidită de Matei și Preda, unde se află și astăzi, înconjurată de o imensă venerație.

O altă întrebare care s-ar putea ridica este: de ce i s-a spus călugărului să facă lăcașul numai dintr-un singur stejar și nu din mai mulți, la alegere sau întâmplare? Mai întâi, mănăstirea ia ființă din poruncă dumnezeiască. În al doilea rând, stejarul în care se află o icoană nu mai este un copac oarecare, ci un copac sacru, ale cărui rădăcini marchează un topos sacru; el este un țărș divin. În mentalitatea arhaică primul act pe care îl săvârșea șeful unei familii de „descălători” este acela „de a bate țărșul”, însemnând astfel un centru în jurul căruia urma să se întemeieze gospodăria. Cu un capăt spre cer și cu altul spre inima pământului, țărșul devenea „o axis mundi”, simbol nu numai al stabilității ci și al bipolarității umane – teluric, divin – uman¹⁸. Cu atât mai puternică e semnificația stejarului din legenda noastră. Astfel lemnul arborelui sacru se preface în navă plutitoare spre eshaton, o navă nu numai sfințită, dar și sfântă prin ea însăși, unitară, neîmpărțită și nedespărțită, avându-L la cârmă pe Iisus Hristos Care, oriunde S-ar afla, e pururi în centru.

Însăși forma bisericii este aceea de navă și imediat ne duce cu gândul la asocierea cu viața noastră, care întotdeauna a fost asemuită cu o mare învăluită de valuri, pe care omul e nevoit să o străbată cum poate. Biserica însă ne oferă șansa unei certitudini, constituindu-se ea însăși într-o corabie care, cârmuită de Însuși Iisus Hristos, ne poartă pe

Iconostasul bisericii din lemn sculptat în esență de tei

noi credincioșii dinăuntru către limanul cel neînvințat. A ne afla în această navă înseamnă a ne face părtași la drumul către veșnicie, a participa la o lume nouă în care Hristos este Cărmaciul. Pătrunși de harul Sfântului Duh, ni se dezvăluie dincolo de aparență o semnificație bogată, menită să ne facă participanți activi la această lume.

„Inima” Mănăstirii Dintr-un Lemn este însăși Biserica Dintr-un Lemn. Aceasta însă și-a manifestat proprietățile strălucirii divine, dând naștere celei de-a doua biserici de zid. Din preaplinul său harul s-a revărsat în împrejurimi, dând rod din belșug. Așa cum în viața duhovnicească există mai multe trepte, tot astfel ni se deschide și nouă această împărăție, din treaptă în treaptă, urcând către desăvârșirea în Hristos. Fără a înțelege că există vreo diferență între cele două registre, acestea se reunesc în misiunea pe care o au, izvorând cronologic și mistic una din cealaltă.

Domnitorul Matei Basarab este reprezentat în tabloul votiv de la intrarea în biserică, în pisania pe care Ștefan Cantacuzino a așezat-o în 1715, după renovarea sfântului locaș, dar și în pomelnicul scris de Dionisie, ecleziarhul Mitropoliei din București, în 1804. Respectivul document afirmă că lavra „iaste zidită și înălțată din temelie de răposatul [...] Matei Basarab Voievod care din toată osârdia a miluit-o și a înzestrat-o cu moșii, cu țigani, cu dobitoace, cu scule, cu sfinte vase și odăjdii, împodobindu-o cu zugrăveli de mare cuviință”¹⁹. Un raport austriac fixează data ctitoriei lui Matei Basarab în anul 1635.

Însă Paul de Alep care vizitează mănăstirea în 1657 afirmă că ea a fost ctitorită în urmă cu 20 de ani de un mare dregător, care „plăcându-i această biserică de lemn (despre care vorbesc și legendele), o lasă în vârful dealului și zidi din jos o altă mănăstire mare de piatră pentru călugărițe, cu o biserică splendidă. Paul de Alep întărește prin documente că adevăratul ctitor al bisericii de zid este Preda Brâncoveanu. Astfel arată că acesta a donat mănăstirii, la momentul ctitoririi ei, șapte moșii. De asemenea, în timpul răscoalei seimenilor (trupele mercenare ale domnitorului Matei Basarab) actele mănăstirii au fost luate de aceștia din casa boierului și puse pe foc: cărțile și hrisoavele și zapisele sfintei mănăstiri au fost în casa boiarului domniei mele Preda dvornicul. Apoi, pe vremea când s-au ridicat clăcașii și dorobanții și seimenii, de au tăiat boiarii și au jefuit carele tuturor boiarilor, ei au luat cărțile toate și zapisele din casa Predii dvornicul de le-au băgat în foc”²⁰. Paul de Alep întărește toate aceste izvoare spunând că Preda Brâncoveanu care l-a și găzduit o vreme, „posedă mai multe mănăstiri, de la strămoșii săi dintre care cea dintâi este Mănăstirea Bistrița, apoi Mănăstirea Dintr-un Lemn”²¹. O ultimă dovadă este adusă de Sf. Constantin Brâncoveanu, care afirmă într-un document din anul 1689 că această „sfântă mănăstire a fost înălțată din temelie ei de răposatul moșul domniei mele Preda Vornicul”²².

Din toată această controversă reținem un fapt foarte sigur: în anul 1657, mănăstirea este terminată, iar Paul de Alep îi contemplă frumusețea. Ctitorul ei Preda Brâncoveanu va sfârși în chip tragic, ucis în 1658 de Mihail Radu, un domn sângeros care s-a văzut pe sine ca succesor al lui Mihai Viteazul și a încercat să lupte contra turcilor.

În forma ei actuală Biserica de zid prezintă, în linii generale, arhitectura epocii lui Matei Basarab. În comparație cu monumentele ridicate de Neagoe Basarab sau Constantin Brâncoveanu, bisericile rămase de la Matei Basarab sunt

mai simple; stilul lor este mai modest, mai apropiat de cel popular, mai ușor de înțeles. În decorul acestor monumente se urmărește mai ales utilul și nu grandiosul. Armonia proporțiilor însă și decorul îngrijit le dă monumentalitate și frumusețe. Privită sub aspect arhitectural, Biserica de zid a Mănăstirii Dintr-un Lemn are planul trilobat și „altarul octogonal”²³. Biserica era, la origine, fără pridvor și avea 30 de metri aproximativ în partea ei mai largă, adică în dreptul absidelor laterale. Forma planului era neregulată, asimetrică și rău trasată. Ea nu avea la început decât un singur turn înalt spre naos. Spre altar nu se găsesc decât două nișe secundare, iar spre pronaos nu se vede nici o arcadă oarbă pe laturile dinspre nord și sud, așa cum sunt bisericile care urmează tradiția planului sârbesc. „Bolta altarului nu este a planului simplu, ci o parte a bolții este mai ridicată întocmai ca la bisericile de la Ostrov și de la Mănăstirea Valea, din veacul al XVII-lea”²⁴.

Decorul exterior este și el destul de neregulat, fridele inegale care decorează fațada au arcurile în „cărămidă aparentă”²⁵. Brâul format dintr-un toc așezat pe un fris de cărămizi în zimți, poate să fi fost și el la origine în cărămidă aparentă. Ferestrele au frumoase chenare de piatră inspirate de la acelea ale Bisericii Stelea. Ușa pare a fi din aceeași epocă cu pridvorul; ea face parte din noul stil al veacului al XVIII-lea.

La mănăstirea noastră, din pictura de la 1635 și din aceea de la 1684 a pridvorului nu se mai păstrează decât chipul Maicii Domnului din timpanul intrării în pronaos, precum și inscripția greacă a zugravilor din 1684, în frunte cu vestitul Constantinos („Constantinos, Panaiot, Ioan și Ion zugravi”), de pe capitelul semicoloanei nord a pridvorului. Pictura în pronaos a fost restaurată în 1841.

În biserică de zid sunt două policandre: primul de la Șerban Cantacuzino și ultimul de la Constantin Brâncoveanu (1695), lucrat la Veneția și donat de Doamna Maria. Icoana Maicii Domnului, cele două policandre, cele șase sfeșnice de alamă, cele trei icoane mari împărătești, celelalte din catapeteasmă și 36 de icoane mici (praznicare), pictate în 1839-1840 de zugravul Gheorghe Gherontie de la Hurezi, reprezintă tezaurul de artă și împodobesc biserică mare a mănăstirii.

În această biserică, în partea dreaptă, în spatele jilțului arhieresc este așezată la 1734 o piatră funerară, astăzi expusă la colecție, deasupra mormântului în care se găsesc osemintele Doamnei Maria și ale lui Șerban Basarab, mort la 1725, ale lui Gheorghe Cantacuzino, fiul lui, ale lui Șerban și Grigore, fii lui Gheorghe baron Vlaso și a doamnei Bălașa Cantacuzino, sora lui Gheorghe Cantacuzino²⁶.

Următorul domnitor care își pune amprenta asupra Mănăstirii Dintr-un Lemn este Șerban Cantacuzino, care, la 27 de ani după ctitorire, va modifica ferestrele bisericii, o va pardosi cu lespezi de piatră și îi va adăuga un pridvor.

Succesorul său în scaun – Constantin Brâncoveanu – va purta de grijă mănăstirii în chip deosebit. Îl va lega de ea nu numai o datorie de credință, ci și faptul că fusese zidită de bunicul său. Însemnările sale de drum arată că se oprea la Dintr-un Lemn atunci când trecea la ctitoria sa de la Hurezi.

Multe din odorele mănăstirii sunt, de altfel, donații ale domnitorului martir. Cronica ne spune că în 1695 „au mers la Mănăstirea De un Lemn și de acolo la Mănăstirea Argeșului, pre care sfinte mănăstiri le-au mai adaos Măria sa și le-au întărit cu mile și cu podoabe scumpe de biserică”²⁷. Ștefan

Cantacuzino, cel care a urzit alături de tatăl său pieirea brâncoveanului și care nu a stat pe tronul Țării Românești nici doi ani de zile, va repicta biserica mănăstirii, va construi o turlă peste pronaos și va termina casa stăreției mănăstirii. Vodă va înlocui și vechea pisanie în care ctitorul Preda Brâncoveanu dispărea pentru a lăsa l datează în secolul al XV-lea ocul lui Matei Basarab. Tablourile votive originale, care au fost șterse odată cu renovarea bisericii, au fost de asemenea înlocuite cu cele ale lui Matei Basarab. Din pizmă față de vărul său Constantin Brâncoveanu, Ștefan Cantacuzino a mascat toate urmele care îl indicau pe Preda Brâncoveanu drept ctitor al mănăstirii.

Când intri în biserica de piatră prima realitate – care te izbește efectiv – este prezența maiestruoasă a Icoanei Făcătoare de Minuni a Maicii Domnului care atrage an de an sute de mii de pelerini. Unică în țara noastră prin iconografie, tipologie și stil, Maica Domnului cu Iisus copil prezintă un deosebit interes artistic. Cu veacuri în urmă, în jurul ei s-au legat legende, consemnate încă din secolul al XVII-lea de Paul de Alep. Dar și în veacurile următoare atenția unor oameni de cultură s-a oprit asupra acestei interesante opere de artă.

Atât legenda, cât și diferitele datări ale icoanei de către specialiști sunt mai mult derutante. Cele câteva variante ale legendei, așa cum au fost consemnate sau cum mai sunt narate și astăzi, concordă în linii generale. Însă ele nu ne sugerează vreun făgaș de cercetare. O scurtă notiță a lui Virgil Drăghiceanu, din anul 1921 ne spune că icoana a fost adusă de la Mănăstirea Gura Motrului (jud. Mehedinți), fără a preciza de unde are această informație. Chiar dacă nu putem verifica sursa ei, ea trebuie luată în considerare, pentru motivul convergent părerii noastre privind spațiul și mediul în care a fost creată.

Cu privire la datarea icoanei, părerea specialiștilor care au cercetat-o, chiar a unora cu nume prestigioase în domeniu, sunt contradictorii, atribuind-o unor epoci artistice ce depășesc total durata de un mileniu. Istoria Sfintei Icoane Făcătoare de Minuni este destul de neclară, datările specialiștilor oscilând între secolul al IV-lea și secolul al XVI-lea. Astfel, Andre Grabar, vizitând mănăstirea în anul 1929, propune datarea ei cu secolul al IV-lea, considerând că a fost pictată la Mănăstirea Theotokos din Grecia după una din icoanele pictate chiar de Sf. Ap. Luca, Maria Ana Musicescu și D. Năstase o datează în secolul al XV-lea²⁸, iar I.D. Ștefănescu o atribuie celei de-a doua jumătăți a veacului al XVI-lea²⁹ sau, în cel mai fericit caz, limitei dintre secolele al XV-lea și al XVI-lea³⁰.

Ferecătura de argint care o îmbracă încă din anul 1812, lăsând vederii doar fețele personajelor, precum și acoperirea cu metal a spatelui icoanei, îngreunează cercetarea. Mitropolitul Neofit, vizitând mănăstirea la 29 iulie 1745, primul după știința noastră care o cercetează, consemnează că icoana mai păstra la acea dată o inscripție din care se mai putea descifra: „... mâna lui Damaschin”³¹; Alexandru Odobescu scrie: „Am dezbrăcat icoana cea mare de față ei de argint și am văzut că pe o parte e zugrăvit pe pânză Judecata din urmă, cu numirile scrise sârbește, iar pe cealaltă Maica Domnului, zugrăvită pe lemn și stricată cât se poate. Numai obrazul Maicii Preciste e mai bine conservat”³². I.D. Ștefănescu relatează că, în afara personajelor principale, mai apar arhanghelii Uriil și Rafail, precum și figurile marginale a opt profeți.

Conform tradiției erminiei ortodoxe, există patru tipuri de icoane ale Maicii Domnului:

1. Maica Domnului stând pe tron, în care Fecioara Maria este așezată în poziție frontală, ținându-l pe Mântuitorul la piept. Hristos are în mână un sul, iar cu cealaltă binecuvântează. De regulă, în dreapta și în stânga tronului sunt reprezentați îngeri sau sfinți care se închină Pruncului.

2. „Oranta” este unica reprezentare în care Fecioara Maria apare uneori singură, deși acest lucru se întâmplă areori pentru că, în tradiția ortodoxă Maica Domnului este valorizată doar ca și călăuzitoare către Fiul său. În acest tip de icoană Născătoarea de Dumnezeu apare cu mâinile ridicate la rugăciune; când în icoană este reprezentat Mântuitorul acesta este circumscris în lăuntru Fecioarei.

3. „Odighitria” (care arată calea) este cea icoană în care Fecioara Maria privește către Prunc către care arată cu mâna dreaptă. Hristos ține cu mâna stângă sulul Sfintei Scripturi și binecuvântează cu mâna dreaptă. Potrivit tradiției acesta este tipul de icoană pe care l-a pictat Sf. Ap. Luca.

4. „Eleusa” sau Mângâietoarea este tipul foarte bine reprezentat de către Icoana Fecioara din Vladimir, de origine grecească. În acest tip de icoană există o mare intimitate a Maicii Domnului cu Pruncul său. Fecioara Maria își lipește practic obrazul de Mântuitorul care o îmbrățișează foarte strâns.

Din punct de vedere iconografic, Icoana Maicii Domnului de la Mănăstirea Dintr-un Lemn este rezultatul asocierii acestor tipuri de icoane. Fecioara Maria are o figură maiestruoasă, dar privirea ei este plină de blândețe. Felul în care sunt pictați ochii, atât ai ei, cât și ai Mântuitorului, dau această atmosferă afectuoasă, tandră, am putea spune. Fecioara este îmbrăcată într-un veșmânt dintr-o singură culoare, în vreme ce Hristos poartă două – simbol al celor două firi. Maica Domnului îl ține pe Prunc cu mâna stângă, în vreme ce mâna dreaptă arată către El. Hristos o binecuvântează cu dreapta, iar cu stânga ține un sul cu Sfânta Scriptură. Sus, de o parte și de alta stau doi Arhangheli, Uriil și Rafail, care se înclină către Maică și Prunc. Mai jos, în părțile laterale ale icoanei, sunt reprezentați un șir de profeți.

Icoana este pictată și pe spate, cu Înfricoșata Judecată, Hristos stă pe tronul slavei Sale dintru veșnicie; chipul Lui este grav, dar brațele Sale, pe care se văd semnele cuielei, sunt deschise a îmbrățișare, semn că Domnul îi așteaptă pe toți la mântuire. Chiar lângă El sunt reprezentați Sf. Ioan Botezătorul și Maica Domnului în poziția caracteristică tuturor icoanelor de tip Deisis – cu ambele mâini arătând spre Mântuitor. În spate, cetelile îngerești populează spațiul Împărăției. La picioarele tronului se află o balanță pe care sunt cântărite sufletele oamenilor. Un Înger purtător de sulită, pictat în partea din dreapta jos, împunge un demon. Se zăresc sufletele celor care nu s-au mântuit împreună cu demonii, care populează registrul de jos al icoanei și care alcătuiesc iadul, în contrast cu cerul de deasupra. Este interesantă această alăturare, a Maicii Domnului, pe de o parte, și a Înfricoșatei Judecăți pe de alta; cele două teme mari ale mântuirii; pedeapsa pentru păcatele săvârșite față în față cu milostivirea divină. Această reunire nu este întâmplătoare. Ascetica și mistica ortodoxă insistă atât pe conștiința păcatului (cine e drept între cei purtători de trup?) cât și pe nădejdea mântuirii.

Maica Domnului a săvârșit în Mănăstirea Dintr-un Lemn

nenumărate minuni. Oamenii obișnuiesc să spună că Icoana ei este „Făcătoare de Minuni”. Dar nu lemnul în sine sau pictura Prea Sfintei Fecioare sunt cele care vindecă bolile oamenilor și le alină durerile, ci chiar Dumnezeu, prin rugăciunile Maicii Sale, care este prezentă personal, deși nevăzut, în mănăstirea pe care o ocrotește.

Prima relatare a unei minuni care a ajuns până la noi s-a întâmplat cu Păuna Cantacuzino, noua doamnă a țării, cea care uneltise împreună cu soțul ei, Ștefan Cantacuzino, înlăturarea din scaun al lui Constantin Brâncoveanu și trăsese toate sforile la Constantinopol pentru a obține condamnarea acestuia la moarte. Era deci responsabilă pentru supliciu prin care trecea acest voievod martir. Miracolul s-a petrecut pe 15 august 1714. La Istanbul, Vodă este închis de aproape cinci luni. Fusesse torturat ca să spună unde își ascunde comorile, iar la o parte din suplicii fuseseră obligați să asiste și membrii familiei. Doamna Păuna știa desigur, prin ce trece fostul domnitor pe care ea cu soțul ei îl înlăturase practic din scaun. Putem presupune că, având remușcări, soția lui Ștefan Cantacuzino a venit dimineață pentru a asista la Liturghie. Spre sfârșitul slujbei a avut brusc, un acces de nebunie. A început să țipe, să geamă și să își sfâșie hainele de pe ea. E dusă în chilia Maicii Olimpiada, unde trăgea de obicei. După ce își revine povestește o scenă de coșmar: în timpul slujbei, privind la Icoana Făcătoare de Minuni a Maicii Domnului a văzut aieva scena decapitării brâncovenilor. E remarcabil că martiriul acestora s-a petrecut cam la aceeași oră, „cu un ceas înainte de amiază”, după cum spun relatările celor ce au asistat la execuție. Deci doamna Păuna a fost silită de Maica Domnului să privească pe viu scena la care ea contribuise decisiv. Dar fărădelegea Cantacuzinilor nu se oprește aici. Furios, Ștefan Vodă va da ordin ca slujnica maicii Olimpiada să fie spânzurată, iar măicuța să fie zidită de vie la Mănăstirea Govora! Dumnezeu nu le-a ajutat însă acestor uzurpatori. La aproape doi ani de când se suie pe tron, Ștefan Cantacuzino este mazilit și, împreună cu tatăl său sugrumat la Adrianopole. Au pierit ei înșiși din ordinul aceluiași vizir care ordonase uciderea familiei Brâncoveanu.

O altă minune, de data aceasta din zilele noastre, s-a petrecut cu Maria Boștină, o credincioasă din Franțești. Aceasta suferea de multă vreme de o boală care-i afectase picioarele. Nu se mai putea deplasa, astfel că mulți săteni au luat-o pe brațe și au adus-o la mănăstire, unde s-a rugat fierbinte Maicii Domnului, s-a spovedit și s-a împărtășit. Prea Curata a vindecat-o pe loc și drept mulțumire, a rămas în mănăstire câțiva ani.

Multe minuni s-au petrecut la mănăstirea noastră cu familiile care nu puteau avea copii și căroră Maica Domnului le-a dăruit prunci. O credincioasă din Popești – Vâlcea nu avea copii, dar se ruga Fecioarei Maria să se milostivească și de ea. Pe vremea aceea, la mănăstire slujea părintele Iosif Rusu, duhovnic cu viață sfântă. Femeia a venit de mai multe ori și, atunci când lăsa pomelnice și pomenea problema ei, promitea Lui Dumnezeu că, de va avea un copil, îl va închina bisericii și așa a și fost. A dobândit un băiețel care acum este preot.

Mari miracole s-au întâmplat cu cei care fuseseră diagnosticați cu cancer. În urma rugăciunilor Maicii Domnului către Fiul ei, s-au vindecat. O femeie care avea soțul bolnav de cancer, cu o tumoare situată între stomac și ficat, și-a adus bărbatul la mănăstire unde s-au spovedit și împărtășit

amândoi. Până atunci fusese operat de trei ori, dar tumoarea recidiva de fiecare dată. În urma vizitei la Dintr-un Lemn soțul acestei femei s-a vindecat deplin.

Minunile însemnate mai sus sunt doar o mică parte din cele săvârșite de Maica Domnului prin Icoana de la Mănăstirea Dintr-un Lemn. Însă cele mai multe dintre tămăduirile și lucrările minunate au fost acoperite de negura uitării, nefiind consemnate de nimeni în scris. Peste vreme a mai rămas doar pomenirea darurilor votive care au fost închinat chipului Preacuratei și despre care mai avem știință. Astfel se face că înaintea Icoanei au fost încredințate în semn de recunoștință: inele, inimi, ochi, picioare, mâini, lucrute în metale prețioase care se află în colecția de obiecte bisericești.

De mai bine de cinci secole inimile credincioșilor care vin la Mănăstirea Dintr-un Lemn au încredințarea vie că la capătul drumului toate nădejtile, toate suspinele și toate rugăciunile vor fi întâmpinate de chipul cel lin și primitor al Maicii Preacurate.

În acest noian de ani Mănăstirea Dintr-un Lemn a fost un punct de întretăiere a numeroase destine care s-au împletit cu istoria ei, au influențat-o sau au fost influențate de sfântul așezământ. Însă e greu să stabilești cine a dat și cine a primit, dar e sigur că toți s-au folosit de această răscruce a credinței.

Alături de ctitorii menționați mai sus și anume: Preda Brâncoveanu, Ștefan și Șerban Cantacuzino și, în mare măsură, Constantin Brâncoveanu, o altă personalitate care și-a pus amprenta asupra mănăstirii a fost generalul Paul Teodorescu, ministrul Aerului și al Marinei între anii 1938 și 1940. Restaurarea pe care el a organizat-o a dat naștere actualei configurații a ansamblului monahal. Povestea legăturii dintre marele bărbat de arme și mănăstirea noastră a început pe când Paul Teodorescu avea 50 de ani. Restaurase până la acea vârstă alte două lăcașe de cult din apropiere de București. Se spune despre el că a avut o logodnică pe care a iubit-o mult, dar cu care nu a apucat să se căsătorească pentru că aceasta a murit în tinerețe. După ce și-a înmormântat ființa iubită, generalul ar fi jurat să nu se mai recăsătorească, dedicându-se în schimb slujirii patriei și Lui Dumnezeu. Viața lui stă mărturie că a rămas singur până în momentul morții, ctitorind biserici și lucrând în armată. La București a trăit modest, împărțindu-și banii pe care îi primea drept salariu în trei: o parte o păstra pentru el, o parte o dădea unor săraci și o treia era destinată lunar familiei unui poștaș bolnav de cancer.

Generalul a ajuns la Mănăstirea Dintr-un Lemn pe când mergea la stațiunea Băile Govora, îngrijindu-se de astm. Atunci a asistat pentru prima oară la slujba de duminică și a vizitat întregul complex monahal care se afla în ruină. Profund întristat de această stare de lucruri, a conceput, după ce s-a întors la București, un plan de restaurare în care avea să implice pe lângă Patriarhie, Ministerul Culturii și Cultelor și Eparhia Râmnicului și Argeșului și Ministerul de Război împreună cu Prefectura județului Vâlcea. Lucrările au demarat în anul 1938, pentru aceasta îngrijindu-se să aducă 150 de militari din trupele Aviației și Marinei, care vor lucra pe parcursul a doi ani de zile. Cum soldații nu au încăput în mănăstire, parte din ei au fost cazați la familiile de gospodari din satele vecine. Realizarea acestor lucrări este cu atât mai impresionantă cu cât în acei ani, după o profundă criză economică, mulți bărbați au fost concentrați. Cu toate acestea, generalul Paul Teodorescu s-a asigurat că

restaurarea decurge într-un ritm alert și supraveghea săptămânal lucrările. S-a intervenit nu numai la cele două biserici ci și la palatul brâncovenesc, la clopotniță și la chiliile maicilor. Toate spațiile din incinta mănăstirii au fost pavate cu piatră de râu, iar aleea de la intrarea în mănăstire a fost delimitată cu dale de beton. Mare parte din aceste lucrări au supraviețuit până astăzi. O premieră pentru acele timpuri a constituit-o electrificarea mănăstirii. Pentru aceasta a fost amenajat un baraj de acumulare pe apa râului Otăsău, baraj care să deservească moara mănăstirii. La axul morii generalul a montat apoi un dinam care genera curent pentru iluminarea întregului complex monahal. Acțiunea a constituit o premieră pentru întreaga țară. Colonelul Victor Neghină își amintește că a participat, copil fiind, la restaurarea mănăstirii când, împreună cu colegii de școală, „mergeam în cârduri și strângeam piatră de râu, o făceam grămezi și îi ajutam pe soldați. Când seara se aprindeau becurile în incinta mănăstirii trăiam adevărate clipe de extaz. Pentru noi constituia o premieră. În acele momente, puține sate din România se puteau mândri cu curent electric”. Trebuie spus că generalul Paul Teodorescu nu ar fi realizat toate acestea fără sprijinul pe care Maica Stareță Paisia Vasilescu i l-a acordat.

Omul care și-a slujit țara și pe Dumnezeu a avut parte de un sfârșit pe măsură. Ultimii ani din viață, până în 1981, când a trecut la Domnul, i-a petrecut în mănăstire. Doarme acum, împreună cu viețuitorii acestui locaș sfânt, la umbra bisericiței de lemn, în cimitirul ocrotit de umbra stejarilor seculari.

Cumpănind la deșertăciunea celor trecătoare și zăbovind cu înțelepciune asupra rostului acestei vieți pământești, în inima generalului Paul Teodorescu răsuna cu putere cuvinte de taină. Temeluindu-și ostenele lăuntrice pe aceste dumnezeiești graiuri, Paul Teodorescu a voit să aducă drept ofrandă înaintea Lui Dumnezeu și a neamului românesc adâncul său de rugăciune. Prin puterea suspinului său lăuntric, generalul pricepea nestatornicia și deșertăciunea celor pământești, iar inima lui tânjea după acel loc unde omul se întâlnește cu Dumnezeu și toate cele pământești capătă puterea dăinuirii prin strălucirea veșniciei.

Prin osteneala rugăciunii a aflat că acest loc lăuntric este tărâmul smereniei și l-a iubit foarte. Întru această dragoste și limpezime lăuntrică a priceput care este locul în care se cuvine să reînnoiască sălaș Dumnezeului Celui Viu, și astfel a fost aleasă Mănăstirea Dintr-un Lemn pentru a sluji drept temelie unei minunate jertfe de frumusețe și lumină.

Reînnoită, Mănăstirea Dintr-un Lemn ne grăiește prin podoaba zidurilor exterioare că „Împărăția Lui Dumnezeu este în lăuntru nostru” (Luca 17,21), iar prin alcătuirea sa interioară mărturisește că așa cum prin lumina turlor este îmbrățișată lumina, tot astfel și sfinții, prin împlinirea poruncilor evanghelice, îmbrățișează Lumina dăruită nouă de Tatăl prin Fiul în Duhul Sfânt. Restaurate ca străjuire și strălucire a sfântului altar, zidurile mănăstirii mărturisesc despre lumea lăuntrică din sufletul ctitorului.

Rămânând până azi neasemuit de frumoasă în alcătuirea și strălucirea sa, Mănăstirea Dintr-un Lemn propovăduiește ochilor inimilor noastre acea slavă ce nu poate fi țărmarită nicidecum prin cuvinte omenești. Această negrăită frumusețe izvorăște în chip văzut de pe masa sfântului altar, unde se săvârșește jertfa liturgică și unde în sfântul chivot odihnește Trupul Lui Dumnezeu – Cuvântul – Sfânta Euharistie.

Întreaga sârguință ctitoricească prin care a fost restaurat

acest locaș năzuiește să îmbrățișeze razele dumnezeirii Lui Hristos, izvodindu-se astfel o nemaiîntâlnită revărsare de frumusețe.

Cel care va trece porțile mănăstirii și întru răbdare va cuprinde cu privirea întregul ansamblu monahal rectitorit de generalul Paul Teodorescu, va simți că această ctitorie este o străvezie oglindire a Împărăției cerurilor.

Poate că permanența vieții călugărești în această obște este cel mai mare miracol făcut de Icoana Prea Curatei. După anii în care generalul Paul Teodorescu a muncit cu sârg pentru a renova întregul așezământ, se părea că Maica Paisia Vasilescu (stareță timp de patru decenii, între anii 1920 și 1966) venise vremea unei odihne binemeritate. Dar nu a fost așa. Regimul proaspăt instalat considera că „armata” în haine negre a lui Iustinian, așa cum erau denumiți monahii și monahiile din România, trebuie anihilată. Așa avea să apară, în 1959, celebrul decret care îi izgonea din mănăstiri pe majoritatea viețuitorilor. Așa s-a întâmplat și la Mănăstirea Dintr-un Lemn. Maicile au fost amenințate și, în cele din urmă, dezbrăcate de hainele cernite, îmbrăcate muncitorește și trimise acasă. Suferințele nu au încetat nici acolo. Parte din ele s-au angajat, o parte au rămas pe lângă gospodăriile părinților, dar Securitatea le amenința mereu, silindu-le să se căsătorească. Perfizi, la fel ca diavolul care le inspira acțiunile, comuniștii nu doreau ca mănăstirile să se golească. Acțiunea lor nu era numai politică. Ei știau că, atât timp cât fostele viețuitoare își respectă cele trei voturi – castitate, sărăcie și ascultare – cu haine negre sau nu, ele sunt monahii în adâncul inimii și de aceea, se pot întoarce oricând. Și așa s-a întâmplat în cele din urmă.

În urma aplicării decretului, în mănăstire nu mai rămăseseră decât câteva viețuitoare mai în vârstă, împreună cu părintele protosinghel Iosif Rusu, care întreținea nestinsă flacăra rugăciunii neîncetate pe altarul bisericii. După anul 1964 obștea a început să se refacă.

Noua Stareță, Epiharia Diaconeasa, care a condus mănăstirea între 1966 și 1982, a demarat un nou șantier de renovări. Atunci a fost racordată mănăstirea la rețeaua de iluminat public, a fost introdusă apa curentă și canalizarea și s-au consolidat contraforturile de susținere a edificiilor din partea de vest a bisericii mari. În ciuda prigoanei atee, maicile au depus eforturi și au zidit la fel de mult ca în perioadele în care statul proteja așezămintele monahale.

O perioadă de înflorire pentru mănăstirea noastră începe, din anul 1982, când Maica Stareță Emanuela Oprea preia stăreția de la Maica Epiharia. În acest cadru liber s-au demarat ample lucrări de reamenajare a edificiilor existente și s-au construit multe altele. Astfel, în ultimii ani noua Conducere a Mănăstirii Dintr-un Lemn în frunte cu Maica Stareță Stavrofora Emanuela Oprea, inițiază lucrări de o importanță majoră de restaurare și consolidare a mănăstirii în întregul ei ansamblu.

Lucrarea capitală este cea de consolidare și restaurare a bisericii de zid, lucrare ce a început în anul 2000 și s-a finalizat în anul 2003 cu tot sprijinul financiar și moral al Înalt-preasfințitului Părinte Gherasim, care a fost foarte generos și prezent, chiar și de două ori pe zi, pentru cercetarea și grija permanentă ca treburile să se desfășoare foarte bine. În cadrul acestor lucrări s-a consolidat structura de rezistență a zidurilor și s-a conservat și restaurat pictura murală interioară și exterioară de pictorii restauratori Șerban Angelescu,

Viorel Grimalschi și Elena Murariu. Tot în această perioadă au avut loc importante săpături arheologice efectuate de arheologul Emil Lupu sub îndrumarea șefului de proiect arheolog Aurel Ioan Botez.

O altă lucrare majoră o constituie restaurarea Palatului brâncovenesc începută în anul 1992 și finalizată în anul 2008 de către Ministerul Culturii și Cultelor. De la ultima restaurare efectuată de generalul Paul Teodorescu între anii 1938 și 1940, Palatul brâncovenesc a fost afectat în urma cutremurului din anul 1977, motiv pentru care necesita intervenții la rezistența lui. În urma amplelor lucrări de consolidare și restaurare, el a fost readus la forma sa inițială, toate încăperile păstrând întregul tezaur. Una dintre cele mai importante încăperi ale Palatului este Camera memorială a generalului Paul Teodorescu amenajată cu obiecte personale și deschisă ca muzeu.

S-au realizat consolidări, reparații și restaurări la nivelul tuturor clădirilor existente, incluzând chiliile și celelalte corpuri din ansamblul mănăstirii.

De menționat este și Casa de Oaspeți Mugur Isărescu, ridicată între anii 1996 și 1999, cu sprijinul Băncii Naționale a României și al domnului guvernator. De asemenea, trebuie specificată ridicarea unui complex de chilii în partea de nord-est a mănăstirii, începute în anul 1992 și finalizate în doar doi ani. Pentru o mănăstire este vitală asigurarea celor necesare traiului, pentru că mănăstirile sunt complet autonome

economic, de aceea trebuie amintită aici ridicarea, după anul 1994, a unui complex gospodăresc în întregime nou, în care se află de la ateliere de croitorie, litografie, tâmplărie și pictură până la sere, brutărie și atelier de confecționat lumânări.

Cea mai mare lucrare din viața Sfintei Mănăstiri Dintr-un Lemn a avut loc în anul 2008 când s-a pus piatra de temelie pentru construirea unei noi Biserici cu Hramul Nașterea Maicii Domnului. Un sfânt locaș în care să încapă soborul de maici împreună cu pelerinii care vin în număr din ce în ce mai mare să se închine la Icoana Făcătoare de Minuni a Maicii Domnului. Cu ajutorul Bunului Dumnezeu, cu rugăciunile Prea Curatei Maicii Sale și cu dăruirea credincioșilor, în prezent Biserica cea nouă s-a înălțat și acoperit, urmând efectuarea lucrărilor de finisare interioare și exterioare. E semn că, în pofida crizelor de tot felul, istoria se scrie încă la Dintr-un Lemn.

Liniștea Mănăstirii Dintr-un Lemn și un duh aparte care a sălășluit în încăperile, aleile și împrejurimile ei, i-au atras pe foarte mulți oameni. Cine a venit o dată revine, pentru că o dorință ascunsă și inexplicabilă împinge a mai respira iar și iar aerul și duhul locului. Cel căruia îi este dat să treacă pragul Mănăstirii Dintr-un Lemn în chip nevăzut îi vor ieși în întâmpinare cugetele tainice pe care Prea Curata Fecioara Maria le-a pus la temelia acestui dumnezeiesc locaș.

NOTE

- Mănăstirea Dintr-un Lemn.
- Mănăstirea Dintr-un Lemn.
- Revista „Mănăstiri Ortodoxe”, nr. 14/2013, *Mănăstirea Dintr-un Lemn*, București, Editura De Agostini Hellas S.R.L., pp. 1-31; Rasofoara Tecla Fuiuogă, Rasofoara Teodosia Barac, *Monografia Mănăstirii Dintr-un Lemn*, Târgu Jiu, Editura Măiastra, 2009, 270 p.
- P.S. Vartolomeu, *Eparhia Râmnicului Noului Severin*, în „Anuar pe anii 1921-1925”, București, Tipografiile Române Unite, 1924, p. 638.
- Arhimandritul Dr. Chesarie Gheorghescu, *Pomelnicul Sfintei Mănăstiri Dintr-un Lemn*, Râmnicu Vâlcea, Tipografia Almarom, 1988, p. 4.
- Emilia Cioran, *Călătoriile Patriarhului Macarie de Antiohia în Țările Române 1653-1658*, București, f.e., 1900, p. 170.
- Mitropolitul Ungro-Vlahiei Neofit, în „Biserica Ortodoxă Română”, Anul III/1876-1877, București, p. 8.
- Victor Brătulescu, *Inițiale și Monograme legate de Semnul Sfintei Cruci*, în „Mitropolia Olteniei”, nr. 7-8/1956, p. 579.
- Arhimandrit Dr. Chesarie Gheorghescu, *Mănăstirea Dintr-un Lemn, Legendă și credință*, Râmnicu Vâlcea, Editura Departamentul Informațiilor Publice, 1995, p. 3.
- Emilia Cioran, *Op. cit.*, p. 170.
- Radu Crețeanu, *Mănăstirea Dintr-un Lemn*, București, Editura Meridiane, 1966, p. 29.
- Arhimandrit Dr. Chesarie Gheorghescu, *Mănăstirea dintr-un lem, Râmnicu Vâlcea*, Editura Episcopiei Râmnicului și a Argeșului, 1987, p. 28.
- Ion Trajenescu, *Mănăstirea Dintr-un Lemn și Mănăstirea Govora*, în „Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice”, Anul III, nr. 1 (fasc. 9)/ianuarie-martie 1910, p. 35.
- Inginer Vasile V. Vasiliu, *Mănăstirea Dintr-un Lemn*, Râmnicu Vâlcea, Tipografia „Episcopul Vartolomeu” a Sfintei Episcopii a Râmnicului Noului Severin, 1934, p. 28.
- Ibidem*, pp. 29-30.
- Ibidem*, p. 30.
- Ibidem*, p. 31.
- Valeriu Anania, *Cerurile Oltului*, Râmnicu Vâlcea, Editura Episcopiei Râmnicului și a Argeșului, 1990, p. 210.
- Constantin Bălan, *Inscripțiile medievale și din epoca modernă a României, Jud. Vâlcea (sec. XVI-1848)*, București, Editura Academiei Române, 2005, p. 417.
- V. Drăghiceanu, *Monumentele Istorice din Oltenia*, în „Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice”, Anul XXIV, Fasc. 69, iulie-septembrie 1931, p. 126.
- ****Călători străini despre țările române*, vol. VI, Paul Alep, București, Editura Științifică, 1976, pp. 214-216; vezi și Doru Căpătaru, *Călător prin Oltenia medievală cu Paul de Alep*, Drăgășani, Editura Kitcom, 2007, pp. 71-73.
- Radu Crețeanu, *Op. cit.*, p. 647.
- Ibidem*, p. 52.
- Ibidem*, p. 67.
- N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii în Muntenia și în Oltenia*, în „Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice”, Anul XXV, 1933, Vălenii de Munte, p. 59.
- G. Oprescu, *Noi și bogate perspective pentru arhitectura noastră*, în „Studii și cercetări de istoria artei”, Anul I, nr. 1-2/ianuarie-iunie 1954, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, p. 12.
- Prof. Victor Brătulescu, *Zugravul cântăreț Gheorghe Gherontie*, în „Mitropolia Olteniei”, nr. 1-2/1962, p. 29.
- D. Năstase, *Istoria artelor plastice în România*, vol. I, București, 1968, p. 272.
- I.D. Ștefănescu, *L'icone de la Vierge du Monastere Dintr-un Lemn*, Byzantion, VI, 1931, pp. 601-602.
- Al. Efremov, *Icoane românești*, București, Editura Meridiane, 2003, pp. 28-29.
- Mitropolitul Ungro-Vlahiei Neofit, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul III, 1876-1877, București, p. 10.
- Al. Efremov, *Op. cit.*, pp. 28-29.

Prof. univ. dr. Valentin CIORBEA¹

ROLUL MĂNĂSTIRII DINTR-UN LEMN ÎN CONLUCRAREA ARMATEI ROMÂNIEI CU BISERICA ORTODOXĂ. PROIECTUL GENERALULUI PAUL (PAVEL) TEODORESCU 1938-1977

*„Ferm convins și profund recunoscător **Bisericii** pentru importantul rol în dezvoltarea Țării mi-am propus, în măsura modestelor mele posibilități, s-o ajut“.*

*„Convins fiind de importanța ei (a **Armatei** – n.n.) și, în același timp fiind și cariera mea, i-am afectat în toate calitățile ce le-am avut, toată activitatea mea, efectuând realizări concrete pe plan profesional, cultural, social și organizatoric“.*

Generalul Paul (Pavel) Teodorescu (Memorii)

Definind pe deplin temei **Biserica, Armata și Școala, pilonii uriași pe care s-a fundamentat România**, generalul Paul (Pavel) Teodorescu și-a concentrat energia susținerii de-a lungul timpului, atât în perioada de militar activ, cât și în rezervă/retragere, sub diverse forme, dezvoltării și afirmării celor trei instituții².

Unul din cele mai importante proiecte ale sale, cu consecințe spirituale de durată care, subliniem, **a deschis o nouă pagină în istoria conlucrării Armatei cu Biserica Ortodoxă Română este legat de Mănăstirea Dintr-un Lemn. Într-un moment dificil a sprijinit-o și a așezat-o într-o poziție ce i-a îmbogățit misiunea spirituală, desigur cu acordul instituțiilor statului și a eparhiilor cu autoritate** (s.n.).

În vara anului 1938 generalul Paul (Pavel) Teodorescu, la acel moment titular al Ministerului Aerului și Marinei, a vizitat împreună cu câțiva colaboratori Mănăstirea Dintr-un Lemn. A găsit clădirile complexului monahal într-o stare jalnică, multe acoperișuri distruse, în poduri își găsiseră adăpost sute de ciori, iar pe maici, neajutorate și extrem de îngrijorate de situația în care se afla mănăstirea. Cum subliniază generalul într-un memoriu adresat Episcopiei Râmnicului și Argeșului la 8 februarie 1977, maicile i-au adresat *rugămintea fierbinte [...] de a le ajuta să nu piară istoricul lăcaș*³.

Personalitate cu o puternică și eficientă vocație a creației Paul (Pavel) Teodorescu a inițiat pentru început organizarea, coordonarea și susținerea financiară a lucrărilor de reparații, construcții și modernizări, ce s-au efectuat între anii 1938-1940 cu militari meseriași din Aviație și Marină, cărora li s-au alăturat săteni din comuna Frânțești.

Un alt punct al proiectului, indubitabil cel mai important pe termen lung, îmbogățit în zilele noastre, l-a constituit legarea spirituală a două categorii de forțe armate, Aviația și Marina, de Sfânta mănăstire. A făcut în acest sens demersuri pe lângă Ministerul Culturii și Artelor – Comisia Monumentelor Istorice – pentru a obține aprobarea ca Mănăstirea

Dintr-un Lemn să fie mănăstirea aviatorilor și marinarilor și să se dispună ca la slujbele religioase ce se oficiază la mănăstire să se facă rugăciuni pentru aviatori și marinari⁴.

În urma aprobării date de Comisia Monumentelor Istorice, Mitropolia Olteniei, Banatului și Severinului a transmis Mănăstirii Dintr-un Lemn, la începutul lunii decembrie 1939, o adresă semnată de arhiepiscopul-locotenent Irineu:

„Prea Cuvioasă Maică,

Întrucât acea sfântă mănăstire a fost restaurată de Ministerul Aerului și Marinei vi se face cunoscut că am dispus ca aici să se facă rugăciuni de odihnă sufletului eroilor aviatori și marinari morți, precum și paza celor în viață.

Primiți arhieresti binecuvântări!“

La 14 decembrie 1939 maica stareță Paisia Vasilescu a notat pe document: „Am luat act, ne vom conforma întocmai“⁵.

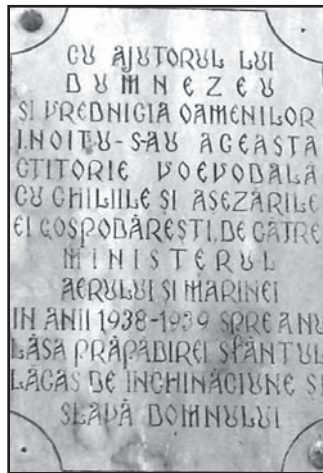
Pentru a atrage atenția pelerinilor asupra misiunii speciale asumate de mănăstire, cu acordul maicii starețe și a conducerii Episcopiei Râmnicului, Paul Teodorescu a completat proiectul inițind așezarea, pe zidul principal al clopotniței, de simboluri și inscripții comemorative ale Aviației și Marinei.

La loc vizibil s-au instalat două plăci cu următorul conținut:

MĂNĂSTIREA DINTR-UN LEMN. LOC DE RUGĂCIUNE PENTRU AVIATORI ȘI MARINARI.

CU AJUTORUL LUI DUMNEZEU ȘI VREDNICIA OAMENILOR ÎNOITU-S-AU ACEASTĂ CTITORIE VOIEVDALĂ CU CHILILE ȘI AȘEZĂRILE EI GOSPODĂREȘTI DE CĂTRE MINISTERUL AERULUI ȘI MARINEI ÎN ANII 1938-1939 SPRE A NU LĂSA PRĂPĂDIREI SFÂNTUL LĂCAȘ DE ÎNCHINĂCIUNE ȘI SLAVA DOMNULUI¹⁶

Pe pereții bolții interioare a clopotniței s-au așezat două tablouri confecționate din carton pe care s-au scris nume

de eroi, aviatori și marinari, căzuți la datorie, dar și în viață, fie pentru riscurile asumate, reușind în misiuni să învingă moartea, fie pentru contribuțiile aduse la progresul celor două domenii – Aviație și Marină. Separat au fost înscrși într-un pomelnic.

În anii celui de-Al Doilea Război Mondial tablourile s-au deteriorat sub impactul intemperiilor iar pomelnicul s-a pierdut.

Peste ani, cu prilejul unei vizite făcute la mănăstire de savantul Henri Coandă, Radu Irimescu, fost ministru al Aerului și Marinei (1937-1938)⁷ și Paul Teodorescu au găsit – cum mărturisește generalul – *fericită ideea pomeniirii eroilor și a celor care au contribuit, sub diferite forme, la progresul armelor lor, opinând totodată că înscrierea acestora, în speță refacerea și reșezarea vechilor tabele, să se execute pe plăci rezistente și nu pe carton, așa cum au fost inițial*⁸.

Cu meticulozitatea și seriozitatea care i-a caracterizat activitatea, generalul nu a decis de unul singur listele avia-

torilor și marinarilor. S-a consultat cu generalul inginer Gheorghe Negrescu, care fusese contemporan cu Aurel Vlaicu, cu generalul veteran de război Traian Burduloiu, cu aviatori și marinari, care – precizează Paul (Pavel) Teodorescu – și-au exprimat în *unanimitate* opinia ca listele cu eroi și personalități să fie menținute, dar să fie inscripționate pe plăci de marmură⁹.

Profund atașat proiectului său de a menține legătura spirituală între Mănăstirea Dintr-un Lemn, Aviație și Marină, deși nu dispunea de resurse financiare deosebite, pensia fiindu-i suspendată mult timp după ieșirea din detenția politică și catalogat drept element periculos legat de regimul burghezo-moșieresc, generalul Paul (Pavel) Teodorescu a realizat plăcile de marmură și inscripționarea numelor cu proprii bani.

Extrem de corect, a informat forurile locale, regionale și centrale, dorindu-și o ceremonie de dezvelire cu participarea unor personalități, astfel că în așteptarea răspunsului, plăcile au fost montate spre sfârșitul anului 1974.

Întrucât România intrase în *mica revoluție culturală* inițiată de Nicolae Ceaușescu, nici o autoritate n-a îndrăznit să aprobe o ceremonie la Mănăstirea Dintr-un Lemn. Direcția Monumentelor Istorice a răspuns târziu printr-o recomandare în care a specificat că reșezarea plăcilor *nu implică un ceremonial deosebit*¹⁰.

Lista personalităților Aviației inscripționate are în registrul de sus un text explicativ care arată că inscripțiile comemorative sunt **ofrandă neînfricaților cutezători ai aviației române: inventatori, ingineri, tehnicieni, zburători, civili și militari de la soldat până la general și ministru, din 1906 până în 1940, anul restaurării acestei voievodale mănăs-**

Așezatu-s-au aceste inscripții comemorative, ofrandă neînfricaților cutezători ai aviației române: inventatori, ingineri, tehnicieni, zburători, civili și militari de la soldat până la general și ministru, din 1906, până în 1940 anul restaurării acestei voievodale minăștiri de către Ministerul Aerului și Marinei, cu pișorul gând de a se cinsti numele acestora, aci, în chioria marelui domnitor și creslin Halei Basarab, la Sfântul Ilic ocrotitorul aviatorilor.

Stadă deșnică, fie pomenirea Voastră! Voi cei care dintr-un început și fără șovăire ați acceptat jertfa supremă, pentru izbînda aripilor rămășițe pentru apărarea țării strămoșești, a ființei naționale și a gloriei stră-bune! Fie ca nobila Voastră dăruire, să servească de-a pîruri, ca pîdulor eroism, generațiilor viitoare!

Pionierii Naționali și Mondiali 1906-1911

Vlăicu Aurel	Coandă Henry	Constantinescu Goșu
Neștescu Gh.	Protopopescu St.	Brumărescu I.
Coștin St.	Ionescu Fota	Poly Vacas
Drutu Nicu	Molla Jan	Sisu Andre.
Gulimin P.	Macri Ion	Viallard Gh.
Ionescu V.	Nichita P.	Zorileanu N.

Creatorii Aviației Militare 1911-1916

Chirilescu I.	Penes Ion
Chotei Pan	Petrescu St.
Cicel Nae	Popodici Andrei
Cordonier S.	Popa Constantin
Diculescu A.	Săsteanu C.
Enescu At.	Niculescu V.
Tanase Nae	

Aviatorii din Războiul Marei Uniri 1916-1919

Ceausu Gh.	Hulubei H.	Popescu Romeo
Darian Dtru.	Iliescu N.	Rădulescu Sc.
Dumitru Adr.	Irimescu Radu	Romanescu I.
Gonta Chin.	Jacob Ion	Rotaru Af.
Goutin J.	Ioanid Ion	Mincu Chin.
Gheorghiu Erm.	Ionescu Em.	Muntenescu I.
Grant Ed.	Pantazi Mihai	Naidinescu I.
Pisamozza U.	Nasta Egon	Niculescu Tih
Garleanu Gh.	Păunescu Aurel	Niculescu Papa
Gond L.	Popa I. Gh.	Stefănescu Goșu

Realizatorii Aviației Moderne 1919-1940

Drașculescu Maria	Popa Chin.
Dimitrescu Tr.	Popescu Ciocanel
Dumitru I.	Popescu Oit
Dutescu Virginia	Popescu Pufi
Enescu Ram.	Popoisteanu At.
Etem Ahmet	Radu Tedy
Fornic Ion	Russo Nadia
Frim Dudu	Sahmi Al.
Ghepasm Gh.	Stamatescu P.
Ghidort R.	Shrbeay Marina
Grăzea Gh.	Stoian St.
Hofban M.	Stoicescu I.
Iacobescu Gh.	Ōstapod Gh.
Ionescu Rim.	Papana Al.
Ionescu Vateria	Padlouschi H.
Istrătescu I.	Perju Chin.
Ivanodici I.	Persu Aurel
	Zamprescu Gr.

In Pomelnicul din Muzeeu sunt trecuti toti Aviatorii 1906-40

Pentru cei care urmind pilda luntrașilor și corăbierilor Moldoveni și Munteni, pentru cei care călări în aspra scoală a mării au contribuit, prin curaj, jult și sacrificiul lor, sau suflul și priceperea lor luminată, la reputația și înălțarea marinei române

Așezatu-s-au aceste inscripții de edocare deșnică, a amintirii acelora care de la începuturile marinei și pînă în 1940, anul restaurării acestei voievodale minăștiri de către Ministerul Aerului și Marinei, seculara chiorie a marelui domnitor și creslin Halei Basarab, pentru a fi pomeniți în ziua de Sfanta Maria ocrotitoarea celor ce plutesc pe ape.

Stadă și deșnică pomenirea hitoror marinarilor noștri, a căror pîddă da fin un puternic îndemn, pentru toți cei care urmează pe calea nesfîrșită a apelor, acceptînd sacrificiile și biruind primejdiile, spre eterna înălțare a neamului!

Intemtori Marinei și lupători pentru independență 1859-1878

Barbieri An.	Eustachi Seb.	Kosinsky Em.	Murculei Sc.
Barbieri N.	Georghescu C.	Maghiran Gh.	Petrescu C.
Capitanodici I.	Haltze E.	Mardari N.	Ponici Petre
Cuțitlan An.	Ionescu O.	Mardodi I.	Stale At.
Drașhicescu M.	Irimescu Ilio	Mănescu C.	Sterianu N.
Dumărescu Maican	Isdoranu I.	Murghesu I.	Urseanu V.

Marinari din perioada 1878-1913, din Campania 1913 și Războiul Marei Uniri 1916-1919

Alexandrescu N.	Dan Zaharia	Lopi Remus	Puricescu N.
Andonie C.	Demetriade P.	Măclariu Horia	Rădulescu C.
Axenle P.	Dragalina V.	Mihăilescu Gh.	Roman Auđ.
Bardescu Al.	Dumitrescu C.	Neștescu N.	Rosca E. Etuđ.
Braju Bucur	Dumitrescu Gh.	Neștescu A.	Schiffleers A.
Bălanescu I.	Fundăeanu P.	Neștru N.	Seodrea Vasile
Bălan Iacob	Găbrilescu M.	Niculescu Gh.	Sion Alfons
Bălescu C.	Georghescu I.	Niculescu Rizea	Sieropol N.
Botez Euđ.	Gheorghiu Al.	Pantazi Vasile	Sihii Euđ.
Buchholzör C.	Gheorghiu Gh.	Pantelli Gh.	Stoianodici Al.
Bulaș Octav	Grăcosky N.	Păis Nicolae	Stoicescu N.
Caluneanu At.	Iacomi Dor.	Păun Chin.	Vasilescu At.
Coandă Ion	Isbașescu I.	Paulescu C.	Vasilescu Halei
Constantinescu Gh.	Isdoranu At.	Pogonat C.	Virtosu C.
Constantinescu Al.	Kosinsky Gh.	Popodici I.	Viădescu C.

Marinari Contemporani 1919-1940

Bardescu N.	Costăchescu C.	Ioan Tanase	Popescu Deveselu
Bădulescu Fl.	Coslin Const.	Ioanasec C.	Popescu Et.
Bănică Ion	Cristescu N.	Isdoranu T.	Reteanu Euđ.
Barbuneanu P.	Deleanu Euđ.	Leușky Boris	Rinohiopol H.
Belu Pompiliu	Diaconescu P.	Lunou Cornel	Rosescu Gh.
Borcea Al.	Dobrescu C.	Lupu Alex.	Samsou Titus
Borcea Ion	Drașhicescu Ferd.	Maicoci I.	Stiubei At.
Bor's Const.	Drimba Gh.	Mărgineanu Ovid	Stanciu D.
Botez Călin	Dumbrăvă Al.	Marlac Al.	Tautu Marcel
Budescu R.	Dumitrescu Ad.	Miescu D.	Toma Halei
Bujoreanu Fl.	Dumitriu Tr.	Moceanu Gh.	Tocineanu I.
Carărasu P.	Economu Ion	Neștescu Z.	Trandafirscu C.
Caramfil Nicolae	Filip Nicolae	Nicolăescu Dan	Ulic Chin
Chiriac Gh.	Foca Anton	Niculescu D.	Vasilache A.
Etiac Griđ.	Gealop Virđil	Niculescu C.	Vieru C.
Condonescu D.	Ghenădescu P.	Niculescu I. D.	Voinescu V.
Constantinescu M.	Gherghel A.	Polimon A.	Zaharia Ion
Constantinescu R.	Irimescu I.	Peirădici H.	Zlăhan Paul

In Pomelnic sunt trecuti toti infaptitorii Marinei și Marinari pînă în 1940

tiri de către Ministerul Aerului și Marinei, cu piosul gând de a se cinsti numele acestora, aici, în ctitoria marelui domnitor și creștin Matei Basarab, la Sfântul Ilie, ocrotitorul aviatorilor.

Enumerarea personalităților s-a făcut pe criteriu cronologic, pe patru secțiuni.

Secțiunea întâi: *Pionierii naționali și mondiali 1906-1911* cuprinde 24 de personalități în care se remarcă Traian Vuia, care la 18 martie 1906, la Montesson, lângă Paris, a zburat cu *Vuia I*, primul aparat mai greu decât aerul care dispunea de sisteme proprii de decolare, propulsie și aterizare, Aurel Vlaicu, Henri Coandă, Gogu Constantinescu, Jorj Bibescu ș.a.

Prin realizările lor au făcut nu numai pionierat dar au înscris Aviația Română în elita aeronauticii mondiale.

Secțiunea a doua: *Creatorii Aviației Militare 1911-1916* enumăra 24 de aviatori militari dintre care atrage atenția numele Elenei Caraiani.

Secțiunea a treia: *Aviatorii din Războiul Marii Uniri 1916-1919* inscripționează 40 de nume. Atrag atenția: Radu Irimescu, Horia Hulubei, care și-a desfășurat activitatea ca aviator în Franța, în cadrul unui grup de tineri reușiți de generalul Berthelot, fiind rănit și decorat. Sunt trecuți 40 de aviatori.

Secțiunea a patra: *Realizatorii Aviației Marine 1919-1940* cuprinde 68 de nume, între care Elie Carafoli, întemeietorul specializării de Aeronautică, în 1928, la Școala Politehnică din București. Sunt inscripționate numele aviatoarelor Smaranda Brăescu, Irina Burnaia, Ioana Cantacuzino, Valeria Ionescu, Maria Drăgescu, Marina Știrbei, dar și numele unor mari aviatori precum Gheorghe Bănciulescu, Băzu Cantacuzino, Max Măndescu ș.a. În total pe placă au fost trecute 156 de nume considerate ca cele mai reprezentative.

Placa marinarilor precizează în registrul de sus **Pentru cei care urmând pilda luntrașilor și corăbierilor moldoveni și munteni, pentru cei care căliți în aspra școală a mării au contribuit, prin curajul, sacrificiul și priceperea lor luminată la reputația și înălțarea marinei române. Așezatu-s-au aceste inscripții de evocare veșnică a amintirii acelor care, de la începuturile marinei până în 1940, anul restaurării acestei voievodale mănăstiri de către Ministerul Aerului și Marinei, seculară ctitorie a marelui domnitor și creștin Matei Basarab pentru a fi pomeniți în ziua de Sfânta Marie, ocrotitoarea celor ce plutesc pe ape. (foto 6)**

Enumerarea numelor s-a realizat după criteriul cronologic, pe trei secțiuni:

I. *Întemeietorii Marinei și luptători pentru independența sa 1859-1878*. Sunt enumerați 24 de ofițeri de marină, în ordine alfabetică, începând cu Anton Barbieri și încheind cu Vasile Urseanu¹¹.

II. *Marinarii din perioada 1878-1913, din Campania 1913 și Războiul Marii Uniri 1916-1919* cuprinde 60 de nume.

III. *Marinarii contemporani 1919-1940*. Pe placă sunt inscripționate 72 de nume. Întreaga inscripție comemorativă cuprinde 156 de nume.

Însumând cifrele celor două plăci constatăm un total de 312 nume care, în aprecierea, să spunem, a grupului coordonat de generalul Paul (Pavel) Teodorescu, binemeritau să primească recunoaștere și să fie pomenite de zilele celor două categorii de forțe armate. Surprinzător este că s-a păstrat în text zilele de Sf. Ilie, Ziua Aviației și Sf. Marie, Ziua Marinei, care în timpul regimului comunist nu s-au

mai sărbătorit. Bunăoară ca zi a marinei s-a stabilit prima duminică din luna august pentru a se evita Sf. Maria, neadmițându-se evenimente legate de sărbători religioase, pe care regimul ce se prezenta ca ateu nu le putea accepta. Alte două plăci, una reprezentând vulturul cu aripile desfăcute, simbol al Aviației și globul în gheare, iar cealaltă, o ancoră tip Amiralitate ce reprezintă Marina, au fost așezate la loc vizibil. Paul Teodorescu nu putea fi decât mulțumit, reușise să consolideze proiectul său de suflet legat de Mănăstirea Dintr-un Lemn, deși vremurile erau dificile, chiar potrivnice unor activități de genul celor promovate de el.

O surpriză neplăcută, chiar șocantă pentru venerabilul general avea să-i vină peste câțiva ani, mai precis pe 26 ianuarie 1977. Printr-o adresă, datată 8 ianuarie 1977, Episcopia Râmnicului îi aducea la cunoștință reclamația făcută de un obscur ofițer de aviație Rață-Racoveanu, din *coada promoției 1932*, care contesta câteva nume de pe plăcile aviatorilor și marinarilor. Desigur nu putea lăsa lucrurile neclarificate întocmind un memoriu clarificator: *Este surprinzător – avea să sublinieze în document – că tocmai acum – în pragul vârstei de 90 de ani – mi se arată neîncredere, starea mea morală fiind supusă unei grele încercări*¹².

În document Paul Teodorescu apreciază că respectivul ofițer nefigurând pe placă l-a determinat *probabil, pe reclamant să inventeze și afirmația tendențioasă că plăcile ar fi fost montate în grabă noaptea*. Afirmația este respinsă de general ca neadevărată *ce poate fi ușor dovedită cu martori, cu meșterii care au lucrat timp de două zile precum și cu o fotografie luată în timpul lucrului și pe care o ținem la dispoziție*¹³.

Rață-Racoveanu contesta 10 nume. Generalul Paul (Pavel) Teodorescu le-a întocmit fișe biografice succinte prin care justifică de ce respectivele personalități au fost înscrise pe plăci.

Să vedem, distins cititor, argumentele generalului:

Astfel:

1. **Maior Aviator (r.) Inginer Radu Irimescu** a fost inițial ofițer de marină. Trecut în aviație obține brevetul de ofițer-aviator la 28 iulie 1916. Erou din războiul 1916/1919, a activat în tot acest timp, atât ca pilot pe avioane în grele misiuni, pe frontul din zona Siret – Nămolosa - Mărășești și altele, cât și în calitate de comandant al Escadrilei F-40 și ca instructor de zbor. A fost distins cu cele mai înalte ordine militare de război și de pace, citări prin ordine de zi etc.

Ca o recunoaștere a deosebitelor sale merite, în dubla sa calitate de marină și aviator, cât și datorită calităților sale intelectuale și organizatorice, în anul 1932 – când a luat ființă la noi Departamentul Aviației și Marinei – a fost numit ministru al acestuia, pe care l-a organizat, dotat și condus cu multă competență și simț patriotic, timp de 3 ani.

În perioada 1937/1938, din nou i se încredințează conducerea aceleiași minister, după care este investit cu misiunea de ambasador al României în S.U.A.

În anul 1940, fiind destituit din acest post de către guvernul de atunci legionar-antonescian, nu s-a mai înapoiat în țară, deoarece știa că nu este agreat de conducerea dictatorială pe care nici el nu o aproba.

A revenit de mai multe ori în Republica Socialistă România, în perioada 1950-1973, menținându-se în tot timpul în cele mai bune raporturi cu patria sa.

A decedat la data de 18 mai 1975.

2. Pilotul **Maximilian Manolescu** a intrat în aviație în anul

1922 cu gradul de soldat. A fost brevetat pilot la 7 august 1923 și a avansat între timp până la gradul de căpitan-aviator.

A fost cel mai bun pilot al țării noastre – fără egal – înaintea tuturor așilor aviației române, atât ca instructor de zbor la nenumărate serii de piloți timp de aproape 25 de ani, cât și ca pilot de linie și mai ales ca pilot acrobat, el fiind sufletul și reclama celebrei escadrile „Dracii Roșii”, care a uimit țara întreagă, la mitingurile de propagandă aviatică în perioada dintre cele două războaie mondiale.

La data de 19 oct. 1932 a câștigat „Cupa Bibescu” pe distanța Roma - București în competiție cu aviatorii italieni, bătănd recordul de viteză al cursei.

Max Manolescu a fost singurul pilot român, pe care compania franco-română pentru transporturi aeriene l-a acceptat ca pilot pe linia Paris-București-Istanbul în perioada 1934-1938.

A deservit aviația română până către sfârșitul anului 1947, îndeplinind tot timpul misiuni de cea mai mare importanță, atât în timpul războiului cât și după aceea. Printre altele cităm transportul comisiilor ministeriale pentru încheierea armistițiului la Paris în anii 1944-1945 precum și alte transporturi de demnitari și înalte personalități de stat sau de valori materiale etc.

Începând din anul 1948 a fost încadrat ca pilot-inspector și instructor de navigație pe liniile aeriene franceze ale societății „Air France”. A participat la unele concursuri internaționale de acrobație organizate în Franța, câștigând detașat premiul I.

Cel mai bun pilot din Franța era socotit, într-o anumită perioadă, aviatorul de origine română Max Manolescu!

Nu a făcut, niciodată, niciun fel de politică și nici nu a activat, în niciun fel, împotriva statului nostru, ci dimpotrivă a făcut să strălucească de multe ori pe cerul lumii numele de român.

Cum se împacă cele de mai sus cu afirmația reclamantului că Manolescu și-a sfârșit cariera ca un traficant de rând, când acesta ieșit, de curând, la pensie este onorat ca unul dintre cei mai străluciți aviatori ai lumii, cu o activitate prodigioasă și neîntreruptă de peste o jumătate de secol pe toate meridianele globului.

Și după cum cu Vuia, Coandă, Oberth, Gogu Constantinescu, Botezatu, George Fernic, Papană și alte figuri celebre, care au activat și în străinătate în domenii ce au făcut cinste patriei noastre, la fel și de Max Manolescu suntem mândri că este al nostru.

3. Inginer **Mihail Marinescu**, pilot brevetat la 16 oct. 1925, pe când gradul de elev-sergent T.R., ulterior specializat pe avionul Potez XV, socotit ca unul dintre cele mai pretențioase la pilotat, s-a afirmat ca unul dintre piloții de nădejde ai aviației române.

În dubla sa calitate de inginer specializat în aviație și de pilot a dus o intensă activitate de întreținere și reparare a parcului de avioane ale unităților, de recepționare la sol și în aer a avioanelor noi construite sau ieșite din reparații. Între timp a organizat o asociație cu caracter etnic – Industria Tehnică Română – precum și Secția de aviație din cadrul Asociației Sportive de pe lângă Școala Politehnică din București, din a cărei conducere a făcut parte. Această secție a produs, cu material propriu de zbor, o serie de tineri piloți-ingineri, care s-au dovedit foarte valoroși în dubla lor calitate de ingineri și piloți, ca recepționeri pe lângă tânăra noastră industrie aeronautică.

În perioada 1938-1944 i s-a încredințat conducerea fabricii

de avioane „ICAR” din București, pe care a reorganizat-o pe baze tehnice moderne și dându-i un impuls considerabil a reușit să furnizeze aeronauticii române diferite tipuri de avioane originale ICAR sau construite în licență.

Cunoscut și apreciat și peste hotare, a reușit să intre în legătură cu cele mai serioase industrii din Europa, contribuind în mod substanțial la dotarea aviației noastre cu avioane, armament și accesorii diverse (avioane tip Hawk, Fieseler-Storck, tunuri Oerlikon etc.).

Plecat în străinătate, după 1946, devine unul dintre apreciații tehnicieni și conducători al unor industrii de mașini și motoare, fiind gata oricând să aducă servicii țării sale.

Nu a făcut politică și nu a întreprins acțiuni dăunătoare Statului român.

Prin moartea sa, survenită în anul 1976, a rămas un gol în lumea tehnică internațională, unde oricând Statul român ar fi putut găsi un ajutor, sincer și binevoitor.

4. **Constantin Abeles**, pilot brevetat la 28 sept. 1924, când avea gradul de sergent. A fost avansat, treptat, până la gradul de maior-aviator.

Instructor de zbor timp de peste 22 de ani, atât în școlile militare cât și în cele ale aviației civile, a instruit și educat sute de elevi-piloți, care între timp au devenit piloți de bază și eroi ai aviației noastre.

A executat și a participat la nenumărate raiduri interne și internaționale, la mitinguri aeriene de propagandă aviatică, fiind tot timpul, fără nici o întrerupere în cariera sa, sufletul și promotorul aviației civile și militare.

A participat la războiul antifascist, în calitate de comandant și pilot al unei escadrile de transport greu, aducând mari servicii frontului.

Nu a făcut politică. A decedat, în străinătate, în anul 1973.

5. **Petre Stamatescu**, pensionar, fost tehnician în aviația civilă și pilot brevetat la data de 3 iulie 1935. Reprezentant al Fabricii de avioane Klemm, a adus în țară material de zbor necesar școlilor de pilotaj civile, reușind în mare parte să satisfacă nevoile urgente ale aeronauticii, în perioada 1935-1944.

Dacă ne referim la numele înscris pe placă, se constată că s-a strecurat o eroare. Conform tabelului inițial, urma să se înscrie numele „Stamatescu G.” al eroului sublocotenent-aviator căzut la datorie în anul 1933 și nu „Stamatescu P.”, tehnicianul pensionar mai sus arătat. Eroarea urmează a fi corectată.

6. **Irina Burnaia** este a 2-a femeie din România care a obținut brevetul de pilot în anul 1934. Sacrificându-și toate posibilitățile financiare, renunțând la cariera în care era pregătită ca absolventă a unei facultăți, se dedică zborului; procurându-și un avion propriu de concepție românească pe care se antrenează, executând raiduri, participând la mitinguri aeriene și la concursuri aviatic. Execută mai multe raiduri de răsunet internațional, în perioada 1935-1940, printre care un raid București-Istanbul-Beyrouth-Cairo-Vad Halfa, până la ecuator, în Africa și înapoi, împreună cu aviatorul Petre Ivanovici.

Singură la bord execută mai multe raiduri peste hotare printre care: București-Bagdad și înapoi; altul în Italia și înapoi; altul în Anglia etc., dovedindu-se cea mai bună aviatore a țării la acea vreme și făcând o frumoasă propagandă pentru aviația română.

A fost singura femeie, care în timpul războiului, a avut comanda unei escadrile de aviație de transport, pe care a condus-o cu competență și energie.

Căsătorită și având un copil, a plecat legal din țară, în 1947.

Nu a făcut politică și nici nu s-a manifestat ostilă patriei sale.

7. **Marina Știrbei** a făcut parte dintre pionierele aviației române, fiind femeia care a obținut brevetul de pilot nr. 6 din anul 1935.

Pasionată de zbor și-a dedicat acestei îndeletniciri cea mai mare parte din timpul său și din posibilitățile sale financiare. Și-a procurat un avion propriu, pe care s-a antrenat, întreprinzând numeroase zboruri în țară și în străinătate, participând la mitinguri aeriene, la competiții și concursuri, câștigând mai multe premii.

Urmează și Școala de Perfecționare pe avioane militare, fiind prima femeie care a obținut un brevet de pilot pe avioane militare. S-a calificat, de asemenea, și pe avioane bimotoare sanitare.

A urmărit, a perseverat și a determinat forurile superioare să înființeze o escadrilă sanitară cu scopuri umanitare. Pentru a se documenta în această privință, între alte raiduri internaționale, a întreprins și un raid – singură la bord – pe un avion Icar-Universal în Suedia și Norvegia în condiții meteorologice cu totul nefavorabile, traversând golful Finic și o parte din Marea Nordului pe o vizibilitate aproape nulă.

Înapoiată în țară a furnizat conducerii aviației române toate datele necesare și după repetate insistențe a reușit să vadă înfăptuită o escadrilă sanitară deservită numai de femei. Activează personal în această escadrilă, care a adus servicii considerabile țării, atât în timp de pace, când s-au executat transporturi de bolnavi ce aveau nevoie de intervenții urgente și de medicamente sau zboruri la înălțime cu copii bolnavi de tuse convulsivă etc., cât și mai ales în timp de război când, în condiții grele, aterizând până în primele rânduri ale frontului și prin terenuri necunoscute sau uneori minate sau atacate de aviația inamică, salvând răniți grav și vieți scumpe.

Pentru astfel de servicii, în condițiile grele ale frontului, majoritatea acestor brave femei aviatore – în frunte cu Marina Știrbei și Irimia Burnaia – au fost răsplătite cu înalte ordine și medalii militare de pace și de război.

Plecată legal în străinătate, mamă a 2 copii – astăzi majori, care fac peste tot o propagandă țării lor natale și cinstite numelui de român, Marina Știrbei caută, ori de câte este cazul, să fie folosite Statului român.

8. Inginer **Nicolae Caranfil**, fost ministru al Aerului și Marinei în perioada 1 mai 1935 și 31 decembrie 1936, unul dintre principalii organizatori ai aviației moderne române și un om de valoare excepțională, care peste tot pe unde a trecut a lăsat urme puternice: Societatea de Gaz și Electricitate, Uzinele Comunale București ș.a. Este inginerul și tehnicianul care a înfăptuit asanarea lacurilor Herăstrău, Băneasa, Floreasca etc.; de asemenea, a asanat lacul Siutghiol (Mamaia), pe care funcționează baza de hidro-avioane a aeronauticii române.

Menționăm că de fapt ing. N. Caranfil nici **nu figurează pe placă** (din lipsă de spațiu, cu toate că ar fi meritat cu prisosință). Cât de superficial și rău intenționat este reclamantul se vede și din faptul că atacă, nemotivat, pe acest om de mare valoare.

9. **Gheorghe Dumitrescu**, amiral în retragere în vârstă de 90 ani. A fost atașat militar la Londra, unde, în anii celui de-Al Doilea Război Mondial a protestat contra alianței României cu Germania hitleristă.

A avut o comportare excepțională în Primul Război Mondial, luând parte la operațiunile Marinei Militare de la Dunăre.

A fost comandant, într-o anumită perioadă, pe bricul

„Mircea” când a instruit și format generații de excelenți navigatori. A comandat și alte tipuri de nave militare, pe mare și pe Dunăre, ultima comandă fiind a unei escadrile de distrugătoare.

10. **Arpad Gherghel**, comandor în marină, în retragere, în vârstă de 77 de ani, brevetat al Școlii Superioare de Război. A fost imbarcat și a comandat diferite tipuri de nave de război, ultima comandă fiind aceea a unui distrugător. Decorat cu ordinul „Mihai Viteazul”.

A fost un ofițer dintre cei mai bine pregătiți din punct de vedere profesional, absolvind o școală de marină din Italia și specializându-se în artileria navală.

Menționez că motivul principal pe care îl invocă reclamantul, împotriva celor vizați în reclamație, este acela de părsire a țării.

– Faptul că tabelele, care au stat la baza înscrierilor actualelor plăci, au fost întocmite și aprobate în anul 1940, când toți cei care figurează acolo se aflau și activau în slujba patriei noastre, acest cap de acuzație nu poate rămâne valabil.

– Pe de altă parte – chiar dacă ulterior aceștia au plecat din țară – aceasta nu poate șterge activitatea lor deosebită din trecut în slujba aviației și marinei române.

– În plus, majoritatea sunt plecați în mod legal și niciunul nu a dus vreo activitate dăunătoare sau defăimătoare, ci dimpotrivă au purtat cu cinste numele de român și au făcut o propagandă favorabilă patriei noastre.

– Și dacă Decretul Consiliului de Stat al R.S.R. din 17 iunie 1976 prevede amnistii sau grațieri în care se încadrează absolut toți cei vizați în reclamație – drept urmare a înțelegerii și înțelepciunii Conducerii Superioare a Statului Român – care consideră că este cazul să-și apropie copiii săi rătăciți, poate din forță majoră sau din diferitele stări confuze în care au fost târâți fără voia și vina lor în anumite perioade tulburi, atunci tocmai reclamația numitului Rață-Racoveanu, situată pe o altă poziție decât cea legală, este în contradicție cu legile țării.

Față de cele arătate mai sus și încrezători în înțelegerea și aprecierea pe care Sf. Episcopie a arătat-o întotdeauna față de tot ce s-a realizat la Sf. Mănăstire Dintr-un Lemn.

Vă rugăm înalt Prea Sfinte, să înlesniți să se facă lumină în această problemă pornită, atât de înălțător și cu stăruință încă din anul 1940, când Sf. Mitropolie a Olteniei, împreună cu Departamentul Cultelor – Direcția Monumentelor Istorice – au înțeles să acorde înalta lor apreciere, mulțumire și binecuvântare pentru înfăptuirile noastre și să nu permită ca invidia și răutatea să pângărească memoria aviatorilor și marinarilor înscriși pe plăcile fixate la Sf. Mănăstire, aviatori și marinari, care – după cum Sfinția Voastră veți putea deduce cât sunt de merituosi – dacă și cei reclamați, socotiți de reclamant ca necorespunzători, au biografiile pe care acum le cunoașteți.

Demolarea plăcilor fixate în beton armat, pe pereții clopotniței, ar periclita însăși rezistența acestei construcții.

Totodată, aș dori să vă aduc la cunoștință că Legea nr. 32/1968 și H.C.M. nr. 2490 din 31 dec. 1969, prevăd clar și categoric – pentru asemenea cazuri, **dacă sunt justificate** aplicarea numai a unor amenzi și nimic mai mult. Nici demolări. Nici demontări de plăci.

Pe de altă parte dispariția plăcilor de pe pereții Sf. Mănăstiri, fatal va da naștere unor interpretări și mai nefavorabile din partea marelui public român și străin, care ani de-a rândul le-au văzut și le-au admirat, iar familiile, prietenii și cunoștii celor înscriși pe plăci vor încerca un sentiment de îndreptățită durere.

Menținerea plăcilor în cauză constituie un simbol și un minunat mijloc de educație și un stimulent pentru generațiile viitoare.

Rugămintea noastră, Înalt Prea Sfinte, este ca Sf. Mănăstire Dintr-un Lemn, să rămână așa cum a fost hărăzită, LĂCAȘ de rugăciune, de pomenire și de reculegere pentru aviatori și marinari, cu tot ceea ce s-a făcut până în prezent și cu tot ceea ce aviatorii și marinarii de bună credință, urmăresc și doresc să mai înfăptuiască întru menținerea tradiției și întărirea legăturilor, atât cu Marea Citorie Voievodală cât și cu Glia Strămoșească.

General (r) Paul Teodorescu,
București¹⁴

Memoriul depus de generalul Paul Teodorescu la Episcopia Râmnicului a clarificat reclamațiile lui Rață-Racoveanu ca nefiind fondate. De altfel nici nu au fost luate în considerație de episcop.

Pentru venerabilul general a fost ultima *bătălie* dusă și, evident, câștigată. Plăcile au fost salvate, iar Mănăstirea Dintr-un Lemn și-a păstrat rolul și misiunea în conlucrarea Bisericii Ortodoxe cu Armata României.

NOTE

- 1 Universitatea „Ovidius” din Constanța.
- 2 Valentin Ciorbea, Emanuela Oprea, *Memoriile generalului-colonel Paul (Pavel) Teodorescu (1888-1981)*, în *Generalul adjutant Paul (Pavel) Teodorescu (1888-1981). Vocația creativității. 125 de ani de la naștere*, coord. Valentin Ciorbea, Emilian Lovisteanu, Marian Moșneagu, Constanța, Editura Ex Ponto, 2013, p. 270.
- 3 *Ibidem*, p. 392.
- 4 Arhiva Mănăstirii Dintr-un lemn, dosar nr. crt. 1939, f. 67.
- 5 *Ibidem*, f. 68; vezi și *Generalul adjutant Paul (Pavel) Teodorescu (1888-1981)...*, p. 376.
- 6 *Ibidem*, p. 434.
- 7 Marian Moșneagu, *Dicționarul marinarilor români*, București, Editura Militară, 2008, pp. 253-256.
- 8 *Generalul Paul (Pavel) Teodorescu (1888-1981)...*, p. 393.
- 9 *Ibidem*.
- 10 *Ibidem*.
- 11 Date biografice despre majoritatea personalităților inscripționate pe placă se găsesc la Marian Moșneagu, *Op.cit.* (Passim).
- 12 *Generalul adjutant Paul (Pavel) Teodorescu (1888-1981)...*, p. 394.
- 13 *Ibidem*, pp. 394-395.
- 14 Apud *Ibidem*, pp. 395-400.

Prof. univ. dr. Ion GIURCĂ¹

GENERALUL PAUL TEODORESCU ȘI MAREA CTITORIE VOIEVODALĂ DE LA FRÂNCEȘTI

Așezământul monahal MĂNĂSTIREA DINTR-UN LEMN, situat pe raza comunei Frânțești, județul Vâlcea, este format din două biserici, una din lemn, cealaltă din piatră, în construcție aflându-se o a treia biserică, cărora li se adaugă Palatul Domnesc, stăreția și complexul administrativ, recent restaurat, modernizat și extins, format din trapeză, bucătărie, magazii de alimente, casa de primiri pentru pelerini și anexe. Viața monahală în acest centru are o vechime de circa 600 de ani, perioadă în care infrastructura laică și bisericească a zonei a cunoscut transformări importante sub aspect cantitativ și calitativ, cu efecte și rezultate diferite de la o epocă istorică la alta. Primul și cel mai vechi edificiu al complexului monahal este *Biserița din lemn*, care, conform unor legende transmise pe cale orală, a fost ridicată la începutul secolului al XVI-lea, prin valorificarea materialului lemnos dintr-un stejar multiseclar, în care s-ar fi găsit o icoană a Maicii Domnului.

Nu există date despre arhitectura și dimensiunile primei biserițe din lemn, dar există certitudinea că actuala construcție nu este cea originală. Actuala *Biserică dintr-un lemn* a fost construită în anul 1814 prin osârdia lui Iancu Lahovary, om de aleasă cultură pentru acele vremuri, stolnic, clucer și mare ispravnic de Vâlcea, deputat al Adunării Obștești, ginerele biv vel vistierului Constantin Socoteanu, provenit din familia Socotenilor, care, după aprecierea lui Nicolae Iorga, erau *singurii boieri adevărați din Râmnic*.

Biserica din zid a fost construită în secolul al XVI-lea, ctitorul acesteia fiind considerat Matei Basarab, deși există puncte de vedere conform cărora Preda vel vornic Brâncoveanu ar fi inițiat și sprijinit ridicarea bisericii. Atribuirea meritului ridicării bisericii lui Matei Basarab, susținută și de către arhimandritul Chesarie Georgescu, are la bază și inscripțiile de pe picturile votive ale ctitorilor, aflate în pronaosul bisericii, înlăturate cu ocazia restaurărilor din anii 1926-1936, pe care era scris: *Fondator Matei Voievod Basarab și soția sa Doamna Elena; Preda vel vornic Brâncoveanu cu Doamna Păuna; Șerban Cantacuzino cu Doamna Maria; Constantin Brâncoveanu; Papa postelnic; Elisabeta schimonahia Brâncoveanca*.

Pictura bisericii a fost realizată abia în anul 1687, fiind restaurată în anii 1715 și 1841, ceea ce a dus, după unele aprecieri, la diminuarea valorii sale artistice și istorice. Restaurarea din anul 1715, la inițiativa și cu sprijinul material al lui Șerban Cantacuzino, a fost realizată odată cu executarea unor ample lucrări la complexul monahal, care au cuprins: restaurarea completă a clopotniței mănăstirii de la intrarea principală, cât și a Casei Domnești, căreia i s-a adăugat un frumos foișor de piatră, în stil brâncovenesc, pictat în tradiție bizantină.

În anii 1908 și 1909, pe fondul entuziasmului creat ca urmare a constituirii Comisiei Monumentelor Istorice, la ansamblul monahal au fost executate lucrări de nivelare a incintelor, de drenare a apelor pluviale și de restaurarea a clădirilor.

Cele mai ample lucrări de reparații, consolidare și restaurare s-au executat în anii 1938-1939 la inițiativa generalului Paul Teodorescu, în acea perioadă ministrul Aerului și Marinei, cu implicarea consistentă și eficientă a maicii starețe Paisia Vasilescu, cea care în perioada 1920-1966 a condus destinele comunității monahale de la Mănăstirea dintr-un Lemn.

Motivația implicării generalului Paul Teodorescu în executarea unor lucrări la complexul monahal este oferită chiar de către acesta într-un *Memoriu* trimis la 8 februarie 1977 Episcopiei Râmnicului și Argeșului, în atenția Prea Cuviosului vicar preot I. Dumitrescu, atunci exarh al Direcției Administrative, document aflat în prezent în fondul Mănăstirii dintr-un Lemn. Autorul memoriului arăta că, în vara anului 1938, pe atunci ministru al Aerului și Marinei, aflat în trecere împreună cu mai mulți ofițeri prin zona Râmnicu Vâlcea – Băbeni, a vizitat printre altele și Sfânta Mănăstire Dintr-un Lemn, despre care spunea că: *Am găsit această așezare, monument istoric, într-o jalnică ruină, începând de la grajduri și până la Casa Domnească, cu acoperișurile distruse, adăpostind doar sute de ciori. Profund impresionat de imaginea deprimantă care ne înconjură și la rugămintea fierbinte a maicilor de a le ajuta ca să nu piară istoricul lăcaș, am stabilit: restaurarea, reconstrucțiile exterioare și interioare, precum și o amenajare din 3 camere, a unei săli corespunzătoare pentru muzeul mănăstirii; construirea din temelie a trei clădiri cu mai multe camere și 3 băi destinate drumeției,*

In memoriam. Generalul-colonel Paul Teodorescu

folosind pentru toate acestea mai ales mâna de lucru gratuită a ostașilor și ofițerilor din aeronautică și marină, între care aproape jumătate erau meseriași.

Explicația preocupării generalului Paul Teodorescu față de soarta complexului monahal Mănăstirea Dintr-un Lemn pare a fi legată și de faptul că originea sa dinspre tată se află în localitatea Șirneasa, nu departe de Franțești. O altă explicație poate fi preocuparea generalului de a găsi un loc de dislocare mascată, în situații deosebite, a Comandamentului Aerului sau chiar a unor structuri ale ministerului pe care îl conducea, în caz că un eventual război o impunea. Dezvoltarea spațiului locativ, cu elemente de confort moderne (canalizare, aducțiuni de apă, introducerea curentului electric, lucrări de protecție exterioară a complexului monahal), cât și încredințarea răspunderii coordonării și conducerii lucrărilor colonelului inginer Ioan Repanovici, din cadrul Forțelor Aeriene, cât și gestionarea situației materiale și financiare de către comandorul aviator în retragere A. Petrovici, directorul Serviciului Comenzi și Materiale, ne determină să emitem și o asemenea ipoteză, în condițiile în care întreaga zonă geografică de dispunere a mănăstirii a făcut obiectul unor studii de dislocare a unor structuri civile și militare în caz de război.

Pentru punerea în aplicare a ideilor și ordinelor generalului Paul Teodorescu în privința realizării lucrărilor la Mănăstirea Dintr-un Lemn, specialiștii din cadrul Ministerului Aerului și Marinei au elaborat proiectele necesare, prin ordin al ministrului au fost detașate efectivele necesare pentru lucru, au fost alocate sume de bani din fondurile disponibile, s-au făcut solicitări de sprijin material și financiar din partea unor furnizori de materiale pentru armată în general, pentru aviație și marină în special. Documente existente în fondul arhivistic al Serviciului Istoric al Armatei evidențiază o implicare consistentă a unor persoane, instituții cu personalitate juridică, în realizarea lucrărilor executate în anii 1939 și 1940.

Câteva exemple le considerăm necesare și edificatoare. La 26 iulie 1939 comandorul aviator în retragere A. Petrovici i-a prezentat generalului Paul Teodorescu o notă cu materialele expediate la Băbeni, în ziua de 25 iulie, cu un vagon închis, care totalizau o greutate de 13 630 kg, constând în fier beton de 9 și 20 mm, 24 de cercevele din brad și stejar, 24 luminatoare de diferite dimensiuni pentru cercevele, un răcitor care urma a fi montat de către firma „Dolacec”, 3 000 de cărămizi dublu presate realizate de către firma „Smidt”, materiale electrice și sculele necesare efectuării lucrărilor².

Documentele de arhivă consemnează pentru anul 1939 donații de materiale de construcții în valoare de 12 440 lei³, cât și a unor donații în bani, cea mai consistentă fiind cea oferită de către Casa „Scherg”, utilizată pentru plata lucrărilor efectuate de către firma „Pruteanu”, în valoare de 51 700 lei, cât și pentru plata unei facturi de 37 046 lei la „SAR Josef Weissman”, de la care au fost achiziționate materiale necesare realizării instalațiilor sanitare⁴. Anul 1940 pare să fi fost mai bun în privința sprijinului acordat pentru realizarea lucrărilor la Mănăstirea Dintr-un Lemn. La 21 martie 1940, Leo Mihailovici, din str. Doamnei nr. 20, din București, i-a adresat o scrisoare generalului Paul Teodorescu, în care arăta: *Îmi permit prin aceasta de a ruga pe Domnia Voastră a-mi accepta donațiunea în scule specificate în alăturatul inventar pentru Mănăstirea Dintr-un Lemn, care a fost restaurată din inițiativa Domniei-Voastre*⁵. Lista materialelor oferite

cuprindea 37 de repere, în general scule pentru tâmplărie, necesare prelucrării materialului lemnos atât de utilizat la lucrările în curs de execuție. Ajungerea materialelor oferite de către Leo Mihailovici la Mănăstirea Dintr-un Lemn a fost confirmată Ministerului Aerului și Marinei într-o scrisoare trimisă de către stareța Paisia Vasilescu, la 15 aprilie 1940, în care arăta: *Cu cel mai profund respect vă supun la cunoștință că s-a primit la această Sf. Mănăstire materialele ce au fost donate de către Dl. Leo Mihailovici și care ați binevoit a dispune să fie înregistrate asupra acestei Sf. Mănăstiri, care se vor trece în Registrul Inventar al acestei Sf. Mănăstiri*⁶.

La 10 mai 1940 ministrului Aerului și Marinei îi era trimisă o solicitare din partea directorului Direcției Comenzi și Materiale, cu următorul conținut: *Mănăstirea Dintr-un Lemn, locaș de închinare al aviatorilor și marinarilor, solicită a i se pune la dispoziție și 16 pături. Pentru a se satisface cererea menționată, Școala de Ofițeri de Aviație are un disponibil un număr de pături și ar putea preda Mănăstirii 16 bucăți. În prezent se găsesc în curs de executare comanda de 2 000 buc. pături grise-bleau, cu insigne aviației, achiziționate special pentru Școlile Militare de Aviație, astfel că va putea satisface cu prisosință nevoile Școlilor. Având în vedere cererea mănăstirii, Direcția Comenzi și Materiale cu onoare propune și vă roagă să binevoși a aproba:*

1. Școala de Ofițeri de Aviație să doneze 16 pături roșii Mănăstirii Dintr-un lemn;
2. Scăderea din scriptele Școlii a celor 16 pături⁷.

Rezoluția, pe raport, a generalului Paul Teodorescu a fost: *11 mai 1940. Se aprobă. În ziua de 11 mai 1940 la Direcția Comenzi și Materiale erau înregistrate mai multe scrisori cu donații oferite de către diferite societăți. Astfel, o scrisoare transmisă de către „SOLVIG”, Societate de furnituri militare și civile, brute și confecționate, adresată generalului Paul Teodorescu, în care se arăta: Am onoarea a vă ruga să primiți donațiunea firmei mele de lei 20 000, pentru acoperirea cheltuielilor făcute de Ministerul Aerului și Marinei cu restaurarea Mănăstirii Dintr-un Lemn*⁸.

În aceeași zi și în același scop, firma I. Stănescu, specializată în confecții militare, străjerești, FRN, uniforme pentru școli militare, uniforme pentru regimentul gardă regală, CFR, PTT, STBUCCB, gaz și electricitate, guarzi comunali, poliție, lenjerie militară, foi de corturi, saltele, șube, capele, moletiere, fețe și dosuri de perne, dona suma de 5 000 lei⁹.

Firma de furnituri militare C. Trușculescu oferea 20 000 lei¹⁰. O scrisoare mai elaborată trimitea în aceeași zi și Directorul general al Noii Societăți a Atelierelor „Vulcan”: *Informați fiind, că ocrotiți îndeaproape restaurarea Mănăstirii Dintr-un Lemn, lucrări care întâmpină oarecari greutăți din cauza lipsei fondurilor necesare, ne luăm libertatea să vă punem la dispoziție, pentru grăbirea ducerii la bun sfârșit a frumosului scop ce urmăriți, suma de lei 20 000*¹¹. Donațiile efectuate simultan, în ziua de 11 mai 1940, pot genera anumite suspiciuni în privința factorilor determinanți, dar în lipsa unor date justificative nu ne putem hazarda la aprecieri fără acoperire. Suspiciunile sunt determinate de faptul că în aceeași zi sunt înregistrate mai multe documente de justificare a cheltuielilor efectuate la Mănăstirea Dintr-un Lemn, emise atât în cadrul Ministerului Aerului și Marinei, cât și de către stareța mănăstirii – Paisia Vasilescu.

În legătură cu cheltuielile efectuate la Mănăstirea

Dintr-un Lemn, la Ministerul Aerului și Marinei în documente înregistrate în ziua de 11 mai 1940 se găsesc date interesante, care evidențiază eforturile întreprinse de către toți cei implicați în procesul de restaurare, extindere și reparații. Astfel, la 7 decembrie 1939 stareța Mănăstirii Dintr-un Lemn a transmis Direcției Comenzi și Materiale tabele cu costul amenajărilor făcute în anii 1938 și 1939, din care rezultă ca acestea s-au ridicat la 255 861 lei în primul an și la 609 531 lei în cel de al doilea. În februarie 1940, stareța Paisia Vasilescu a trimis la minister o altă scrisoare, care avea anexat un tabel cu cheltuieli făcute: 31 413 lei pentru unele lucrări de restaurare și hrana soldaților detașați pentru lucru, 2 047 pentru cumpărarea de materiale destinate instalațiilor electrice, 8 600 lei pentru cumpărarea unor pături. Cheltuielile efectuate, totalizând 42 060 lei, au fost acoperite din donații. Aici apar aspecte discutabile în privința unor sume de bani utilizate, în condițiile în care justificarea banilor s-a făcut în februarie 1940, iar donațiile au fost înregistrate la 11 mai 1940. Din conținutul documentelor identificate, rezultă că din donațiile făcute de către firmele sus menționate, în valoare de 65 000 lei, probabil anterior datelor când s-au trimis scrisorile, s-au mai achiziționat 28 cearceafuri categoria I, în valoare de 11 200 lei, rămânând disponibilă suma de 11 740 lei, rezervă pentru viitor, predată Domnului Ministru¹².

Datarea 11 mai 1940 a multor acte justificative privind cheltuielile în legătura cu lucrările efectuate la Mănăstirea Dintr-un Lemn, în anii 1939 și 1940, rămâne deocamdată o necunoscută. Nu avem date la dispoziție din care să rezulte neregularități în gestionarea unor fonduri bănești, prin urmare evităm un verdict. Cert este că agitația era legată și de remanierea guvernamentală din 11 mai 1940, context în care generalul Paul Teodorescu a fost înlocuit din funcție, sarcinile sale în privința aviației fiind preluate de către comandorul Achile Duculescu, iar pentru cele ale marinei de către amiralul Nicolae Păiș, ambii numiți subsecretari de stat în guvernul condus de Gheorghe Tătărescu până la 3 iulie 1940. La 2 iunie 1940 generalul Paul Teodorescu a fost numit comandant al Diviziei 1 Gardă, poziție care nu i-a mai permis să se implice în activități în legătură cu lucrări de reconstrucție și extindere la Mănăstirea Dintr-un Lemn, lăcaș de care a rămas legat pentru tot restul vieții.

Întreaga activitate a generalului Paul Teodorescu, în perioada 1938-1940, în privința readucerii la starea de normalitate și modernizării Mănăstirii Dintr-un Lemn a fost legată și de buna colaborare cu Episcopia Râmnicului și Argeșului, sub toate aspectele. Subliniem că generalul s-a preocupat și a reușit să ajungă la o reglementare legală în privința statutului mănăstirii, care a devenit așezământ monahal ocrotitor al aviatorilor și marinarilor români, altar de închinare, reculegere și ocrotire spirituală a acestora. Statutul oficial al

mănăstirii prevedea un serviciu religios pentru pomenirea aviatorilor și marinarilor morți la datorie, care se oficia în zilele de Sfântul Ilie și Sfânta Maria, patronii celor două arme, la care trebuiau să asiste câte un reprezentant din fiecare grad, de la soldat la general și amiral. Serviciul religios desfășurat anual în cele două zile trebuia să fie condus de către Mitropolitul Olteniei, sub jurisdicția canonică căruia se afla mănăstirea, care trebuia să citească numele tuturor jertfiților pentru patrie prevăzuți în pomelnic. Stabilindu-se statutul mănăstirii, s-a convenit, s-au proiectat și realizat lucrări speciale, care să evidențieze locul și rolul acesteia de Altar de închinare pentru aviatori și marinari.

Între însemnele de personalizare a mănăstirii s-a înscris decorarea simbolică a intrării principale a ansamblului monastic, realizată în anul 1895, prin înscrierea deasupra porții de intrare, sub forma unui arc de cerc, a unei devise care să evidențieze destinația acestuia: *Pentru cei ce călătoresc pe ape și în văzduh, Domnului să ne rugăm*. În partea dreaptă a

Monumentul Aviatorilor

intrării, într-o nișă, este reprezentat Sfântul Prooroc Ilie, patronul spiritual al aviatorilor, iar în partea superioară o pictură cu reprezentări alegorice. În partea stângă, simetric, este reprezentată Prea Sfânta Fecioară Maria, ocrotitoarea marinarilor, iar în partea superioară o pictură cu semnificație religioasă pentru cei care călătoresc pe mare și patronii lor spirituali. Un alt element de personalizare a mănăstirii îl constituie înscrierea pe zidul clopotniței din incinta interioară a următoarelor cuvinte: *Cu ajutorul lui Dumnezeu și vrednicia oamenilor înnoitu-s-au această ctitorie voievodală cu chiliile și așezările ei gospodărești de către Ministerul Aerului și Marinei în anii 1938-1939 spre a nu lăsa prăpădirea sfântul lăcaș de închinăciune și slavă Domnului*. Pe părțile laterale exterioare ale intrării din turnul clopotniței au fost fixate plăci cu însemnele simbolice ale aviatorilor și marinarilor. În anul 1939, a fost luată hotărârea ca pe bolta interioară a clopotniței să fie amplasate două

tablouri de carton înrămate, pe care să fie înscrise numele aviatorilor și marinarilor distinși, căzuți la datorie sau aflați în viață, urmând ca într-un mare pomelnic să fie înscrși toți aviatorii și marinarii.

În memoriul adresat de către generalul Paul Teodorescu, în anul 1977, Episcopiei Râmnicului și Argeșului, acesta justifică demersul său astfel: *Hotărârea de a înscrie pe aceste tabele și o parte dintre aviatorii și marinarii în viață, a fost luată atunci deoarece s-a apreciat că merită a fi pomeniți și acei care își riscă zilnic viața, reușind să învingă moartea, iar pe de altă parte cunoscut fiind că toți cei căzuți la acea dată figurau și pe Monumentul Eroilor Aviatori de la București*.

Practic, până în vara anului 1940, cea mai mare parte a lucrărilor preconizate au fost realizate, în perioada care a urmat fiind rezolvate unele probleme de detaliu, care nu au mai presupus investiții masive, fiind utilizate fonduri din

veniturile proprii ale mănăstirii și Episcopiei Râmnicului și Argeșului.

Sfințirea lucrărilor executate începând cu anul 1938 a avut loc la 1 octombrie 1942, evenimentul fiind consemnat în Cartea de Aur a Mănăstirii Dintr-un Lemn astfel: *Sfințitus-au lucrările de reînnoire și înfrumusețare ale acestui frumos și istoric locaș monahicesc azi, la 1 ale lunii octombrie, anul mântuirii 1942. Și s-au sfințit cu slujbă arhierescă, în sobor mare de preoți și diaconi, de față fiind trimiși de mare cinste ai Ministerului Aerului și Marinei. Domnul Comandant general Paul Teodorescu ctitorul acestor lucrări de reînnoire și alte cinstite obraze bisericești și mirenești...Cinste, recunoștință și mulțumire ctitorilor, Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu, Ocrotitoarea acestui sfânt locaș, să-i ocrotească de tot răul și să le răsplătească înșutit buna lor faptă creștinească și românească. Binecuvântează, Doamne, pe cei ce iubesc podoaba casei Tale.*

Războiul, evenimentele politice din țară după instaurarea unei conduceri aservite Moscovei, în condițiile unei consistente prezențe militare sovietice în România, a repressiunii asupra celor considerați adversari ai noului regim politic, a cărei victimă a fost și generalul Paul Teodorescu, au determinat ca implicarea acestuia în viața Mănăstirii Dintr-un Lemn să fie întreruptă pentru o perioadă îndelungată. După 20 de ani de viață ale cărei chinuri păreau a nu se mai sfârși, pe care i-a parcurs cu demnitatea specifică militarului format să suporte toate privațiunile vieții, generalul Paul Teodorescu a reluat legăturile cu așezământul monahal pe care îl readusese la lumină în anii 1938-1940, căutând să refacă, la un nivel superior, ceea ce se distrusese în anii războiului și în cei care au urmat. Avea o motivație și un entuziasm, în pofida vârstei înaintate, determinat de dorința de a continua ceea ce realizase în perioada 1938-1940, cât și de faptul că, la cererea sa, Episcopia Râmnicului și Argeșului îi aprobase la 1 august 1967 un loc de veci în cimitirul Mănăstirii Dintr-un Lemn. Așa cum rezultă dintr-un memoriu pe care, în februarie 1977, îl înaintase Episcopiei Râmnicului și Argeșului, în urma unei vizite la mănăstire, când îl însoțise pe savantul Henry Coandă și pe inginerul aviator Radu Irimescu, generalul Paul Teodorescu constatase lipsa tablourilor cu numele aviatorilor și marinarilor, care fuseseră amplasate pe zidurile interioare ale turnului clopotniței, cât și a registrului pomelnic. Prin urmare, a decis să refacă cele două tablouri, de data aceasta prin înscrierea numelor pe un suport metalic, rezistent la intemperii. A realizat cele două plăci prin efort propriu și sprijinul unor prieteni și colaboratori vechi din cadrul aviației și marinei, a obținut toate aprobările legale din partea instituțiilor statului, reușind ca în anul 1974 acestea să fie așezate pe locul unde vizitatorii

mănăstirii le pot admira și studia.

Așa cum se întâmplă uneori, contestatarii acțiunii sale, invocând motive dintre cele mai hilare și manifestând o atitudine lipsită de orice respect față de cei care au contribuit la dezvoltarea aviației și marinei române, probabil deranjați că numele lor nu se regăsea pe placa nou montată, au dorit să-l denigreze pe general și să distrugă realizarea sa. Tocmai cei cărora li se adresase acel Racoveanu, care anterior purtase numele Rață¹³, despre care scria în memoriul său generalul Paul Teodorescu, analizând situația și argumentele generalului, au aprobat demersul întreprins, considerat corect, o refacere a unei lucrări anterioare, de această dată la un nivel calitativ incontestabil mai bun. Generalul Paul Teodorescu a justificat conținutul listei care cuprindea numele aviatorilor și marinarilor astfel: *Faptul că tabelele, care au stat la baza înscrierilor actualelor plăci au fost întocmite și aprobate în anul 1940, când toți cei care figurează acolo se aflau și acționau în slujba patriei noastre. Pe de altă parte, chiar dacă ulterior aceștia au plecat din țară, aceasta nu poate șterge activitatea lor deosebită din trecut în slujba aviației și marinei române. În plus, majoritatea sunt plecați legal și niciunul nu a adus vreo activitate dăunătoare sau defăimătoare, ci dimpotrivă au purtat cu cinste numele de român și au făcut propagandă favorabilă patriei noastre*¹⁴.

Confruntat cu temerea că mănăstirea și-ar putea pierde una dintre destinațiile sale, în numele celor care contribuieră la refacerea lăcașului în anii 1938-1940, al marinarilor și aviatorilor, se adresa Episcopiei Râmnicului și Argeșului cu următoarele cuvinte: *Rugămintea noastră Înalt Prea Sfinte este ca Sf. Mănăstire Dintr-un Lemn să rămână așa cum a fost hărăzită. LOCAȘ de rugăciune, pomenire și reculegere pentru aviatori și marinari, cu tot ce s-a făcut până în prezent și cu tot ceea ce aviatorii și marinarii de bună credință urmăresc și doresc să mai înfăptuiască pentru menținerea tradiției, întărirea legăturilor, atât cu Marea Ctitorie Voievodală, cât și cu Glia Strămoșească. Rugămintea generalului a fost îndeplinită, azi mănăstirea păstrându-și menirea, aviatorii și marinarii găsind aici locul cuvenit pentru închinare, rugăciune și întâlnire.*

Ultima mare realizare materială inițiată de către generalul Paul Teodorescu la Mănăstirea Dintr-un Lemn a fost plantarea sălciilor pe aleea de intrare în incinta complexului monahal, care azi oferă o cale de acces impresionantă și pitorească. În perioada lor de vegetație, ramurile mai vechi sau mai noi ale sălciilor dau impresia că-și varsă lacrimile pentru cei care le-au dat viață, pentru aviatorii și marinarii care au contribuit la dezvoltarea Forțelor Aeriene și Navale românești, care și-au jertfit viața în timpul îndeplinirii misiunilor încredințate.

NOTE

- 1 Universitatea „Hyperion” din București.
- 2 Arhivele Militare Române, Fond Ministerul Aerului și Marinei, dosar nr. crt. 5713, f. 48.
- 3 Ibidem, f. 52.
- 4 Ibidem, f. 53.
- 5 Ibidem, ff. 30-32.
- 6 Ibidem, f. 19.
- 7 Ibidem, f. 2.
- 8 Ibidem, f. 6.
- 9 Ibidem, f. 8.

- 10 Ibidem, f. 10.
- 11 Ibidem, f. 14.
- 12 Ibidem, f. 23.
- 13 Credem că este vorba despre Rață M. Dumitru, absolvent al Școlii de Aviație în 1932 și al Școlii Superioare de Război în anul 1944.
- 14 General (r.) Paul Teodorescu, *Memoriu*, în fondul documentar al Camerei memoriale „General Paul Teodorescu”, aflată în Palatul Brâncovenesc al Mănăstirii Dintr-un Lemn.
- 15 Ibidem.

Dr. Alin SPĂNU¹

GENERALUL PAUL TEODORESCU ȘI PROBLEMELE AVIAȚIEI ÎN JURNALUL REGELUI CAROL AL II-LEA (1938-1940)

Generalul Paul Teodorescu a fost un reprezentant al elitei militare autohtone în perioada interbelică², unde s-a afirmat în calitate de comandant al Regimentului de Gardă „Mihai Viteazu” (1929-1932), atașat militar la Paris, Bruxelles și Madrid (1932-1936), lider al Școlii Superioare de Război (1936-1937), subsecretar de stat la Ministerul Apărării Naționale (noiembrie 1937-martie 1938) și ministrul Aerului și Marinei (martie 1938-mai 1940). De asemenea, s-a afirmat și ca om de știință, aureolat prin alegerea ca membru corespondent al Academiei Române (1938). Calitățile sale manageriale, vizibile prin acțiunile întreprinse și rezultatele obținute, au fost apreciate și l-au propulsat spre vârful carierei militare. În a doua parte a anilor `30 regele Carol al II-lea a constatat necesitatea unei reforme profunde în rândurile armatei, în principal datorită unei gândiri învechite a cadrelor de comandă. La 15 august 1937, cu ocazia Zilei

Marinei și a serbărilor aferente, monarhul a observat că din punct de vedere moral situația armatei este *dezastruoasă din cauza carenței și mentalității moral deficitare a șefilor*³. Din acest motiv șeful statului și-a propus aducerea în fruntea Ministerului Apărării a unui *tânăr, plin de energie și cu mult prestigiu în armată*⁴, cel mai indicat fiind, în opinia sa, generalul Paul Teodorescu.

După două săptămâni, la 2 septembrie 1937, suveranul a avut o discuție cu premierul Gheorghe Tătărescu, cu ministrul Aerului și Marinei, Radu Irimescu și cu generalul Teodorescu despre preconizata reformă în armată. În context, Carol al II-lea a afirmat: *așa cum merg lucrurile nu pot continua, cu șefi incapabili și de mămăligă pe care-i avem. Trebuie o reformă a cadrelor și o reformă a moralului, trebuie să înceteze acest spirit juridic și să retrăiască oștirea o viață într-un spirit ostășesc*⁵. Cu acest prilej, generalul a primit oferta de a fi numit

Fotografie în care apare generalul Paul Teodorescu. Poza a fost realizată în ianuarie 1935, cu ocazia solemnităților de la Regimentul de Gardă. În stânga, premierul Gheorghe Tătărescu și generalul Gheorghe Argeșeanu

subsecretar de stat la Ministerul Apărării *cu misiunea specială de a munci la această redresare morală atât de indispensabilă oștirii*⁶. Acesta își va păstra postul până la 30 martie 1938, în guvernele conduse de Gheorghe Tătărescu (până în decembrie 1937), Octavian Goga (decembrie 1937-februarie 1938) și patriarhul Miron Cristea (februarie-martie 1938). În al doilea guvern condus de capul Bisericii Ortodoxe Române generalul Teodorescu este numit ministrul Aerului și Marinei, o avansare dar, în același timp, o răspundere mai mare, având în vedere necesarul de înzestrare pentru cele două categorii de forțe, care necesitau mulți bani. La jumătatea anului 1938 Carol al II-lea a avut o discuție cu ministrul Teodorescu privind situația aeronauticii și a marinei și a concluzionat: *lipsurile sunt îngrozitoare și trebuie bani, mulți bani*⁷. Aceste discuții și aceleași concluzii vor avea loc în următorii doi ani, timp în care se vor analiza oferte, se vor încheia contracte de achiziții, atât de avioane cât și de nave și se vor pune bazele unei industrii naționale de armament. La 17 aprilie 1940 Carol al II-lea avea deja discuții cu factorii politici despre o remaniere guvernamentală în care – *spre marea mea părere de rău*⁸ – intra și generalul Teodorescu. În guvernul format la 11 mai 1940 și condus de Gheorghe Tătărescu fostul ministru al Aerului și Marinei nu se mai regăsește, părăsind astfel ambientul politic. Numele său va reveni în discuțiile purtate de Carol al II-lea cu generalul Ion Antonescu, în perioada 4-5 septembrie 1940, privind lipsa de reacție a comandanților militari față de manifestațiile sociale neautorizate și dezordinile provocate de legionari. Monarhul l-a propus pe generalul Teodorescu în fruntea unităților destinate să impună ordinea, însă generalul Antonescu a răspuns că *unitățile nu-l vor urma*⁹. După ce a primit propunerea de a abdică suveranul se consultă cu cei apropiați, iar generalii Gheorghe Mihail și Paul Teodorescu *sunt de părere că se poate rezista*¹⁰, însă decizia finală a fost de a părăsi tronul și țara împreună cu amanta și multe bogății. A lăsat în urmă destule afaceri necurate, iar mulți dintre cei apropiați au trebuit să răspundă în fața legii, mai devreme sau mai târziu, pentru capriciile regale.

Una dintre principalele categorii de forțe, apărută în perioada Primului Război Mondial și dezvoltată rapid în perioada interbelică, a fost aviația. Un stat cu o aviație puternică, cu multe avioane de vânătoare și bombardament, putea provoca daune importante inamicului și, într-o oarecare măsură, putea decide un conflict militar. Pe acest fond, multe state și-au dezvoltat o industrie de apărare complexă, care includea și fabrici de avioane. România a inițiat, din 1924, dezvoltarea palierului aeronautic, câteva fabrici construind mai multe categorii de avioane. Punctul culminant a fost atins în a doua parte a anilor '30, când a fost conceput și realizat avionul IAR-80, un aparat care s-a aflat în top la categoria sa și care nu s-a făcut de râs în anii celui de-Al Doilea Război Mondial, în luptele cu forțele aeriene sovietice și anglo-americane. Totuși, decidenții politici au înțeles că România avea nevoie de o aviație puternică, în perspectiva unor conflicte extrem de previzibile, fie cu URSS, fie cu Ungaria. Din acest motiv au fost demarate programe de achiziții de aparate din străinătate, de școlarizare a personalului pentru tot ansamblul aeronautic, navigant și nenavigant și de construcții a infrastructurii necesare. Problemele obiective și subiective nu au putut conduce la rezultatele așteptate. Situația politică internațională s-a deteriorat rapid,

statele exportatoare de armament erau suspicioase și cereau prețuri mari, statul român avea resurse financiare limitate, iar toate aceste frământări reies din memoriile regelui Carol al II-lea, mai ales în perioada 1939-1940, ultimul an al domniei.

La 26 aprilie 1939 monarhul a avut o discuție cu Teodorescu pe tema aviației, iar situația a fost caracterizată *destul de dureroasă*¹¹, în primul rând din cauza lipsei de fonduri, iar în al doilea rând infrastructura pentru această categorie de forțe era *colosal de costisitoare*¹². A doua zi a avut loc Comisia Interministerială pentru aviație, ocazie cu care ministrul Aerului și Marinei a avut o discuție *acută*¹³ cu Mitiță Constantinescu¹⁴, guvernatorul Băncii Naționale a României și ministru de Finanțe, adică omul care avea ultimul cuvânt în deblocarea fondurilor. Mentalitatea existentă la nivelul executivului, inclusiv a premierului Armand Călinescu, reducea aviația doar la aparatele de zbor, fără a lua în calcul celelalte elemente, extrem de costisitoare și ele. În plus, Carol al II-lea a trecut la priorități problema școlarizării personalului aeronautic, unde *avem o lipsă îngrozitoare de piloți de război*¹⁵. Au fost analizate ofertele existente pe piață referitoare la achiziții, pentru a se alege o variantă optimă. Din oferta britanică *nu se poate lua nimica*¹⁶, însă regele nu menționează dacă prețul era de vină sau produsele nu se ridicau la exigențele caietului de sarcini al Bucureștiului. Un alt punct pe ordinea de zi a fost viitorul motoarelor franceze Gnome&Rhone, construite în licență la Brașov, asupra căruia s-a decis scoaterea lor din folosință. Acestea au fost considerate *o pagină neagră a Ministerului Apărării Naționale, greșeala inițială a lui Irimescu*¹⁷ și *Caranfil*¹⁸ și care ne costă o grămadă de parale. Mai bine pierdem 200 de milioane la aceste motoare, decât mult mai multe sute la restul materialului, la care se mai adaugă demoralizarea personalului¹⁹. Aceste motoare în stea răcite cu aer au fost produse în licență la fabrica IAR din Brașov începând cu anul 1933²⁰.

După câteva zile, la 3 mai 1939, generalul Teodorescu a raportat regelui că *începe și orizontul Aviației să se clarifice*²¹, iar acesta, fericit, se grăbește să noteze afirmația în jurnal. Conferința pentru armament din 19 mai 1939 a abordat problema comenzilor. În privința aviației, titularul departamentului a considerat că încercările cu IAR-80 sunt *foarte satisfăcătoare*²² și trebuie continuate. În antiteză, *chestiunea neagră*²³ era aceea a motoarelor, singurele perspective fiind comenzile de la fabrica germană Junkers.

Peste patru luni, la jumătatea lunii septembrie 1939, Teodorescu îi arată regelui *enormele lipsuri*²⁴ ale aviației naționale, invocând *foarte mari greutăți cu fabricația și chestiunea motoarelor nu înaintază*²⁵, ceea ce înseamnă că negocierile cu concernele străine nu avuseseră succesul scontat. În privința bombardierelor *începem să ne înjghebăm*²⁶, iar cu aviația de vânătoare *stăm prost, atât ca material cât și ca personal*²⁷. În plus, din 1 septembrie 1939, războiul izbucnise deja în Europa, prin atacarea Poloniei de către Germania, ceea ce reprezenta un motiv în plus pentru ca fiecare stat să aibă reticențe la exportul de armament. O lună mai târziu, la 11 octombrie 1939, ministrul Aerului și Marinei este primit în audiență de șeful statului și îi prezintă situația departamentului pe care îl conduce. *Aviația este o armă colosal de scumpă, întâi fiindcă materialul se demodează și se uzează foarte repede*²⁸, notează Carol al II-lea, apoi urmează *partea cea mai principală*²⁹, unde sunt incluse infrastructura, mentenanța, școlarizarea personalului navigant și nenavigant.

Situația personalului din aviație va fi considerată *tristă*³⁰ de monarh la 15 noiembrie 1939, când menționează că, în pofida eforturilor din ultima perioadă, problemele persistă.

La începutul anului 1940 Paul Teodorescu a invocat *greutăți*³¹ în dezvoltarea programului de achiziții în aviație și marină. Totuși, la data respectivă (7 februarie 1940) fuseseră recepționate 5 avioane Heinkel și erau așteptate și celelalte aparate din comanda făcută în Germania. O săptămână mai târziu, în timpul audienței lui Paul Teodorescu la Palat, regele constată că programul aviației *suferă întârzieri*³², în principal din cauza circumstanțelor externe. Din fericire materialul aeronautic polonez existent în România putea fi utilizat *pentru a trece hopul*³³. Bani erau cei care făceau diferența inițială, urmată de timpul în care se respectau termenii de livrare. În martie 1940 au început să sosească avioanele de bombardament germane, apreciate drept *colosal de scumpe*³⁴ în raport cu cele britanice, *mai complete și de trei ori mai ieftine*³⁵, însă cu șanse reduse de a putea fi cumpărate.

Schimbarea regimului politic, în septembrie 1940, prin abdicarea regelui Carol al II-lea, a dus la marginalizarea profesională (prin pensionare) și socială a generalului Teodorescu și chiar trimiterea sa în judecată pentru presupuse fapte ilegale săvârșite în calitate de subsecretar de stat la Ministerul Apărării Naționale sau ministru al Aerului și Marinei³⁶. Pe de altă parte, fostul rege Carol al II-lea, deși se afla în exil, se gândea la cei care i-au fost loiali și la situația în care trăiau aceștia în România. La începutul lunii decembrie 1941 fostul monarh, care se afla în Mexic, s-a întâlnit cu Radu Irimescu, fostul ministru al Aerului, cu care a discutat situația politico-militară de la București, dar și a cunoștilor comuni. Irimescu a afirmat că *ar fi bine*³⁷ dacă unii oameni ar putea fi scoși din România, între aceștia regăsindu-se și numele lui Teodorescu. Această acțiune ar fi putut fi executată de Intelligence Service, *căci s-a mai făcut în Franța, unde din 11 încercări, 10 au reușit*³⁸. La finalul celui de-Al Doilea Război Mondial, în decembrie 1945, regele și amanta sa, Elena Lupescu, se aflau în Brazilia, unde au primit vizita lui Lucian Fauru, un apropiat al industriașului Malaxa. Acesta le-a adus știri din țară, dar

a afirmat, printre altele, că popularitatea ex-monarhului nu scăzuse și că acesta putea conta *pe generalii buni*³⁹, care au avut o atitudine *admirabilă*⁴⁰, printre aceștia numărându-se Gheorghe Mihail, Paul Teodorescu, Iosif Iacobici și amiralul Nicolae Păiș. La 20 noiembrie 1946, aflat tot în Brazilia, Carol al II-lea se interesează de mai multe persoane și află că fostul ministru al Aerului și Marinei – apreciat ca fiind *totdeauna demn*⁴¹ – s-a retras la țară, unde *se ocupă de cultura sa de orez*⁴². Retragera la țară nu l-a ocolit pe fostul ministru de a face cunoștință cu arhipelagul terorii comuniste, instaurate la 6 martie 1945 prin formarea guvernului Petru Groza și definitivare la 30 decembrie 1947 prin abdicarea regelui Mihai I. Despre vizita prin temnițele comuniste a generalului Teodorescu avem puține relatări. Una dintre acestea aparține unui longeviv deținut politic, care a rememorat, peste ani, figura lui Paul Teodorescu la Aiud: *Se vedea după ținută că fusese militar. Era un om înalt, drept și încă impozant, părea însă obosit, aș putea spune extenuat*⁴³. În opinia memorialistului, câțiva ani mai târziu după Restaurarea generalul a *bătut în retragere, desolidarizându-se de actele necugetate și neserioase ale suveranului său*⁴⁴, fiind nemulțumit de camarila care domina palatul. În 1976 autorul a fost la Govora și a vizitat Mănăstirea Dintr-un Lemn, unde a văzut mormântul și crucea de marmură pe care generalul și le-a construit din timpul vieții. Impresionat a fost vizitatorul și de panoplia plină de decorații, aflată pe un perete al mănăstirii, mai ales de cea de Ofițer al Legiunii de Onoare din Franța.

Regele Carol al II-lea a decedat în 1953, în Portugalia, iar rămășițele i-au fost aduse în România după 50 de ani, în 2003. După o viață de suferințe și privațiuni, generalul Paul Teodorescu a trecut la cele veșnice în anul 1981 și a fost înmormântat la Mănăstirea Dintr-un Lemn, acolo unde a investit bani, dar și un capital moral considerabil. Monarhul și generalul au fost uniți de aspirația de a cuceri înălțimile, ambiția de a dezvolta un domeniu aflat la început de drum și, nu în ultimul rând, dorința de a înzestra România cu noi resurse de apărare.

NOTE

- 1 Centrul de Studii Euro-Atlantice, București.
- 2 Pe larg despre viața și activitatea generalului Paul Teodorescu, a se consulta: Aurel Pentelescu, *Generalul adjutant Paul Teodorescu*, în „Revista de Istorie Militară”, nr. 1-2/2002, pp. 79-84; Valentin Ciorbea, maica stareță stavroforă Emanuela Oprea, *Generalul de corp de armată dr. Paul (Pavel) Teodorescu – personalitate plurivalentă a armatei române*, în revista „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, nr. 3/2011, pp. 46-64; idem, *Memoriile generalului-colonel dr. Paul (Pavel) Teodorescu (1888-1981)*, în revista „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, nr. 1/2012, pp. 81-95; idem, *Generalul Paul (Pavel) Teodorescu – teza de doctorat*, în revista „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, nr. 2/2012, pp. 38-40; idem, *Generalul Paul (Pavel) Teodorescu – testamentul. Omagiul colaboratorilor și subordonaților*, în revista „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, nr. 3/2012, pp. 69-76; idem, *Generalul-colonel Paul Teodorescu – Contribuții la istoria aeronauticii*, în revista „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, nr. 1/2013, pp. 48-62; *Generalul adjutant Paul (Pavel) Teodorescu (1888 – 1981). Vocația creativității* (coord. prof. univ. dr. Valentin Ciorbea, P.S. dr. Emilian Lovișteanul, c-dor. dr. Marian Moșneagu), Constanța, Editura Ex Ponto, 2013.
- 3 Carol al II-lea *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice* (ediție îngrijită de Marcel-Dumitru Ciucă și Narcis-Dorin Ion), vol. I, București, Editura Silex, 1995, p. 210.
- 4 *Ibidem*.
- 5 *Ibidem*, p. 216.
- 6 *Ibidem*.
- 7 *Ibidem*, p. 277.
- 8 Carol al II-lea *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice* (ediție îngrijită de Marcel-Dumitru Ciucă și Narcis-Dorin Ion), vol. II, București, Casa de Editură și Presă „Șansa” SRL, 1996, p. 147.
- 9 *Ibidem*, p. 255.
- 10 *Ibidem*, p. 257.
- 11 Carol al II-lea *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, vol. I, *Op. cit.*, p. 340.
- 12 *Ibidem*.
- 13 *Ibidem*, p. 341.
- 14 Mitiță Constantinescu (n. 20 octombrie 1890, București – d. 20 septembrie 1946, București), doctor în drept la Paris, om politic liberal, a deținut funcțiile de subsecretar de stat la Ministerul Finanțelor (1933-1935), guvernator al Băncii Naționale (septembrie 1935-septembrie 1940, cu întreruperi), ministrul Industriei și Comerțului (martie 1938-februarie 1939) și ministru de Finanțe (februarie 1939-iulie 1940).
- 15 Carol al II-lea *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, vol. I, *Op. cit.*, p. 341.
- 16 *Ibidem*.
- 17 Radu Irimescu (n. 1890 – d. 1975) a absolvit Școala Militară de Ofițeri de Artilerie, Geniu și Marină, cu specializare la Kiel (Germania). A luptat în Războiul de Întregire (1916-1919), inițial în marină, ulterior în aviație.

- În 1920 a absolvit Universitatea Columbia (SUA), specializarea inginerie. A deținut funcțiile de subsecretar de stat al Aerului în Ministerul Apărării Naționale (iunie 1932-aprilie 1935), ministrul Aerului și Marinei (ianuarie 1937-februarie 1938) și ministrul plenipotențiar al României la Washington (1938-1940).
- 18 Nicolae Caranfil (n. 1893, Galați – d. 1978, New York, SUA) a absolvit Școala Națională de Poduri și Șosele din București și cursuri postuniversitare la Universitatea din Gant (Belgia) și Universitatea Cambridge (Marea Britanie). A deținut funcțiile de subsecretar de stat al Aerului în Ministerul Apărării Naționale (aprilie 1935-noiembrie 1936) și ministrul Aerului și Marinei (noiembrie 1936-ianuarie 1937).
- 19 Carol al II-lea *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, vol. I, *Op. cit.*, p. 341.
- 20 Pentru mai multe detalii, a se consulta: Constantin C. Gheorghiu, *Fabricile de avioane românești în perioada interbelică*, București, Editura Tehnică, 1981, p. 48 și urm.
- 21 Carol al II-lea *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, vol. I, *Op. cit.*, p. 344.
- 22 *Ibidem*, p. 355.
- 23 *Ibidem*.
- 24 *Ibidem*, p. 432.
- 25 *Ibidem*.
- 26 *Ibidem*.
- 27 *Ibidem*.
- 28 Carol al II-lea *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, vol. II, *Op. cit.*, p. 17.
- 29 *Ibidem*.
- 30 *Ibidem*, p. 46.
- 31 *Ibidem*, p. 102.
- 32 *Ibidem*, p. 106.
- 33 *Ibidem*.
- 34 *Ibidem*, p. 122.
- 35 *Ibidem*.
- 36 Un studiu de caz pe acest subiect: Alin Spânu, *Generalul Paul Teodorescu și yachtul „Lucafărul” – o șaradă cu iz penal (1942 - 1944)*, în volumul *Generalul adjutant Paul (Pavel) Teodorescu (1888 – 1981). Vocația creativității*, *Op. cit.*, pp. 204-210.
- 37 Carol al II-lea *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice* (ediție îngrijită de Marcel-Dumitru Ciucă și Narcis-Dorin Ion), vol. III, București, Editura Satya Sai, 1996, p. 235.
- 38 *Ibidem*.
- 39 Carol al II-lea *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice* (ediție îngrijită de Marcel-Dumitru Ciucă și Narcis-Dorin Ion), vol. IV, București, Editura Curtea Veche, 2000, p. 405.
- 40 *Ibidem*.
- 41 Carol al II-lea *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice* (ediție îngrijită de Marcel-Dumitru Ciucă și Narcis-Dorin Ion), vol. V, București, Editura Curtea Veche, 2001, p. 142.
- 42 *Ibidem*.
- 43 Ion Antohe, *Răstigniri în România după lalta*, București, Editura Albatros, 1995, p. 243.
- 44 *Ibidem*.

Dr. Andreea ATANASIU-CROITORU¹

GENERALUL ADJUTANT PAUL TEODORESCU, ARTIZAN AL CEREMONIEI DE SOSIRE ÎN ȚARĂ A NAVEI-ȘCOALĂ „MIRCEA”

Paul Teodorescu s-a născut la 28 iunie 1888, la Bacău și a trecut în neființă la 17 ianuarie 1981, la Mănăstirea Dintr-un Lemn unde își doarme și somnul de veci. General și membru corespondent (din 1938) al Academiei Române, a deținut funcții importante în stat, precum cea de comandant al Academiei Militare din București (1936-1937), subsecretar

de stat la Ministerul Apărării Naționale în guvernul Gheorghe Tătărescu (17 noiembrie-28 decembrie 1937), subsecretar de stat la Ministerul Apărării Naționale în guvernul Octavian Goga (28 decembrie 1937-10 februarie 1938), subsecretar de stat la Ministerul Apărării Naționale în guvernul Patriarhului Miron Cristea (10 februarie-30 martie 1938), ministrul Aerului

și Marinei în guvernul Patriarhului Miron Cristea (30 martie 1938-1 februarie 1939), ministrul Aerului și Marinei în guvernul Patriarhului Miron Cristea (1 februarie-28 septembrie 1939), ministrul Aerului și Marinei în guvernul Constantin Argetoianu (28 septembrie-23 noiembrie 1939), ministrul Aerului și Marinei în guvernul Gheorghe Tătărescu (24 noiembrie 1939-11 mai 1940)².

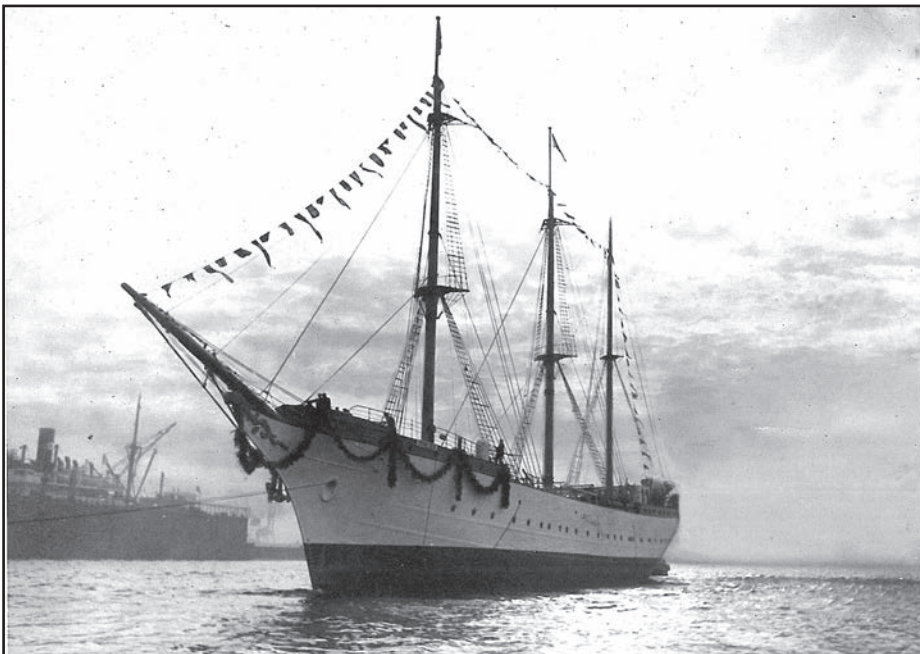
În calitatea sa de ministru al Aerului și Marinei a luat parte activă la multe din realizările Marinei sau a contribuit din plin la înfăptuirea acestora. Discursurile rostite de generalul Teodorescu cu diverse prilejuri dar și mulțumirile care i s-au adus cu aceleași ocazii de către reprezentanți ai aparatului de stat, demonstrează gradul mare de implicare pe care l-a avut în realizarea unor evenimente de maximă importanță precum: botezul motonavei „Transilvania”, a șalupelor „Albatros” și „Pescărușul” și a bazei navale a Societății „Salvamar” care au avut loc de Ziua Marinei (8 septembrie 1938); ceremonia de sosire în țară a navei-școală „Mircea” din 17 mai

1939; lansarea la apă a puitorului de mine „Amiral Murgescu” din 14 iunie 1939 și așezarea pietrei de temelie a portului militar Tașaul, de Ziua Marinei (15 august 1939)³.

Poate că cel mai important moment este cel de la care se împlinesc în anul 2014, în ziua de 17 mai, 75 de ani. Ne referim la ceremonia de sosire în țară a navei-școală „Mircea”

continuatoarea unei frumoase tradiții.

„Mircea” – prima navă-școală⁴ a Marinei Militare Române a fost construită ca o necesitate descrisă de înființarea, în 1881, a Școlii Copiilor de Marină din Galați⁵ pentru pregătirea practică a elevilor. Printr-o notă din 22 august 1881 a Ministerului de Război, adresată șefului Corpului Flotei, se aproba încheierea unui contract cu șantierele

Nava-școală „Mircea”

„Thames Iron Works” din Londra, pentru construcția unor nave militare. La 12 august 1882, nava-școală „Mircea”, numită după domnitorul Țării Românești, de către reprezentatul nostru la Londra, Ion Ghica, sosea la Galați după ce făcuse înconjurul Europei în 14 zile, sub comanda maiorului Vasile Urseanu. Până în 1931 când a fost scoasă din serviciu, și de altfel, până în aprilie 1944 când a fost distrusă de bombardamentul aviației sovietice în portul de la Dunăre, prima noastră navă-școală a efectuat 17 voiajuri în Marea Neagră, 12 în Marea Mediterană, 2 în Oceanul Atlantic și 2 pe Dunăre până la Giurgiu și Calafat, a rezistat la o furtună foarte puternică în mai 1888, în Marea Neagră, dovedindu-și excepționalele calități nautice, în 1896-1899 de la bordul ei s-au executat ridicări topografice ale litoralului românesc pe baza cărora s-a elaborat în țara noastră prima hartă marină, care a fost premiată în 1909 cu medalia de aur la concursul internațional de la Paris, în timpul *vieții* ei au fost elaborate manuale și regulamente, s-a conturat limbajul marinăresc, la

termenii vechi de origine latină, venețiană, greacă și turcă adăugându-se termeni noi. Se poate spune ca nava a jucat cu adevărat un rol foarte important în dezvoltarea Marinei Române⁶.

Istoria celor două nave „Mircea” se suprapune un timp. În cadrul primei consfătuiri a Ligii Navale Române, la data de 7 aprilie 1927, s-a pus problema creării unui fond pentru construcția unei noi nave-școală cu vele, atât de necesară în practica marinărească, strângându-se în cele din urmă suma de 6 milioane de lei la care s-au adăugat 112 milioane lei din bugetul statului. Cu acești bani s-a plătit șantierului naval „Blohm und Voss” din Hamburg, Germania, construcția noii nave-școală destinată pregătirii cadrelor de marină⁷.

Revista „Marea Noastră”, reprezentând ea însăși o tradiție, editată cu aceeași seriozitate și atunci ca și acum de Liga Navală Română a subliniat cu fidelitate importanța evenimentului trăit cu entuziasm în urmă cu 70 de ani de martorii momentului solemn al sosirii navei-școală „Mircea” în țară:

lată cum s-a născut noul „Mircea” a cărui sosire în țară o sărbătorim astăzi:

La 26 Ianuarie 1938 d. Ministru al Aerului și Marinei, Radu Irimescu încheie contractul cu Șantierul Blohm & Voss din Hamburg pentru construirea acestei nave în care prevedea termenul de livrare în Ianuarie 1939. Lucrările pe cală au început la 15 Aprilie 1938 și lansarea navei a avut loc la 22 Septembrie 1938 cu mare solemnitate, la care au asistat membrii Legației României din Berlin, oficialitățile civile, reprezentanții militari și ai Marinei Germane din Hamburg, ofițerii delegați ai Marinei Regale, o companie de onoare germană, reprezentanții Șantierului Blohm & Voss, 8 reprezentanți ai Străzii Țării și un numeros public.

După cuvântarea entuziastă a d-lui Brabețeanu în limba germană, d-na Brabețeanu botează nava în numele MS Regelui Carol al II-lea cu numele „Mircea”, spărgând tradiționala sticlă de șampanie de prova navei, după care „Mircea”, împodobit peste tot cu tricolorul românesc alunecă încet și sigur în elementul său⁸. Și continuă articolul din „Marea Noastră”: De altfel, totul este prevăzut la bord pentru a corespunde scopului de navă-școală modernă: mașini auxiliare pe punte, servomotor pentru cârmă, vinț de ancoră, cabestane etc. toate manevrate electric. Afară de aceasta se află la bord încălzire centrală și toate instalațiunile electrice de iluminat, ventilație și chiar bucătării electrice.

De remarcat este ca noul „Mircea”, cu aprobarea MS Regelui, poartă la prova galionul reprezentat prin bustul primului voievod al nostru care și-a împins hotarele până la „Marea cea mare”, al domnitorului Mircea cel Bătrân și care a cunoscut cel dintâi perspectiva ieșirii noastre la larg⁹.

Foarte frumoasă este descrierea primelor momente ale intrării și acostării navei-școală în portul Constanța, dar și deosebita importanță și reverența cu care era tratat ministrul Aerului și Marinei generalul adjutant Paul Teodorescu. Regăsim aceste prețioase rânduri în fondul de arhivă creat de Statul Major al Marinei, dosar nr. 130, ff. 38-50 și adus la lumină de cunoscutul cercetător de la Arhivele Militare din Pitești, dl. Cornel Țucă¹⁰:

La orele 8.45, noul bric se afla în apropierea Farului Carol, iar după un sfert de oră a intrat falnic, în sunetul fanfarei și a uralurilor nesfârșite.

Bricul „Mircea”, spiritul de ieri și de totdeauna al vechiului bric „Mircea” a reînviat magic înfățișarea noului vas care

alunecă princiar, acostând lângă navele Marinei Regale, escortat de hidroavioane, având de-a dreapta și de-a stânga pe „Salvamar” și „Pescăruș”, precum și mai multe cutere, noul vas-școală a făcut manevra de acostare la dană.

Pe cheu, disciplinați, dar cu un avânt pe care îl presimți în toată admirabila sa înfrigurare, elevii Școlii Navale, cu ochii sclipitori, [privesc] statura grandioasă a noului vas-școală. Vasul lor.

Ofițerii și compania de onoare, în mare ținută și într-o perfectă aliniere, erau în așteptare. Fotografii își pregăteau aparatele, operatorii cinematografici ai Subsecretariatului Presei și Propagandei, stăteau la pândă.

Pe distrugătorul „Regina Maria” se afla, în așteptarea festivităților, domnul viceamiral Petre Bărbuneanu, comandantul Marinei Regale, domnul general Stoicescu, comandantul Forțelor Aeriene, domnul general [Nicolae] Macici, comandantul garnizoanei Constanța, domnul contraamiral Victor Schmidt, comandantul Litoralului Maritim, domnul inginer Nicolae Caranfil, fost ministru al Aerului și Marinei, d-nii amirali de rezervă: Corneliu Bucholtzer, Sebastian Eustațiu, N. Negru, I. Coandă, Gavrilesco, C. Niculescu-Rizea, domnul inginer Chiriac etc., ofițerii superiori din garnizoană și toți ofițerii de marină.

După sosirea navei-școală „Mircea” [aflată sub comanda comandorului August Roman, secondat de căpitanul Alexandru Martac – n.a.], patru marinari, [împreună cu comandorul Aurel Negulescu, secretarul general al Ligii Navale Române – n.a.] au adus la bordul navei, pavilionul și Cartea de Aur donate de Liga Navală Română.

La ora 10.10, domnul căpitan comandor August Roman, comandantul navei-școală, a debarcat la uscat pentru a face vizita de sosire domnului viceamiral Petre Bărbuneanu, comandantul Marinei Regale, care se afla la bordul distrugătorului „Regina Maria”.

Oficialitățile, oaspeții invitați, [elevii Școlii Navale și aspiranții – n.a.] s-au ambarcat pe navă, [la 10.30, iar cei ai Școlii de Specialități au rămas pe cheu – n.a.].

La ora 11.00, gornistii anunță sosirea domnului general adjutant Paul Teodorescu, ministrul Aerului și Marinei.

Domnul ministru, însoțit de domnul Eugen Titeanu, subsecretar de stat la Ministerul Propagandei Naționale, domnul contraamiral Gheorghiu, secretar general al Ministerului Aerului și Marinei, domnul rezident regal au trecut în revistă compania de onoare de pe cheu; apoi s-au ambarcat pe bordul navei „Mircea”.

Domnul ministru al Aerului și Marinei a fost primit de domnul viceamiral comandant ridicându-se la catarg pavilionul ministerial.

Pe puntea superioară a navei s-a desfășurat ceremonialul predării pavilionului de pe veteranul „Mircea” pe noua navă „Mircea”.

Au luat cuvântul amiralul Petre Bărbuneanu, comandantul Marinei Regale, care a făcut o descriere a noi nave, viceamiralul Ioan Coandă, vice-președintele Ligii Navale Române, generalul adjutant Paul Teodorescu și viceamiralul Eustațiu Sebastian.

Nu putem exclude din șirul discursurilor, pe cel al viceamiralului Ioan Coandă care subliniază rolul jucat de Liga Navală Română în ecuația noului „Mircea”, mulțumește Majestății Sale și nu uită să își aducă omagiile generalului adjutant Paul Teodorescu considerat un adevărat autor moral al evenimentelor ce au adus nava-școală în țară: **Domnule Comandant,**

În numele Ligii Navale și în numele acelor buni români, care răspunzând la apelul Ligii, au scris pentru construcția unei noi nave-școală „Mircea”, vă exprimăm domniei voastre, ofițerilor și echipajului, toată bucuria și admirația noastră pentru destoinicia marinărească cu care ați săvârșit prima călătorie a noului Mircea și pentru demnitatea cu care ați reprezentat țara prin porturile străine pe care le-ați atins, și vă spunem cu bună voie românească: Bine ați venit!

**Domnule Ministru,
Domnilor, iubiți
marinari,**

Acum câțiva ani, bricul „Mircea”, gârbovit de apăsarea celor cincizeci de ani de viață, în care timp, bătut de vânturi și valuri a străbătut în lung și în lat toate mările Europei, a fost retras spre veșnica odihnă, pentru ca în liniștea apelor să-și depene amintirile atâtor călătorii, la care au învățat arta marinărească toți începătorii marinăriei românești, noi toți din generația trecută și mulți din generația de azi.

MS Regele Carol II cu înaltu-i spirit de înțelegere, a măsurat cel dintâi și cel mai bine, ce a însemnat bricul „Mircea” pentru viața marinărească română, sintetizând aceasta prin cuvintele „Spiritul Mircea”.

Tot Majestatea Sa a observat de îndată urmările lipsei lui „Mircea” și a dat alarma. Se pierde spiritul „Mircea”, ne trebuie neapărat și cât mai grabnic un nou Mircea.

Liga Navală Română sesizându-se de alarma Suveranului, a luat chestiunea în cercetare, a dezbătut-o în comitele ei, a început propaganda prin revista „Marea Noastră” și la urmă cu Înaltul consimțământ al Augustului ei Președinte, a lansat un apel către țară, pentru strângerea fondului necesar construcției unei noi nave-școală.

În același timp amiralitatea marinei regale, a studiat diferitele tipuri de nave-școală din marinele străine și a stabilit tipul care să răspundă cât mai bine la nevoile marinei noastre militare și comerciale.

Când s-a văzut că apelul Ligii nu va produce suma trebuincioasă din cauză că țara era solicitată pentru alte contribuții mai mari, impuse de apărarea ei, găsirea fondului pentru „Mircea” devenise oarecum dificilă. Dar MS Regele a dezlegat și această chestiune, indicând posibilitatea.

D. Radu Irimescu fost ministru al Aerului și Marinei, fiu de marină, a dat imediat comanda construcției în Germania, iar d. general-adjutant Paul Teodorescu actualul ministru, care arată o deosebită sollicitudine activității maritime a țării, pentru care noi marinarii îi păstrăm dragoste și recunoștință, a

desăvârșit opera, dându-ne fericirea de a păși astăzi pe puntea noului „Mircea”.

Liga Navală Română îndeplinește cu acest prilej, datoria de a exprima MS Regelui, sentimentele de înalt devotament și mulțumire a întregii marinării române.

Iar ție, frumos copil „Mircea”, îți spunem: Micul bric „Mircea” a purtat jumătate de veac cu mândrie, dragul nostru tricolor, prin mările și țăările Europei și acelor străini care pe atunci nu știau că există o Românie, noi marinarii lui, le spuneam: la gurile Dunării trăiește poporul român, care se străduiește să dea așezare unui stat de ordine și civilizație. Acum mărețea fregată „Mircea”, ia pavilionul care a fluturat atâta vreme la picul părintelui tău, poartă-l cu aceeași mândrie peste oceane, răzbate prin furtuni și valuri până la capătul celeilalte lumi și voi marinarii de azi și de mâine

Generalul adjutant Paul Teodorescu (ministru al Aerului și Marinei) rostindu-și cuvântarea la sosirea navei-școală „Mircea” în țară, 17 mai 1939

spuneți celor de acolo că azi la gurile Dunării poporul român a izbutit prin vrednicie și vitejie, să se facă mare și să așeze pentru veșnicie, un Stat de puternică civilizație și nesfârșită ordine, sub conducerea Marelui și Înțeleptului Rege Carol al II-lea.

Liga Navală, din slabele ei mijloace oferă tânărului „Mircea”, pe lângă cărțile cu numele tuturor celor care au răspuns la apelul ei, și pavilionul de onoare, pe care să-l faceți să fâlfâie cu mândrie sub faldurile lui să dați tot ce e mai bun din voi pentru Patrie și Rege.

Domnule Ministru,

Se scurgeau zilele rând pe rând și ocazia tot nu se mai avea pentru a putea să ne îndeplinim, cu un moment mai devreme, nu numai plăcerea, dar chiar datoria de a vă exprima, în numele Ligii Navale Române și a întregii marine românești, mulțumirile noastre recunoscătoare pentru tot ce ați îndeplinit de la venirea Dvs. în capul departamentului Aeronauticii și Marinei cu care se asigură progresul și buna așezare a serviciilor depinzând de acel Minister.

De rândul acesta nu mai voim a pierde ocaziunea de a vă exprima cele mai recunoscătoare mulțumiri, de tot concursul ce ne-ați dat, întinzându-ne o mână protectoare pentru a îndeplini, la rândul nostru, o parte din îndatoririle prevăzute în statutul LNR.

Plănuisem, cu ocazia adunării generale a Ligii Navale din Martie, ca să vă sărbătorim împreună cu colegii Dvs., dar evenimentele din timpurile din urmă, nu v-au dat răgaz de a răspunde dorinței noastre¹¹.

În semn de omagiu, de dragoste și devotament, vă rugăm, Domnule Ministru, a primi acest mic dar¹², care vă va reaminti

întreaga noastră iubire ce vă păstrăm și vă vom păstra, urându-vă să rămâneți, pentru binele instituției, cât mai mult timp în capul ei, pentru a vedea realizându-se idealul la care voiți să ajungă marina noastră - civilă și militară. Așa să vă ajute Dumnezeu!

Redăm, în continuare, discursul generalului adjutant Paul Teodorescu, artizan al frumoasei ceremonii de primire a noi nave:

leri, la Sulina s-a sărbătorit ridicarea pavilionului românesc, la gurile Dunării, eveniment de o importanță capitală pentru prestigiul Țării; astăzi sărbătorim sosirea bricului „Mircea”, la Constanța, un alt eveniment însemnat, prin aportul ce va aduce în dezvoltarea marinei românești.

Am ținut ca intrarea bricului „Mircea” în rândurile navelor noastre să fie făcută în prezența gloriosului său predecesor, bricul „Mircea” de la 1882, și a valoroșilor săi comandanți, ca un omagiu de recunoștință pentru tot ce a prezentat, vasul și echipajele lui, în decursul a mai bine de jumătate de veac, în marina noastră, ca pregătire profesională și formarea unui spirit marinăresc.

Bricul „Mircea”, alături de fregata „Mircea” ne înfățișează nu numai partea formală de pură comparație a unui vas ultra modern, ci înțelesul adânc al unui trecut bogat în fapte pilduitoare și a unui viitor sigur de realizările lui.

Cele două nave fixează momentul a două mari epoci: Aceea a bătrânului bric „Mircea” – a marinei mari – care s-a deschis de curând plină de speranțe. Epoca bricului „Mircea” de la 1882 este cea a începutului marinei noastre, care, cu tot entuziasmul tinereții ei a format echipaje curajoase, a pregătit cadre destoinice, a creat marina comercială care a purtat cu o deosebită mândrie frumosul nostru tricolor, pe întinsul apelor și a pus piatra solidă la temelie marinei moderne.

Această eră, de prosperitate și înflorire, înscrie cea mai scumpă pagină din istoria Marinei Românești.

Epoca care se deschide a bricului „Mircea” nou va fi perioada de realizare a unei marine puternice atât militară cât și comercială, conform planului propus așa cum au întrezărit-o bătrânii marinari. Ea va însemna suveranitatea României pe apă și mântuirea ei spre Marea Largă, cum a profetizat Mihail Kogălniceanu.

Începută sub auspiciile unei prețioase moșteniri, sub semnul înfăptuirilor de astăzi în lumina evenimentului de bun augur de la Sulina, această epocă trebuie privită cu toată încrederea. Ca și era trecută, ea va ști să înscrie, suntem siguri, o pagină tot atât de glorioasă.

Domnilor,

De bună seamă, toți cei de aci, și cu noi, toată țara se bucură de sporirea unităților noastre cu o navă, care umple un gol așa de simțit în pregătirea personalului nostru navigant.

Unul însă dintre noi, acel care întruchipează epoca bătrânului bric „Mircea”, luptătorul pentru independență, căpitanul bricului din memorabila furtună de la 1888, comandantul Marinei de mai târziu, în care calitate, la 1914, alături de ministrul de Război de atunci, generalul Crăiniceanu, semnează un raport către Consiliul de miniștri pentru comanda unui nou bric „Mircea”, venerabilul decan de astăzi al amiralilor, d. amiral Eustațiu, trebuie să fie cel mai fericit văzându-și gândul împlinit.

În aceste momente înălțătoare datori suntem să arătăm că factorul determinant în comanda acestei nave este Majestatea Sa Regele, Ctitorul marinei moderne, care se străduiește cu

Intuiția Sa clarvăzătoare să dea României, Marina Militară și Comercială, de care are ea nevoie, ca factor militar și economic.

De asemenea, trebuie să cităm pe d. Irimescu, fostul ministru al Aerului și Marinei, care a făcut comanda, întregul guvern care a pus la dispoziție fondurile necesare de 120 de milioane cât și toți donatorii care au contribuit cu suma de 6 milioane.

Tuturor acestor mari români le aducem prinusul nostru de recunoștință.

Domnule Amiral,

Încredințând acest vas Marinei, pe care cu dragoste și pricepere o comandați, sunt sigur că prin dese exerciții practice și călătorii de studii, veți face, ajutat de distincții dv. subalterni și emerții marinari, să se îndeplinească dorința Majestății Sale Regelui exprimată în nenumărate rânduri, ca: spiritul bricului „Mircea”, generos, plin de dragoste, de avânt și de sacrificii să se perpetueze în marina noastră, pentru prosperitatea și slava ei.

Să trăiască Majestatea Sa Regele!

Să trăiască Marele Voievod Mihai!

Să trăiască Marina Militară și Comercială!

TELEGRAMA TRIMISĂ MS REGELUI

S-a expediat MS Regelui următoarea telegramă:

Întrușiți pentru primirea navei-școală **Mircea** vechii marinari, laolaltă cu cei tineri, roagă respectuos, prin mine, pe Majestatea Voastră să binevoiască a primi asigurarea adâncii recunoștințe ce simt că datorez Înaltului Ctitor al noii marine române, împreună cu reînnoirea legământului sacru că nu vom cruța nicio jertfă pentru a răspunde cu larg prisos așteptărilor Majestății Voastre și Țării.

(ss) G-ral adj. Paul Teodorescu

Ministrul Aerului și Marinei

La care MS Regele a binevoit să răspundă cu următoarele înălțătoare cuvinte:

Foarte fericit de intrarea în serviciu a Navei NS **Mircea** fac cea mai caldă urare iubitei mele marine, că acest vas va coresponde chemării sale și că odată cu numele, spiritul vechiului bric **Mircea** va fi trecut sfânt pe noua navă-școală.

CAROL R.¹³

După urarea făcută de către generalul adjutant Paul Teodorescu, ministrul Aerului și Marinei, pentru Majestatea Sa Regele Carol II, a luat cuvântul amiralul Eustațiu Sebastian care nu a uitat să mulțumească celui care a depus tot efortul necesar pentru înzestrarea Marinei Române cu această nouă navă, generalul Paul Teodorescu:

Ni s-a făcut deosebita cinste, – a spus d-sa – să fim de față, în mijlocul d-voastră, ca reprezentând trecutul.

Omul prin el însuși, n-ar prețui mult, dacă n-ar reprezenta prin viața sa, în mediul trăit, însușirile bune ale tuturor cu cari a conviețuit.

Nu pe noi ne cinstiți, ci pe toți înaintașii, pe cari îi reprezentăm. Toți marinarii trecutului sunt întrupați astăzi, în persoana noastră: toți, absolut toți, au dat tot ce au avut mai bun, sufletul lor, pentru marină, pentru Armata de apă a țării, de care a fost legată întreaga lor viață.

Fără să încriminăm pe nimeni pentru lăsarea în uitare a acestei instituții dătătoare de putere și producătoare de avuție națională – avem datoria morală a numi pe aceia cari au contribuit ca să mențină spiritul marinăresc a tot ce trebuie să fie fala Neamului.

Dintre marinari amintesc pe amiralul Maican, întemeietorul marinei, ca și pe toți urmașii conducători ai ei.

În fruntea tuturor însă, a stat și stă Casa noastră Domniitoare cu Regii, Reginele, Prinții și Princesele României, cari au susținut Armata noastră de apă, cu tot avântul lor de adânci cunosători ai nevoilor țării.

De un an s-a schimbat radical fața țării. Capul statului este astăzi Acela care întrupează, care încheagă într-un singur tot corpul cu sufletul întregii Națiuni.

Aleșii dintre aleși, cari au înțeles tâlcul noului ritm al înțeleptului Rege, stau strânși, împreună cu întreaga Națiune pentru propășirea țării.

Pentru Marină, alesul aleșilor sunteți D-Voastră domnule Ministru.

Marina și marinarii trecutului, devotați Regelui și țării, pătrunși de spiritul „Mircea”, salută cu cea mai mare mulțumire

sosirea în apele românești a noii nave „Mircea”.

Marinarii prezentului să privească spre acei ai trecutului, să-i egaleze, să-i întrecă chiar, în drumul lor pe întinsul apelor. Spiritul „Mircea” să fie menținut și transmis din generație în generație în vecii vecilor.

Închinăm, domnule ministru, acest toast în sănătatea D-voastră Să trăiască domnul general Paul Teodorescu, ministrul marinei și aerului¹⁴.

Imediat după încheierea discursurilor, între orele 11.30 și 12.00 s-a vizitat nava, servindu-se oaspeților o gustare și o cupă de șampanie. După-masă, între orele 16.00-19.00 nava a fost vizitată de către familiile invitaților și ale ofițerilor din Marina Regală Română. Seara, la bordul motonavei „Transilvania”, în salonul de onoare, a avut loc un mare banchet care s-a dat în cinstea evenimentului.

NOTE

- Muzeograf/expert Patrimoniu Naval – Muzeul Marinei Române; cadru universitar asociat – Facultatea de Istorie și Științe Politice a Universității „Ovidius” Constanța; andreea.maria.croitoru@gmail.com.
- Andreea Atanasiu-Croitoru, *125 de ani de la nașterea generalului adjutant Paul (Pavel) Teodorescu*, în „Marina Română”, anul XXIII, nr. 3-5 (160-162), aprilie-septembrie 2013, p. 51.
- Andreea Atanasiu-Croitoru, *Din cuvântările generalului adjutant Paul Teodorescu, ministrul Aerului și Marinei, în Generalul adjutant Paul (Pavel) Teodorescu (1888-1981). Vocația creativității. 125 de ani de la naștere*, coord. prof. Valentin Ciorbea, P.S. Emilian Lovișteanul, comandor Marian Moșneagu, Constanța, Editura Ex Ponto, 2013, p. 187.
- Caracteristici: corp de lemn (cu coastele de fier), deplasament 360 t, dimensiuni: 36x7,6x3,6 m; viteza 8-12 Nd, 14 vele cu o suprafață totală de 490 mp, cu care, pe vânt favorabil se putea atinge viteza de 12 Nd. Tunuri 1lx80 mm, 1lx57 mm, 1 tun-revolver, 1 mitralieră 11,43 mm. Cdor. (r) Anton Bejan (coord), Cam. (r) Raymond Stănescu, cdor. (r) Neculai Pădurariu, dr. Carmen Atanasiu, cdor. (r) Ovidiu Victor Ionescu, cdor. (r) Paul Ionescu, *Dicționar Enciclopedic de Marină*, vol. I, București, Editura Societății Scriitorilor Militari, 2006, p. 336. (se va cita în continuare DEM I).
- Ion Ionescu, Georgeta Borandă, Marian Moșneagu, *Noi contribuții la istoria Marinei Militare Române*, Constanța, Editura Muntenia&Leda, 2001, pp. 182-183.
- DEMI, pp. 336-337.
- Georgeta Borandă, *Nave de luptă românești. Breviar*, în Ion Ionescu, Georgeta Borandă, Marian Moșneagu, *Noi contribuții la istoria Marinei Militare Române*, Constanța, Editura Muntenia&Leda, 2001, p. 186.
- „Marea Noastră”, anul VIII, nr. 6, iunie 1939, p. 140. În revistă se dau și caracteristicile tehnice ale noi nave: lungimea navei fără bompres este de 73 metri și lățimea 12 metri. La un pescaj de 5 metri, deplasamentul ei comportă 1630 de tone, înzestrată cu 3 catarge complet invergate, posedă o suprafață de vele totală de 1750 de metri pătrați și cu motorul său Diesel de 520 de cai deține o viteză de 9,5 noduri cu vecele strânse. Pentru serviciile bordului nava mai posedă încă trei motoare Diesel de câte 60 de cai, în serviciul de stațiune un dinam de 60 kilowați și pentru o noapte o baterie de acumulatori. Pe navă se pot ambarca: 15 ofițeri, 28 maiștri și submaiștri, 50 de marinari și, în plus, 40 de ofițeri elevi și 100 de elevi.
- „Marea Noastră”, anul VIII, nr. 6, iunie 1939, p. 140.
- Cornel Țucă, „Mircea”, în revista „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, an II, nr. 2(6)/1999, pp. 2-7.
- „Marea Noastră”, anul VIII, nr. 6, iunie 1939, p. 142.
- Darul a constat dintr-o flamură a Ligei Navale Române, ridicată la un baston așezat pe o elice și având o roată de cârmă, care manevrează ridicarea și coborârea flămurei.
- „Marea Noastră”, anul VIII, nr. 6, iunie 1939, p. 143.
- Ibidem*, p. 143.

Preot dr. Laurențiu RĂDOI¹

MOȘTENIREA BRÂNCOVENEASCĂ CONSTANTIN BRÂNCOVEANU, UN DOMN PROVIDENȚIAL (1688-1714)

Sărbătorirea a 300 de ani de la mucenicia „Sfinților Brâncoveni” reprezintă pentru noi un moment răscolitor în istoria națională și un privilegiu de a readuce în lumină chipul măreț al domnitorului Constantin Brâncoveanu, una dintre cele mai strălucite figuri ale evului mediu românesc, întemeietor de cultură și artă, ctitor de biserici și mănăstiri², iscusit diplomat și om politic, animat de o fierbinte dragoste de neam și țară³.

Fire afabilă, blândă (fiind) curtenitor, generos⁴, fruntaș între dregători, dispunând de o avere însemnată și deplin mulțumit cu situația sa, a fost ales să conducă destinele țării⁵ nu numai pentru multa vrednicie și înțelepciune ce avea, ci mai vârtos pentru multele blândețe și faceri de bine, care spre toți încă din boierie avea și toți de acestea ale sale bune fapte încălzii era⁶.

Înrudit cu neamul Basarabilor după tată⁷, noul domnitor, ce avea să stăpânească în Țara Românească peste un sfert de

veac, *l-au dăruit norocul cu de tot felu[!] de bine – scria Radu Popescu vornicul – sănătos, întreg, casă întreagă, fii și fete mulți, avuții multe, case, pălaturi, sate, vii, heleșteie, domnie îndelungată și altele ca acestea, care nu i-au lipsit nimic de care ochii lui au poftit⁸. Cu daruri vrednice împodobit, a îngrijit țara, cum spune Radu Greceanu, cu adâncă pricepere și înaltă priveghere, cu blândețe și răbdare, izvorâte din înțelepciune și multă bunătate⁹.*

Dacă ar fi să dăm crezare unor mărturii ale vremii, ar rezulta că Brâncoveanu n-a dorit niciodată funcțiile publice, că nu s-a simțit nicio clipă atras de posturile administrative – fiind numit și mare logofăt și ispravnic al țării – că el era mai degrabă înclinat spre o viață tihnită și retrasă, pe care fabuloasa sa bogăție i-o putea oferi cu multă ușurință¹⁰. Așa se explică de ce, poate, n-a urmărit domnia și n-a dorit jugul acesta, *de vreme ce ca un domn sunt la casa mea; nu-mi trebuie să fiu*, după cum arată cronicarul¹¹.

Mănăstirea Hurezi

După alegerea sa ca domn de către marea boierime, în ciuda greutăților întâmpinate, a adoptat politica negocierilor diplomatice și a stabilirii de relații personale cu toți conducătorii lumii de atunci¹², evitând marile probleme ale spațiului balcanic, care avea să se confrunte cu primejdia jugului otoman¹³. De la Moscova la Kiev, la Amsterdam sau Londra, de la Paris la Stockholm, de la Viena la Constantinopol, de la Varșovia la Veneția, de la Roma până la Asia Mică, la Sfântul Munte, în toate aceste centre politice sau religioase, Constantin Brâncoveanu a avut strânse legături cu regii și împărații, cu ambasadorii și cancelarii, cu generalii sau înalții conducători bisericești.

Diplomația lui, având ca centru fix Constantinopolul, a pendulat când spre Viena, când spre Moscova, pentru a frâna expansionismul Imperiului Otoman, dispus să transforme Țările Române în pašalâcuri¹⁴. Timp de mai bine de 25 de ani, în condițiile decăderii imperiului turc și ale războaielor ce angajau marile imperii din vecinătatea hotarelor țării, el a știut să se mențină în scaunul domnesc și să transforme țara nu doar într-un important centru diplomatic, ci și într-unul de luptă împotriva Porții Otomane¹⁵. După cum inspirat a relatat Nicolae Iorga, Brâncoveanu *a izbutit să păstreze nu numai Țara Românească, ci întreaga noastră națiune, ca trup politic, ca suflet românesc, timp de mai bine de un sfert de veac*¹⁶. Astfel, înțelegem de ce nu a reorganizat și nu a întărit oastea țării, păstrând-o într-o formă foarte redusă, numai la nevoile stricte de pază a Curtii domnești și a hotarelor țării¹⁷.

Cu un remarcabil talent diplomatic, cunoscător al moravurilor otomane¹⁸ și-a împlinit cu strictețe obligațiile la care era ținut. Conștient de primejdia pe care Turcia o reprezenta, i-a furnizat *zahereaua* sau proviziile de tot felul ce i se impuneau, a dat numeroase care cu boi pentru transportul lor, a ajutat la repararea sau ridicarea cetăților Cladova, pe malul drept al Dunării, în Serbia, Bender (1707), Giurgiu, Brăila, Cetatea Albă (1710) – și a informat repede sultanul asupra împrejurărilor din țările creștine¹⁹, dispunând de diverși informatori, secretari, agenți și negustori, la Sibiu, Viena, Veneția sau Moscova, mulți dintre ei străini²⁰. În același timp, plătea în mod regulat haraciul, dădea bacșișuri și peșchereșuri înalților dregători turci²¹, bogăția și *culanța* lui ajungând atât de vestite, încât mulți se întreceau, la Istanbul, să între în legătură cu domnitorul Valahiei, cu *altân-beg*, principele aurului, cum mai era numit. Grație banilor, dar nu mai puțin serviciilor aduse, își reînnoia anual domnia, pentru ca în 1699 să-i fie recunoscută pe viață²².

Interesant rămâne faptul că acest *om cumpătat, econom și doritor de înavuțire*²³, a dispus de resurse financiare deosebit de mari, care nu o dată l-au ajutat în netezirea căilor diplomatice și care i-au creat faima de *Altânbei*. La Viena, la Casa di Austria, avea 244 884 florini, iar la Veneția 196 498 ducați, sume care vor fi sporite prin depuneri ulterioare. Averile neobișnuit de mari pe care le deținea și despre care se vorbea uneori, în mod exagerat, *con esagerazione veramente turchesca* – după expresia bailului venețian la Poartă, Andrea Memmo – au stârnit poftă și invidii aprige, grăbindu-i, după cum vom vedea, prăbușirea²⁴.

Așa cum s-a precizat în istoriografia noastră, prin politica sa externă abilă, nuanțată, flexibilă, cu adevărat modernă, ce a cuprins un însemnat spațiu geografic, Brâncoveanu s-a impus în acele timpuri ca una dintre personalitățile politice de primă mână din această parte a Europei²⁵. Servind

pe turci de nevoie – dar fără să părăsească drepturile țării sale – cu aceeași istețime și bogate daruri, a știut cum să întâmpine prudent și pretențiile Austriei, Poloniei și Rusiei²⁶. După 1690, când a avut loc o expediție împotriva trupelor austriece, învinse între Zărnești și Tohani, cu ajutorul turcilor și al „curuților” (ostași unguri) lui Thököly²⁷, n-a mai avut nicio luptă²⁸, *asigurând locuitorilor cea mai blândă, cea mai liniștită și cu deosebire cea mai dreaptă cârmuire din câte cunoscuse țara până atunci*²⁹.

Având o atitudine binevoitoare față de imperiali, ducând o politică echilibrată și ținând seama de realitățile și interesele românești³⁰, Brâncoveanu, *unul din cei mai buni domni ce a avut Valahia*, cum îl numea secretarul său, florentinul Anton Maria del Chiaro³¹, a căutat să mențină semiautonomia Țării Românești, să apere naționalitatea românilor din Transilvania și să aibă relații strânse cu domnitorii de la Iași³². Anul 1693 poate fi considerat cel al deplinului succes diplomatic al domnitorului și al consolidării tronului: are relații bune cu imperialii, în Moldova domnește ginerele său, Constantin Duca, Polonia nu mai era o amenințare pentru Tara Românească, iar pe de altă parte, se bucură de încrederea turcilor³³.

Nu este în intenția noastră să expunem pe larg legăturile cu Transilvania, fiind destul de bine cunoscute, dar putem preciza că a sprijinit activ Mitropolia, care se opunea ofensivei catolice dezlănțuite de Austria, și a asigurat comunitatea națională și culturală a românilor de pe cele două versante ale Carpaților³⁴. Pentru cercetători, raportul întocmit de italianul Nicola da Porta către Curtea de la Viena prezintă un interes deosebit, deoarece sesizăm în cuprinsul lui preocupările domnitorului de a uni Transilvania cu Țara Românească. Deși era încoronat numai de câțiva ani, diplomatul italian consemna că se bucură de faima unui conducător cu destoinicie politică și *cu mare experiență*, și informa Curtea că acesta ar fi proiectat să-și mărite fata cu principele Filip de Lichtenstein, pe care intenționa să-l pună în locul său pe tronul Țării Românești, ca el să poată lua conducerea Principatului Transilvaniei³⁵. Pe bună dreptate, remarcă I. Lupașcă, deși *împrejurările istorice nu i-au îngăduit să repete încercarea gloriosului său înaintaș de la 1600* – să-și mute scaunul domniei de la București la Alba Iulia, Cetatea Eternă a Unirii, pe care dorea măcar să o viziteze înainte de bătălia de la Zărnești – Brâncoveanu a reușit, în schimb, să asigure românilor din Transilvania întărirea *legăturilor sufletești cu frații din sudul Carpaților*³⁶. Toate aceste fapte, și multe altele săvârșite, l-au făcut pe Nicolae Iorga să afirme că domnitorul a fost într-un anume moment dispunătorul de soarta românilor de pretutindeni³⁷.

Într-o asemenea complexitate de evenimente, epoca brâncovenească, prin realitățile ei economico-financiare, politice și culturale, confirmate de mărturiile statistice întocmite de sau din porunca domnitorului, a fost un moment de soliditate, progres și de considerabile influențe în tot spațiul românesc³⁸. Atunci au înflorit negoțul și meșteșugurile, s-a realizat o mai justă repartizare a sarcinilor fiscale pentru populația birnică prin reforme adecvate, s-au dezvoltat noi așezări omenești, s-au înmulțit târgurile și satele și a sporit populația³⁹. Având în vedere rezultatele cercetărilor lui Șerban Papacostea privind reforma fiscală din acea perioadă și politica agrară a domnitorului, caracterizată prin efortul de a împiedica aservirea silnică a țăranilor liberi fără pământ,

Florin Constantiniu a afirmat că: *Întâlnim, așadar, în politica lui Constantin Brâncoveanu germeii viitoarelor reforme ale domnitorilor fanarioți: într-o fază mai dezvoltată în domeniul fiscalității, într-una incipientă în domeniul relațiilor agrare*⁴⁰.

În acest răstimp, sub Brâncoveanu, a fost complet reorganizată și cancelaria munteană. După mărturisirile secretarului său, domnitorul, *punctual și iscusit în toate treburile sale, nu numai de acasă, ci și străine, întreținea mai mult ca oricând o corespondență prin scrisori cu felurite puteri în care scop ținea cu lefuri bune, mai mulți dieci pentru limbile italiană, latină, germană și polonă (pe lângă cea greacă și turcă). La toată această corespondență nu numai că-l făcea părtaș pe [...] Constantin Cantacuzino, unchiul său, ci îi lăsa lui toată grija și diriguirea în legătură cu răspunsurile și celelalte, potrivit însemnătății negocierilor, astfel că toți diecii amintiți aveau poruncă de la domn să le ducă până la încheiere cu acela*⁴¹.

În plină glorie și mărire, fiind găsit *nevrednic și hain*, după cum era scris în firmanul imperial, citit de capugi-bașa Mustafa-Aga, un vechi prieten, este scos din domnie și adus la Istanbul *cu toată casa și seminția sa*⁴². Deși se cunoaște modul în care a fost mazilit și ucis, nu pare lipsit de interes a reaminti decretul sultanului, care avea următorul cuprins: *deoarece noi am descoperit că tu, Constantin Brâncoveanu ești nedemn și necredincios, că ai adus ruși la Brăila și că le-ai dat provizii, că ai pus în țară biruri noi și că prin aceasta ai sărăcit-o (și) că nici nu te-ai mulțumit cu reședința pe care noi ți-o hotărâsem, ci că ți-ai făcut după voința ta o altă [reședință] în*

*care ședeai mai adesea, de aceea pentru aceste lipsuri și multe altele, te scoatem din domnie, și îți poruncim să vii aici la noi cu întreaga ta casă și familie; în acest scop ți-am trimis pe capugiul nostru*⁴³. Este evident că mazilirea sa a fost provocată de acuzațiile boierilor, care, *invidioși de mărinimia și strălucirea lui, după cum arată Anton Maria del Chiaro*⁴⁴, *au început să-l ficlenească și să-l deșărădăceze den fața pământului, și, socotind că-l vor surpa, au început a scrie cărți la împărăție și le-au pecetluit cu peceți făcute la Brașov, ale tuturor boiarilor țării, în taină luând izvod de toate pecețile și o seamă de boiari nu știa de aceasta nicicum*⁴⁵.

Captiv la Înalta Poartă, împreună cu fiii săi și sfetnicul lanache Văcărescu, Constantin Brâncoveanu a fost supus unor cumplite torturi și silit să mărturisească unde își ținea ascunse averile, pe care turcii le considerau *nesfârșite*⁴⁶. Moartea de martir, la 15 august 1714, într-o zi de duminică, aleasă *înnadins* de marele vizir, Gin-Ali-Pașa, *spre a-și arăta disprețul pentru creștini*⁴⁷, a aureolat și mai mult personalitatea domnitorului muntean, conștiința românească situându-l în galeria marilor conducători ai poporului român⁴⁸. *Tăierea lui Brâncoveanu și a familiei sale a fost una dintre cele mai triste priveliște ce istoria universală poate înfățișa*, spunea Mihail Kogălniceanu, într-un *Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie națională*, rostit la Academia Mihăileană din Iași la 24 ianuarie 1843⁴⁹. Vorbind despre masacrul acestui părinte nenorocit, un *malheureux père*, cum îl numea des Alleurs⁵⁰, și al fiilor săi, Nicolae Iorga spune că *acest sacrilegiu n-a fost consecința unor greșeli, ci a unui moment neprevăzut, legat de starea demențială a sultanului și a vizirului său*⁵¹. *Om al țării sale, el a căzut mai ușor, dar a rămas în amintirea acestei țări, cu o duioșie deosebită, mai adânc*⁵².

Ctitor de locașuri sfinte

Obligat de împrejurări să nu ducă politica armelor, Brâncoveanu a făcut marea politică a culturii. În timp ce cu sabia ar fi ajuns la nimicirea sa și a neamului său, cu înțelepciune, muncă și mai ales cu ajutoare materiale, s-a ridicat la înălțimea nu numai de voievod al Țării Românești, ci și de ocrotitor al românilor și de patron al Bisericii Ortodoxe. În orice colț al obscurului imperiu al semilunii se înălțau neîncetat laude pentru voievodul valah, ca despre un demn urmaș al împăraților bizantini⁵³.

*În ceea ce privește patima de zidiri, Constantin Vodă, prin mulțimea lăcașurilor religioase ctitorite, nu are asemănare – spune A. D. Xenopol în Istoria românilor – decât poate numai cu voievodul Neagoe Basarab*⁵⁴. *Pretutindeni, domnitorul, care s-a dovedit un excelent gospodar, s-a străduit, e drept, cu bani mulți [...] Și, decât să-i dea la turci, de o mie de ori mai bine pentru înfrumusețarea țării și îmbogățirea ei cu tot soiul de ctitorii. De-ar fi putut, Brâncoveanu n-ar fi dat o pară chioară, nu mai vorbim de galbeni sunători din aur pentru haznaua turcească, pentru a servi el, domnul Țării Românești, și drept cheler al împărăției. Ar fi turnat totul în țară, în palate și mănăstiri, suflăte toate în aur și-n pietre prețioase*⁵⁵.

Cel mai mare dintre seniorii feudali a acordat un sprijin bisericii, atât prin ctitoriri și restaurări, prin danii de moșii sau obiecte de cult, cât și prin mecenatul său cultural, care a privit nu doar țările române, ci și întregul Orient creștin. O însemnare din 30 ianuarie 1702 enumera cele 17 mănăstiri din Peninsula Balcanică și Orientul Mijlociu care au bene-

Paradisul mănăstirii

ficiat de însemnate danii din partea domnitorului. Într-o scrisoare din 28 septembrie 1707, adresată țarului Petru I al Rusiei, patriarhul Hrisant Nottaras (1707-1731) îi confirma că *singura consolare ne-a mai rămas în Țara Munteniei, ai cărei conducători virtuoși și înțelepți sunt robi credincioși ai Sfintei Voastre împărății, deși chinitorii, pe cât le stă în putere, îi asupresc fără milă. Dacă ar fi alți conducători, această țară ar semăna cu cea valahă* (Moldova – n.n.) *cu totul ruinată*⁵⁶.

Ctitoriile lui Brâncoveanu se întind de la Tismana la gurile Dunării, de la Focșani la Alba Iulia, Ocna Sibiului, Făgăraș, până la Muntele Athos, Ierusalim, ca și în alte țări aflate sub jugul otoman⁵⁷. Iată în continuare doar câteva dintre ele: bisericile palatelor din *Potlogi*, *Mogoșoaia* și *Doicești*, ale mănăstirilor *Hurezi*, *Mamu*, *Brâncoveni*, *Sfântul Ioan cel Mare* sau „*Grecesc*”, demolată în secolul al XIX-lea, și *Sfântul Sava* din București, dărâmată tot atunci, *Adormirea Maicii Domnului* din Râmnicu Sărat și *Sfântul Gheorghe Nou* din București, azi biserică de mir, unde sunt depuse osemintele ctitorului, aduse în ascuns, în 1720, de soția sa, doamna Maria⁵⁸.

Numele lui este legat nu numai de așezămintele pe care le-a zidit, ci și de restaurările, reparațiile și daniile pe care le-a făcut unor biserici și mănăstiri din țară. De pildă, a dat odoare de argint la *Tismana*, a reparat zidurile stricate și a refăcut turnul la *Bistrița*, la *Arnota* a făcut o fântână, la *Strehaia*, a înnoit zidurile învechite, a îngrijit mănăstirile de la *Sadova* și *Gura Motrului*, a mărit *Mănăstirea Dintr-un Lemn*, a făcut adaosuri la mănăstirea *Curtea de Argeș*, a îngrijit biserica *Sf. Dumitru* din Târgoviște, a dăruit un clopot bisericii *Sf. Constantin* și a făcut daruri bisericii *Sf. Vineri*, tot de acolo, iar mănăstirea *Dealul* a învelit-o cu aramă și i-a refăcut zidurile exterioare și interioare⁵⁹. De la domnitorul Țării Românești se mențin la *Cozia* pridvorul bisericii, patru foișoare, cinci camere domnești, spațioase și cu bolți și *bucătăria veche*, brâncovenească, cu boltă conică, cu coș cilindric și vatră întinsă⁶⁰.

*Ca un patronaș adevărat al mitropoliei din Ardeal*⁶¹, cum era considerat, a ridicat câteva așezăminte de cult și în această parte a țării. Dintre acestea un prim loc îl dețin biserica *Sfântul Nicolae* din Făgăraș și biserica mănăstirii *Sâmbăta de Sus*, care au dus la crearea unei adevărate școli de arhitectură românească locală, caracterizată prin sinteza elementelor de arhitectură bizantină din Țara Românească, cu cele de tradiție constructivă transilvăneană. Cu o grijă deosebită, a refăcut vechea ctitorie a lui Mihai Viteazul din *Ocna Sibiului*, a construit biserica *Nașterea Sf. Ioan Botezătorul* din Poiana Mărului și a ajutat cu bani, cărți și odăjdii pe unii mitropoliți al Bălgradului (Alba Iulia) și chiar Mitropolia Transilvaniei, pe care aceștia o păstoreau⁶². Apoi, când Mitropolia din Alba Iulia a fost amenințată de habsburgii catolici, i-a dăruit moșia *Merșani* din Argeș și vămuitul de la *Rucăr*. De altfel, mitropolitul ardelean Atanasie Anghel, i-a dăruit, la hirotonia sa, în București, în 1698, odăjdii noi, cărți și bani, 6 000 de galbeni, care să-l ajute și să-l oprească de la unirea cu Roma. După dezbinarea din 1701, a scris împăratului de la Viena să nu forțeze românii să se unească cu Biserica Catolică, trimitând repetate scrisori la Brașov și în Țara Bârsei, prin care îndemna locuitorii să rămână în legea strămoșească⁶³. În plus, biserica ortodoxă din *Maieri* – Alba Iulia (1713) prezintă forme arhitectonice muntenesti și resturi de pictură murală în stil brâncovenesc, executată de Iosif ierodiaconul (1716). Cu moșii,

bani și obiecte de preț a fost ajutată și străvechea biserică *Sf. Nicolae* din Șcheii Brașovului⁶⁴.

Nenumărate au fost restaurările, modernizările și înfrumusețările curților domnești de la *Târgoviște* și *București*, în afară de construcțiile înălțate din fundații. Încă din 1694, acesta a refăcut casele domnești de la *Curtea Veche* și tot atunci a fost construită o baie *ce s-au făcut în grădină cu marmorele ce s-au adus de la Țarigrad*, lucrările terminându-se în 1698. Tot la București, a zidit în 1701 și o sală destinată *Divanului Domnesc*⁶⁵.

O grijă permanentă a arătat și pentru casele băniei de la *Craiova* sau cele de la *Hurezi*, *Stoieniști*, *Brâncoveni*, *Brașov* și *Arbănaș*, de lângă Târnovo, conacul de la *Obilești*, vila de la *San Stefano* din apropiere de Constantinopol și palatele de la *Potlogi*, *Doicești*, *Mogoșoaia* și *Sâmbăta de Sus*, ultimul dărâmat de guvernatorul Transilvaniei în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea din motive de securitate militară⁶⁶. Tot în acele zile, cu sprijinul și învățătura lui Mihai Cantacuzino spătarul, ia ființă și cel dintâi spital pentru îngrijirea bolnavilor, la *Colțea*, în București. *Bolnițe* a ridicat domnitorul și la mănăstirile *Brâncoveni* și *Hurezi*⁶⁷.

Logofătul Radu Popescu, istoricul domniei lui Constantin Brâncoveanu, ne informează că în 1698, odată cu zidirea bisericii *Sf. Nicolae* din Făgăraș, domnitorul Țării Românești a înălțat și biserica *Sf. Gheorghe* din Ismail (Moldova) și *Sf. Nicolae* din cartierul Galata, din Istanbul, în locul bisericilor arse din cele două locuri⁶⁸.

Un sprijin material aproape neîntrerupt a acordat Brâncoveanu și celor patru patriarhii ortodoxe răsăritene, din Constantinopol, Ierusalim, Antiohia și Alexandria, mănăstirii *Sfânta Ecaterina* de la Muntele Sinai, mai multor biserici și mănăstiri din Grecia, Georgia, Bulgaria, Serbia, Albania, Asia Mică și alte ținuturi ortodoxe⁶⁹. La Muntele Athos, a dăruit bani, obiecte de cult și cărți, a restaurat așezămintele religioase și a închinat mai multe mănăstiri din țară cu toate averile lor, ceea ce a atras o gravă deposedare a avutului Țării Românești (aprox. 25% din avutul țării trecuse în proprietatea Sfântului Munte, punându-se capăt acestei situații în 1863, prin secularizarea averilor mănăstirești). Numai în 1702, după cum prevede *Condica de porunci, hrisoavele de milă ce li se dă pre la mănăstirile din Țara Turcească și de la S[iv]tagora* totalizau 132 133 bani (aspri) și 107 taleri. De aceea, poate, domnitorul muntean a fost asemănat cu Sfântul Constantin cel Mare, Justinian sau alți împărați bizantini, Sevastos Kiminitis spunând că *istoria încă nu a cunoscut vreun împărat mai darnic ca el*⁷⁰.

Asemenea domnitorului, și doamna Maria și-a revărsat milostenia, zidind biserica bolniței mănăstirii *Hurezi*, mănăstirile *Surpatele* și *Viforâta* și biserica *Dintr-o zi*, în București, în locul ctitoriilor mai vechi, avariate de trecerea vremii⁷¹. După tradiție, soția lui Constantin Brâncoveanu este și ctitorul bisericii din *Berivoii Mari*, comuna Recea, județul Brașov, satul fiind pe moșia sa⁷². Schitul cu hramul *Sfântul Ștefan*, de la Hurezi, este ctitoria lui Ștefan, unul dintre cei patru fii ai domnitorului, sub supravegherea arhimandritului Ioan, egumenul mănăstirii⁷³.

Se poate spune, astfel, că Biserica Ortodoxă din Țara Românească îi datorează lui Brâncoveanu și în egală măsură mitropolitului Antim Ivireanul, așa cum vom vedea, forța și mijloacele cu care a rezistat în secolul următor grelelor încercări la care avea să fie supusă, sprijinind totodată Biserica

Ortodoxă din Transilvania în lupta ei de apărare împotriva uniației acceptată de mitropolitul Atanasie Anghel⁷⁴.

Arta brâncovenească

Bisericele și mănăstirile construite pe cheltuiala sa, ca și cele reparate prin grija lui se impun prin bogata decorație sculpturală și ermineutică. Pridvorul lor este sprijinit pe coloane cu fusul răsucit, cu capitelul prins în flori de piatră, lucrat cu multă pricepere, ca și rozetele de la bază. Florile și fructele abundă în brâul răsucit care încinge de jur împrejur pereții exteriori, împărțindu-i în rânduri de registre, fiecare dintre ele lăcaș pentru o erminie redată cu finețe. Măiestria artistică, oglindită în ansamblul arhitectonic de la mănăstirea Hurezi, atinge apogeul la începutul secolului al XVIII-lea, când se înalță în mijlocul Bucureștiului biserica *Sfântul Gheorghe Nou*, gropnița domnitorului muntean⁷⁵.

Din punct de vedere artistic, el a inaugurat un nou stil de arhitectură, care poartă și azi numele său, *stilul brâncovenesc*, ușor de recunoscut la toate ctitoriile sale, fie bisericești, fie laice⁷⁶. Se evidențiază, acum, în multe dintre construcțiile vremii, o serie de elemente noi, fiind asimilate motivele persane și turcești în care domină elemente florale și zoomorfe. Nelipsita lor prezență a făcut ca ele să fie considerate parte componentă a stilului brâncovenesc⁷⁷, care apare ca o expresie artistică cu caracter autohton, născută din împletirea formelor tradiționale cu accesoriile de proveniență occidentală și renașcentiste, a căror integrare și selecție au dus la forme proprii artei Țării Românești⁷⁸.

Spre deosebire de ansamblurile mănăstirești ridicate în epocile anterioare, cele ctitorite în această perioadă se particularizează prin compoziția planimetrică riguroasă, ce se definește în general prin distribuția echilibrată a maselor arhitectonice de o parte și de alta a axei est-vest, în centrul căreia se află locașul. Acest gen de compoziție exprimat cu o maximă claritate în mănăstirea *Hurezi* își află originea în arhitectura Renașterii, cu care arta brâncovenească are numeroase corespondențe. Folosind de regulă tipurile de plan tradiționale – cel triconc sau dreptunghiular, cu o singură turlă pe naos ori cu turn clopotniță pe pronaos, de asemenea fără turlă – arhitectura brâncovenească excelează în interpretarea volumelor, conferindu-le o nouă expresie, uneori de grațioasă feminitate. Alături de ansamblul monastic de la *Hurezi*, ctitoriile de la mănăstirile *Surpatele*, *Govora*, *Mamu* și *Antim* (București) sau bisericile de la Râmnicu-Sărat, Fundenii Doamnei, Sinaia și Colțea formează o mare familie, perfect omogenă din punct de vedere stilistic⁷⁹.

Interesul deosebit față de epoca brâncovenească l-a determinat pe G.M. Cantacuzino să spună că aceasta *apare pe cerul mohorât al istoriei noastre ca un șir de arcade grațioase și zvelte. O nebănuită vervă, o veselie în interpretarea motivelor decorative, o eleganță nepăsătoare, o ușurință în găsirea soluțiilor, într-un cuvânt acea stăpânire surzătoare de sine care seamănă cu indiferența, acel spirit armonios care provoacă expresia frumuseții ca din întâmplare, toate aceste simptome ale unei vremi mari de înflorire stigmatizau epoca brâncovenească*⁸⁰. Timpul acesta era pentru Lucian Blaga, un minunat amestec de renaștere și de bizantinism, de baroc și de orientalism, altoit pe românism și creștinism, o aluzie reconfortantă la ceea ce ar fi putut să fie o epocă de adevărată „istorie” românească⁸¹.

*După lungul șir de străduinți, după înceata și trudită sfortare a plastice românești în căutarea unei expresiuni mai largi și mai bogate a însușirilor noastre, după lunga căutare a unei ieșiri din hotarele ermetismului Bizanțului Paleologilor, epoca de izbândă deplină a Brâncoveanului ne apare ca un surâs târziu care exprimă odihna după reușită, și liniștea conștiinței culegând roadele suferinței*⁸². Dacă domnia lui n-a fost decât un lung joc periculos, ce-și încerca norocul în mijlocul viclenilor lăuntrice și mișelilor exterioare, joc care n-a încetat a fi o singură clipă o sfidare a soartei care trebuia să se răzbune crunt în urmă, arta brâncovenească nu trădează o clipă lungă suferință a mândrului boier [...] Epoca lui Constantin Brâncoveanu, judecată după operele lăsate, este singura epocă de destindere, în care un surâs vioi și optimist a luminat fața trudită a neamului nostru⁸³.

Rezultat al unei sinteze, ce-i asigură și originalitatea (fondul tradițional + arta orient-bizantină + barocul italian), arta brâncovenească exprimă, pe de o parte, capacitatea de asimilare și de autenticitate a spiritului creator românesc, iar pe de alta, talentul meșterilor artiști ai vremii. Persistența stilului brâncovenesc și după uciderea domnitorului, prin zidirea atâtor monumente, ca mănăstirile *Antim* și *Văcărești*, printre altele, precum și răspândirea în toată țara, este o dovadă a valorii lui istorice⁸⁴.

Din cele expuse mai sus, se desprinde ușor că sensul artei brâncovenești nu a fost altul decât acela de a prezenta lumii posibilitățile geniului poporului român și specificul peisajului românesc, iar noutatea pe care o aduce această artă nu este alta decât perfectă asimilarea a influențelor străine, punerea în valoare a artei populare și formarea unei arte naționale culte, însuflețită de realism și înmiresmată cu bună mireasmă a trecutului⁸⁵.

Cultura românească în vremea lui Constantin Brâncoveanu

Tot cu laude este exprimată și activitatea culturală a domnitorului muntean: *și cărți multe bisericești în zilele mării tale și cu cheltuiala mării tale s-au tipărit den porunca mării tale, tălmăcite dupre limba elinească pre limba rumânească și pre limba grecească, foarte frumoase, care n-au fost mai înainte. Și școale de învățături elinești și slovenești măriiia ta ai făcut [...] spre folosul de obște [...] case dumnezeiești multe den temelie ai rădicat, fără de cele ce cu mile ai întărit [...] și nu numai aiceea în țară, ci și pentr-alte țări striine, prin limbi păgâne*⁸⁶.

*Orgolios din fire și mândru, crescut în tradițiile de îndoită mărire ale Basarabilor și Cantacuzinilor, din care se scobora prin amândoi părinții, stăpânind una din cele mai mari averi, din câte se văzuse în țară, și înconjurat de o numeroasă familie, semn de binecuvântare dumnezeiască*⁸⁸, Brâncoveanu face figura unui Ludovic al XIV-lea la Dunărea de Jos, dând culturii Țării Românești cea mai mare strălucire din istoria ei și asigurându-i cea mai întinsă iradiere în lumea răsăriteană. Cu o deplină cunoaștere a realităților europene, el și-a dat seama de un lucru: că, pe când legăturile politice sunt astăzi și se pot sfărâma mâine, pe când succesele dobândite printr-o hotărâre a întâmplării, printr-o altă hotărâre a întâmplării se pierd, lucrurile agonisite prin cultura adânc coborâtă în suflete fac parte din moștenirea veșnică a unui popor⁸⁹.

El însuși om de carte, împodobit cu învățatură⁹⁰, a dat un

nou curs culturii noastre, încă de pe timpul când era mare spătar (1682-1684), înzestrând mănăstirile *Bistrița*, *Dintr-un Lemn* și *Surpatele*, printre altele, cu câte un exemplar din *Evanghelia* tipărită în limba română la București, în 1682, cu legătură de aur și argint⁹¹. Gustul și priceperea lui în ale cărților l-au făcut pe Șerban Cantacuzino (1656-1688) să-l numească, deși Brâncoveanu era doar logofăt, ispravnicul traducerii și tipăririi *Bibliei*, lucrare isprăvită în 1688, după înscăunarea sa⁹².

Cunoscător desăvârșit al limbii neogrecești, având o frumoasă caligrafie de fost șef al cancelariei domnești, Brâncoveanu are, în cel mai înalt grad, darul de a stimula și a prezida o mișcare culturală, dând cărțurilor sentimentul că pe tron stă unul din tagma lor. El întreține o atmosferă de cultură chiar în familia sa, instruindu-și fiii cu dascăli greci de limba latină și greacă, ca pe niște viitori cărțurari⁹³.

În timpul domniei lui, în Țara Românească coexistau trei curente culturale diferite: cel românesc sau autohton, cel *italian*, venit din Occident și cel *grecesc*, venit din sud-estul european ortodox⁹⁴. Bun administrator, după cum indică și condica vistierie sale⁹⁵, precursor al despotismului luminat⁹⁶, domnitorul s-a dorit un patron al culturii⁹⁷, fiind ajutat de o seamă de cărțurari și artiști ai vremii care și-au desfășurat activitatea, încurajați și sprijiniți financiar de acest nou *mecena* român⁹⁸. S-a format, în aceste condiții, la Curte, un grup al *iubitorilor de învățătură și studioși* care solicita o literatură mai rafinată decât aceea oferită de *cultura comună*: pentru aceștia au fost imprimate exercițiile retorice ale fiilor lui Brâncoveanu sau cărțile de polemică confesională⁹⁹.

Stolnicul Constantin Cantacuzino, cărțurar cu formație enciclopedică, dobândită în Apusul Europei, Filoteiu de la Athos, *sfeatogorețul*, frații Radu și Șerban Greceanu, poate cei mai de seamă traducători din cultura românească veche, cronicarul Radu Popescu, lordache Cantacuzino, mort după întoarcerea soliei de la Viena, frații David și Teodor Corbea, tipograful Mitrofan și Damaschin, episcopii Buzăului, Radovici și Mihail Stefanovici, zugravii Constaninos și Pârvu Mutu, ca și pietrarul Vucașin Caragea și Lupu Sărățan și alții erau reprezentanții primului curent, ce *formau, ca să zicem așa, Academia literară și istorică a Brâncoveanului*¹⁰⁰.

În acest context, *monarhia culturală* a lui Brâncoveanu¹⁰¹ a adus în țară mulți învățați străini. La curtea domnească, în serviciul său personal, se aflau numeroși cărțurari străini de influență italiană, precum medicul Iacob Pylarino, autor de lucrări științifice medicale, care a pus bazele primului spital românesc – Colțea, și Bartolomeo Ferrati, florentinul Anton Maria del Chiaro, secretarul de limbi europene occidentale al domnitorului, autor al unei lucrări în limba italiană despre *Revoluțiile Valahiei*, tipărită la Veneția, în 1718, Nicola Follas de Wolff, cel care făceau corespondență în limba latină, preotul Ion Abramios (Avramie), fost paroh al coloniei grecești din Veneția, unde tipărise mai multe cărți, grec de origine, dar de formație italiană, predicator al Curții și profesor la Academia Domnească din București, George Maiota, tot grec, cu studii la Roma și Veneția, profesorul de limbile greacă și latină al fiilor domnitorului, predicatorul lui și profesor de limbă latină la Academie, între 1694-1710, și „Ioan Frâncul”, care a alcătuit mai multe calendare pentru nevoile Curții și ale voievodului¹⁰².

Influența grecească s-a făcut simțită prin numeroșii ierarhi greci care veneau la Curtea lui Brâncoveanu pentru

a solicita ajutoare materiale, ca și prin profesorii greci care au activat fie la Academia domnească, fie că se ocupau de pregătirea fiilor domnitorului. Merită notați patriarhii: Dositei al Ierusalimului (1669-1707), Hrisant Nottaras¹⁰³, nepotul său, Dionisie IV Seroglanul al Constantinopolului (1676-1694, cu întreruperi), care l-a încununat domnitor pe Brâncoveanu¹⁰⁴, Atanasie Dabbas al Antiohiei (1685-1694) și Gherasim Palladas al Alexandriei (1688-1710)¹⁰⁵, cel care, împreună cu Hrisant al Ierusalimului, l-au înscăunat pe Antim Ivireanul. Completăm șirul ierarhilor greci cu mitropoliții Mitrofan de Nissa, Atanasie al Dristrei și Ioan Ierotei Comnen, medic și profesor de fizică și matematică la Academie, mai târziu mitropolit al Dristrei. La aceștia se adaugă renumiții profesori Ioan Cariofil, Sevastos Kyminitis din Trapezunt, Marcu Porfiropol din Cipru, Gheorghe Hrisogon din Trapezunt, care au predat la Academia de la București, ieromonahii Mitrofan Gregoras, Galaction Vidali și alții¹⁰⁶.

După *Biblia* de la București, activitatea editorială din Țara Românească a înregistrat un spor fără precedent. Cu sprijinul său, au apărut, în cei peste 25 de ani de domnie, aproximativ 80 de cărți în limbile română, slavă, greacă și arabă, în cinci centre tipografice: București, Buzău, Snagov, Râmnic, Târgoviște, la care se adaugă cele tipărite peste hotare, în tiparnițe înființate cu ajutor românesc la Alep și Tbilisi¹⁰⁷. O serie de titluri, predoslovii și însemnări ale unor tipărituri brâncovenești precizează limpede rolul pe care l-a avut domnitorul în editarea lor: *den porunca și cu toată cheltuiala..., cu cheltuiala și privegherea..., cu hotărârea..., cu voia sa..., den îndemnul și toată cheltuiala prea luminatului și blagocestivului domn și oblăduitoriu a toată Țara Românească Ioan Constandin Basarab Voievod*¹⁰⁸, care se îngrijea să se dea *la proslavnici în dar spre folosul de obște al neamului românesc de pretutindeni*. De aceea, cărțile ieșite de sub teascurile muntene au ajuns nu numai în bisericile din Transilvania și Maramureș, ca un reflex al apărării ortodoxiei de acolo, ci și în bisericile moldovene¹⁰⁹. Era meritul domnitorului, dar și al altui cărțurar venit la noi din Iveria sau Georgia, ieromonahul-tipograf, episcopul, apoi mitropolitul Antim Ivireanul, considerat – alături de Coresi – drept cel mai mare *tipograf* din vechea cultură românească¹¹⁰. Datorită lui, domnia lui Brâncoveanu a devenit *ce mai frumoasă epocă din arta tipografică românească* [...] *Este meritul de neuitat al acestui iberic Antim, trecut pe la Muntele Athos, simplu tipograf la început, apoi episcop de Râmnic*¹¹¹. Acest *strălucit reprezentant al voinței lui Brâncoveanu* [...] *devine un tenace propagator al scrisului românesc prin tipar, reeditând în românește Molitvelnicul, Octoihul, Liturghierul și Ceaslovul*, tipărituri care, alături de ale altor cărțurari vor întemeia în conștiința publică a vremii *drepturile imprescriptibile ale limbii române în biserică*¹¹².

Printre lucrările mai importante tipărite în această vreme, cu circulație relativ intensă, menționăm câteva: *Floarea darurilor*, *Viețile paralele ale lui Plutarh*, *Pildele filozofești* (în greacă), *Varlaam și Ioasaf* (roman popular), *Războiul Troadei și Alexandria* (opere inspirate din antichitatea greacă care au circulat mult timp în manuscris), *Viața lui Esop* sau *Esopia*, *Manual împotriva schismei papistașilor* de Maxim Peloponesianul, *Pravoslavnică mărturisire* (versiunea românească a lucrării mitropolitului Petru Movilă, făcută de Radu Greceanu), *Didahiile* lui Antim (predici ce cuprind printre altele și puternice accente antifeudale), *Capete de poruncă* (manual de drept civil scris și tipărit de Antim) o *Gramatică slavonă* a aceluiași

Antim, calendare cu pronosticuri traduse din limba italiană pentru *perierghia* (curiozitatea) domnitorului Brâncoveanu, *Proschinatarul Ierusalimului și a toată Palestina* (prima operă tipărită în limba turcă, București, 1701), apoi o serie de tipărituri în limbile greacă, slavonă, greco-arabă și turcă¹¹³, pentru credincioșii arabi ortodocși din Patriarhia Antiohiei și pentru cei georgieni, compatrioții lui Antim¹¹⁴. *Noi deveniserăm patronii culturii grecești* – scria Nicolae Iorga – *cum deveniserăm patroni ai ortodoxiei prin aceia că asupra noastră trecuseră toate datoriile în același timp cu tot prestigiul, toată influența și toată situația de hegemonie a împăraților bizantini*¹¹⁵.

Totodată, despre domnia lui Constantin Brâncoveanu au fost scrise două cronici: cea a lui Radu Greceanu, intitulată *Viața lui Constantin Brâncoveanu și Anonimul brâncovenesc*, care redau cu amănunte faptele din acești ani, ceea ce i-a făcut pe cercetători să conchidă că autorii cronicilor au avut acces la principalele acte ale cancelariei domnești sau au fost martori ai evenimentelor descrise¹¹⁶. Dar cele mai de seamă lucrări din această perioadă au fost, fără îndoială, cele două mari cronici muntene: *Letopisețul cantacuzinesc* și *Letopisețul Bălenilor*, lucrarea istorică neterminată a stolnicului Constantin Cantacuzino, *Istoria Țării Românești*, și, așa cum am precizat mai sus *Biblia* de la București, a cărei tipărire a fost încheiată în 1688, în vremea lui Brâncoveanu¹¹⁷.

Prin numeroasele cărți tipărite în limba română, epoca lui Brâncoveanu a contribuit, pe de o parte, la desăvârșirea introducerii limbii române în serviciul divin al Bisericii Ortodoxe Române, iar pe de altă parte, la o mai trainică fixare a limbii literare române. În mare măsură limba tipăriturilor românești din această perioadă este foarte apropiată de limba vorbită astăzi de poporul nostru, ea stând la temelie limbii noastre literare. În multe cărți se întâlnește o limbă naturală românească cu o frază curgătoare și cu material lingvistic folosit și priceput de toți¹¹⁸.

Iubitor de cultură, domnitorul a izbutit, ajutat de Sevastos Kymentis, să reorganizeze școala cu predare în limba greacă din București, întemeiată în timpul lui Șerban Cantacuzino, încât ea a devenit o școală superioară, o *Academie Domnească*. Instalată în chiliile mănăstirii *Sfântul Sava*, pe locul clădirii de azi a Universității și a statuii lui Mihai Viteazul¹¹⁹, Academia a fost în grija permanentă a domnitorului, care, pentru a-i asigura banii necesari întreținerii, i-a dăruit din veniturile sale 30 000 de taleri, depuși la o bancă din Veneția, urmând ca dobânda anuală de 810 taleri să fie destinată școlii. La 9 septembrie 1707, i-a conferit 50 de lei pe an din vama lacului Greaca, urmând ca din acești bani să se acorde ajutoare elevilor străini sau celor lipsiți de mijloace materiale: *ca să aibă vreun mijloc de trai ucenicii străini și cei lipsiți de ajutor, am socotit că trebuie să-i miluim de la vama de aici, a Greacă, cu 50 de lei pe an*¹²⁰.

Pe lângă *Academia Domnească de la Sfântul Sava* funcționau în București, în acea vreme, și *Școala domnească de slavonie* de la biserica *Sfântul Gheorghe-Vechi*, existentă din secolul al XV-lea și reorganizată de Șerban Cantacuzino și *Școala de la Colțea*, înființată de spătarul Mihai Cantacuzino (a cărui statuie se vede și azi în fața spitalului Colțea), destinată pentru *cei ce poftesc a nu-și pierde în zadar vremea tineretilor, în dar vistierul învățăturii să poată să câștige*¹²¹.

O imagine a întregii vieți culturale în timpul lui Constantin Brâncoveanu ne-o oferă și celelalte școli, orașenești sau pe lângă biserici și mănăstiri, în care învățau copiii de preoți, de

meseriași și de negustori. Sunt atestate documentar școli la Târgoviște, Câmpulung (înființată de Antonie Vodă din Popești), Râmnicu-Vâlcea (își desfășurau activitatea Vlad grămaticul și Alexandru dascălul), Buzău, Râmnicu-Sărat, Focșani, apoi la mănăstirile *Cozia*, *Bistrița*, *Govora*, *Brâncoveni*, *Snagov*, *Menedic* (Vintilă Vodă), *Aninoasa*, *Târgșor*, *Hurezi* etc. Sunt consemnate școli și nume de dascăli și în mediul rural, la Jiblea – Râmnic, cu dascălul Barbu, la Olănești – Vâlcea, cu dascălul Ioan Deanovici, probabil la Rucăr, unde copia manuscrise Teofil grămaticul și altele¹²².

Toate aceste școli, dar și bibliotecile ce vor fi existat la mănăstirile *Mărgineni*, *Hurezi*, *Snagov*, *Govora*, *Dealul* etc.¹²³ arată că în Țara Românească era un centru înaintat de cultură. Pentru desfășurarea acestui bogat și variat program cultural-religios, Brâncoveanu va iniția și va susține o amplă activitate care îi va aduce meritul de *voevoda della cultura*¹²⁴ (voievod al culturii). Prin tot ce a realizat în domeniul culturii, ajutat de cărturari de prestigiu, fie români, fie străini, el a creat o epocă nouă, de renaștere culturală și artistică, prin care s-au deschis perspective noi și luminoase culturii românești de mai târziu¹²⁵. *De aceea* – menționează G. M. Cantacuzino – *domnia brâncovenească este mai mult decât un simplu capitol al evoluției noastre, ea începe o eră nouă în care mai trăim, ea însemnează începutul maturității noastre artistice*¹²⁶.

În schimb, fiind construit pe o bază economică redusă, supusă exigențelor haotice ale Porții otomane, modelul cultural, inspirat și dirijat de curtea brâncovenească, nu a cunoscut iradierea modelelor franceze sau engleze, deși a însuflețit diverși oameni de cultură din Balcani și Orientul apropiat. Analizând însă operele acestei epoci, se poate vorbi despre o *iradiere sud-est europeană a modelului român, așa cum trebuie să ținem seama de aceste modele de concentrare atunci când refacem cultura europeană în totalitatea ei. Conținutul modelului brâncovenesc a fost legat de timp, așa cum se întâmplă cu toate modelele, dar el a supraviețuit prin partea cea mai nobilă a oricărui model, prin formele artistice, și a conturat un stil. Ceea ce menține acest stil în adâncul conștiinței românești este, fără îndoială, sacrificiul marelui voievod care a dat perenitate operei sale*¹²⁷. Prin urmare, plin de *vrednicie și înțelepciune*, Brâncoveanu a reușit să atingă în timpul domniei sale *culmea cea mai înaltă a culturii vechi românești în Muntenia*¹²⁸.

Pecetluită de un sfârșit tragic, domnia lui *învădează urmașilor personalitatea unui cârmuitor abil și înțelept care a știut să folosească toate atributele puterii pentru a apăra și consolida, ca legatar legitim al moștenirii Basarabilor, integritatea statului său și înflorirea culturală din Țara Românească*¹²⁹. După cum îl caracterizează Nicolae Iorga, *a știut, în curs de un sfert de veac [...] prin acea largă operă de cultură răsăriteană, de cultură în toate limbile Răsăritului, prin găzduirea fruntașilor bisericești ai Orientului, patriarhi, mitropoliți, dascăli, prin operele lui de ctitorie la toate „locurile sfinte”, el a știut, față de regiunile siriene, arabe, cauziene supuse ori vasale turcilor, ca și față de grecoitatea europeană, să înlocuiască pe împărații bizantini de odinioară, ca urmaș legitim al cărora era privit. Domn autonom în țara lui, înconjurat cu prestigiu superior al cesarilor constantinopolitani ai lui Constantin cel Mare, în întreaga lume a Orientului, aceasta a fost situația lui Constantin Vodă Brâncoveanu*¹³⁰.

NOTE

- 1 Arhiepiscopia Râmnicului.
- 2 *** *Viața Sfântului voievod martir Constantin Brâncoveanu*, Oradea, 1997, p. 9.
- 3 Paul Cernovodeanu, *Domnia lui Constantin Brâncoveanu în viziunea călătorilor străini*, în ****Constantin Basarab Brâncoveanu*, Slatina, 2004, p. 465.
- 4 Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *Constantin Vodă Brâncoveanu. Viața, domnia, epoca*. București, 1969, p. 391.
- 5 Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor de la moartea lui Mihai Viteazul până la sfârșitul epocii fanariote (1601-1821)*, vol. III, București, 2003, p. 126. Stăpân pe o avere mare, frumos și isteț, împodobit cu învățătură și versat în afacerile țării, acest tânăr de vreo 35 de ani era socotit de Șerban Canzacuzino că ar putea să-i fie urmaș cf. N. Iorga, *Constantin Vodă Brâncoveanu. Viața și domnia lui*, Vălenii de Munte, 1914, p. 26.
- 6 Radu Grecianu, *Viața lui Constantin Vodă Brâncoveanu*, București, 1906, pp. 10-11; idem, *Începătura istoriei vieții luminatului și preacreștinului domnului Țării Rumânești, lo Constantin Brâncoveanu Basarab-Voievod, då când Dumnezeu cu domnia l-au încoronat, pentru vremile și întâmplările ce în pământul acesta în zilele Mării-Sale s-au întâmplat*, în *Cronicari munteni*, București, 1965, p. 101.
- 7 A. Sacerdoțeanu, *Constantin Brâncoveanu și ctitoriile sale din Oltenia*, în revista „Mitropolia Olteniei”, an XVI, 1964, nr. 9-10, p. 709 (se va cita M.O.); Pr. Dr. Simion Radu, *260 de ani de la martirajul lui Constantin Brâncoveanu*, în M.O., an XXVI, 1974, nr. 7-8, p. 650.
- 8 Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Rumânești*, în *Cronicari munteni*, vol. II, București, 1984, p. 243; Dan Berindei, *Urmașii lui Constantin Brâncoveanu și locul lor în societatea românească. Genealogie și istorie*, în Paul Cernovodeanu, Florin Constantiniu, *Constantin Brâncoveanu*, București, 1989, p. 276.
- 9 Pr. I. Ionescu, *Constantin Brâncoveanu - 270 de ani de la moartea sa*, în revista „Glasul Bisericii”, an XLIII, 1984, nr. 7-9, p. 595 (se va cita G.B.).
- 10 S. Columbeanu, Radu Valentin, *Constantin Brâncoveanu și epoca sa*, București, 1967, pp. 19-20.
- 11 *Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 până la martie 1717* (Cronica Anonimă despre Brâncoveanu), în *Cronicari munteni*, II, București, 1961, pp. 276-277, apud I. Ionescu, *Art. cit.*, p. 596.
- 12 I. Ionescu, *Art. cit.*, p. 593.
- 13 Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *Op. cit.*, p. 5.
- 14 Dr. Laurențiu Streza, mitropolitul Ardealului, Pr. prof. dr. Vasile Oltean, *Sfântul Constantin Brâncoveanu și brașovenii*, Sibiu, 2014, pp. 38-39; C. Neagu, Dr. D. Marinescu, R. Georgescu, *Fapte din umbră*, vol. I, București, 1975, pp. 166-167. Brâncoveanu era adesea vizitat de numeroși călugări, preoți, egumeni și alte fețe bisericești, care, în realitate, erau diplomați sau agenți, care aduceau sau duceau informații din Imperiul Otoman, Rusia, Italia, Polonia etc.
- 15 Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *Op. cit.*, p. 5 și 41. Cunoscând bine politica marilor puteri răsăritene și apusene, cât și fluctuațiile politice turcești, s-a putut orienta în așa fel încât a reușit să salveze nu numai independența și autonomia țării, ci, să sprijine poporul român de pretutindeni, fie pe cale diplomatică, manevrând pentru un eventual război al Rusiei și al popoarelor balcanice împotriva Imperiului Otoman, fie pe calea culturii și apărării Ortodoxiei române și răsăritene.
- 16 N. Iorga, *Valoarea politică a lui Constantin Brâncoveanu*, Vălenii de Munte, 1914, p. 15, apud Paul Cernovodeanu, *În vâltoarea primejdiilor. Politica externă și diplomația promovate de Constantin Brâncoveanu (1688-1714)*, București, 1997, p. 5.
- 17 Ștefan Ionescu, *Epoca brâncovenească*, Cluj-Napoca, 1981, pp. 7-8.
- 18 Ion Pătroi, *Prefață*, în vol. *Constantin Basarab Brâncoveanu...*, p. 9.
- 19 S. Columbeanu, Radu Valentin, *Op. cit.*, p. 78-79; Constantin C. Giurescu, *Op. cit.*, p. 128.
- 20 Const. Giurescu, N. Dobrescu, *Documente și regeste privitoare la Constantin Brâncoveanu*, București, 1907, pp. XIV-XV.
- 21 S. Columbeanu, Radu Valentin, *Op. cit.*, p. 79.
- 22 Constantin C. Giurescu, *Op. cit.*, p. 128.
- 23 Radu Grecianu, *Viața lui Constantin Vodă Brâncoveanu*, București, 1906, p. 266; Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *Op. cit.*, p. 396. Păstrând proporțiile comparației, el voia ca și la Curtea sa să fie fast și lux, precum știa că este în serai sau la Curtea de la Viena. Fiind în relații cu împărații și regii Europei, se simțea obligat să mențină Curtea domnească în aureola unui fast bizantin cât mai rafinat.
- 24 Iolanda Țighiliiu, *Domeniul lui Constantin Brâncoveanu*, în vol. Paul Cernovodeanu, Florin Constantiniu, *Op. cit.*, p. 84.
- 25 S. Columbeanu, Radu Valentin, *Op. cit.*, p. 95.
- 26 Neculai Șandru, *Prințul aurului*, București, 1972, p. 98.
- 27 Constantin Rezachevici, *Constantin Brâncoveanu - Zărnești 1690 -*, București, 1989, pp. 195-199.
- 28 Constantin C. Giurescu, *Op. cit.*, p. 128.
- 29 Const. Giurescu, N. Dobrescu, *Op. cit.*, p. L.
- 30 Constantin C. Giurescu, *Op. cit.*, pp. 126-127.
- 31 Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *Op. cit.*, p. 391.
- 32 Ștefan Ionescu, *Op. cit.*, p. 7.
- 33 S. Columbeanu, Radu Valentin, *Op. cit.*, p. 78.
- 34 *Ibidem*, pp. 94-95.
- 35 Ion Pătroi, *Art. cit.*, p. 8.
- 36 *Ibidem*, pp. 12-13.
- 37 N. Iorga, *Op. cit.*, p. 44, apud S. Columbeanu, Radu Valentin, *Op. cit.*, pp. 94-95.
- 38 Ion Pătroi, *Art. cit.* pp. 58-59.
- 39 Paul Cernovodeanu, *Domnia...*, p. 465.
- 40 Paul Cernovodeanu, Florin Constantiniu, *Op. cit.*, p. 18.
- 41 Paul Cernovodeanu, *În vâltoarea...*, p. 16.
- 42 Florentin Popescu, *Ctitorii brâncovenești*, București, 1976, p. 12, nota 1, Pr. prof. Nicolae Șerbănescu, *Mormântul voievodului martir Constantin Brâncoveanu*, în revista „Biserica Ortodoxă Română”, an XCVIII, 1980, nr. 1-2, p. 113 (se va cita B.O.R.).
- 43 *** *Călători străini despre Țările Române*, București, 1983, pp. 400-401.
- 44 Nicolae Stoicescu, *Sfârșitul lui Constantin Brâncoveanu*, în *Constantin Basarab Brâncoveanu...*, p. 482.
- 45 Radu Popescu vornicul, *Istoriile domnilor Țării Românești*, București, 1963, p. 203.
- 46 I. Ionescu, *Art. cit.*, p. 605.
- 47 Nicolae Șerbănescu, *Art. cit.*, p. 113.
- 48 Ștefan Ștefănescu, *Cuvânt înainte*, în vol. Paul Cernovodeanu, Florin Constantiniu, *Constantin Brâncoveanu...*, p. 8; Octav-George Lecca, *Familiele boierești române*, București, 2009, p. 144.
- 49 Andrei Busuioceanu, *Constantin Brâncoveanu în viziunea istoriografiei române și străine*, în Paul Cernovodeanu, Florin Constantiniu, *Constantin Brâncoveanu...*, p. 11; Uciderea domnitorului la Constantinopol, în prezența sultanului, a marilor demnitari otomani și a corpului diplomatic prezent atunci în capitala Imperiului otoman, a impresionat adânc poporul român și lumea creștină contemporană, după cum rezultă din relatăriile consemnate în perioadicele timpului respectiv. Pr. I. Ionescu, *Moartea sfinților Brâncoveni oglindită în folclorul din Oltenia la 280 de ani*, în M.O., an XLVI, 1994, nr. 1-6, p. 167; Pr. Ioan D. Ciucă, Prof. univ. dr. Bianca Predescu, Prof. Ion M. Ciucă, *Un destin românesc exemplar. Brâncovenii*, Câmpu-Mare – Olt, 2004, pp. 140-141.
- 50 Ionescu-Gion, *Ludovicu XIV și Constantin Brâncoveniu. Studiu asupra politicii franceze în Europa răsăritenă*, București, 1884, p. 396.
- 51 Neculai Șandru, *Op. cit.*, p. 97.
- 52 N. Iorga, *Scrieri istorice*, vol. I, București, 1971, p. 345.
- 53 Neculai Șandru, *Op. cit.*, p. 98.
- 54 *Ibidem*, p. 63.
- 55 Petru Demetru Popescu, *Trimisul lui Brâncoveanu*, București, 1984, pp. 105-106.
- 56 Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *Op. cit.* pp. 410-411.
- 57 Simion Radu, *Art. cit.*, p. 650; Gherasim Cristea, episcopul Râmnicului, *Viața Sfântului martir Constantin-Vodă Brâncoveanu și a celor împreună pătimitori cu dansul*, Râmnicu Vâlcea, 2001, p. 62. Istoricii menționează 19 biserici zidite din temelie de Sfântul Constantin sau rezidite, reparate și înfrumusețate pe tot cuprinsul Țării Românești și alte cinci în București.
- 58 T. G. Bulat, *Știri noi cu privire la fundațiile brâncovenești oltene (Brâncoveni, Mamul și Hurezi)*, în M.O., an XVI, 1964, nr. 9-10, p. 747; Prof. Victor Brătulescu, *Ctitoria de la Brâncoveni*, M.O., an XVI, 1964, nr. 9-10, pp. 727-743; S. Columbeanu, Radu Valentin, *Op. cit.*, p. 56; Neculai Șandru, *Op. cit.*, 63-64; Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani și români*, Iași, 1994, p. 136; Diac. prof. dr. Ioan Barnea, *Ctitoriile bisericești ale lui Constantin Brâncoveanu*, în B.O.R., an CXV, 1997, nr. 1-6, pp. 118-145.
- 59 Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *Op. cit.* p. 383.
- 60 Arhim. Gamaliil Vaida, *Cozia, vestita ctitorie a lui Mircea Voievod cel Mare*, Râmnicu-Vâlcea, 1986, pp. 52, 58.
- 61 N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, București, 1996, p. 344;

- Nicolae Stoicescu, *art. cit.*, p. 492; idem, *Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova. Sec. XIV-XVII*, Bucureşti, 1971, p. 126. În 1681, a fost solul lui Şerban Cantacuzino la Constantinopol, având, printre altele, misiunea de a interveni pe lângă ambasadorul Austriei în favoarea românilor ortodocşi din Transilvania şi pentru eliberarea mitropolitului Sava Brancovici care fusese întemniţat.
- 62 A. Sacerdoţeanu, *Art. cit.*, p. 712.
 63 Simion Radu, *Art. cit.*, p. 651
 64 Ioan Barnea, *Art. cit.*, p. 167.
 65 Ştefan Ionescu, Panait I. Panait, *Op. cit.* p. 383.
 66 *Ibidem*; S. Columbeanu, Radu Valentin, *Op. cit.*, p. 56; Ştefan Ionescu, *Op. cit.*, pp. 193-194.
 67 A. Sacerdoţeanu, *Art. cit.*, p. 712.
 68 Neculai Şandru, *Op. cit.*, p. 64; Ioan Barnea, *Art. cit.*, p. 167.
 69 Ioan Barnea, *Art. cit.*, p. 168; T. G. Bulat, *Daniile lui Constantin Vodă Brâncoveanu pentru Orientul ortodox*, în B.O.R., an LXXXII, 1964, nr. 9-10, p. 931. *Pe toţi îi primea la curtea sa: fie ei ierarhi înălţuraţi din scaun, sau episcopi fără dioceze, ori simpli purtători de titluri glorioase, vetuste, dar fără nimeni conţinut, dându-le posibilitatea să stea aici în ţară, în multe cazuri până la moarte, sau să primească „eleimosina” şi să plece acasă!*
 70 Ştefan Ionescu, *Op. cit.*, p. 177.
 71 A. Sacerdoţeanu, *Art. cit.*, p. 712.
 72 Ioan Barnea, *Art. cit.*, p. 175.
 73 I. Vulcan, *Schitul Sfântul Ştefan de la Hurezi. Note arhitectonice*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, I, 1908, p. 154, apud Pr. dr. Laurenţiu Rădoi, *Vâlcea, vatră de cultură şi spiritualitate românească*, Sibiu, 2012, p. 123.
 74 Pr. prof. I. Rămureanu, *Constantin Brâncoveanu sprijinitor al Ortodoxiei*, în B.O.R., an LXXXII, 1964, nr. 9-10, p. 920.
 75 Constantin Şerban, *Constantin Brâncoveanu*, Bucureşti, 1969, p. 191.
 76 *Viaţa Sfântului voievod martir...*, p. 25.
 77 S. Columbeanu, Radu Valentin, *Op. cit.*, p. 64.
 78 Florentin Popescu, *Op. cit.*, p. 46; Lavinia Aurelian Bădulescu, *Pentru Dumnezeu şi neam. 290 de ani de la martiriul Sfinţilor Brâncoveni*, Craiova, 2004, pp. 53-54. Tencuiala obligatorie şi împodobită în zugrăveli policrome, decorurile sculpturale şi ancadramentele de piatră ale uşilor şi ferestrelor dau o notă şi o fizionomie aparte stilului. Acesta este îmbogăţit de elemente de arhitectură veneţiană cum ar fi coloanele de piatră în torsadă (influenţa loggiei), întâlnite la pridvoarele bisericilor. Acestea dobândesc acum *calitatea de pricipală podoabă a bisericilor*, depăşindu-şi tradiţionala funcţie de spaţiu de legătură între exterior şi interior. Motivele au o originalitate proprie în sensul că sunt autohtonizate: floarea de acant a fost înlocuită cu bujorul, fiind păstrată numai în rozete, apar zambila, laleaua, viţa de vie şi chiar ştiuletele de porumb.
 79 Vasile Drăguţ, *Arhitectura brâncovenească*, în vol. *Constantin Basarab Brâncoveanu...*, pp. 458-459.
 80 G. M. Cantacuzino, *Izvoare şi popasuri*, Bucureşti, 1977, p. 140.
 81 Lucian Blaga, *Trilogia culturii*, Bucureşti, 1969, p. 236; idem, *Trilogia culturii. Spaţiul mioritic*, II, Bucureşti, 1994, p. 186; Răzvan Theodorescu, *Constantin Brâncoveanu între „Casa Cărţilor” şi „levropa”*, Bucureşti, 2006, p. 19.
 82 G. M. Cantacuzino, *Op. cit.*, p. 139.
 83 *Ibidem*, 128-129, 197; Alexandru Duţu, *Modelul cultural brâncovenesc*, în vol. Paul Cernovodeanu, Florin Constantiniu, *Constantin Brâncoveanu...*, p. 169.
 84 Ştefan Ionescu, *Op. cit.*, pp. 233-234.
 85 G. Popescu-Vâlcea, *Iniţiator şi protector al unui nou stil în arta românească: stilul brâncovenesc*, în B.O.R., an LXXXII, 1964, nr. 9-10, p. 915.
 86 Radu Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu Voievod (1688-1714)*, Bucureşti, 1970, p. 12.
 87 Const. Giurescu, N. Dobrescu, *Op. cit.*, p. XVII.
 88 George Ivaşcu, *Istoria literaturii române*, I, Bucureşti, 1969, p. 222.
 89 N. Iorga, *Valoarea politică...*, p. 52, apud Nicolae Stoicescu, *Sfârşitul...*, p. 481.
 90 N. Iorga, *Constantin...*, p. 26; I. Ionescu, *Constantin Brâncoveanu...*, p. 593.
 91 I. Ionescu, *Art. cit.*, p. 595.
 92 Neculai Şandru, *Op. cit.*, p. 48.
 93 George Ivaşcu, *Op. cit.*, p. 223.
 94 Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Cultura teologică românească*, Bucureşti, 2011, p. 130.
 95 Alexandru Duţu, *Op. cit.*, p. 159.
 96 Ion Pătroi, *Prefaţă...*, p. 13.
 97 Alexandru Duţu, *Art. cit.*, p. 159.
 98 Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Cultura în timpul lui Constantin Brâncoveanu*, în B.O.R., an XCIV, 1996, nr. 7-12, p. 307.
 99 Alexandru Duţu, *Art. cit.*, p. 159.
 100 Mircea Păcurariu, *Art. cit.*, p. 309, 326; I. Ionescu, *Art. cit.*, p. 595; Neculai Şandru, *Op. cit.*, p. 47; Florentin Popescu, *Op. cit.*, p. 17.
 101 Răzvan Theodorescu, *Un model şi un stil: Domnia lui Constantin Basarab Brâncoveanu*, în vol. *Constantin Basarab Brâncoveanu...*, p. 365.
 102 I. Ionescu, *Art. cit.*, p. 597; *Călători străini...*, p. 398; M. Berza, *Pentru o istorie a vechii culturi româneşti*, Bucureşti, 1985, pp. 122, 183; Mircea Păcurariu, *Art. cit.*, p. 308.
 103 Mircea Păcurariu, *Art. cit.*, p. 308.
 104 N. Iorga, *Istoria Bisericii Româneşti şi a vieţii religioase a românilor*, vol. II, Bucureşti, 2012, p. 14.
 105 *Ibidem*.
 106 George Ivaşcu, *Op. cit.*, p. 225; Mircea Păcurariu, *Art. cit.*, p. 308.
 107 Mircea Păcurariu, *Art. cit.*, p. 352.
 108 *Ibidem*, p. 307.
 109 Neculai Şandru, *Op. cit.*, p. 50.
 110 Mircea Păcurariu, *Art. cit.*, p. 338.
 111 Nicolae Iorga, *Scrieri despre artă*, Bucureşti, 1968, pp. 210-211.
 112 George Ivaşcu, *Op. cit.*, p. 224.
 113 S. Columbeanu, Radu Valentin, *Op. cit.*, pp. 50-51.
 114 Mircea Păcurariu, *Art. cit.*, p. 360; N. Iorga, *Istoria Bisericii...*, p. 10.
 115 Ştefan Ionescu, Panait I. Panait, *Op. cit.* p. 414.
 116 S. Columbeanu, Radu Valentin, *Op. cit.*, p. 51.
 117 *Ibidem*, p. 52.
 118 Pr. Nicolae Şerbănescu, *Constantin Brâncoveanu ctitor de cultură românească*, în B.O.R., an LXXXII, 1964, nr. 9-10, pp. 895-897.
 119 Mircea Păcurariu, *Art. cit.*, p. 310.
 120 *Ibidem*, p. 312; I. Ionescu, *Art. cit.*, p. 600; Ştefan Ionescu, *Op. cit.*, p. 153.
 121 I. Ionescu, *Art. cit.*, p. 601-602; Florentin Popescu, *Op. cit.*, p. 28, nota 9.
 122 Mircea Păcurariu, *Studii de istorie a Bisericii Ortodoxe Române*, II, Bucureşti, 2009, p. 209.
 123 *Ibidem*, pp. 209-212.
 124 M. Berza, *Op. cit.*, p. 182.
 125 Mircea Păcurariu, *Op. cit.*, p. 238.
 126 G. M. Cantacuzino, *Op. cit.*, p. 143.
 127 Alexandru Duţu, *Op. cit.*, pp. 167-169.
 128 Nicolae Şerbănescu, *Constantin Brâncoveanu ctitor...*, p. 879.
 129 Constantin Şerban, *Op. cit.*, pp. 1-202 (text aflat pe copertă).
 130 N. Iorga, *Valoarea politică...*, pp. 51-52, apud I. Ionescu, *art. cit.*, 602.

Dr. Luminița GIURGIU¹

1934. CEREMONIALUL DE REÎNHUMARE A DOMNITORULUI CONSTANTIN BRÂNCOVEANU

În perioada interbelică, în atenția Consiliului de Miniștri au stat și desfășurarea unor ceremoniale prin care opiniei publice să i se inducă sentimente de mândrie față de trecutul glorios, de apartenență la o istorie plină de fapte mărețe, înălțătoare.

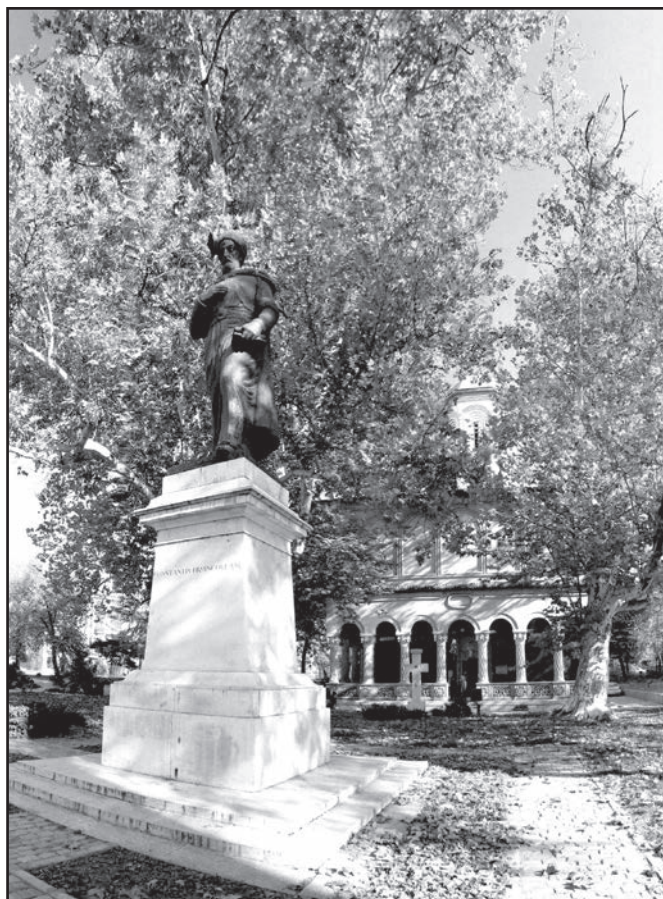
Alături de Mihai Viteazul, Dimitrie Cantemir s-a aflat și Constantin Brâncoveanu. Lunga sa domnie, începută în anul 1688, s-a încheiat în mod tragic la 15 august 1714. Epoca este una a negocierilor, echilibrului, a relațiilor interpersonale cu liderii contemporani lui. Țara Românească a reușit să-și mențină autonomia între Imperiile Otoman, Țarist și Habsburgic. În această perioadă de liniște Constantin Brâncoveanu a inițiat o politică de dezvoltare a culturii, de construire a unor așezăminte laice și bisericești, care se disting printr-un stil arhitectural propriu.

Averea imensă, dar și intrigile au determinat sfârșitul său tragic. Refuzând trecerea la mahomedanism în schimbul libertății, Constantin Brâncoveanu a preferat moartea în demnitate alături de cei patru fii ai săi și de sfetnicul Ianache Văcărescu. Data de 15 august - Praznicul Adormirii Maicii Domnului - a reprezentat sfârșitul unei mari personalități. Au fost decapitați la Ialy-Kioșc, în apropierea Marelui Serai, în prezența sultanului Ahmed al III-lea, a vizirului Gin Ali, precum și a ambasadorilor marilor puteri europene. Trupurile celor șase martiri au fost aruncate în apele Bosforului, iar capetele au fost înfipite în zidurile seraiului unde au stat trei zile. Pe ascuns, rămășițele au fost îngropate, nu departe, în Insula Halchi, în Biserica Mănăstirii Maicii Domnului, căreia Constantin Brâncoveanu îi făcuse danii.

Doamna Marica, după închisoarea și exilul impus de otomani, s-a reîntors în țară în anul 1716. În anul 1720 a adus și înhumat osemintele lui Constantin Brâncoveanu în Biserica Sfântul Gheorghe Nou, între mormintele lui Ion Mavrocordat și Grigorie Brâncoveanu. Pe lespedea mormântului nu a fost înscris numele, ci a fost săpată numai stema Țării Românești.

În anul 1934, la inițiativa patriarhului Miron Cristea, cu prilejul praznicului Sfinților Mari Împărați, întocmai cu Apostolii, Constantin și mama sa Elena, sicriul cu osemintele Domnului Constantin Brâncoveanu au fost aduse, în cadrul unei fastuoase ceremonii, la Catedrala Patriarhală, unde s-a desfășurat procesiunea religioasă, după care au fost reînnumerate în Biserica Sfântul Gheorghe Nou, unde se regăsesc și astăzi. Programul solemnității desfășurate în București² se regăsește în fondul creat de Președinția Consiliului de Miniștri.

Din anul 1992, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe îi va trece pe cei șase în rândul sfinților, cu zi de prăznuire 16 august.

Biserica Sf. Gheorghe Nou

* * *

Nr. 2378 din 19 mai 1934

Domnule Ministru,

Am onoarea a vă înainta odată cu aceasta, Programul pentru comemorarea și reînnumerea osemintelor marelui martir domnitor Constantin Brâncoveanu și vă rugăm din partea dlui. Prim-ministru să binevoiți a da dispozițiile ce le veți găsi de cuviință pentru executarea lui, în ce privește Departamentul Dvs.

Totodată vă rugăm să binevoiți a desemna un funcționar care să ia contact cu Prefectul Poliției pentru fixarea străzilor și a locului pe trotuar ce urmează să-l ocupe fiecare școală din Capitală, care va fi plasată, conform programului de la Patriarhie, până la Biserica Sf. Gheorghe Nou, pe tot parcursul ce-l va urma cortegiul.

Se vor da de asemeni, dispozițiile necesare în ceea ce privește Clerul.

Secretar general,

Şeful Serviciului Secretariatului

Domnului ministru al Instrucţiunii, Cultelor şi Artelor.

* * *

PROGRAMUL COMEMORĂRII MARTIRULUI CONSTANTIN BRÂNCOVEANU

Notă introductivă

Ceremonia comemorării măritului Constantin Brâncoveanu, va avea loc în ziua de 21 mai 1934, cu următorul program:

În dimineața zilei de 21 mai a.c. se va săvârși în paraclisul Palatului Patriarhal Liturghie de pomenire pentru domnitorul martir Constantin Brâncoveanu, de către clerul Sfintei Patriarhii (fără cor) în prezența I.P.S. Patriarh și a PP. SS. membrii care vor fi de față. Serviciul religios se va sfârși cel mai târziu la orele 8.30-9.00.

În acest timp sicriul cu relicvele Marelui Constantin se va afla în mijlocul paraclisului sub policandru, așezat pe un catafalc anume amenajat din timp.

Între orele 9-10 urmează sosirea M.S. Regelui, M.S. Marelui Voievod Mihai, M.S. Reginei Mamă, M.S. Regina Elisabeta, A.S.R. Principele Nicolae cu toată Curtea, Corpului Diplomatic, Primului ministru cu întreg Guvernul, înaltelor autorități militare, civile și PP. SS. membrii ai Sf. Sinod.

La orele 10 fix patru episcopi ridică sicriul cu oseminte și-l duc pe drumul indicat în protocol în curtea Sf. Mitropolii, în fața bisericii catedrale, așezându-l pe catafalc.

Urmează imediat parastasul de pomenire, în prezența M.S. Regelui, Curții Regale, reprezentanților străini, Guvernului și a înaltelor autorități civile și militare.

După săvârșirea parastasului începe procesiunea în sunete de clopote și salve de tunuri pe parcursul indicat, până la Biserica Sf. Gheorghe Nou, unde se oficiază, un trisaghion, iar sicriul se coboară în cripta din biserică, din vreme pregătită. Pe tot parcursul se fac trei opriri la: Biserica Domnița Bălașa, ctitorie brâncovenească, în fața Universității și la Biserica Sf. Gheorghe Nou.

Desfășurarea programului

20 mai a.c.: Preotul C. Popescu, parohul Bisericii Sf. Gheorghe Nou și cu arhim. Filaret Jocu și protos. Nicodem Zamfirescu, arhid. Evghenie Orghidan și ierod. Lavru, slujitori ai Patriarhiei, înveșmântați, preoții cu epitrahil și diaconii în stihare, la orele 6 p.m., după rostirea unui trisaghion, vor ridica sicriul cu osemintele domnitorului Constantin Brâncoveanu și le vor transporta la Sf. Patriarhie, unde le vor depune în paraclisul Patriarhal.

La ora 7: clerul și cântăreții ai Patriarhiei cu P.S. Platon Ploșteanu vicar, vor săvârși Sfânta Priveghere, vestită Capitalei de clopotul cel mare și de clopotele tuturor bisericilor din oraș.

În cursul nopții candelile vor arde fără încetare, patru făclii de ceară curată vor străjui catafalcul la colțuri, iar din ceas în ceas, tinerii monahi ai Seminarului Călugăresc din Sfânta Mănăstire Cernica – patru câte patru – vor priveghea la căpătâi, rostind – după o ordine înainte stabilită – psalmii de umilință ai împăratului David.

21 mai a.c.:

Dis-de-diminează, ora 7-8.30, P.S. Arhiepiscopul Titu Târgovișteanul sau în lipsă P.S. Arhiepiscopul Platon Ploșteanu, împreună cu clerul catedralei, preoții: arhim. Filaret Jocu și protos. Nicodem Zamfirescu și diaconii: arhid. Evghenie și ierod. Lavru vor sluji Sfânta Liturghie, răspunsurile fiind date de cei patru cântăreți ai Patriarhiei. Sunt de față: I.P.S. Patriarh al României, PP. SS. membrii ai Sf. Sinod și înaltele autorități care vor fi de față. În timpul Sf. Liturghii, sicriul cu osemintele rămâne la locul său, adică în mijlocul paraclisului, străjuit de patru ieromonahi sau ierodiaconi de la Seminarul Monahal Cernica, fiind îmbrăcați curat, cu camilafcă, metanie și lumini de ceară curată având în mână.

Între orele 9-9.45 vor ocupa locurile specificate în planul întocmit de noi, de comun acord cu Prefectul Poliției, în curtea Mitropoliei, invitații: I.P.S. Patriarh al României, PP. SS. membrii ai Sf. Sinod, mitropoliți și episcopii străini, Corpul Diplomatic, invitați străini, președintele Consiliului de Miniștri, membrii Guvernului, înaltele autorități civile și militare, corul învățătorilor sub conducerea prof. N. Oancea. Nimeni nu pătrunde în curtea Sf. Patriarhiei, fără de invitație specială eliberată de autoritățile competente și anume: Președinția Consiliului de Miniștri pentru înaltele autorități civile, Ministerul de Externe pentru Corpul Diplomatic, Ministerul de Război pentru autoritățile militare, Prefectura Poliției pentru cler, oaspeți și alte persoane.

Ministerul de Interne prin Siguranța și Prefectura Capitalei va ordona să se așeze gărzi la cele două căi de pătrundere în curtea Mitropoliei, delegații săi [vor controla] riguros toate invitațiile. Pentru identificarea clerului, în comisia de control va lua parte Pc. Protoereu al capitalei Traian Vintilescu.

La ora 9.55 autoritățile specificate găsindu-se de față la locurile indicate, sosește M.S. Regele cu toată Curtea, care este întâmpinat și condus la locul său de I.P.S. Patriarh.

Imediat după sosirea M.S. Regelui, pornește cortegiul, cu osemintele Domnitorului din mijlocul paraclisului care se desfășoară precum urmează:

În frunte se găsesc 16 călugări, patru înainte, fără nimic în mână și 12 cu ripide, aleși dintre elevii Seminarului Cernica, îmbrăcați în mantie, cu camilafcă și metanie, aranjați patru câte patru, după înălțime, cei mai mărunți înainte și cei mai înalți pe urmă.

După ei vin diaconii Patriarhiei cu potcapuri în cap, înveșmântați și cu cădelnițe în mână: ierod. Petru și Nicolae înainte, purtând lumânări și apoi ierod. Evghenie și Lavru cu trichere și dichere, cădind. Urmează: arhim. Iustin Șerbănescu, protos. Nicodem Zamfirescu, împreună, iar după ei: arhim. Filaret Jocu și arhim. Serafim Georgescu starețul Sfintei Mănăstiri Sinaia. Toți preoții sunt înveșmântați cu epitrahil și sftă, poartă camilafcă și bastoane în mână.

Îndată, după ei, vine sicriul cu oseminte purtat de patru arhierii: P.S. Tit Târgovișteanu, vicarul Sfintei Patriarhii și P.S. Grigore Botoșăneanu, vicarul Sfintei Mitropolii a Moldovei, înainte, iar la urmă: D.S. Grigore al Aradului și P.S. Nifon al

Huşilor. Sunt înveşmântaţi cu: epitrahil şi omofor, şi poartă camilafce. Ei duc sicriul cu oseminte pe umeri.

La pornirea cortegiului din paraclis, cântă corul Oancea: „Plâng şi mă tânguiesc...”

Parcursul cortegiului este acesta: plecarea din mijlocul paraclisului, sala paraclisului, salonul cel mic, holul Palatului, ieşirea prin intrarea principală a Palatului şi coborârea pe treptele Palatului până la masa din curte.

În curte se află o masă. Masa este îmbrăcată în pluş de culoarea vişinei putrede, ca poala Sfintei Mese. Pe masă se găsesc două sfeşnice cu picioare.

Venind cortegiul, cei 16 călugări trec în careul corului la locul rezervat lor, diaconii, preoţii şi arhieriei la locurile lor şi imediat începe parastasul.

Parastasul se oficiază de I.P.S. Patriarh Miron, înconjurat de înaltul cler. Răspunsurile se dau de corul dlui Oancea. Toate după un tipic anume rânduit, în care se va specifica slujba, cine şi ce trebuie să răspundă fiecare. Tipicul se comunică din vreme personalului şi se face repetiţie mai înainte.

Înainte de „Veşnica Pomenire” Sanctitatea Sa Patriarhul cuvântează.

La „Veşnica Pomenire”, un călugăr aşezat pe treptele Catedralei, cu mantie şi camilafcă dă în toacă, răspunde clopotul cel mare şi clopotele oraşului, se trag 101 lovituri de tunuri după care se desfăşoară procesiunea în acest chip:

Organele în drept, Preşedinţia Consiliului de Miniştrii, sesizate de noi, vor aranja ca pe tot parcursul procesiunii străzile să fie măturate, aşternute cu nisip şi udate, casele, prăvăliile şi instituţiile pavoazate cu drapele şi coroane naţionale. Circulaţia pietonilor şi autovehiculelor întreruptă de la o anumită oră. Şcolile, după gradul lor de învăţământ, masate în puncte precise, începând de la Patriarhie, până la ora 9 fix cel mai târziu. Din loc în loc aranjate muzici militare, care să intoneze „Rugăciunea”, când cortegiul ajunge în dreptul lor.

Ordinea va fi menţinută de: Armată, Jandarmerie, Poliţie şi Siguranţă. Pe tot parcursul vor fi înşirate rânduri de jandarmi sau şi alte arme: unul în faţă şi altul în spate, pe trotuare unii pe dreapta, iar pe stânga şcolile. În spatele lor şcolile, începând în mod ierarhic chiar din Piaţa Bibescu Vodă, Biserica Sf. Gheorghe Nou, dincolo de grilaj, curtea ei prin urmare, înconjurată de armată, care să împiedice îmbulzeala publicului. Cortegiul va fi încadrat la jandarmi în ţinută, escorta regală sau şi de poliţişti, mergând pe lângă bordura trotuarului, la distanţe reglementare şi mişcându-se odată cu cortegiul.

Cortegiul se alcătuieste şi se mişcă în felul următor:

În Piaţa Bibescu Vodă, chiar la intrarea aleii către Patriarhie se găseşte un cordon de deschidere a cortegiului, iar lângă el trăsura prefectului de poliţie, care vine aici după ce prefectul a condus în curte Patriarhiei pe M.S. regele.

În capul aleii din dreapta, cum mergi spre ieşire se află paracliserul Nicolae Cenuşe, de la Patriarhie, îmbrăcat în vesminte şi purtând crucea patriarhală. După el vin cântăreţii din oraş cu prapore, îmbrăcaţi în orar şi stihar şi cei patru cântăreţi ai Patriarhiei, în ordinea stabilită, înveşmântaţi şi cu lumini în mână. Apoi corul „Carmen” sub conducerea dlui prof. I. Chirescu sau în lipsa acestuia corul Bisericii Amzei, de sub conducerea dlui prof. N. Lungu, care să cânte pe tot timpul procesiunii bucăţile stabilite cu ei în de comun acord. Corul stă aşezat în grup compact, după voci, pregătit să

înceapă cântarea la timpul rânduit.

După cor urmează călugăriţele din eparhie şi din ţară, îmbrăcate în camilafcă şi cu lumini în mână, iar îndată stareţele, îmbrăcate cu camilafcă şi cu mantie, cu lumânări şi bastoane în mână. Stareţele vor urma ordinea vârstei şi a rangurilor: adică cele tinere întâi, cele bătrâne după ele, iar cele cu cruce în urma acestora. La urma călugăriţelor vine Seminarul Monahal Cernica cu elevii săi, tot după ordinea vârstei a hirotoniei şi a rangurilor şi imediat călugării din ţară şi apoi stareţii mănăstirilor, păstrând aceiaşi dispoziţie ca şi stareţele. Marele ecleziarh arhim. Galaction Cordun sau delegatul său pâr. prof. ierodiacon Firmilian, îi va aşeza în ordine mai înainte de pornire.

După aceştia urmează diaconii Capitalei, în stihar şi cu culioane, purtând în mâine lumini, cădelniţe şi ripide, aşezaţi în ordinea aici stabilită: lumini, cădelniţe şi ripide.

Urmează apoi preoţii Capitalei cu epitrahil culion şi brâu şi cu cruce în mână. Cei tineri înainte, cei bătrâni şi apoi cei cu ranguri. Aceştia din urmă vor purta însemnele rangurilor sau dregătorilor lor: adică brăie de distincţie, culionul colorat şi crucea.

După cinci rânduri de preoţi, aşezaţi în rând patru câte patru, vine la distanţă de un metru un protopop, care să supravegheze ordinea, buna rânduială şi cuviinţa, îmbrăcat ca şi preotul, cu culion roşu cu lumină şi baston în mână.

După preoţii Capitalei vin consilierii: preoţii Negulescu, Dron, Elehorsch, Comerzan, lordănescu, Bulacu, Moldovan şi Crăciunescu.

Călugăriţele, călugării, diaconii şi preoţii, începând de la Patriarhie, în dreptul intrării în Camera Deputaţilor şi până în Piaţa Bibescu Vodă, acolo unde va ajunge şirul lor, sunt orânduiţi, pe alea din dreapta, cum mergi către ieşire, pe marginile trotuarelor: doi într-o parte şi doi în cealaltă parte a aleii. Lângă bordură în faţa lor se găsesc, din distanţă în distanţă, jandarmii care încadrează cortegiul şi se mişcă împreună cu el, iar în spatele lor şirul dublu al soldaţilor, care menţin ordinea.

La semnalul de pornire, cele două şiruri se unesc în mijlocul aleii, aşa ca să meargă patru câte patru.

Plecarea cortegiului se face astfel:

După cuvântarea I.P.S. Patriarh, diaconul Lavru rosteşte „Întru fericita adormire...”, călugărul din faţa Bisericii Catedrale loveşte în toacă, clopotul cel mare începe să sune, iar după el clopotele bisericilor. Tunurilor forturilor răspund cu 101 lovituri de tun, iar călugării, diaconii şi preoţii din cortegiul coboară după trotuar şi se încolonează.

În acest timp clerul cântă „Veşnica Pomenire” I.P.S. Patriarh rosteşte: „Pentru rugăciunile...” Corul răspunde: Amin şi îndată porneşte cântând... şi se încolonează la spatele consilierilor.

Urmează arhieriei, episcopii şi mitropoliţii patru câte patru şi în ordine ierarhică, toţi în epitrahil, omofor, camilafcă şi cu bastoane în mână.

Vine îndată I.P.S. Patriarh, încadrat de: arhim. Iustin Şerbănescu şi protos. Nicodem Zamfirescu înainte şi arhim. Filaret Jocu şi Serafim Georgescu după. Apoi cei patru diaconi ai Patriarhiei: Petru şi Nicolae înainte, Evghenie şi Lavru în urmă, având în mâini: cădelniţe şi lumini, primii lumânări, cei din urmă trichere şi dicher.

Îndată cei 16 călugări în mantie şi camilafce şi metanii ies din rândul corului şi se aşează: patru înainte purtând ripide,

patru apucă sicriul și-l poartă pe umeri, patru îi încadrează pentru schimb, iar patru cu ripide vin în urmă.

Distanța între sicriu și între călugării cu ripide și înainte și înapoi este de un metru.

După aceștia urmează: M.S. Regele, Prințul Brâncoveanu, dra Bibescu, Curtea Regală, Președintele Consiliului, Guvernul etc. Corpul Diplomatic, invitații, clericii (străini) militari, civilii.

Între sicriu încadrat de călugări și între diaconii dinainte se păstrează distanță de patru metri, iar între sicriu și înalta asistență care urmează, distanța de trei metri.

Cortegiul este închis de un alt cordon de jandarmi.

După ce se termină încolonarea toaca dă semnalul de plecare, clopotele sună, iar cortegiul se mișcă. Călugărul cu toaca rămâne la locul său și apoi se dezbracă.

Procesiunea se desfășoară pe următorul parcurs:

Curtea Sf. Patriarhii, pornirea prin fața Camerei Deputaților, alea din dreapta, Piața Bibescu Vodă, str. Bibescu Vodă, Bdul Maria, Splaiul Independenței [Spitalul] Brâncovenesc, Piața Senatului, Cal. Victoriei până la Alcalay, Bdul Academiei, str. Colței, Biserica Sf. Gheorghe Nou.

Pe tot acest parcurs, muzicile militare vor intona „Rugăciunea” când fruntea cortegiului ajunge în dreptul lor, și vor înceta după scurgerea cordonului de închidere.

Se fac trei stări: la Biserica Domnița Bălașa, ctitorie brâncovenească, Universitate și Biserica Sf. Gheorghe Nou.

Când sicriul cu oseminte ajunge în aceste puncte în fața lor, cărmacii grupelor, protopopi și stareți, în mod discret, dau cuvânt de oprire. Corul din frunte încetează. Iar diaconii: Evghenie la Domnița Bălașa, Lavru la Universitate și Petru la Sf. Gheorghe rostesc ectenia mică a morților. Ecfonismul „Că Tu ești Învierea...” îl rostesc: la Domnița Bălașa I.P.S. Patriarh, la Universitate I.P.S. Pimen al Moldovei, iar la Sf. Gheorghe Nou I.P.S. Mitropolit al Ardealului. În lipsa acestora, cei după dâșii.

Răspunsurile se dau de către cei patru diaconi ai Patriarhiei, bisericeste. Pe tot drumul procesiunii clopotele și toacele nu încetează.

La Biserica Sf. Gheorghe Nou:

Ajungând fruntea cortegiului acolo, și biserica fiind înconjurată de armată așa fel ca să rămână toată curtea și grădina libere de public, se desface cortegiul în două șiruri de câte două persoane unul și se aranjează de dl. maior Papadopol pe dreapta și pe stânga, la intrare, înăuntrul curții, călugărițele și călugării înlături jos în curte, diaconii

Capitalei între dâșii și preoții pe treptele bisericii, lăsând spațiu pentru trecere.

Intră înăuntru numai: cei patru preoți ai Patriarhiei, membrii Sf. Sinod, patru diaconi ai Patriarhiei, sicriul încadrat de călugării săi, M.S. Regele, Familia Regală, I.P.S. Patriarh, curtea și toată oficialitatea.

Se va păstra cu cea mai mare strictețe această ordine, protoierei și stareții fiind direct răspunzători de oricine ar cuteza să intre înăuntru, în afară de cei arătați. Corul rămâne afară și tace.

Imediat începe corul Bisericii Sf. Gheorghe Nou în cafas, cântând troparul „Cu sfinții fă odihnă...”, chiar de la ușa bisericii, până lângă criptă. Alături de aceasta se găsește o masă îmbrăcată de asemenea cu pluș. Călugării care duc sicriul, îl depun pe masă și împreună cu purtătorii ripidelor se retrag imediat în fața altarului pe trepte: cei fără ripide pe prima treaptă, iar cei cu ripide în spatele lor pe a doua treaptă. Toate luminile altarului, policandrului candelelor, amvonului sunt aprinse, iar ușile altarului deschise.

PP.SS. membrii ai Sinodului trec în fața altarului, asistența rămâne ceva mai în urmă, cântăreții trec la strana stângă, iar lângă criptă înaintează preoții Patriarhiei și parohul: doi într-o parte și trei în cealaltă, diaconii la fel, I.P.S. Patriarh, M.S. Regele și M.S. Marele Voievod și eventual un reprezentant al Familiei Brâncoveanu, prințul Brâncoveanu și principesa Marta Bibescu.

Arhidiaconul Evghenie rostește ectenia mică a morților, răspunsurile le dă cântăreții, ecfonismul parohul C. Popescu, iar diaconul Evghenie conduce pe I.P.S. Pimen să citească rugăciunea ce mică de dezlegare, ierodiaconul Lavru zice „Întru fericita adormire...” și răspunde clerului „Veșnica pomenire...” odată, iar corul Bisericii Sf. Gheorghe de două ori.

În vremea când corul începe „Veșnica pomenire...” diaconii Patriarhiei apucă doi câte doi de colțurile sicriului și-l coboară în criptă. Preotul paroh rânduiește cele necesare și ajută.

I.P.S. Patriarhul stropește sicriul în criptă cu vin, rostind formula „Al Domnului este pământul...” și apoi „Pentru Rugăciunile...”.

Apoi preoții înainte PP.SS. membrii ai Sinodului, diaconii și I.P.S. Patriarh, conduc pe M.S. Regele la ieșire. În acest timp corul cântă iarăși „Trăiască Regele”.

La ieșire armata dă onorurile, preoții și călugării fiind nemișcați la locurile lor, muzica militară sau în lipsa ei corul intonează „Imnul Regal” și astfel ceremonia ia sfârșit, permittându-se după aceea accesul publicului în biserică.

NOTE

1 Serviciul Istoric al Armatei.

2 Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar nr. crt. 2/1934, ff. 73-82.

Dr. Teodora GIURGIU¹

INSTITUȚIA CLERULUI ÎN ARMATA ROMÂNIEI

Funcționarea instituției religioase în Armata României a fost reglementată, pentru prima dată, prin Înaltul Decret nr. 603 din 9/21 aprilie 1870 prin care a fost promulgat Regulamentul pentru clerul din armată permanentă, modificat succesiv prin legile din 1921 și 1937.

Instituția Clerului Militar a purtat, succesiv, următoarele denumiri: Serviciul Religios (1916-1923), Inspectoratul Clerului Militar (1923-1941) și Episcopia Armatei de Alba Iulia (1942-1948).

Clerul militar a fost asimilat gradelor ofițerilor de la căpitan la general-maior. Conducerea era asigurată de un arhiepiscop, numit Episcop de Alba Iulia (asimilat gradului de general-maior), subordonat pe linie militară ministrului de Război și spiritual Patriarhului României. Avea rang de inspector general de armă și era senator de drept.

În atribuțiile sale erau prevăzute: controlul serviciilor religioase, fixarea atribuțiilor, menținerea educației religioase și combaterea sectelor; elaborarea instrucțiunilor tehnice pentru funcționarea serviciului religios la pace și la război; elaborarea

regulamentelor de funcționare a serviciului religios în armată; controlul activității desfășurate de preoții militari; avizarea încadrărilor și mutărilor preoților militari; dotarea unităților cu cele necesare oficerii serviciului religios la pace și la război; oficierea serviciului religios cu ocazia inspecțiilor efectuate în unități; editarea revistei „Arma cuvântului” – organ oficial al Episcopiei Armatei, precum și editarea de calendare, cărți de rugăciuni și de materiale de propagandă religioasă pentru uzul preoților militari.

La rândul său, Episcopul de Alba Iulia își subordona pe linie administrativă toți preoții militari, indiferent de ritul căruia îi aparțineau, spiritual fiind numai șeful preoților ortodocși.

Avea Episcopia Armatei era administrată și controlată de un consiliu, numit pe trei ani, prin decizie ministerială, alcătuit din episcop – președinte, doi preoți militari activi și trei ofițeri superiori activi – membri.

Supunem atenției actele normative care au reglementat activitatea Clerului Militar în a doua jumătate a secolului XIX și în prima jumătate a secolului XX.

* * *

CAROL I

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională, Domn al Românilor

La toți de față și viitori sănătate.

Asupra raportului ministrului Nostru secretar de stat la Departamentul de Război sub nr. 3584

Am decretat și decretăm ce urmează:

REGULAMENT pentru Clerul din Armata Permanentă

Capitolul I

Art. 1 – Fiecare regiment sau batalion, formând corp aparte, pot avea câte un preot din religia dominantă a României, care primește salariul prevăzut prin buget.

Art. 2 – Acești preoți se vor cere de corpuri, prin cale ierarhică, Ministerului de Război și acesta, prin Ministerul Cultelor, va cere mitropolitului sau episcopului eparhiei unde se află corpul.

Art. 3 – Mitropolitul sau episcopul eparhiei va recomanda preoți dintre cei de mir și mai cu instrucție.

Art. 4 – Preotul înrolat în armată face parte din statul major al corpului unde se află.

Art. 5 – Când vreunul din preoți, prin vechime, conduită și serviciile sale în armată, ar merita vreo recompensă, se va recomanda înalțelor autorități ecleziastice respective tot

prin calea prevăzută la art. 2.

Art. 6 – Pentru abateri de la datorii, preoții pot fi pedepsiți de șeful corpului și chiar suspendați în cazuri grave, în urma cărora se va raporta pe cale ierarhică ministerului, cerând reamplasarea lor.

Art. 7 – Preoții în marșuri și campanii vor avea drept la o ordonanță.

1910. Aspect de la ceremonia înmormântării unui ofițer

Capitolul II Despre atribuțiile preoților militari

Art. 8 – Atribuțiile preoților sunt:

Serviciul divin în capela corpului (când asemenea există), serviciile religioase precum: mărturisirea, cuminecătura,

jurământul, sfințirea apei la întâi ale fiecărei luni și sancțiunea obiectelor etc. Botezul, cununile și înmormântarea militarilor din corp.

Art. 9 – În ajunul sărbătorilor, seara, preoții vor face serviciu în paraclis. Duminicile și praznicele împărătești publicate în „Monitorul Oastei”, preoții vor ține dimineața un serviciu divin, afară de cazurile neprevăzute: dacă timpul va permite, oamenii vor merge la biserică cea mai aproape, iar de nu acest serviciu se va oficia în capela corpului.

Art. 10 – Preoții făcând serviciul divin în cazarmă, vor avea un militar grad inferior ca ajutor, care va ști citi și cânta.

Art. 11 – Preoții pot fi întrebuințați ca profesori de carte în școlile corpului, mai cu seamă pentru învățământul catihetic.

Art. 12 – Preoții militari sunt datori a însoți orișunde trupa.

Pe câmpul de bătaie ei stau la ambulanțe unde vor îngriji de bolnavi. La apel vor face rugăciuni de binecuvântarea trupei.

Art. 13 – Preotul este însărcinat cu păstrarea obiectelor sacre ce trebuie să aibă un corp, care vor fi înregistrate. Icoana corpului se va așeza în capelă sau în cancelaria corpului unde va arde o candelă.

Art. 14 – Obiectele religioase strict necesare pentru serviciul divin în cazarmă se vor cumpăra din masa generală de întreținere a corpului.

Obiectele sunt cele următoare:

Veșmintele:

Două rânduri de veșminte cu toate trebuințioase: una de damasc pentru serviciul zilnic și alta de stofă bună pentru serviciul divin, la solemnități și Te Deum.

Un antimis.

Argentării:

O icoană îmbrăcată și suflată, patronul corpului.

Două cruci pentru serviciu și una bună pentru parade.

O cruce mare de lemn zugrăvită „Răstignirea Domnului” pentru comisia corecțională.

O evanghelie.

O candelă.

O cădelniță.

Un rând de sfinte vase.

Un litier pentru anafură.

O căldărușă.

Două păhăruțe pentru serviciu.

Două sfetnice, dintre care unul cu trei brațe.

O cristelniță pentru sfințirea apei.

O cutie și o linguriță pentru santele preotului în marș.

Cărți:

Un rând de cărți bisericești afară de evanghelie și de viețile sfinților părinți și scrierile lor.

Un sipet bun de fier pentru păstrarea și transportul obiectelor sacre.

Un birou acoperit pentru serviciu.

Art – 15 și cel din urmă. Ministrul nostru secretar de stat la Departamentul de Război este însărcinat cu executarea ordonanței de față.

Data în București, martie 1870

CAROL

Ministru secretar de stat la Departamentul de Război

G. MANU

LEGE

privitoare la organizarea Clerului Militar²

Art. 1 – Se admit în cadrele armatei, pentru necesitățile confesionale și ale dezvoltării sentimentului religios, preoți militari activi, de orice rit. Ei vor fi numiți prin decret Regal, în baza unui concurs.

Art. 2 – La fiecare regiment se numește câte un preot militar de rital religios din care este formată majoritatea religioasă a elementelor care compun acel regiment.

Art. 3 – Pentru necesitățile confesionale ale minorităților religioase, în fiecare garnizoană de cel puțin patru corpuri de trupă, se numește câte un preot, sau pastor, sau rabin, sau imam de garnizoană pentru celelalte rituri.

Garnizoanele cu un efectiv mai mic de patru corpuri de trupă se atașează, pentru cultul religios al minorităților, garnizoanelor mai apropiate care au preoți, pastori, rabini și imami de garnizoană titulari.

Acești preoți, pastori, rabini sau imami pot fi numiți dintre aceia care au fost în serviciul armatelor străine.

Ei sunt asimilați în grad și drepturi cu preoții militari de regiment.

Art. 4 – Preoții militari sunt asimilați în grade ofițerești ca ierarhie proprie, ca poziție, înaintare, drepturi și îndatoriri militare, precum și ca soldă și pensie după cum urmează:

Preot de regiment, asimilat cu gradul de căpitan;

Preot de divizie, asimilat cu gradul de maior sau locotenent-colonel;

Preot de corp de armată și șefii religioși militari ai celorlalte rituri, asimilați cu gradul de locotenent-colonel sau colonel.

Inspectorul Clerului Militar, asimilat cu gradul de general.

Preoții militari nu vor avea nici parohie, nici catedre.

Art. 5 – Inspectorul Clerului Militar va fi un arhiereu, membru al Sf. Sinod, ales dintre candidații recomandați de Sf. Sinod în înțelegere cu ministrul de Război și care va fi numit episcop militar prin decret regal.

El va purta titlul de „Episcop de Alba Iulia”.

Episcopul militar va avea o jurisdicție dublă, una spirituală și alta administrativă.

Atribuțiile sale, fixate prin regulamentul legii, din punct de vedere administrativ, le va exercita asupra întregului cler militar, inclusiv preoții pastori, rabini și imami din întreaga armată. Atribuțiile din punct de vedere spiritual, le va exercita numai asupra preoților de rit greco-oriental.

Art. 6 – Preoții, pastorii și rabini de garnizoană depind, din punct de vedere spiritual, de șefii religioși ai riturilor lor.

Art. 7 – Preoții militari, asimilați gradului de căpitan, se recrutează dintre licențiații și doctorii în teologie, după o practică de păstorie de 3 ani și să nu aibă vârsta mai mare de 32 de ani.

Preoții de divizii și de corp de armată se recrutează dintre preoții de regimente, după normele ce se vor prescrie în regulamentul legii: pentru început ei vor fi recrutați dintre preoții, care au însoțit armata în timpul războiului, ținându-se seama de notele lor calificative și de avizul chiriarhilor respectivi.

Art. 8 – Înaintarea preoților militari se va face la alegere și vechime, după propunerile șefilor ierarhici, clericali și mili-

tari, conform avizului Consiliului Superior al Armatei, din care face parte și inspectorul Clerului Militar.

Art. 9 – Toți preoții, până la vârsta de 60 de ani, în deplină stare de sănătate, vor forma cadrele de rezervă ale Clerului Militar și vor servi la completarea efectivului necesar la mobilizare.

Art. 10 – Clerul Militar, din punct de vedere administrativ, este supus regulilor și îndatoririlor generale prevăzute de legile și de regulamentele pentru ofițeri.

Dispozițiile legii, în privința pozițiilor ofițerilor și a soldelor, sunt aplicabile și Clerului Militar.

Art. 11 – În caz de mobilizare numărul de preoți se completează cu preoți militari admiși în cadrul de rezervă.

Art. 12 – Detalii asupra aplicării acestei legi se vor fixa prin regulamentul legii.

Această lege s-a votat de Senat în ședința de la 8 iulie anul 1921 și s-a adoptat cu majoritate de cincizeci de voturi contra unu.

Vicepreședinte,
G.G. Mironescu
Secretar,
Ioan Papp

Această lege s-a votat de Adunarea Deputaților în ședința de la 19 iulie anul 1921 și s-a adoptat cu majoritate de una sută șapte voturi contra două.

Vicepreședinte,
Dr. A. Imbroane
Secretar,
Teodor Muică

Promulgăm această lege și ordonăm ca ea să fie investită cu sigiliul statului și publicată în Monitorul Oficial.
Dată în București la 20 iulie 1921.

FERDINAND

Ministrul de Război
General de brigadă Ioan Rășcanu
Ministrul Finanțelor N. Titulescu
Ministrul Cultelor și Artelor Octavian Goga
Ministrul de Justiție M. Antonescu

Nr. 3378

* * *

Jurnal nr. 783

Consiliul Miniștrilor în ședința de la 16 aprilie 1924 luând în deliberare raportul domnului ministru secretar de stat la Departamentul de Război sub nr. 13145 din 12 aprilie 1924.
Pe baza Înaltului Decret Regal nr. 1541 din 6 aprilie a.c.

Decidem:

Art. 1 – Regulamentul legii Clerului Militar, se aprobă sub rezerva sancționării ulterioare a Majestății Sale Regele.

Art. 2 – Domnul ministru de Război este însărcinat cu

aducerea la îndeplinire a dispozițiilor prevăzute în jurnalul de față.

Ion I.C. Brătianu
Al. Constantinescu
Dr. Angheliescu
Lepădatu
General Mărdărescu
General Văitoianu
Ion Inculeț
Tancred Constantinescu

REGULAMENT pentru aplicarea legii privitoare la organizarea Clerului Militar din 29 mai 1924³

Scopul Legii Clerului Militar

Art. 1 – Pentru satisfacerea nevoilor profesionale și pentru dezvoltarea sentimentului religios, se admit în cadrele armatei, pe baza art. 1 din Legea pentru organizarea Clerului Militar, preoți militari activi de orice regiune și rit recunoscut de Ministerul Cultelor.

Recrutarea Clerului Militar

Art. 2 – Preoții militari de orice rit se recrutează prin concurs. Concursul are loc la o reședință Metropolitană, hotărâtă de către Ministerul de Război prin decizie ministerială.

Comisia de examinare va fi constituită astfel:

Președinte: Inspectorul Clerului Militar
Membrii:
Un colonel, delegat al Ministerului de Război;
Un preot militar de corp de armată;
Un profesor de la un liceu militar;
Un medic militar;
Un secretar al comisiei.

Comisia va fi numită prin decizie ministerială.

Art. 3 – Data concursului și locurile vacante se publică în „Monitorul Oficial”, cu trei luni înainte de ziua fixată pentru concurs.

Concursul se va ține ori de câte ori va fi nevoie să se completeze cadrele preoților militari activi.

Cererile de înscriere la concurs se trimit Inspectoratului Clerului Militar, cel puțin cu 10 zile înainte de data când are loc concursul.

Cererile vor fi însoțite de următoarele acte:

a) Extrasul de naștere prin care să se constate că vârsta candidatului nu este mai mare de 32 ani (art. 7 din lege).

b) Actul de studii prin care candidatul să facă dovadă că posedă licența sau doctoratul în teologie, pentru cel de rit ortodox sau studii teologice echivalente recunoscute de Ministerul Cultelor, pentru cel de rituri minoritare.

c) Certificatul eliberat de chiriarhul sau șeful religios respectiv prin care să se constate că are o practică pastorală de cel puțin trei ani și că are o bună purtare.

d) Avizul favorabil al P.S. Chiriarhi respectivi.

e) Declarația autentificată de tribunal, prin care candidatul se obligă a servi în armată ca preot militar activ timp

de 9 ani neîntrerupți;

f) Un certificat doveditor că este cetățean român.

Comisia cercetează actele candidaților și hotărăște, prin încheierea unui proces-verbal, pe cei care vor fi admiși la concurs, precum și pe cei care neavând actele cerute au fost respinși.

Art. 4 – Înainte de concurs candidații vor fi examinați de către medicul comisiei, care va respinge ca inapți, pe cei debili sau bolnavi.

Art. 5 – Concursul va consta din două probe:

Una scrisă – care este eliminatorie – și alta orală.

Proba scrisă luată în timp de patru ore sub supravegherea unui membru al comisiei, va consta din tratarea unui subiect, ales de candidat într-o serie de cinci chestiuni de ordin religios și general-cultural, hotărâte de către comisie.

Este oprit candidaților a avea la această probă lucrări, cărți pentru consultare.

Art. 6 – Lucrările scrise se vor încredința președintelui comisiei și se vor cerceta de întreaga comisie, care le va aprecia, atât sub raportul fondului și formei, cât și asupra modului de a judeca chestiunea.

Art. 7 – Candidații care vor obține la lucrarea scrisă aprecierea inferioară calificativului „suficient” nu vor fi admiși la proba orală.

Art. 8 – Concursul oral va consta din două probe:

a) O probă asupra cunoștințelor din istoria și geografia României, din literatura limbii române, din igienă, precum și noțiuni despre organizarea Armatei Române.

b) O expunere orală cu subiect religios, ales prin tragere la sorți de către candidat, dintr-un tabel de mai multe chestiuni hotărâte în prealabil de către comisie.

Această probă va fi pregătită timp de două ore sub supravegherea unui membru al comisiei, respectându-se prescripțiile prevăzute la art. 5 alin. 3.

Dezvoltarea expunerii durează 20-25 minute.

Comisia de examinare hotărăște, prin încheierea unui proces-verbal, pe candidații reușiți; condiția de reușită fiind aprecierea generală „bine” și nicio apreciere parțială sub „suficient”.

Candidații reușiți se înscriu într-un tabel special, în ordinea clasării și numai, în limita vacanțelor puse la concurs.

Art. 9 – Procesele-verbale cu rezultatul concursului împreună cu tabelul special la care se vor anexa toate lucrările candidaților, se înaintează spre aprobare Ministerului de Război (Serviciul Personalului).

Art. 10 – Pentru preoții de confesiuni minoritate, concursul se ține tot în limba română, în fața aceleiași comisii, din care însă va face parte și câte un reprezentant al confesiunii candidatului.

Art. 11 – Tabelul cu numele candidaților reușiți la concurs – întocmit pe rituri – după ce vor fi aprobate de Ministerul de Război, vor fi publicate în „Monitorul Oficial” și „Monitorul Oastei”.

Numirea preoților militari activi

Art. 12 – Numirile preoților militari activi se fac prin înalt decret, conform art. 2 din Legea Clerului Militar, la vacantele bugetare existente, în ordinea clasificării, din tabelul celor reușiți la concurs.

Art. 13 – În principiu la fiecare corp de trupă, școală mili-

1943. Aspect de la depunerea jurământului militar la trupele terestre țară, spital sau stabiliment militar, cu un efectiv de forța unui regiment, se va numi în condițiile art. 2 din lege, câte un preot militar activ, asimilat gradului de căpitan.

În garnizoane fără preot activ îngrijirea sufletească a soldaților (Art. 3 din Lege) se încredințează preoților, pastorilor, rabinilor, respectiv imamilor civili din garnizoana respectivă sau din comunele apropiate. Aceștia poartă numirea de confesori provizorii diurniști.

Ei se remunerează cu o diurnă fixă hotărâtă anual de propunerea Serviciului Clerului și în raport cu efectivul respectivei confesiuni din garnizoană.

Art. 15 – Fiecare comandament de corp de armată va avea un preot de corp de armată, recrutat dintre preoții de divizie prin înaintare, iar în lipsă dintre preoții ce au însoțit armata în timpul războiului, care îndeplinesc condițiile Legii Clerului Mirean.

Aceștia au în subordine pe toți preoții din corpul de armată respectiv.

Preoții de corp de armată inspectează, cel puțin odată pe an pe preoții în subordine și raportează Ministerului de Război (Inspectoratul Clerului Militar), rezultatul constatărilor făcute.

Preoții de divizie și de corp de armată, recrutați dintre acei care au însoțit armata în timpul războiului, vor fi numiți la comandamentele respective, în condițiile prevăzute la art. 7 din lege, cu gradul pe care-l au la data numirii.

Art. 16 – Numirile confesorilor minorităților religioase se vor face conform art. 2 din lege, cerându-se în prealabil avizul Ministerului Cultelor și al chiriarhului respectiv.

Numirile șefilor religioși militari ai minorităților se vor face, după necesitate și nu numai, dintre confesorii militari activi ai minorităților religioase.

Drepturile și îndatoririle preoților militari

I. Drepturi

Art. 17 – Drepturile preoților militari sunt acele prevăzute la art. 4 din lege.

Preoții militari activi nu pot avea nici parohie, nici catedră; pot fi însă profesori la instituțiile militare.

Art. 18 – Preoții militari activi, în calitate de părinți duhovnicești au drept la salut din partea tuturor ostașilor inferiori și egali în grad.

II. Îndatoriri

Art. 19 – Preoții militari sunt conducători spirituali ai unităților cărora aparțin și au următoarele îndatoriri:

a) Săvârșesc toate slujbele religioase la unitățile și serviciile armatei.

b) Priveghează și îngrijesc de educația religioasă și morală a ostașilor.

c) Combat toate pornirile rele, de orice natură.

d) Mărturisesc și împărtășesc trupa, în posturi cel puțin odată pe an, la postul mare.

e) Țin trupei predici ocazionale și conferințe cu caracter religios, moral, național, social, economic etc. după un plan stabilit de comun acord cu comandantul unității.

f) Ajută pe comandanții respectivi la organizarea și conducerea școlilor de carte și se străduiesc a dezvolta în ostași dragostea de citit.

Art. 20 – Îndatoririle preotului la armată, în special, sunt cuprinse în *Regulamentul asupra serviciului religios în armată în timp de pace și campanie*.

Pentru oficierea serviciilor religioase se vor organiza coruri – pe unități – prin îngrijirea preoților militari respectivi, ajutați de către șefii de muzică.

Art. 21 – Pentru toate chestiunile ce privesc bunul mers al serviciului religios, preoții militari se adresează direct comandanților unităților respective și corespund pe cale ierarhică cu Inspectoratul Clerului Militar.

Art. 22 – Plata celor necesare cultului, precum și procurare odăjdiilor se va face de către unitățile cărora aparține preotul militar.

Art. 23 – Confesorii diurniști au îndatoririle prevăzute la alineatul a, b, c, d și e de sub articolul 19.

Înaintarea și poziția preoților militari

Art. 24 – Înaintarea preoților militari activi și de rezervă se va face în conformitate cu art. 8 din lege, după aceleași norme ca și ale ofițerilor, exceptându-se condițiile de examen.

Art. 25 – Chemarea preoților de rezervă la concentrări, manevre etc., pentru punerea la curent cu serviciul militar și în vederea înaintărilor, se va face după normele stabilite pentru ofițerii de rezervă, luându-se în prealabil avizul Marelui Stat Major.

Art. 26 – Legea poziției ofițerilor, în ceea ce privește diferențele poziției ca: activitate, disponibilitate, rezervă și retragere, se aplică întocmai și preoților militari, exceptându-se trecerea în rezervă pentru limită de vârstă și poziția de reformă.

Preoții de rezervă

Art. 27 – Toți preoții cetățeni români, de orice rit și în deplină stare de sănătate, formează până la vârsta de șaizeci ani, cadrele de rezervă ale Clerului Militar și servesc la completarea efectivului necesar la mobilizare.

Art. 28 – Mitropoliile și episcopiile, precum și capii tuturor cultelor, trimit Ministerului de Război (Inspectoratul Clerului Militar) cel mai târziu până la 1 martie al fiecărui an tabele nominale despre schimbările întâmplare în statul preoților, în cursul anului precedent, prin decese, hirotoniri, mutări,

demisionări și caterisiri.

Art. 29 – Preoții de rezervă se vor bucura, pe timpul concentrării și mobilizării armatei, de toate drepturile și prerogativele acordate preoților activi cu grade egale; ei vor fi înscrși – ca și ofițeri de rezervă – în controalele Ministerului de Război (Serviciul Personalului) și în controalele cercurilor de recrutare pe teritoriul cărora se găsec.

Abateri și penalități

Art. 30 – Abaterile cu caracter penal, de drept comun ale Clerului Militar, atât în timp de pace, cât și în timp de război, cad în competența instanțelor represive militare sau civile, conform prevederilor art. 52 alin. 7 din Codul de Justiție Militară.

Art. 31 – Abaterile de ordin disciplinar cad în competența autorităților superioare ecleziastice militare, potrivit Legii Clerului Mirean, canoanelor și regulamentelor bisericești.

Art. 32 – Pentru judecarea abaterilor disciplinare de ordin spiritual va funcționa un Consistoriu spiritual militar, care va fi constituit dintr-un președinte preot de corp de armată și patru membri preoți de divizie.

Constituirea Consistoriului va fi hotărâtă anual prin decizie ministerială, după propunerea Inspectoratului Clerului Militar.

În cazul când Consistoriul va avea de judecat un preot de corp de armată, cei patru membri ai consistoriului (preoți de divizie) vor fi înlocuiți prin patru preoți de corp de armată.

La judecarea preoților de confesiuni sau rituri minoritare, al cincilea membru va fi înlocuit cu un preot militar de ritul acuzatului.

Art. 33 – Trimeea în judecata Consistoriului spiritual militar se hotărăște de către Ministerul de Război după propunerea Inspectoratului Clerului Militar.

Art. 34 – Procedura la cercetare și judecare este aceeași prevăzută de Legea și Regulamentul Clerului Mirean.

Art. 35 – Acuzația va fi susținută în fața Consistoriului de către un preot militar, numit prin decizie ministerială pe timp de un an. El va putea primi și delegația de a face anchetele cazurilor care urmează a fi supuse Consistoriului.

Art. 36 – Acuzatul are drept la apărător din oficiu sau angajat, potrivit Legii și Regulamentului Clerului Mirean.

Art. 37 – Sentințele de caterisirea vinovatului pot fi atacate cu apel înaintea Sfântului Sinod potrivit art. 280 din Regulamentul Clerului Mirean.

Sentințele rămase definitive vor fi aprobate de episcopul Clerului Militar, potrivit prevederilor Legii și Regulamentului Clerului Mirean.

Toate sentințele definitive sunt aduse la cunoștința Ministerului de Război pentru executare.

Caterisirea preotului militar atrage după sine pierderea gradului militar preoțesc și îndepărtarea sa din cler.

Art. 38 – Preoții militari de rezervă, de orice rit, când sunt concentrați sau chemați vremelnice în serviciul religios militar, vor fi supuși aceluiași dispoziții de ordin penal și disciplinar ca și preoții militari activi.

Uniforma Clerului Militar

Art. 39 – Preoții militari activi vor purta în mod obligatoriu costumul preoțesc oficial, cu adăugirea următoarelor

insigne: dragon ofițeresc la baston; cifra regală la pălărie; crucea militară la piept, precum și galoanele corespunzătoare gradului, atât la mânecile reverendei (în format mic, ca la uniforma marinei), cât și la pălărie.

Episcopul militar poartă la pălărie soarele de metal ca și generalii combatanți.

Episcopia Militară

Art. 40 – Conducerea întregului cler militar o are de drept episcopul militar, care este investit cu aceleași drepturi și îndatoriri ca și inspectorii tehnici de arme.

Art. 41 – Episcopul Clerului Militar va fi arhiereu ortodox, membru al Sf. Sinod ales dintre candidații recomandați de Sf. Sinod, de acord cu Ministrul de Război și va fi numit prin înalt decret, inspector al Clerului Militar cu titlul de „episcop de Alba Iulia”.

El primește investitura regală și va fi senator de drept, potrivit lefilor țării.

Art. 42 – Episcopia militară va avea aceeași organizare ca și celelalte episcopii ale țării.

Cancelaria Inspectoratului Clerului Militar funcționează la reședința episcopiei militare în capitala țării.

Art. 43 – Episcopul Clerului Militar are aceleași drepturi și îndatoriri spirituale ca toți episcopii țării și le va exercita numai asupra preoților de rit greco-oriental.

El are în subordine pe toți preoții militari activi și de rezervă, de orice rit. Are obligația de a observa aplicarea dispozițiilor Legii Clerului Mirean și Militar și regulamentelor lor luând măsurile ce le va crede de cuviință pentru satisfacerea nevoilor confesionale și dezvoltarea sentimentului religios în armată.

Art. 44 – Preoții militari activi ai tuturor celorlalte rituri recunoscute de stat, depind, din punct de vedere spiritual, de șefii religioși ai riturilor lor.

Art. 45 – Episcopul Clerului Militar are toată autoritatea administrativă și disciplinară asupra tuturor preoților militari și poate lua măsurile ce va găsi cu cale – potrivit împrejurărilor – conform legilor și regulamentelor clericale în vigoare.

El va putea propune Ministerului de Război pentru distincții și decorare, pe preoții militari activi și de rezervă care se vor distinge în serviciu.

Art. 46 – Personalul Inspectoratului Clerului Militar se va hotărî pe cale bugetară, în raport cu nevoile serviciului.

Art. 47 – La fiecare comandament de corp de armată și de divizie va funcționa câte un birou al Clerului Militar, sub conducerea preoților respectivi ai acelor comandamente.

Dispoziții generale

Art. 48 – Preoții de toate confesiunile, care au servit ca preoți militari activi în fostele armate austro-ungare și ruse și care au devenit cetățeni români pot fi primiți în Armata Română în urma cererii lor, cu gradul și vechimea dobândită în armatele care au servit.

Primirea acestor preoți se va face, prin înalt decret, după normele stabilite pentru ofițerii activi și de rezervă, proveniți din fostele armate austro-ungare și ruse.

FERDINAND I

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională „Rege al României”

La toți de față și viitori sănătate

Asupra raportului ministrului nostru secretar de stat la Departamentul de Război sub nr. 21355/1924.

Am decretat și decretăm:

Art. 1 – Se aprobă de Noi definitiv lucrările emantate de la Ministerul de Război și rezolvate de consiliul de miniștri în absența noastră din țară.

Jurnalul nr. 783 din 16 aprilie 1924, prin care s-a aprobat Regulamentul Legii Clerului Militar (publicat în „Monitorul Oficial” nr. 115/1924 și „Monitorul Oastei” nr. 9/1924 Partea Regulamentară).

Art. 2 – Ministrul nostru, secretar de stat la Departamentul de Război este însărcinat cu executarea decretului de față.

Dat în București la 18 iunie 1924.

FERDINAND

Ministrul de Război

General de divizie Mărdărescu

Nr. 1970

LEGE

pentru organizarea Clerului Militar din 22 martie 1937⁴

Art. 1 – Pentru necesitățile sufletești și cultivarea sentimentelor religioase morale, se admit în cadrele active ale armatei preoți militari.

Ei vor fi numiți prin decret regal, în baza unui concurs ce se va ține în condițiile ce vor fi prevăzute în regulamentul acestei legi.

Art. 2 – Preoții militari activi se vor numi în limitele alocațiilor bugetare, după trebuințele garnizoanelor și aprecierea Ministerului Apărării Naționale.

În garnizoanele pentru care nu există prevederi bugetare vor putea fi numiți prin decizie ministerială preoți confesori diurniști, pentru trebuințele confesionale ale ostașilor care aparțin bisericilor: română-ortodoxă sau unită sau româno-catolică și cultelor: protestant, mozaic și mahomedan.

Garnizoanele cu un efectiv mai mic de patru corpuri de trupă se atașează, în ceea ce privește cultul religios al minorităților, la garnizoanele mai apropiate care au preoți, pastori, rabini sau imami.

Confesorii diurniști vor fi cetățeni români, având etatea de cel mult 60 ani și posedând titlul de licențiați sau doctori în teologie, ori absolvenți ai academiilor și institutelor teologice; numai în lipsa acestora vor putea fi numiți cei care au numai seminarul teologic.

Art. 3 – Preoții militari activi sunt asimilați în grade ofițerești cu următoarea ierarhie proprie, cu drepturi și îndatoriri militare, precum și soldă și pensie, după cum urmează:

- preot de garnizoană, asimilat gradului de căpitan;
- preot de divizie, asimilat gradului de maior sau locotenent-colonel;
- preot de corp de armată, asimilat gradului de locotenent-colonel sau colonel;
- inspectorul Clerului Militar, asimilat gradului de general

de brigadă.

Art. 4 – Înaintarea preoților militari activi se va face la alegere și vechime (eliminându-se examenele), după propunerile comandantului garnizoanei, comandantului diviziei, corpului de armată și episcopului militar și caracterizarea Consiliului Superior al Armatei.

Limitele de vârstă pentru trecerea în rezervă din oficiu a preoților militari activi vor fi următoarele:

- pentru preoții de garnizoană, divizie sau corp de armată, vârsta de 60 ani;

- pentru inspectorul Clerului Militar, vârsta de 65 ani.

Art. 5 – Preoții militari activi se recrutează numai dintre cetățenii români, cu studii superioare teologice: licențiați și doctori în teologie, absolvenți ai academiilor și institutelor teologice care au la bază diploma de seminar sau bacalaureat, după o practică de păstorie de cel puțin 3 ani și vârsta de cel mult 35 ani.

Diplomele de studii obținute în străinătate nu vor fi valabile, decât dacă vor fi echivalate, conform legii, de Ministerul Educației Naționale.

Preoții de divizie se recrutează dintre preoții de garnizoană, iar cei de corp de armată dintre preoții de divizie, prin înaintare.

Art. 6 – Preoții militari activi sunt supuși îndatoririlor ofițerilor, fiind justițiabili din punct de vedere penal de tribunalele militare.

Art. 7 – Toate abaterile de ordin spiritual săvârșite de preoții militari activi vor fi supuse, pentru cercetare și judecare, consistoriilor spirituale prevăzute de statutul și Legea pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române din 6 mai 1925⁵. Abaterile de ordin spiritual al celorlalți preoți militari și confesori vor fi supuse șefilor lor respectivi.

Hotărârile rămase definitive, însoțite de avizul scris al inspectorului Clerului Militar, vor fi comunicate Ministerului Apărării Naționale, care va dispune asupra deciziei poziției militare a acestor preoți.

Art. 8 – Pentru abaterile grave, ca: erezie, apostasie și schismă, preoții militari vor fi suspendați din funcție de către Episcopul Militar al Armatei, până la soluționarea definitivă, de către consistoriul spiritual eparhial, mitropolitan sau central, a abaterii comise.

Suspendarea din funcție nu atrage vreo știrbire a dreptului de soldă sau alte drepturi legale ale preotului militar activ.

Art. 9 – Abaterile de ordin disciplinar vor fi sancționate după aceleași norme, care se aplică și ofițerilor activi (legile și regulamentele militare).

Art. 10 – Preoții militari vor deservi în conformitate cu prezenta lege toate unitățile militare aparținând armatei de

uscat, aer și apă.

Art. 11 – Preoții militari nu pot avea nici parohie, nici catedră, exceptându-se liceele militare și școlile pregătitoare de ofițeri activi și de rezervă, pentru care nu vor primi altă soldă.

Art. 12 – Inspectorul Clerului Militar va fi arhiereu, membru al Sf. Sinod, ales de Ministerul Apărării Naționale dintre 3 candidați propuși de Sf. Sinod.

El va fi numit episcop militar prin decret regal și va purta titlul de Episcop de Alba Iulia, cu reședința în Alba Iulia.

Episcopul militar va avea o jurisdicție dublă: una spirituală și alta administrativă.

Atribuțiile sale din punct de vedere administrativ le va exercita asupra întregului cler militar activ și confesorilor angajați sau onorifici, inclusiv preoți, pastori, rabini, imami din întreaga armată.

Atribuțiile din punct de vedere spiritual le va exercita numai asupra preoților aparținând Bisericii Ortodoxe Române de Răsărit, iar ceilalți confesori vor fi supuși din acest punct de vedere șefilor lor religioși ai bisericilor sau riturilor lor din țară.

Art. 13 – Averea Episcopiei Militare și a tuturor bisericilor și capelelor militare de orice rit va fi administrată și controlată de un consiliu administrativ, compus din episcopul militar, ca președinte, doi preoți militari activi și trei ofițeri superiori activi, ca membri.

Membrii consiliului sunt numiți prin decizie de Ministerul Apărării Naționale pe o perioadă de 3 ani.

Art. 14 – Atribuțiile Consiliului Administrativ vor fi determinate prin regulamentul acestei legi.

Art. 15 – Activitatea și atribuțiile preoților militari activi vor fi fixate prin regulament.

Art. 16 – Toți preoții cetățeni români, doctori, licențiați în teologie și absolvenți ai academiilor sau institutelor teologice, până la vârsta de 60 ani, în deplină stare de sănătate, care nu fac parte din clerul militar activ, vor forma cadrele de rezervă ale Clerului Militar, acei ce vor fi mobilizați, la decretarea mobilizării, vor fi asimilați gradului de preot de garnizoană.

Art. 17 – Înaintarea preoților militari de rezervă se va face după aceleași norme ca și a ofițerilor de rezervă, fără a fi obligați însă să ia parte la concentrări și manevre care se înlocuiesc cu o activitate religioasă, timp de 2 ani, la un regiment sau centru premilitar și în mod cu totul onorific, pentru a putea fi notați și caracterizați.

Art. 18 – Un regulament ca determina normele de aplicare ale acestei legi.

Art. 19 – Legea de organizare a Clerului Militar din 6 august 1921 se abrogă.

NOTE

1 Serviciul Istoric al Armatei.

2 Promulgată prin Decretul Regal nr. 3378 din 20 iulie 1921 și publicată în „Monitorul Oficial” nr. 99 din 6 august 1921.

3 Publicat în „Monitorul Oficial” nr. 115 din 29 mai 1924.

4 Promulgată prin Decretul Regal nr. 1375 din 1937 și publicată în „Moni-

torul Oficial” nr. 67 din 22 martie 1937.

5 Vezi și Legea pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române și Statutul ei, cu modificările din 6 mai 1925, 3 mai 1928, 14 martie 1931 și din 4 mai 1936.

Marius-Cătălin MITREA¹

EPISCOPIA ARMATEI ROMÂNE – APOSTOLAT ÎN SLUJBA PATRIEI

Apărută ca o confirmare a relației strânse dintre Armată și Biserică, Episcopia Armatei cu sediul la Alba Iulia avea să ia ființă în anul 1921. Episcopul Armatei Române era membru de drept al Sfântului Sinod, iar Episcopia, interesantă prin lucrarea ei misionară aparte, își extindea jurisdicția asupra clerului militar aflat în limitele teritoriale ale statului român. Episcopii armatei, personalități cu adevărat remarcabile, s-au remarcat ca fiind adevărate făclii mărturisitoare atât pe timp de pace cât și în vreme de război. Ei au consolidat legătura indisolubilă dintre Biserică și Armată aflate în slujirea sufletului și trupului patriei și au organizat instituția Episcopiei cu perseverență. Alături de preoții militari, episcopii Armatei Române au luptat alături de ostașii și eroii neamului românesc, susținându-i și formându-le moralul. Au apărat independența, integritatea și valorile fundamentale ale patriei.

Acest frumos episod instituțional nu a durat decât 27 de ani, căci odată cu preluarea puterii de regimul comunist, politica față de preoții militari s-a schimbat. Lovitura de grație vine în data de 22 august 1948, când este emis Ordinul privind desființarea Episcopiei Armatei și Clerului Militar.

Etapele premergătoare înființării Episcopiei Armatei

Până la consolidarea instituției ecleziastice și militare deopotrivă, s-au derulat o serie de evenimente.

Primele reglementări care au privit în mod direct activitatea clerului militar apar în anul 1850 ca urmare a rugăminții din 2 mai adresate Mitropoliei Ungro-Vlahiei de către marele spătar Nicolae Ghica. Prin demersul său, înaltul demnitar din Țara Românească îi solicita mitropolitului Nifon să *caute a rândui câte un preot pe lângă fiecare polc al oștirii din garnizoanele București, Craiova și Brăila*. La 10 iulie, cu aprobarea mitropolitului, domnitorul Barbu Dimitrie Știrbei a emis *opisul de numire a trei preoți și șase țârcovnici de oștire*. În octombrie, Mitropolia Ungro-Vlahiei în colaborare cu Ministerul Lucrărilor Ostășești elaborează *Îndatoririle preoților de oștire*, act normativ care reglementa atribuțiile și vestimentația clerului militar².

În 1870, prin Decretul nr. 603 din 6 aprilie 1870, Carol I aprobă un nou act normativ intitulat *Regulamentul clerului din armata permanentă*, potrivit căruia fiecare regiment putea să aibă încorporat un preot propriu. Șase ani mai târziu, în 1876, au fost redactate *Datoriile preotului de armată*, instrucțiuni ce reglementau *activitatea preotului militar în timp de pace, în privința ofierii cultului divin, a predării științelor religioase în școlile militare și stabileau sarcinile în timp de război*³. Tot în 1876, printr-un decret se acorda posibilitatea ca toate trupele și unitățile teritoriale să aibă câte un preot iar în 1877, *preoții de unitate au fost substituiți de preoții de*

*garnizoană care asigurau servicii religioase pentru toate unitățile militare din garnizoana respectivă*⁴.

Clerul militar a dat dovadă de loialitate față de Biserică și de Armata României, demonstrând curaj și participând activ în cadrul Războiului pentru Independență (1877-1878). Preoții militari care au însoțit trupele române în tranșee și numeroșii reprezentanți ai cinului monahal care s-au alăturat serviciului medical de campanie, au fortificat relația Bisericii cu Armata Română⁵.

În anul 1906, recunoscând meritele credincioșilor, inclusiv ale clericilor militari, regele Carol I instituie printr-un decret medalia *Răsplata muncii pentru biserică*. Aceasta avea trei clase și se acorda *drept încurajare și răsplătire pentru activitatea personală și serviciu aduse în diferite moduri pentru buna stare morală și religioasă a poporului*⁶. Medalia se acorda *pământenilor, clerici și mireni, cari vor fi adus servicii însemnate pentru buna stare morală, religioasă, economică și socială, prin scrieri religioase, donațiuni importante în scopuri pioase și religioase, prin exemplu, etc.*⁷

Pe 15 mai 1915, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române îl numește în funcția de îndrumător al clerului militar pe protoiereul Constantin Nazarie (1865-1926), profesor universitar de Morală Creștină la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București.

Protoiereul Constantin Nazarie a condus Serviciul Religios de pe lângă Marele Cartier General al Armatei Române între anii 1915 și 1921, dând dovadă de multă ardoare și spirit organizatoric de excepție. Imediat după numirea sa în funcție, preotul Constantin Nazarie a elaborat *Instrucțiunile asupra atribuțiilor preoților de armată*. După aprobarea Sfântului Sinod și al Marelui Stat Major, îndrumările aveau să capete caracter normativ datorită Ordinul nr. 3451 din 28 octombrie 1915 al Marelui Stat Major.

În 1917, prin Referatul nr. 473 din 12 februarie, protoiereul Constantin Nazarie solicită și reușește să dobândească asimilarea preoților militari cu locotenenții de rezervă, aceștia având posibilitatea de a fi propuși la înaintarea în grad, ca recunoștință pentru faptele de curaj și bărbăție⁸. Totodată, șeful Serviciului Religios de pe lângă Marele Cartier General al Armatei Române era asimilat gradului de colonel iar ajutorul său, gradului de maior⁹.

Până în Primul Război Mondial au fost mobilizați 252 de preoți. Dintre aceștia, 24 de clerici și-au pierdut viața sau au fost dați dispăruți, iar 6 au fost grav răniți. Din cele prezentate remarcăm atât dăruirea jertfelnică a preoților militari, cât și eficiența organizatorică a protoiereului Constantin Nazarie¹⁰.

Referitor la elaborarea *Instrucțiunilor*, părintele Constantin Nazarie afirma că *tot ce se putea prevedea, prevăzusem eu până la cele mai mici detalii [...]. Ca dovadă că Instruc-*

țiunile alcătuite de mine erau absolut complete, lucrul acesta se poate vedea din faptul că, în timpul războiului (Primul Război Mondial – n.n.) n-am ieșit o singură dată din litera și spiritul lor, și n-am avut vre-un caz să nu fie prevăzut în ele¹¹. În ceea ce privește rolul preotului militar, protoiereul Constantin Nazarie susținea că acesta nu se poate mărgini numai la efectuarea serviciilor religioase și la mângâierea celor bolnavi și întristați, ci preotul trebuie, în primul rând, să fie susținător și chiar formator al moralului ostașului¹².

Protoiereul Constantin Nazarie a fost un susținător fervent al permanentizării preoților militari în Armata Română, ideal ce s-a împlinit în vara anului 1921.

Înființarea Episcopiei și organizarea Clerului Militar

La 23 aprilie 1921, Senatul României a adoptat cererea de prioritate în procedură de urgență a dezbaterii *Legii pentru organizarea clerului militar*¹³, proiect legislativ în 12 articole. Acest moment special avea să inaugureze o nouă etapă a raportului dintre Biserică și Armată. Printre promotorii Legii au fost mitropolitul Pimen Georgescu și generalul Ioan Rășcanu, care deținea funcția de ministru de Război. În fața senatorilor, generalul Ioan Rășcanu afirma că *experiența războiului mondial a pus în evidență în mod hotărât necesitatea unei educațiuni sufletești solide a armatelor și a dovedit că acele armate cari au fost pregătite suficient sufletește au putut înfrunta cu mai multă tărie greutățile de neînchipuit ale acestui groaznic război*¹⁴. În ceea ce privește sentimentul religios generalul era de părere că acesta a fost *veșnic cald în sufletul soldatului nostru, căci preoțimea militară care a însoțit armate în tot timpul războiului a fost mai presus de orice laudă, și, ca adevărați apostoli, preoții n-au părăsit un moment postul lor sfânt și de onoare, ajutând ofițerimea spre a putea duce la glorie trupele noastre*¹⁵.

Legea a fost adoptată de Senat pe 8 iulie 1921, de Adunarea Deputaților pe 19 iulie 1921¹⁶ și promulgată de regele Ferdinand pe 20 iulie 1921, prin Înaltul Decret nr. 3378. Noua lege avea să intre în vigoare prin publicarea sa în „Monitorul Oficial” nr. 99 din 6 august 1921¹⁷, moment în care au căzut în desuetudine *Instrucțiunile asupra atribuțiilor preoților de armată*, elaborate de protoiereul Constantin Nazarie.

Obiectivul *Legii pentru organizarea clerului militar* atât pe timp de pace, cât și pe timp de război era de a instituționaliza Inspectoratul Clerului Militar sub forma Episcopiei Armatei Române în structurile militare românești¹⁸. Prin lege, se instituiau în Armata Română preoții militari activi, aflați sub jurisdicția inspectorului Clerului Militar, numiți prin decret regal în urma unui concurs¹⁹. Preotul militar putea fi de orice rit și se numea în funcție de majoritatea religioasă a structurii militare beneficiare²⁰. Fiind asimilați corpului ofițeresc, preoții militari aveau grade proporționale cu structurile militare în care activau. Astfel, preotul unui regiment avea gradul de căpitan, preotul unei divizii deținea gradul de maior sau locotenent-colonel, iar preotul unui corp de armată avea gradul de locotenent-colonel sau colonel²¹. Preoții militari nu aveau parohii sau catedre²². Minoritățile religioase nu erau trecute cu vederea, ci li se oferea câte un preot la garnizoanele militare mari²³.

Articolul 9 al *Legii* prevedea că *toți preoții până*

*la vârsta de 60 de ani, în deplină stare de sănătate vor forma cadrele de rezervă ale clerului militar și vor servi la completarea efectivului necesar la mobilizare*²⁴, iar în caz de mobilizare, articolul 11 preciza că *numărul de preoți se completează cu preoți militari admiși în cadrul de rezervă*²⁵.

Cel care deținea funcția de inspector al Clerului Militar și demnitatea sacerdotală de episcop al armatei era ales de Ministerul de Război dintre candidații arhieriei propuși de Sfântul Sinod. Dacă nu era monah, urma călugărirea și hirotonirea întru arhieru. Arhieru ales era numit episcop militar (episcop al armatei) prin decret regal, cu titlul de *Episcop de Alba Iulia* și investit în demnitate de către regele României. Ultima etapă legală era instalarea sa²⁶.

Episcopul de Alba Iulia era membru de drept al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, deținea gradul de general de brigadă și exercita o dublă jurisdicție. Prima, cea administrativă cuprindea întregul cler militar indiferent de religie sau confesiune, în timp ce a doua, cea spirituală, se întindea doar asupra preoților ortodocși²⁷.

La 3 ani după adoptarea legii din 1921, avea să fie promulgat prin Decretul Regal nr. 1970 din 18 iunie 1924, *Regulamentul de punere în aplicare a Legii privitoare la organizarea clerului militar*. Acesta conținea 48 de articole, grupate în 9 capitole. Regulamentul a intrat în vigoare după publicarea în „Monitorul Oficial” nr. 115 din același an²⁸.

Sub păstoria episcopului Iustinian Teculescu s-a convenit ca noua Catedrală a Încoronării din Alba Iulia să devină reședința Episcopiei Militare²⁹, un edificiu simbolic, rămas adânc în conștiința românilor mai ales datorită încoronării regelui Ferdinand I, la 15 octombrie 1922.

În anul 1925 apar *Instrucțiunile provizorii asupra serviciului religios în timp de pace și în timp de campanie* alcătuite de episcopul Ioan Stroia, cu rolul de a completa *Regulamentul* din 1924³⁰. Aceste *Instrucțiuni* cuprindeau 70 de articole, grupate în 14 capitole, necesare ca apariție dar greu de aplicat³¹.

În 1937, la propunerea de modificare a legii din 1921 înaintată Sfântului Sinod de Ministerul Apărării Naționale, o nouă *Lege pentru organizarea clerului militar* este supusă votului Parlamentului. Pe 3 martie 1937, *Legea* a fost adoptată de Senat iar pe 10 martie a reușit să treacă și de Camera Deputaților. Promulgată de către regele Carol al II-lea pe 19 martie 1937, legea a intrat în vigoare după publicarea în „Monitorul Oficial” nr. 67 din 22 martie 1937³².

Episcopii Armatei

Protoiereu dr. Vasile Saftu

Primul ales de Ministerul de Război pentru ocuparea scaunului episcopal a fost preotul dr. Vasile Saftu. Alegerea sa nu a fost întâmplătoare. Personalitatea sa marcantă, meritele sale obținute pe plan universitar, zelul manifestat în lupta pentru realizarea Marii Uniri realizată în anul 1918, președinția deținută în Consiliul Național din Țara Bârsei, dar și nefericitul eveniment al decesului soției sale, au făcut ca atenția să fie îndreptată pentru prima dată către Preacucernicia Sa.

Vasile Saftu s-a născut în Brașov, în anul 1863. A absolvit Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov și a frecventat cursurile

Protoiereu dr. Vasile Saftu

Institutului Teologic-Pedagogic din Sibiu³³. Merge la studii în Germania, la Leipzig, și obține doctoratul în filosofie în anul 1888. Întors în țară, activează ca profesor în învățământul mediu, iar din 1892 până în 1895, în învățământul superior, la Institutul Teologic din Sibiu. În 1896 este numit preot paroh la Biserica „Sfântul Nicolae” din Șcheii Brașovului, iar în anul 1911, este ales protoiereu al Brașovului³⁴.

În Primul Război Mondial protoiereu Vasile Saftu a luptat pentru Marea Unire cu prețul unor mari suferințe. A fost arestat la 15 august 1916 împreună cu cei doi copii ai săi, imediat după intrarea României în război. A fost deportat în comuna Nagymarton și încarcerat în închisoarea de la Sopron. Chinul a durat până pe 7 iunie 1918, când a fost eliberat.

Revenit în Șchei, a devenit principalul organizator al evenimentelor dedicate Marii Uniri. Protoiereu a fost apreciat pentru pregătirea sa intelectuală, caracterul hotărât și patriotismul dovedit. Gazeta Transilvaniei din 12/25 ianuarie 1919, relatează despre părintele Saftu că, rămânând văduv de tânăr, și-a dăruit toate energiile bisericii și nației sale, fiind întotdeauna între frunzașii tuturor mișcărilor din Brașov. Spirit plin de inițiativă și dotat cu un rar talent organizatoric, a administrat fondurile Bisericii Sf. Nicolae din care trăiesc școlile brașovene cu o cinste și corectitudine exemplară³⁵.

Pe 21 decembrie 1921, în urma propunerii de Sfântul Sinod, protoiereu Vasile Saftu este ales de Ministerul de Război în funcția inspector al Clerului Militar³⁶. La scurt timp după alegerea sa, noul ales a trecut la cele veșnice, tocmai când era chemat de M.S. regele să organizeze pe baze moderne și trainice clerul oștirii noastre³⁷. Astfel, Vasile Saftu a fost primul episcop ales al Armatei Române, însă, neîmplinindu-se toate etapele legale, nu a avut în mod deplin această demnitate³⁸.

Episcop Iustinian Teculescu

Din cauza decesului protoiereului Vasile Saftu, etapele legale în vederea ocupării scaunului chiriarhal al Episcopiei Armatei Române s-a reluat integral și a fost propus și ales protoiereu de Alba Iulia, Ioan Teculescu.

Acest dârz luptător naționalist³⁹ s-a născut în Covasna, pe 1 noiembrie 1865. A absolvit Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov și a continuat studiile la Institutul Teologic din Sibiu. Obține o bursă din partea Consistoriului sibian pentru a pleca la studii în străinătate, însă, abandonează această oportunitate din motive familiale. Predă în calitate de învățător la Râșnov începând cu anul 1888⁴⁰.

În 1894 este hirotonit preot în Râșnov, unde păstorește cu multă râvnă ca paroh până în anul 1901, când este ales, pe 23 octombrie 1901, protoiereu al Alba Iuliei de către Consistoriul Mitropoliei Sibiului⁴¹. În anul 1910, Ioan Teculescu suferă o mare pierdere pe plan familial prin decesul soției sale, Eliza, și rămâne singurul sprijin al celor șapte copii ai săi. Până la 1918, avea să piardă pe rând patru din cei șapte copii, devastându-i sufletul⁴². Ceilalți copii, primind o educație aleasă, au reușit să urce pe scara socială, în poziții înalte⁴³. Ioan Teculescu a rezistat punându-și încrederea în Dumnezeu.

Odată cu izbucnirea Primului Război Mondial, casa proto-popului Teculescu a devenit locul de întâlnire al preoților și

învățătorilor din ținutul Alba Iulia atrăgându-și ostilitatea maghiarilor. După intrarea României în război, ungurii stabiliseră până și felinarul de care avea să fie spânzurat popa Teculescu, dacă românii ardeleni ar fi cutezat să se ridice împotriva stăpânirii ungurești⁴⁴. Protoiereu Ioan Teculescu se remarcă prin activitatea sa rodnică în varii domenii precum cel bisericesc, școlar, național și administrativ-gospodăresc⁴⁵.

Evoluția sa social-administrativă nu se oprește la protoieria Alba Iuliei. S-a implicat în viața politică⁴⁶, a organizat Gărzile Naționale din Alba Iulia cu sprijinul câtorva ofițeri români și a susținut desfășurarea Marii Adunări Naționale de la 1 Decembrie 1918⁴⁷. Ca urmare a acestor evenimente, este ales președinte al Consiliului Național Român din Alba Iulia și devine senator în Parlamentul României întregite⁴⁸.

Datorită personalității, tactului pastoral, hărniciei, activității cultural-teologice, activității național-patriotice, activității ecumenice întreprinse și strădaniilor sale administrative materializate prin restaurarea sau zidirea a 18 școli și 28 de biserici⁴⁹, în toamna anului 1922 este propus și ales episcop al Armatei Române.

Ioan Teculescu este călugărit la mănăstirea Hodoș-Bodrog sub numele de Iustinian și hirotesit arhimandrit. Pe 5/18 martie 1923, urmează hirotonirea întru arhiereu, iar apoi este numit în funcție prin Decretul Regal nr. 1286⁵⁰. Pe data de 31 martie va fi investit de către regele Ferdinand I, iar pe 10 aprilie 1923, instalat episcop la Alba Iulia. Astfel, Iustinian Teculescu devenea primul episcop activ al Armatei Române, deținător pe deplin al demnității ecleziastico-militare.

Cu ocazia ceremoniei de investitură, Iustinian Teculescu avea să-i adreseze regelui Ferdinand: *Primesc în acest mare și sublim moment cărja pe care Majestatea Voastră mi-o predă, ca simbol a puterii și datoriei de păstorire sufletească, mie, celui dintâi episcop al scumpei și vitezei noastre armate*⁵¹. Acestor cuvinte memorabile, regele Ferdinand răspunde subliniind misiunea preoților militari activi: *Dacă comandanților militari le este încredințată misiunea să învețe pe fiii Țării cum să lupte și prin ce mijloace să biruiască Vouă, vă revine datoria să-i pregătiți și să le înarmați sufletele ca să poată îndura toate greutățile și rezista la toate ispitele întărindu-i în credința și în frica de Dumnezeu*⁵².

În 18 luni de păstorire, episcopul Iustinian Teculescu a reușit să elaboreze *Regulamentul pentru punerea în aplicare a Legii privitoare la organizarea clerului militar* din 1924. De asemenea, organizează primele trei concursuri de recrutare a preoților militari în cadrele active ale Armatei Române pe 1 noiembrie 1924, la 1 ianuarie 1925 și 1 aprilie 1925. Datorită acestor concursuri de admitere, numărul preoților militari activi a ajuns la 26.

Pe 17 decembrie 1924, este ales episcop al reînființatei episcopii basarabene a Cetății Albe-Ismail și a fost instalat în eparhie la 21 decembrie, o mutare interesantă dacă ținem cont de importanța geopolitică scăzută a noii sale eparhii în raport cu Episcopia Armatei.

Pe 16 iulie 1932, episcopul Iustinian Teculescu se stinge din viață (la 63 de ani) într-un spital din *bătrâna cetate a Brașovului*⁵³.

De-a lungul întregii sale activități, s-a distins ca bun orator, muncitor asiduu și român înfocat⁵⁴. S-a mutat la cele veșnice lăsând Episcopiei Armatei Române, o adevărată moștenire în ciuda scurtei sale păstoriri.

Episcop dr. Ioan Stroia

Al doilea episcop al Armatei Române s-a născut în anul 1865, în satul Cacova – Fântânele, din județul Sibiu. A urmat cursurile Liceului „Andrei Șaguna” din Brașov și ale Institutului Teologic din Sibiu. După ce a obținut licența în teologie, efectuează studii la Budapesta⁵⁵, Lipsca (Leipzig) și Jena, pe care le încununează cu un doctorat în filozofie⁵⁶, dobândit în anul 1893⁵⁷.

Episcop dr. Ioan Stroia

În 1894 se întoarce în Sibiu, este numit profesor la Seminarul „Andreian” unde profesează timp de 7 ani⁵⁸ și se căsătorește cu fiica asesorului consistorial Nicolae Ivan⁵⁹.

În anul 1901 este ales protoiereu al Săliștii, unde se remarcă prin slujire și neîntrecut spirit gospodăresc. Susține cultura și determină construirea de biserici și școli. La alți 7 ani după numirea în funcția de la Săliște, în 1908, este chemat la Sibiu pentru a prelua aceeași funcție administrativă.

Redacția Revistei „Renașterea” afirma în anul 1937 că *meritele energicului protopop sunt cu atât mai mari, cu cât el a activat în faza de cruntă aplicare a legii Apponyi, salvând toate școlile de sub controlul lui de primejdia închiderii. Dar nu numai atât. Spre a împiedica pătrunderea spiritului maghiarizant al legii apponyiene în școlile noastre, el întocmește, cu ajutorul altor 2 învățători eminenți din Săliște, toate cărțile de citire, cuprinzând materia limbii române, religiei, istoriei și științelor naturale*⁶⁰. Un aport deosebit căci *aceste cărți au paralizat cu efect sigur asalturile perfide ale Budapestei pentru pervertirea sufletului copiilor noștri*⁶¹.

În 1919, soția sa încetează din viață, provocându-i o mare suferință. Este promovât în funcția de asesor consistorial și este ales ca senator în Adunarea Națională Constituantă.

Intră în monahism și este hirotesit întru arhimandrit. În baza propunerilor Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, din data de 20 mai 1925, este ales episcop al armatei de către Ministerul de Război. Ioan Stroia a fost hirotonit întru arhieru la 15 iunie 1925 în Catedrala Mitropolitană din București, iar investitura regală a avut loc în data de 20 iunie 1925, la Castelul Peleş din Sinaia⁶².

Episcopul Ioan Stroia și-a stabilit reședința în Alba Iulia și a organizat temeinic Inspectoratul Clerului Militar și a luptat pentru recunoașterea utilității acestei instituții⁶³.

Cele mai importante realizări ale episcopului au fost elaborarea, în anul 1931, a *Instrucțiunilor provizorii asupra serviciului religios în timp de pace și în timp de campanie*⁶⁴ și promovarea *Legii pentru organizarea clerului militar*, intrată în vigoare prin publicarea în „Monitorul Oficial” nr. 67 din data de 22 martie 1937⁶⁵. Totuși, din documentele vremii luăm la cunoștință faptul că episcopul Ioan Stroia nu s-a ridicat la înălțimea așteptărilor contemporanilor săi. Însuși publicația oficială „Arma Cuvântului” a Episcopiei Armatei relatează în 1940 că episcopul Ioan că deși a fost *un ierarh sensibil și foarte cumsecade*⁶⁶ a păstorit *fără avânt și fără directive bine gândite, [...] absent din angrenajul problemelor ce frământau sufletul oștirii*⁶⁷.

După o păstorire de circa 12 ani, episcopul dr. Ioan Stroia se stinge în reședința sa din Alba Iulia, în dimineața zilei de 18 aprilie 1937, la vârsta de 72 de ani⁶⁸. Al doilea episcop al Armatei a fost înmormântat la Mănăstirea Sfântul Ioan Bote-

zătorul al cărei ctitor era (actualmente Schitul Sfântul Lazăr), situată în apropierea Alba Iuliei⁶⁹, lăsând în urmă o Episcopie a Armatei aflată în pragul desființării⁷⁰.

Episcop dr. Partenie Ciopron

Ștefan Petre Ciopron, cel care avea să devină mai târziu al treilea episcop al Armatei Române, s-a născut la 30 septembrie 1896, în satul Păltiniș, din județul Dorohoi⁷¹. Urmează clasele primare în satul natal, iar apoi se înscrie la Școala de Cântăreți Bisericești din Iași⁷². Vocația monahală s-a manifestat încă din tinerețe, atunci când, la vârsta de 17 ani, s-a alăturat mănăstirii Slatina în calitate de frate.

Episcop dr. Partenie Ciopron

Mobilizat în Primul Război Mondial, este rănit grav la brațul drept pe frontul de la Cașin – Oituz⁷³. Pentru aportul adus pe câmpul de bătălie este ridicat la gradul de sergent.

Pe 1 aprilie 1921, se întoarce la mănăstirea Slatina și este călugărit sub numele de Partenie. Se bucură de atenția mitropolitului Moldovei Pimen Georgescu și este chemat la Iași pentru a sluji la Catedrală. Intră la Seminarul „Veniamin Costachi” pe care îl absolvă în anul 1929⁷⁴, la 33 de ani. Se înscrie în același an la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cernăuți și obține licența în 1933, cu teza *Despre castitate*. În 1934, este hirotonit preot. Partenie Ciopron își împărtășește cunoștințele, întreprinzând o intensă activitate didactică în Iași⁷⁵. Pentru perseverența, dorința de studiu și dragostea de Hristos arătate, mitropolitul Pimen îl hirotesește arhimandrit și îi numește în funcția de exarh al mănăstirilor din Arhiepiscopia Iașilor. În 1937, îi este conferit gradul universitar de doctor, după susținerea tezei *Arhieria Mântuitorului Iisus Hristos după rânduiala lui Melchisedec*⁷⁶.

După trecerea la Domnul a episcopului Ioan Stroia, Sfântul Sinod îl propune alături de alți candidați pe arhimandritul Partenie Ciopron. Susținerea din partea Ministerului Apărării Naționale datorită participării sale active în Primul Război Mondial este crucială și îl recomandă pentru ocuparea scaunului episcopal⁷⁷. A fost ales episcop al armatei la 17 iunie 1937, hirotonit arhieru la 25 septembrie în Paraclisul Palatului Patriarhal și a fost investit episcop de către regele Carol al II-lea, la Castelul Peleş din Sinaia, pe 8 octombrie. Episcopul Partenie Ciopron a fost instalat la Catedrala Încoronării din Alba Iulia la 10 octombrie 1937.

La preluarea înaltei demnități, episcopul Partenie Ciopron a întâmpinat numeroase probleme de maximă urgență. Se afla în situația delicată a unei posibile desființări a Episcopiei din cauza punerii în umbra semnului întrebării a utilității instituției. Condiția materială a catedralei și reședinței episcopale, lipsa celor de trebuință misiunii pastorale – cărți religioase, calendare, ornate, antimise, obiecte de cult și problema mijloacelor de transport necesare pentru deplasarea în interes de serviciu completau lista încercărilor sale.

Episcopul Partenie își duce crucea cu devotament și eficiență, chivernisind cu multă înțelepciune și tact resursele episcopiei. Organizează concursuri de admitere a preoților militari în rândurile Armatei Române, înființează publicația „Arma Credinței”, dotează catedrala episcopală cu cele necesare, rezolvă problema mijloacelor de transport⁷⁸, perfecționează asistența confesională în sistemul militar și restabilește relațiile dintre preoții militari și corpul ofițeresc⁷⁹. A încurajat

preoții și i-a îndemnat la perseverență. Într-o *Pastorală* din anul 1937, sfătuia preoții militari să ridice paraclise și capele în garnizoanele încredințate și să cunoască fiecare soldat în parte⁸⁰. Preotul trebuia să devină un adevărat duhovnic.

Din cauza evenimentelor generate de izbucnirea celui de-Al Doilea Război Mondial (în special a pierderilor teritoriale ale României), episcopul Partenie dispune încadrarea preoților militari într-o unitate operativă⁸¹. Pe durata conflagrației mondiale peste 300 de preoți au fost mobilizați pentru a asigura necesitățile suportul soldaților români⁸². Aceștia săvârșeau Sfânta Liturghie, oficiau slujbe de înmormântare, înregistrau detaliile privind decedații, înălțau și sfințeau troițe, refăceau biserici și mănăstiri, administrau Sfintele Taine, organizau acțiuni culturale, sfințeau case și îngrijau răniții⁸³.

Pe toată durata păstoririi sale, episcopul Partenie a fost alături de ostașii români, înțelegându-le pe deplin greutățile și sprijinindu-i⁸⁴. Era alături de ei nu doar prin cuvintele sale ziditoare, ci și prin însăși prezența sa pe front în mijlocul soldaților și ofițerilor, săvârșind numeroase slujbe religioase în aer liber, adesea în condiții vitrege⁸⁵.

Preotul dr. Petru Pinca, un remarcabil specialist în studierea Episcopiei Armatei Române, îl prezenta pe episcopul Partenie Ciopron ca fiind *o fire extrem de tenace, nedispusă la compromisuri, adânc pătrunsă de sentimentul național*⁸⁶ și socotea că patriotismul este trăsătura definitorie a marelui ierarh. Făcând un sumar al activităților întreprinse de clericii militari părintele Petru Pinca afirma că, *pentru seriozitatea de care a dat dovadă în îndeplinirea misiunii și pentru devotamentul slujirii în mijlocul soldaților, preoțimea militară în frunte cu Episcopul ei, a fost apreciată atât de către soldați și ofițeri, cât de către credincioșii localităților prin care trecea frontul*⁸⁷. Și pe bună dreptate. Profunda pregătire teologică, sentimentul iubirii de Patrie, firea dinamică, spiritul revoluționar, capacitatea organizatorică, severitatea izvorâtă din perseverență și moralitatea ireproșabilă ale episcopului Partenie Ciopron aveau să-l facă printr-o ascensiune spectaculoasă, omul potrivit la locul potrivit care a ridicat cu sine întreaga preoțime militară.

Sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial aduce după sine și instaurarea comunismului în România. Din motive politice, noua conducere desființează Episcopia Armatei Române pe 22 august 1948. Episcopul Partenie Ciopron pare că este uitat și trecut într-un con de umbră. Abia în 1962, ilustrul arhiepiscop este ales episcop titular al Episcopiei Romanului și Hușilor⁸⁸, pe care o păstorește până în anul 1978. În același an, episcopul Partenie Ciopron se retrage la mănăstirea Văratec, unde pe 28 iulie 1980 trece la cele veșnice⁸⁹.

Desființarea Episcopiei Armatei Române

După întoarcerea armelor Armatei Române împotriva Axei din 23 august 1944, activitatea preoților militari a scăzut drastic. Lipsa de interes față de Episcopia Armatei s-a constatat mai ales după instalarea regimului comunist. Toate instituțiile statului au fost treptat acaparate de noua conducere în timp ce intelectualii interbelici au fost închiși. Partidul Comunist deținea întregul control și cenzura tot ceea ce ar putea atinge politica sa⁹⁰. A desființat eparhiile, a pensionat episcopi și personalități bisericești și a trecut în rezervă numeroși preoți militari⁹¹. Nici Episcopia Armatei nu este trecută cu vederea, exercitându-se presiuni vizibile

asupra ei în mod constant.

Lovitura de grație vine după patru ani de la întoarcerea armelor, când, prin *Ordinul nr. 946426 din 22 august 1948 al Regiunii III Militare, Clerul Militar a fost desființat*⁹², întrerupându-se astfel, fireasca și fructuoasă colaborare dintre Biserica și Armata Română⁹³. După aproape 27 de ani, Episcopia Armatei a încetat să mai existe.

Cât timp va rămâne desființată episcopia care a slujit cu râvnă sufletul și trupul patriei nu se poate ști, însă mecanismul care leagă această episcopie de ostașul român nu poate fi tăgăduit. Omul este trup și suflet iar un ostaș fără sprijin sufletească și moral, pe câmpul de luptă este pierdut. Preoții militari au fost în tranșee și au luptat alături de eroii neamului românesc, apărând independența, integritatea și valorile fundamentale ale patriei. Ei au dat dovezi *de o abnegație, de un curaj, de un spirit de jertfă și de o activitate așa de înțeleaptă, spornică și folositoare, că și-au atras admirația și respectul tuturor militarilor, asigurându-și locul de cinste în rândurile lor și devenind element absolut indispensabil, cum și este*⁹⁴.

Bibliografie

Izvoare

- Arhivele Naționale Alba, *Protocolul de Eshibite al Protopopiatului de Alba Iulia din anul 1901*;
 Arhiva Sfântului Sinod, Fond *Arhieriei*, dosar nr. crt. 2/1925;
 Decretul Regal nr. 2804 din 14 iulie 1906;
 Legea pentru organizarea clerului militar, în „Telegraful Român”, nr. 62, 6/19 august 1921;
 „Monitorul Oficial”, nr. 154, 14 martie 1922;
 „Monitorul Oficial”, nr. 67, 22 martie 1937;
 „B.O.R.”, An IV, 1877-1878;
 „B.O.R.”, An XXXI, nr. 7, iulie 1923;
 Episcopul *Iustinian Teculescu*, în „Renașterea – Organul oficial al Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului, Geoagiului și Clujului”, An X, nr. 30-31, 24 iulie 1932, Cluj;
 Episcopul *Justinian Teculescu*, în „Foaia Diecezană – Organul eparhiei ortodoxe române a Caransebeșului”, An XLVII, nr. 31, 31 iulie 1932;
 Episcopul dr. *Ioan Stroia*, în „Renașterea”, An XV, nr. 17, 25 aprilie 1937;
 Dintr-o *pastorală către Clerul Armatei*, în „Telegraful Român” nr. 50, 12 decembrie 1937;
 „Arma Cuvântului. Organul Episcopiei Armatei”, An I, nr. 6-7, 1940.

Cursuri, Tratate, Monografii

- Ilie Manole, *Asistența religioasă în structurile Armatei Române Moderne (1875-1948)*, rezumatul tezei de doctorat, Iași, 1997;
 Alexandru Moraru, *Biserica Ortodoxă Română între anii 1885-2000. Biserică. Națiune. Cultură*, vol. III, Tom. I, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2006;
 Constantin Nazarie, *Referat asupra activității preoților de armată, în campania 1916-1918*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1921;
 Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată în*

campania din anii 1916-1919, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1921;

Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *Preoți în tranșee – 1941-1944*, București, Editura Europa Nova, 1998;

Aurel Pentelescu, Gavriil Preda, *Jertfa preoților mobilizați în războiul pentru întregirea neamului (1916-1919)*, (http://www.once.ro/sesiuni/sesiune_2007/8%20Preoti.pdf);

Petru Pinca, *Istoricul Episcopiei Armatei (cu sediul la Alba-Iulia) între anii 1921-1948*, rezumatul tezei de doctorat, Cluj, 2010;

Adela Vilcu, *Locul și rolul preoților militari în Armata României*, (<http://www.arduph.ro/domenii/combatanti-prozonieri-de-razboi/locul-si-rolul-preotilor-militari-in-armata-romaniei/>);

Ioan Vlad, *Cărturari brașoveni pentru România Mare*, Brașov, Editura Academiei Aviației și Apărării Antiaeriene Henri Coandă, 1999.

Articole

Episcop Partenie Ciopron, *Pastorală de Învierea Domnului*, în „Arma Cuvântului”, An IV, nr. 1-4, Editura Episcopiei Mili-

tare Alba Iulia, 1943, Alba Iulia;

Alexandru Ioniță, *Episcopul Dr. Partenie Ciopron*, în „B.O.R.”, An XCVIII (1980), nr. 9-10;

George Jurebiță, *Buletinul Episcopiei Cetății Albe – Ismail*, An IX, nr. 8, august 1932;

Aurel Pentelescu, *Înființarea Episcopiei Armatei. Episcopii militari*, în Colecția „Revista de Istorie Militară”, nr. 4, *Armata și Biserica*, coord. Ilie Manole, București, 1996;

Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu, *90 ani de la înființare (1921-2011) – Episcopia Armatei Române*, în „Istorie și Civilizație”, Anul III, nr. 25, octombrie 2011;

Petru Pinca, *Episcopul Justinian Teculescu (1865-1932)*, în „Altarul Reîntregirii”, nr. 2/2006;

Petru Pinca, *Partenie Ciopron (1896-1980), Episcop al armatei române (1937-1980)*, în „Altarul Reîntregirii”, An XII, nr. 2, mai-august 2007.

Itemi web

Vasile Oltean, *Istoricul Protopopiatului Brașov*, (<http://www.protopopiatul-brasov.ro/index.php?p=cat&cat=CAT0000412>).

NOTE

- Student, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul”, specializarea Teologie Pastorală, Universitatea din București; (e-mail: mcmitrea@yahoo.co.uk).
- Adela Vilcu, *Locul și rolul preoților militari în Armata României*, www.arduph.ro, accesat ultima dată pe 21.02.2014, la URL: <http://www.arduph.ro/domenii/combatanti-prizonieri-de-razboi/locul-si-rolul-preotilor-militari-in-armata-romaniei/>.
- „B.O.R.”, An IV, 1877-1878, pp. 173-180.
- Adela Vilcu, *Op. cit.*
- Ibidem*.
- Decretul Regal nr. 2804 din 14 iulie 1906, art. 1.
- Ibidem*, art. 2.
- Petru Pinca, *Istoricul Episcopiei Armatei (cu sediul la Alba-Iulia) între anii 1921-1948*, rezumatul tezei de doctorat, Cluj, 2010, p. 7.
- Ibidem*.
- Vezi Aurel Pentelescu, Gavriil Preda, *Jertfa preoților mobilizați în războiul pentru întregirea neamului (1916-1919)*, www.once.ro (Oficiul Național pentru Cultul Eroilor), accesat la 20.02.2014 la URL: http://www.once.ro/sesiuni/sesiune_2007/8%20Preoti.pdf.
- Constantin Nazarie, *Referat asupra activității preoților de armată, în campania 1916-1918*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1921, p. 8.
- Constantin Nazarie. *Op. cit.*, p. 93.
- Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu, *90 ani de la înființare (1921-2011) – Episcopia Armatei Române*, în „Istorie și Civilizație”, Anul III, nr. 25, octombrie 2011, p. 27.
- „Monitorul Oficial”, nr. 154, 14 martie 1922, p. 4359.
- Ibidem*.
- Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu, *Op. cit.*, p. 27.
- Petru Pinca, *Istoricul Episcopiei Armatei (cu sediul la Alba-Iulia) între anii 1921-1948*, rezumatul tezei de doctorat, p. 7.
- Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu, *Op. cit.*, p. 27.
- Legea pentru organizarea clerului militar, art. 2 în „Telegraful Român”, nr. 62, 6/19 august 1921.
- Ibidem*.
- Ibidem*, art. 4.
- Ibidem*.
- Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu, *Op. cit.*, p. 27.
- Legea pentru organizarea clerului militar, art. 9.
- Ibidem*, art. 11.
- Ibidem*, p. 28.
- Legea pentru organizarea clerului militar, art. 5.
- Petru Pinca, *Istoricul Episcopiei Armatei (cu sediul la Alba-Iulia) între anii 1921-1948*, rezumatul tezei de doctorat, p. 7.
- Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu, *Op. cit.*, p. 28.
- Ibidem*.
- Ibidem*.
- „Monitorul Oficial”, nr. 67, 22 martie 1937, pp. 2794-2795.
- Petru Pinca, *Istoricul Episcopiei Armatei (cu sediul la Alba-Iulia) între anii 1921-1948*, rezumatul tezei de doctorat, p. 8.
- Vasile Oltean, *Istoricul Protopopiatului Brașov*, <http://www.protopopiatul-brasov.ro>, accesat ultima dată pe 22.02.2014, la URL: <http://www.protopopiatul-brasov.ro/index.php?p=cat&cat=CAT0000412>.
- Ioan Vlad, *Cărturari brașoveni pentru România Mare*, Brașov, Editura Academiei Aviației și Apărării Antiaeriene Henri Coandă, 1999, p. 115.
- Petru Pinca, *Episcopul Justinian Teculescu (1865-1932)* în „Altarul Reîntregirii”, nr. 2/2006, p. 145.
- Cf. „Gazeta Transilvaniei” din 7 aprilie 1922.
- Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu, *Op. cit.*, p. 28.
- Arhiva Sfântului Sinod, Fond Arhieriei, dosar nr. crt. 2/1925, f. 17.
- Petru Pinca, *Episcopul Justinian Teculescu (1865-1932)*, în „Altarul Reîntregirii”, nr. 2/2006, p. 155.
- Arhivele Naționale Alba, *Protocolul de Eshibite al Protopopiatului de Alba Iulia din anul 1901*.
- Petru Pinca, *Episcopul Justinian Teculescu (1865-1932)* în „Altarul Reîntregirii”, nr. 2/2006, p. 149.
- George Jurebiță, *Buletinul Episcopiei Cetății Albe – Ismail*, An IX, nr. 8, august 1932, pp. 9-10.
- Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu, *Op. cit.*, p. 28.
- Petru Pinca, *Episcopul Justinian Teculescu (1865-1932)* în „Altarul Reîntregirii”, Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia, Facultatea de Teologie Ortodoxă, An XI, nr. 2, mai-august 2006, p. 151.
- Episcopul Justinian Teculescu*, în „Renașterea – Organul oficial al Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului, Geoagiului și Clujului”, An X, nr. 30-31, 24 iulie 1932, Cluj, p. 2.
- Petru Pinca, *Episcopul Justinian Teculescu (1865-1932)*, p. 178.
- George Jurebiță, *Op.cit.*, pp.6-7.
- George Jurebiță, *Op.cit.*, p. 5.
- Petru Pinca, *Episcopul Justinian Teculescu (1865-1932)*, p. 151.
- „B.O.R.”, An XXXI, nr. 7, iulie 1923, p. 321.
- Aurel Pentelescu, *Înființarea Episcopiei Armatei. Episcopii militari*, în Colecția „Revista de Istorie Militară”, nr. 4, *Armata și Biserica*, coord. Ilie Manole, București, 1996, p. 178.
- Episcopul Justinian Teculescu* în „Foaia Diecezană – Organul eparhiei

- ortodoxe române a Caransebeșului”, An XLVII, nr. 31, 31 iulie 1932, p. 1.
- 54 *Ibidem*.
- 55 Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu, *Op. cit.*, p. 28.
- 56 Episcopul dr. Ioan Stroia în „Renașterea”, An XV, nr. 17, 25 aprilie 1937, p. 1.
- 57 Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu, *Op. cit.*, p. 28.
- 58 Episcopul dr. Ioan Stroia în „Renașterea”, An XV, nr. 17, 25 aprilie 1937, p. 1.
- 59 *Ibidem*.
- 60 *Ibidem*.
- 61 *Ibidem*.
- 62 Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu, *Op. cit.*, p. 28.
- 63 Episcopul dr. Ioan Stroia în „Renașterea”, p. 1.
- 64 Petru Pinca, *Istoricul Episcopiei Armatei (cu sediul la Alba-Iulia) între anii 1921-1948*, rezumatul tezei de doctorat, p. 10.
- 65 „Monitorul Oficial”, nr. 67, 22 martie 1937, pp. 2794-2795.
- 66 „Arma Cuvântului. Organul Episcopiei Armatei”, An I, nr. 6-7, 1940, p. 6.
- 67 *Ibidem*.
- 68 Episcopul dr. Ioan Stroia, în „Renașterea”, p. 1.
- 69 *Ibidem*, p. 2.
- 70 Petru Pinca, *Partenie Ciopron (1896 – 1980), Episcop al armatei române (1937-1980)*, în „Altarul Reîntregirii”, An XII, nr. 2, mai-august 2007, p. 185.
- 71 *Ibidem*, p. 188.
- 72 Alexandru Ioniță, Episcopul Dr. Partenie Ciopron, în „B.O.R.”, An XCVIII, nr. 9-10, 1980, p. 939.
- 73 Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu, *Op. cit.*, p. 29.
- 74 Petru Pinca, *Partenie Ciopron (1896 – 1980), Episcop al armatei române (1937-1980)* în „Altarul Reîntregirii”, p. 188.
- 75 *Ibidem*, pp. 188-189.
- 76 Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu, *Op. cit.*, p. 29.
- 77 *Ibidem*.
- 78 Petru Pinca, *Partenie Ciopron (1896-1980), Episcop al armatei române (1937-1980)*, p. 194.
- 79 *Ibidem*, p. 195.
- 80 *Dintr-o pastorală către Clerul Armatei*, în „Telegraful Român”, nr. 50, 12 decembrie 1937, p. 4.
- 81 Petru Pinca, *Partenie Ciopron (1896 – 1980), Episcop al armatei române (1937-1980)*, p. 201.
- 82 Ilie Manole, *Asistența religioasă în structurile Armatei Române Moderne (1875-1948)*, rezumatul tezei de doctorat, Iași, 1997, p. 33.
- 83 Cf. Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *Preoți în tranșee – 1941-1944*, București, Editura Europa Nova, 1998.
- 84 *Partenie, Episcopul Armatei, Pastorală de Învierea Domnului*, în „Arma Cuvântului”, An IV, nr. 1-4, 1943, p. 7.
- 85 Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu, *Op. cit.*, p. 29.
- 86 Petru Pinca, *Partenie Ciopron (1896 – 1980), Episcop al armatei române (1937-1980)*, p. 220.
- 87 *Ibidem*, p. 226.
- 88 Petru Pinca, *Partenie Ciopron (1896 – 1980), Episcop al armatei române (1937-1980)*, p. 196.
- 89 Petru Pinca, *Istoricul Episcopiei Armatei (cu sediul la Alba-Iulia) între anii 1921-1948*, rezumatul tezei de doctorat, p. 11.
- 90 *Ibidem*, p. 16.
- 91 *Ibidem*.
- 92 Alexandru Moraru, *Biserica Ortodoxă Română între anii 1885-2000. Biserică. Națiune. Cultură*, vol. III, Tom. I, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2006, p. 529.
- 93 Petru Pinca, *Istoricul Episcopiei Armatei (cu sediul la Alba-Iulia) între anii 1921-1948*, rezumatul tezei de doctorat, p. 11.
- 94 Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armata în campania din anii 1916-1919*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1921, p. 12.

Dr. Cristina CONSTANTIN¹

ASPECTE PRIVIND CADRUL LEGISLATIV AL ACTIVITĂȚII PREGĂTIRII PREOȚILOR MILITARI 1850-1924

Istoria a demonstrat de-a lungul timpului că armata și biserica au reprezentat două instituții fundamentale ale statului al căror destin s-a împletit mai ales în vremuri dramatice.

Modernizarea societății românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și-a pus amprenta și asupra cadrului

instituțional în care urmau să-și desfășoare activitatea preoții în rândul armatei. Astfel, la 2 mai 1850, marele spătar Nicolae Ghica, șeful oștirii din Țara Românească, solicita Mitropoliei București să rânduiască câte un preot pentru fiecare polc al oștirii în garnizoanele București, Craiova și Brăila². Aceștia urmau să fie remunerați cu 250 de lei pe lună și trebuiau să stea pe lângă ștaburile polcurilor, mergând cu trupele oriunde acestea urmau să fie dislocate. Prin urmare la 10 iulie 1850³, cu acordul mitropolitului Nifon, domnitorul Barbu Dimitrie Știrbei numea trei preoți de oștire, care urmau să-și aleagă

câte doi țarcovnici (cântăreți). Conform opisului domnesc, sumele necesare plății lefurilor celor trei preoți și înzestrării lor cu cele necesare serviciului divin erau asigurate de biserică din veniturile sale, se depuneau la o casierie centrală, sub controlul statului, pe lângă Departamentul Credinței. Intrarea acestora în slujbă trebuia să se facă de la 1 octombrie 1850, iar Mitropolia îi înzestra pe cei trei preoți (Radu de la biserica Sf. Nicolae Șelari; Ștefan de la Mănăstirea Hanul Grecilor și Gheorghe de la biserica Sf. Ștefan de pe Podul de pământ) cu câte un Sf. Antimis pentru Sf. Liturghie, șase rânduri de odăjdii, câte două pentru fiecare preot, unul bun și altul pentru toate zilele, trei rânduri de cărți și de sfinte vase

și alte obiecte pentru slujbă. De asemenea, prin grija Mitropoliei au fost confecționate la un argintar din București și trei cruci de argint. Totodată, biserica Sf. Ioan Zlătari a devenit primul locaș de cult unde se puteau oficia slujbe de garnizoană, ulterior fiind desemnată biserica Sf. Mihai Vodă, iar apoi biserica Sf. Gheorghe de la Malmaison. Tot în 1850 au

apărut *Îndatoririle preoților de oștire*, care făceau o prezentare a atribuțiilor reprezentanților clerului în rândul armatei, precum și a detaliilor legate uniformă: *culioane (pălării) de postav civil, închis la culoare și împrejur, pe margine, cu panglică neagră, de două degete lată, slobozi a le purta numai pe câtă vreme vor fi în slujba oștirii*⁴. Odată cu domnia lui Alexandru Ioan Cuza a crescut numărul polcurilor devenite regimente, prin urmare și numărul preoților.

Aceste regulamente au fost valabile până la 4 aprilie 1870⁵ când, prin Înaltul Decret nr. 603 era promulgat *Regulamentul pentru clerul din armata permanentă*.

Trusă preoțească folosită în Armata Română

Conform acestuia, fiecare regiment sau batalion, formând un corp în parte putea avea câte un preot. Acești preoți erau solicitați de corpuri, pe calea ierarhică, Ministerului de Război, care la rândul său, prin Ministerul Cultelor cerea mitropolitului sau episcopului eparhial unde se afla corpul. Cei din urmă recomandau preoți dintre cei de mir și mai cu instrucție. Tot la capitolul I, art. IV se arată că preotul înrolat în armată făcea parte din marele stat major al corpului unde se afla, iar la art. VII se preciza că preoții aveau dreptul la o ordonanță în marșuri și campanii.

Capitolul II al acestui regulament detalia atribuțiile preoților militari și descria obiectele religioase strict nece-

sare desfășurării serviciului divin. Între atribuțiile preoților se distingeau: efectuarea unor servicii religioase precum: mărturisirea, cuminicătura, jurământul, sfințirea apei, botezul, cununia și înmormântarea militarilor din corp; în ajunul sărbătorilor, seara, preoții trebuiau să facă un paracelis, iar dimineața să țină un serviciu divin, fie la biserica cea mai apropiată, fie la capela corpului. Pentru serviciul divin în cazarmă, preoții aveau drept ajutor un militar grad inferior, care știa să citească și să cânte. De asemenea, puteau fi întrebuințați și ca profesori în școlile corpului, mai cu seamă pentru învățământul catihetic⁶. Conform articolului XII, preoții militari aveau datoria de a însoți trupa oriunde, iar pe câmpul de bătaie stăteau lângă ambulanțe, îngrijind bolnavii. Preotul era, de asemenea, însărcinat cu păstrarea obiectelor sacre. El trebuia să aibă două rânduri de veșminte, *cu toate trebuincioasele*⁷: unul din damasc pentru serviciul zilnic, iar celălalt din stofă bună pentru serviciul divin la solemnități și Te Deum.

În privința argintăriei, erau enumerate următoarele: *1 icoană îmbrăcată și suflată, cu patronul corpului; 2 cruci pentru serviciu și una mai bună pentru paradă; 1 cruce mare de lemn zugrăvită, răsticnirea Domnului; 1 evanghelie îmbrăcată; 1 candelă; 1 cădelniță; 1 rând de Sfintele vase; 1 litier pentru anafură; 1 miruitor; 1 căldărușe; 2 păhăruțe pentru serviciu; 2 sfeșnice, dintre care 1 cu trei branșe; 1 cristelniță; 1 cutie și linguriță pentru cuminicătura preotului în marș*⁸.

Mai erau necesare un rând de cărți bisericești și un sipet bun de fer pentru păstrarea și transportul obiectelor sacre.

În 1876, printr-un decret se stipula că toate trupele și unitățile teritoriale puteau să aibă câte un preot, iar un an mai târziu, în 1877 preoții unităților erau înlocuiți cu preoți de garnizoană, astfel: Garnizoana București (arhimandriții Ignatie Sterian și Ghenadie Merișescu, protosinghelul Sava Dimitrescu și ieromonahul Veniamin Alexandrescu – înlocuit în 1878 cu preotul Nicolae Budișteanu); Garnizoana Craiova (protosinghelul Agatanghel Guțu); Garnizoana Galați (ieromonahii Ioachim Voluntas și Neofit Racoviță); Garnizoana Brăila (ieromonahul Irinarh Grădeanu); Garnizoana Iași (ieromonahul Narcis Crețulescu).

În timpul Războiului de Independență, mulți preoți au intrat în rândurile armatei la cerere, iar un număr mare de călugări și călugărițe au devenit voluntari activând ca infirmieri⁹.

În contextul izbucnirii Primul Război Mondial în 1914 era evident că România, mai devreme sau mai târziu, avea să fie angrenată în conflict. Pentru a nu fi luat prin surprindere de o eventuală implicare a țării în acest război, Sfântul Sinod al Bisericii Creștine Ortodoxe Autocefale Române, alegea în mai 1915, în unanimitate, ca Protopop sau Superior al preoților din armată pe Constantin Nazarie, profesor la Facultatea de Teologie din București.

În caz de mobilizare, conform Ordinului nr. 130 din 28 mai 1915, acesta era atașat la Marele Cartier General al armatei, ca șef al Serviciului Religios. Ajutor al său a fost numit preotul Vasile Pocitan, asimilat gradului de maior. În noua sa calitate, Constantin Nazarie a înaintat un referat către Marele Stat Major General al Armatei la 3 iunie 1915, în care propunea o serie de măsuri, între care: alcătuirea unor instrucțiuni după care vor trebui să se conducă preoții de armată, întocmirea unei liste cu numele și prenumele tuturor preoților mobilizabili, arătându-se locul unde urmează a servi fiecare pe

*timp de mobilizare și în vreme de război, asimilarea situației protoiereului de armată în ierarhia militară*¹⁰ etc. Deși numai o parte din propunerile sale au fost luate în considerație, în octombrie 1915 erau finalizate și publicate instrucțiunile pentru preoții de armată întocmite de profesorul Constantin Nazarie.

Mai mult decât atât, acesta a elaborat și o serie de zece cuvântări pentru a fi de ajutor preoților în diferite situații, în vreme de război. Aprobate de Sf. Sinod, temele avute în vedere în această broșură, erau: *Ce înseamnă a fi soldat; Drapelul; De ce trebuie să ascultăm de superiori; La ce folosește ajutorul lui Dumnezeu; Trezvia și militarul; Vorbire la declararea de război; Vorbire înainte de a începe lupta; Vorbire după câștigarea victoriei; Vorbire de încurajare în caz de neizbândă în luptă; Vorbire la înmormântarea unui ostaș căzut pe câmpul de luptă*¹¹. În ciuda unor disfuncționalități între reprezentanții bisericii și cei ai armatei referitoare la echipament (conform instrucțiunilor, preoții mobilizabili trebuiau să aibă pălărie, manta și geantă, dar nu se stabilise un model după care să se confecționeze și nici dimensiunile crucii purtată la piept de preoți, etc.), mobilizare și atribuții, lucrurile au evoluat într-o direcție bună, mai ales după întâlnirile protoiereului cu preoții mobilizabili la nivel de reședințe eparhiale, excepție făcând eparhia Dunării de Jos (programată la 16 august 1916, dar evoluția precipitată a evenimentelor nu a mai făcut posibilă această întrunire).

Un alt aspect care trebuie subliniat este acela că unele reglementări au fost adoptate din mers, pe măsură ce situația o impunea. De pildă, recompensarea faptelor de bravură ale unor preoți militari avea să fie reglementată abia la 9 martie 1917 prin Ordinul nr. 19001 al generalului Constantin Prezan, șeful de Stat Major General al armatei. Conform acestuia, preoții de la regimente erau asimilați gradului de locotenent, iar *cei cari în diferite ocazii se vor distinge prin acte vădite de curaj și bărbăție în exercitarea misiunii lor, vor fi propuși la înaintare spre a fi asimilați gradului de căpitan*. Propunerile cu părerile tuturor șefilor ierarhici se înaintau Marelui Cartier General (Secția a III-a Adjutantură), care decidea după consultarea șefului Serviciului Religios.

Același document stabilea că ajutorul șefului Serviciului Religios era asimilat cu gradul de maior, iar șeful Serviciului Religios cu gradul de colonel. În privința uniformei preoților militari se arăta: *Ținuta preoților rămâne cea actuală. Pentru a deosebi preoții din punct de vedere al asimilării, sub banda de la mâna stângă se vor prinde două steluțe argintate pentru cei asimilați gradului de locotenent, trei steluțe argintate pentru cei asimilați gradului de căpitan, una steluță aurită pentru protoiereul ajutor și trei steluțe aurite pentru protoiereul armatei*¹³. Costumul preoților militari a determinat o serie de probleme pentru că nu era potrivit pentru participarea la lupte, marșuri etc., îngreuna mersul și nu era durabil. Situația semnalată pe cale ierarhică a făcut ca în mai 1917, lipsind stofa neagră, să se permită preoților să-și confecționeze hainele din stofă militară de iarnă și de vară. Au fost probleme și în privința cantității, cei 2-3 m puși la dispoziție fiind insuficienți pentru un costum preoțesc, făcându-se intervenții pentru ca fiecare preot să primească cel puțin 8 m și 25 cm postav oliv. Conform unui ordin al Ministerului de Război, preoții se puteau prezenta în persoană sau prin delegați la Direcția Echipamentului pentru a primi ordine individuale de distribuire, pe baza unui tabel cu preoții mobilizați

deja trimis acolo.

În perioada 1916-1918 au activat în total 252 de preoți militari, 2 nu au funcționat efectiv, 6 au fost răniți, iar din cei 25 dintre ei dați ca dispăruți și prizonieri, cinci au murit (preotul N. Armășescu – Regimentul 2 Vânători; preotul D. Bârlogeanu – Regimentul 51/52 Infanterie, preotul I. Rătescu – Brigada 2 Roșiori; preotul I. Cerbulescu – Spital de Evacuare nr. 1 și preotul C. Gibescu – Ambulanța Diviziei 1).

Experiența din Primul Război Mondial în planul asistenței religioase a premers demersurilor pentru permanentizarea acesteia în rândul militarilor și înființarea unei Episcopii a Armatei. La 20 iulie 1921, prin Înalt Decret Regal nr. 3378 era promulgată *Legea privitoare la organizarea clerului militar*, care avea să fie completată și cu un *Regulament de punere în aplicare* apărut în 1924.

Noua lege aducea o serie de schimbări, pe mai multe planuri. În art. 1 se preciza că: *se admit în cadrele armatei, pentru necesitățile profesionale [...] preoți militari activi de orice rit. Ei vor fi numiți prin decret regal, în baza unui concurs*¹⁴. La fiecare regiment se numea câte un preot militar aparținând religiei majorității, iar pentru alte confesiuni, în fiecare garnizoană de cel puțin patru corpuri de trupă se numea un preot, pastor, rabin sau imam de garnizoană. În privința asimilării gradelor pentru preoții militari situația era următoarea: preotul de regiment era asimilat cu gradul de căpitan; preotul de divizie era asimilat cu gradul de maior sau locotenent-colonel; preotul de corp de armată și șefii religioși militari ai celorlalte rituri erau asimilați cu gradul de locotenent-colonel sau colonel; inspectorul Clerului Militar era asimilat cu gradul de general¹⁵.

Totodată, inspectorul clerului militar urma să fie un arhi-

ereu, membru al Sf. Sinod, ales de comun acord cu ministrul de Război, numit episcop militar prin decret regal, purtând titlul de *Episcop de Alba-Iulia* și având dublă jurisdicție, spirituală și administrativă (administrativă asupra întregului cler din armată, spirituală numai asupra preoților de rit greco-oriental). Preoții, pastorii și rabinii de garnizoană depindeau din punct de vedere spiritual de șefii religioși ai riturilor lor. În privința recrutării, preoții militari asimilați gradului de căpitan se recrutau dintre licențiații și doctorii în teologie, după o practică de păstorie de 3 ani, cu vârsta nu mai mare de 32 de ani, iar preoții de divizie și de corp de armată se recrutau dintre preoții de regimente, mai întâi din cei care participaseră la război.

În privința uniformei clerului militar se arăta la art. 39 din regulament: *Preoții militari activi vor purta în mod obligatoriu costumul preoțesc oficial, cu adăugirea următoarelor insigne: dragon ofițeresc la baston; cifra regală la pălărie; crucea militară la piept, precum și galoanele corespunzătoare gradului, atât la mânecile reverendei (în format mic, ca la uniforme marinei), cât și la pălărie. Episcopul militar poartă la pălărie soarele de metal, ca și generalii combatanți*¹⁶.

Preocupările legate de definitivarea unui cadru coerent de desfășurare a activității preoților militari au continuat în perioada interbelică, o serie de publicații apărute sub egida ambelor instituții, armata și biserica, detaliind diverse aspecte: *Instrucțiuni provizorii asupra serviciului religios în timp de pace și în timp de campanie* (1931), *Rolul preotului militar în timp de pace și în război* (1933), *Carte de rugăciuni pentru premilitari* (1939). Toate aceste eforturi nu au fost în zadar pentru că, în contextul izbucnirii celui de-Al Doilea Război Mondial și-au dovedit utilitatea.

NOTE

- 1 Muzeul Militar Național, „Regele Ferdinand I”.
- 2 Gheorghe Vasilescu, *Asistența religioasă în oastea Țării Românești în 1850-1870*, în „Armata și biserica” – Colecția „Revista de Istorie Militară” 4, ediție coordonată de comandor Ilie Manole, București, 1996, p. 129.
- 3 *Ibidem*, p. 130.
- 4 *Biserica și Armata – Slujire și Jertfă / The Church and the Armed Forces – Service and Sacrifice*, București, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2006, p. 16.
- 5 „Monitorul Oastei”, Partea Oficială, nr. 13/1870, p. 516.
- 6 *Ibidem*, p. 517.
- 7 *Ibidem*.
- 8 *Ibidem*.
- 9 Pentru mai multe detalii vezi Mircea Păcurariu, *Preoții militari în armata română până la 1918 (cu specială privire la Războiul de independență și la războiul pentru întregirea neamului)*, în „Armata și biserica” – Colecția „Revista de Istorie Militară” 4, ediția coordonată de comandor Ilie Manole, București, 1996, p. 150.
- 10 Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată în campania din 1916-1918*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1921, p. 7.
- 11 *Idem*, *Cuvântări pentru ostași și rugăciuni pentru rege, oaste și popor în vreme de război*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1915, pp. 5-38.
- 12 *Idem*, *Activitatea...*, p. 13.
- 13 *Ibidem*, p. 14.
- 14 Ministerul de Război – Serviciul Personalului, *Legea și Regulamentul privitoare la organizarea clerului militar*, București, Tipografia Marelui Stat Major, 1924, p. 3.
- 15 *Ibidem*, p. 4.
- 16 *Ibidem*, p. 14.

Preot militar Constantin NEAGU¹

GHERASIM (IORGU) COSMA – EROUL MONAH

Clerul monahal nu poate rămânea înapoia celorlalți!

Așa cum este binecunoscut, Războiul din 1877-1878 a pecetluit cu jertfe actul de la 9 mai 1877, prin care a fost proclamată Independența de stat a României. Teodor C. Văcărescu afirma într-o lucrare dedicată acestui subiect că de la o marginea la alta a țării *toate inimile sunt cuprinse de un nespus entuziasm, autoritățile și corpurile constituite, orașele, satele, cătunele, toți într-un singur cuvânt, de la mic la mare, se rostesc gata la orice jertfe pentru a susține cu toate bunurile națiunii, cu aurul și sângele ei libertatea și neatârarea României*².

În timp ce, pe front, ostașii noștri scriau cu sângele lor pagini de un remarcabil eroism, acasă, un număr însemnat de preoți, monahi și chiar monahii, au cerut să fie înrolați în armată, unii în calitate de confesori, iar alții în corpul sanitar pentru nevoile serviciilor de *Cruce Roșie*. Este vrednic de amintit faptul că, un număr de 10 preoți³ din Garnizoanele București, Craiova, Galați, Brăila și Iași au însoțit militarii români în teatrul de luptă din sudul Dunării ridicând moralul ostașilor și fortificându-i sufletește în momentele de suferință, iar peste 150 de monahi și monahii de la diferite mănăstiri au servit ca brancardieri sau infirmieri pe front, au îngrijit răniții în spitalele de campanie, consolidând încă o dată simbioza ancestrală dintre Biserică și Armată.

Pe toată durata stării de beligeranță, activitatea clericilor ortodocși români s-a manifestat și prin servicii divine și rugăciuni pentru biruință, prin pastoralele ierarhilor și cuvântările preoților, prin articole și apeluri, prin îndemnuri și strângere de ajutoare în folosul ostașilor de pe front și al familiilor acestora, prin ofrande și materiale sanitare pentru răniți.

În acea extraordinară atmosferă de efervescență, nici buzoienii nu au rămas indiferenți la chemarea țării ci au răspuns cu entuziasm, având o contribuție remarcabilă în epopeea neatârării. La 10 mai 1877, cetățenii orașului Râmnicu Sărat au expediat o telegram prințului Carol felicitându-l călduros: *ca demn urmaș al glorioșilor domni Mihai și Ștefan pe tronul României [...] v-ați pus în capul armatei ca să luptați cu vigoarea sufletului nostru românesc pentru consolidarea independenței României [...] Trăiască România liberă și independentă!*⁴.

Aflată în primele rânduri, Episcopia de la Curbura Carpaților a acordat un sprijin consistent armatei române⁵ și a sporit în sufletul ostașilor curajul și bărbăția, întărind încrederea în biruința deplină și în dreptatea cauzei pentru care luptau.

Prin adresa nr. 411 din 27 octombrie 1877, episcopul Buzăului, Inochentie Chițulescu⁶, informa pe starețul Mănăstirii Ciolanu că *ostașii români răniți sau bolnavi în războiul actual reclamă ajutorul și alinarea suferințelor lor*.

Din acest motiv, chiriarul locului sublinia mai

departe: *Clerul monahal nu poate rămânea înapoia celorlalți. De aceea scriem ca imediat să compui și să trimiți o listă de 20 de persoane dintre frați și monahi aceia din mănăstiri care se vor găsi mai îndemânateci în căutarea bolnavilor ostași din spitalele stabilite și ambulanțe, cărora le vei arăta a se pregăti și cu necesarele haine și primenele strigate au până la al doilea ordin. Le vei arăta că întrucât privește nutrimentul (hrana – n.n.), găzduirea și transportul lor de la Buzău înainte și pentru timpul cât vor fi în serviciu, acestea se vor procura de statu*⁷.

Monahul Gherasim (Iorgu) Cosma

La îndemnul preoților, călugărilor și călugărițelor, numeroși enoriași s-au străduit să ofere armatei țării, din puținul lor personal, alimente, bani, medicamente, îmbrăcăminte, lenjerie etc.

În ziua de 7 septembrie 1877, episcopul Inochentie Chițulescu a trimis o nouă adresă preoților, monahilor și monahiilor pe care îi păstora, arătând că în situația dificilă în care se află țara, nevoia de arme este foarte acută: *Cunoașteți strâmtoarea casei statului în acest timp de grele încercări pentru țară. Știți nevoia ce armata are de arme, precum și apelul ce în toată țara se face la generozitatea binevoitorilor cetățeni ca să contribuie fiecare cu cât poate în acest scop. În final, apelul îi*

îndemna pe toți slujitorii din biserici și mănăstiri, dar și pe enoriași, să contribuie cu orice fel de produse sau obiecte *ce s-ar putea îndată vinde și preface în bani, care se vor preda Episcopiei*⁸. Apelul Preasfinției Sale s-a bucurat de un real succes, numeroși preoți, călugări, măicuțe și mireni răspunzând cu o bucurie sinceră la chemarea ierarhului lor.

Este demn de amintit și faptul că, unii clerici buzoieni au cerut chiar să meargă pe front pentru a îmbărbăta militarii, dar și pentru a alina suferințele răniților. Dintre multele solicitări înaintate prefectului în acest scop de slujitori ai bisericii, cazul arhimandritului Calinic Popovici de la mănăstirea Nifon⁹ este, în opinia noastră, elocvent. El a expediat o adresă prefectului C. Borănescu, în care cerea să se înroleze în Armata Română subliniind: *În fața unor asemenea împrejurări, subscrisul se oferă cu toată bunăvoința a merge în mijlocul luptătorilor, unde voi pune toată activitatea pentru a încuraja și a face rugăciuni religioase în calitate de preot. Vă rog să aduceți la cunoștința guvernului, că simțind trebuință, să-mi indice corpul de armată unde să-mi îndeplinesc misiunea*¹⁰. În aceeași zi, prefectul a trimis o copie a cererii către Ministerul de Război, recomandând aprobarea ei, *crezând-o binevenită*¹¹.

Între tinerii teologi care au luptat cu arma în mână, ca voluntari, ne reține atenția și Ioan Niculescu, absolvent al Seminarului Teologic din Buzău¹².

Asemenea semenilor din celelalte zone ale țării și buzoiienii au cinstit cum se cuvine memoria celor care s-au jertfit pentru independența României. În semn de pioasă recunoștință și profund respect pentru cei căzuți pe câmpurile de bătălie din sudul Dunării¹³, la 8 septembrie 1877 în toate bisericile din Buzău s-a organizat un parastas și s-a oficiat o slujbă de pomenire. De asemenea, în onoarea strălucitei victorii de la Plevna, la 30 noiembrie 1877, orele 10, s-au desfășurat slujbe de pomenire în catedrala episcopală din Buzău și în toate bisericile din cuprinsul eparhiei¹⁴.

De la eroul de pe frontul războiului pentru independența României la monahul de pe frontul războiului nevăzut

Când în anul 1902 s-au aniversat 25 de ani de la proclamarea Independenței, la București a avut loc, în ziua de 10 mai, o impunătoare manifestație. La festivități a participat și sergentul veteran Iorgu Cosma¹⁵, fiu duhovnicesc al Episcopiei Buzăului, din păcate mai puțin cunoscut în zilele noastre, căruia îi închinăm în mod deosebit aceste rânduri.

A fost odată... un monah erou! S-a născut în comuna Viperești, satul Rușavățu, județul Buzău, în anul 1847, din părinți binecredincioși și cinstitori de Dumnezeu, Iorgu Dimitrie și Ioana Cosma, amândoi țărani plugari.

A fost încorporat în armată în anul 1870, efectuându-și stagiul militar la Batalionul 2 Vânători, din ținutul Prahovei, ajungând un oștean de frunte. După ce a fost lăsat la vatră, pentru a se întreține, fiind *stâlpu principal într-o casă c-o mamă bătrână*¹⁶ a îndeplinit mai întâi slujba de picher în localitatea Câmpul, județul Buzău, unde s-a și căsătorit. După un an, a fost încadrat ca brigadier la pădurile statului din plaiul Slănic, fiind numit în anii următori subcomisar în orașul Buzău și apoi felcer la spitalul județean din aceeași

localitate¹⁷.

Declanșându-se războiul cu turcii, în anul 1877 s-a înrolat sub drapel la batalionul unde își satisfăcuse stagiul militar. Când a plecat de acasă, menționa gazetarul P. Macri de la ziarul „Universul” din 12/18 mai 1902, a strâns în brațele sale pe bătrâna sa mamă care plângea și i-a zis: *Mă duc, mamă, mă duc, acolo unde armata mă cheamă. Acolo unde am făcut și milităria. Știi, mamă? Țara mă cheamă. La luptă, mă cheamă. Mă voi putea număra și eu printre aceia care va lupta pentru țară, pentru neam, pentru lege. Voi lupta pentru independență și libertate. Și... te rog ceva, mamă. – Se oprește. – Și-apoi după ce-i șterge lacrimile bătrânei continuă. – Dacă o fi să mor să nu mă plângi mamă, că știi...cei care mor pentru țară, pentru neam și lege aceia vor merge sus. Acolo sus... vor merge la ceruri*¹⁸.

A plecat de acasă cu gândul de a fi tare. A ajuns la fosta sa unitate din vremea cătăniei, unde a fost repartizat și s-a instruit pentru marea luptă ce trebuia să aibă loc, dincolo de hotarele de la Dunăre.

A strălucit în cele mai aprige bătălii de pe câmpiile Bulgariei. La întâiul atac de la Grivița, din subunitatea sa n-au supraviețuit decât el și patru soldați, toți ceilalți fiind uciși de focul năpraznic aruncat de puștile și tunurile inamicului¹⁹. Curajul nu l-a părăsit însă pe sergentul erou Iorgu Cosma care, deși lovit de gloanțe, a scăpat doar rănit, având credința puternică că Dumnezeu îl va ajuta să-i biruiască pe vrăjmași. Devotat față de țară, el a participat victorios și în luptele de la Grivița, Rahova, Vidin, Smârdan, Nicopole și Plevna, unde inamicul a capitulat în fața bravei oștiri române, războiul luând sfârșit.

Rănit, mobilizatul de pe Valea Buzăului a ajuns la spitalul de la Turnu Măgurele.

Într-o zi rece de noiembrie, scrie Ștefan Georgescu – sergent, au venit la spital domnitorul Carol și țarul Rusiei, Alexandru. Acesta împreună cu suveranul nostru se oprește la patul unui Roșior.

Împăratul Alexandru cum îl vede, exclamă în franceză:

– Iată un turc!... ăsta este turc, nu-i așa?... Are figură de turc!

Atunci Domnitorul nostru îl întreabă pe rănit:

– Așa-i! Ești turc?

– Nu, nu, sunt... Roșior și de fel sunt de prin părțile județului Buzău.

Îndreptându-se spre împărat, acesta îi talmăcește răspunsul și râde.

Împăratul pregătește o medalie, era Crucea „Sfântului Gheorghe”. Apoi se apropie și i-o dăruiește Roșiorului. După scurtul și emoționantul ceremonial, urmează Domnitorul nostru Carol ce-i dăruiește... tot Roșiorului, medalia „Steaua României”²⁰.

Martor ocular la acest moment, sergentul Ștefan Georgescu și el rănit, vecin de pat cu medaliatul, îl descrie pe buzoian ca pe un băiat plăcut, naiv, blajin și modest.

Peste câteva zile când rana de la mână, care din fericire nu-i atacase osul, evolua spre vindecare, Iorgu Cosma s-a externat și a pornit spre regimentul său.

– *Eram trist, spune Ștefan Georgescu – sergent, că mă despart de un astfel de tovarăș. În vecinătatea lui rănile mele mult mai adânci, deveneau mai ușor de suportat. Mă lipisem de el precum copiii, față de cei care încearcă să le ofere fie și puțină dragoste cu toate că... sincer să fiu mă mușcase puțin gelozia*²¹.

Atunci (n-am să uit) el parcă mi-a înțeles gândurile și în delicațetea sa plină de naivitate, mi-a propus:

- Alegeți și tu una dintre ele.
- Nu glumești?
- Nu, alegeți-o pe care o vrei.

- Nu se poate, nimeni în afară de tine nu are dreptul să poarte ce tu ai meritat.

Rămas pe gânduri, medaliatul de pe Valea Buzăului, după ce le mai privește încă o dată, le introduce în buzunarul mantalei, ridicând cu mândrie capul. Deodată s-a întâmpat că la acest om c-o fire blajină și modestă să prind ceva nemai-întâlnit. Într-o clipă am văzut pe fața sa atâta mândrie încât n-am putut vedea într-o viață. Da, în viața mea n-am văzut o ființă mai orgolioasă. Apoi...luându-și ziua bună, pleacă pe jos pentru a-și găsi Regimentul, așa cum primise ordinul²².

În anul 1878, după terminarea războiului, se întorcea acasă și sergentul Iorgu Cosma, ciuruit de gloanțe, cu nu mai puțin de 6 medalii²³, strălucindu-i și acoperindu-i trupul rănit cu frumusețea lor. Bucuria i-a fost însă umbrată, așa cum scria ziarul „Universul” în anul 1902, de pierderea celor dragi, deoarece la scurt timp după întoarcerea sa, soția sa s-a mutat la cele veșnice. În acest context a hotărât să ia drumul mănăstirii, intrând în anul 1884 în obștea monahală de la Ciolanu²⁴ și primind îngerescul chip cu numele Sfântului Cuvios Gherasim de la Iordan²⁵(+475), prăznuit în calendarul Bisericii Ortodoxe la data de 4 martie. Numai așa putea să se creadă mai aproape de Dumnezeu, de camarazii săi căzuți în luptă, de mama și soția sa, așa cum remarca preotul Gabriel Cocora²⁶.

Pe acest front al războiului nevăzut, așa cum numesc Sfinții Părinți confruntarea cu forțele întunericului în vederea dobândirii cununii de lauri a mântuirii, a luptat până la sfârșitul vieții, din starea smerită a unui ascultător de rând, în Biserica lui Hristos. Călugăr evlavios și râvnitor, la miezul nopții, când suna clopotul conform pravilei monahale, se afla întotdeauna aproape de ușa bisericii, așteptând cu nerăbdare și vie emoție slujba Miezonopticii. Purta la gât, ca pe un odor de mare preț, o cruciuliță mică, primită în vremea copilăriei de la binecredincioasa sa mamă. A purtat-o și în timpul războiului, mărturisind adeseori prietenilor și apoi fraților monahi că prin puterea ei a biruit în luptele crâncene de la Grivița, Rahova, Vidin, Smârdan, Nicopole și Plevna²⁷.

Monahul cu pieptul plin de decorații din fruntea convoiului

La împlinirea unui sfert de veac de la declanșarea Războiului de Independență, eroul-monah s-a pregătit pentru a fi de față la manifestările prilejuite de acest măreț eveniment. Primul demers oficial l-a făcut la starețul mănăstirii Ciolanu, arhimandritul Dosoftei Georgescu, pentru a-i cere voie să meargă la București. Starețul și-a închipuit că până în capitală fiind cale lungă o să-i trebuie hrană și cazare și, datorită sărăciei, va fi pus în situația de a cerși, motiv pentru care nu i-a îngăduit să plece. Cu gândul la bucuria revederii camarazilor de arme și însuflețit de patriotismul și amintirea strălucitelor victorii petrecute cu un pătrar de veac înainte, a plecat de la Ciolanu, pe jos, până la gara din Buzău. Arătându-și decorațiile, a cerut șefului de stație un bilet de călătorie gratuit până la destinația mult dorită. Răspunsul acestuia la solicitarea monahului a fost: *N-am această împuternicire,*

dar fă o petiție directorului general al CFR. A scris-o și în scurtă vreme a primit răspuns negativ. Surprins, a plecat pe jos (mai era vreme), ajungând chiar pe 10 mai, ziua rânduită pentru somptuoasa paradă militară, ultima manifestare la care se mai purtau ca niște veritabile trofee de biruință, vechile drapele de luptă de pe câmpiile Bulgariei, unele sfărțecate de iatagane, altele ciuruite de gloanțe²⁸.

Pe o ploaie torențială, văzându-se aproape de cei ce urmau a fi sărbătoriți de impresionanta adunare, a fost așezat de către organizatori, la marea defilare, în fruntea veteranilor din Regimentul 10 Dorobanți Putna. Pe straiile sale modeste de călugăr și-a așezat pe piept decorațiile dobândite pe timpul glorioaselor lupte de odinioară, martore vii ale vitejiei sale²⁹.

O viață chinuită și o înmormântare impozantă

Participarea la parada din 10 mai 1902 i-a fost însă fatală eroului monah. Obosit din cauza distanței parcurse pe jos de la mănăstirea Ciolanu la București, înfometat și grav afectat de ploaia care i-a pătruns până la piele, provocându-i o dublă pneumonie, în ziua de 11 mai a anului 1902 a trecut pragul acestei lumi³⁰.

Consiliul de miniștri, aflând de tragedia eroului, a spus că, probabil, înmormântarea se va face pe cheltuiala statului, ceea ce în realitate nu s-a întâmpat.

Dacă în ediția din 12 mai 1902, celebrul cotidian bucureștean, „Universul”, titra că la defilarea din 10 mai, a participat și un călugăr cu pieptul plin de decorații, ce luase parte la războiul din 1877, în numărul din 13 mai dădea câteva detalii, cine a fost, de unde este și ce i s-a întâmpat, iar în următoarea zi, făcea următorul apel: *întrucât viteazul veteran a luptat pentru independența țării și gloria neamului, trebuie să fie înmormântat cu toate onorurile ce i se cuvin [...]. El care a luptat pentru poporul acestei țări, poporul să-1 îngroape și să-1 conducă pe viteazul sergent până la ultimul locaș. El și-a făcut datoria față de țară iar poporul să-și facă și el datoria [...] îngropându-1 pe cel a cărei memorie va fi neștearsă, datorită vitejiei de care a dat dovadă pe câmpiile Bulgariei³¹.* Se lansa și invitația la o chetă publică, redacția ziarului deschizând lista cu suma de 50 de lei.

Trezită dintr-odată din indiferență și ignoranță față de valorile autentice naționale, opinia publică, așa cum se întâmplă de obicei, când nimic nu mai folosește celui în cauză, a aflat că pe pardoseala azilului a murit un erou, pe care doar cu o zi înainte mulțimea îl aclamase. Știrile „Universului” i-au mișcat pe toți³².

Sub aceste auspicii, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române s-a întrunit în ședință de lucru în ziua de 15 mai 1902. Pe agenda discuțiilor s-a aflat cazul Gherasim (Iorgu) Cosma, motivul fiind faptul că fostul ostaș a avut timp de 25 de ani și calitatea și de monah. Episcopul Pimen al Dunării de Jos (1902-1909), a făcut să exalte inimile participanților, arătând unele din bravele fapte din război ale răposatului și motivele care l-au determinat să ia calea călugăriei.

La final, membrii Sfântului Sinod au hotărât: corpul neînsuflețit al fostului monah va fi depus la biserica „Sfântul Gheorghe Nou”; va fi înmormântat la mănăstirea Cernica; delegatul Sfântului Sinod pentru a oficia serviciul înmormântării va fi episcopul Pimen.

La rândul său și armata a hotărât să organizeze un program al înmormântării, o paradă și să trimită reprezentanți, cu convin-

gerea că meritele acestui fost brav ostaș, trebuie să reprezinte o pildă vie, o pildă a recunoștinței ce trebuie s-o simtă întreg neamul românesc atunci când este vorba de vitejie pentru a apăra patria.

Vorbind despre înmormântarea eroului, realizăm lecturând presa vremii, că aceasta a fost fără exagerare, una grandioasă. Același cotidian de mare tiraj, mai sus amintit, consemna, cu obiectivitate, că: *întreaga Capitală a venit să vadă pe viteazul sergent pe care îl îngroapă poporul cu toată pompa cuvenită marilor eroi*. Martor al tristului eveniment, sergentul Ștefan Georgescu scria cu mult talent în memoriile sale: *Frumoasă paradă i s-a făcut, frumoasă înmormântare. Dar nu s-a mai văzut atâta îngrămădire de lume; a trebuit ca rânduri strânse de jandarmi să deschidă calea, înlăturând nenumărata mulțime, ca să poată trece cortegiul. Cel care a dus o viață chinuită, avea o înmormântare impozantă*³³.

Așa cum s-a stabilit de către Sfântul Sinod, defunctul așezat în sicriul de zinc, a fost depus la biserica „Sfântul Gheorghe Nou”, iar serviciul funerar a fost oficiat de un sobor de preoți și diaconi, sub protia Preasfințitului Pimen, episcopul Dunării de Jos.

După slujbă, delegatul Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a ținut și o mișcătoare cuvântare. Spre edificare, reproducem câteva fraze din necrologul presărat cu alege harisme omiletice, rostit cu această ocazie: *Sunt 6 zile de când întregul nostru popor, de la munte până la mare, a sărbătorit 25 de ani de la Independența Statului Român. Sunt 6 zile de când bravul căpitan a primit drapelele care acum 25 de ani fâlfâiau asupra armatei noastre, pe câmpiile Bulgariei, înlocuindu-le cu altele... Sunt 6 zile de când armata a trecut prin fața șefului ei suprem. Sunt 6 zile de când în rândul bravilor soldați s-a văzut un călugăr, care cu pas milităresc și cu pieptul plin de decorații trecea prin fața Suveranului*.

Acesta era un vechi ostaș, un vechi luptător, un pui de leu care s-a războit contra dușmanului. Un viteaz. Era sergentul Iorgu Cosma care purta rasa călugărească, sub numele de Gherasim. Viteazul de odinioară era călugărul de ieri și răposatul de astăzi, al cărui corp altădată, plin de focul vitejiei, îl vedeți acum rece, dormind în această raclă, somnul veșniciei... Mergi suflet de viteaz, ridică-te sus în lăcașurile cerești, unde vei găsi sufletele a lor tîi tovarăși și de acolo priviți către fosta voastră patrie, pentru a cărei glorie ați trăit, ați luptat și ați murit!³⁴.

Publicația „Universul” oferea, pe prima pagină a ediției din ziua de 18 mai, detalii legate de înmormântare, relatând că o *imensă masă de lume* aștepta în fața bisericii „Sfântul Gheorghe” drapată în negru.

În cortegiul funerar se aflau muzica militară a Regimentului 6 „Mihai Viteazul”, muzica bergsaghiilor, 20 soldați din Regimentul I de Geniu și Batalionul 8 Vânători.

În curtea bisericii se aflau Asociația Generală a Studenților, Uniunea Studenților cu Drapel Albastru, Societatea „Peleş”, Societatea Lucrătorilor din Atelierele de Confecții Militare, Societatea „Argeș”, Societatea „Vârful de Dor”, Societatea Independența Frizerilor, toate purtând drapele.

În jurul catafalcului acoperit cu tricolor se afla o mulțime imensă de coroane din partea: Regimentului 10 Putna, cu inscripția *Lauri pentru cei morți, monahului Gherasim Cosma, fost sergent în regiment*; Primăriei Capitalei, cu inscripția *Devotat până moarte*; studențimii universitare; Gimnaziului „Șincai”; ziarului „Universul”; ofițerilor Regimentului 6 Mihai Viteazul; familiei dr. Mina Minovici ș.a.

Dintre oficialitățile participante amintim pe secretarul

general al Ministerului de Interne, secretarul Ministerului de Război, prefectul Poliției Capitalei, primarul și ajutorul de primar al capitalei, comandantul Garnizoanei București, starețul mănăstirii Ciolanu, arhimandritul Dosoftei Georgescu însoțit de 2 monahi³⁵.

Carul mortuar tras de 8 cai, înconjurat de foarte multe coroane și flori și de mii și mii de persoane a făcut o oprire în Piața „I.C. Brătianu” (astăzi „Universității”), unde în alocuțiunile ținute s-a elogiat figura viteazului care a purtat la inimă drapelul țării și sfânta cruce. Dintre vorbitori, amintim pe P. Macarie, din partea ziarului „Universul”, care a subliniat următoarele: *Nu voi vorbi de vitejia acestui distins fiu al țării, pe care-1 conducem până la ultimul lăcaș. Decorațiunile ce au strălucit pe pieptul său și pe care le duce acum sergentul aghiotant din fruntea cortegiului vorbesc îndeajuns. Dumnezeu 1-a iubit, că Dumnezeu iubește pe toți vitejii cei mari, ținându-1 în viață încă 25 de ani, până când a venit să sărute drapelul cel nou al regimentului său și să defileze pe dinaintea steagului românesc, punându-i curajul în suflet și împingându-1 la datorie și în aceeași noapte de 10 mai să înceteze din viață. Du-te acum la ceruri, viteaz între viteji, care ai ținut în mână și drapelul țării și sfânta cruce! Poporul te glorifică, iar în locul familiei pe care ai pierdut-o, armata ți-a dat o nouă familie; e regimentul din care făceai tu parte și care vine acum după tine până la mormânt. Tu n-ai murit, că vitejii nu mor, te-ai despărțit doar de noi, pentru a te urca la ceruri*³⁶.

A urmat studentul Tonegaru, a cărui intervenție s-a încheiat cu cuvintele: *Ce fericit ești bătrâne! Comoara ta este mare sus și acolo cu drept ți se vor răsplăti bravele tale fapte. Porțile Raiului sunt deschise. Du-te! Și-n zborul tău spre ceruri trimite-ne nouă, nerecunoscătorii de fapte tale neprețuite, iertare! Trimite-ne sfinte, iertare, iertare, iertare*³⁷.

După o introducere referitoare la locul nașterii pe plaiurile Buzăului, la locul și regimentul unde a fost înrolat, la vitejia din timpul luptelor, la dobândirea decorațiilor, la trăirea sa ca monah pe calea sfinților, viteazul, după cum continua să spună în cuvântarea sa, comandantul Regimentului 10 Putna, colonelul Cotescu, venise să mai vadă sărbătorită oastea în care cu drag a servit, să ia parte la bucuria generală ca bun român: *Astăzi că am cinstea și precăderea ca și comandant al regimentului său, să-1 însoțesc la locul de veci, mă descopăr și mă închin cu respect în fața mormântului său pătruns de durere pentru prematura sa pierdere. Adio brav ostaș, vrednic om, sfânt monah! Dormi în pace și Dumnezeu să aibă grijă de sufletul tău nobil*³⁸.

Pe tot traseul, clopotele bisericilor au sunat cu dangăt de jale, iar din cauza enormei afleuțe de public, carul funebru a fost nevoit să se oprească foarte des. De la bariera „Moșilor”, dricul urmat de numeroase trăsuri s-a îndreptat spre mănăstirea Cernica.

La sosirea în cimitirul mănăstirii s-a constatat că locul de veci destinat să primească rămășițele pământești ale bravului erou monah, aflat lângă o parcelă vecină cu mormântul mitropolitului Nifon al Ungrovlahiei, nu este unul la vedere și, în consecință, s-a hotărât amânarea cu o zi a înhumării, pregătindu-i-se un loc mai adecvat, poziționat pe alea principală, în fața arhondaricului, cu cea mai frumoasă poziție la vremea aceea³⁹.

Aici slujba de înmormântare a fost oficiată pe lângă episcopul Pimen, de starețul de la mănăstirea Ciolanu, Dosoftei Georgescu și de clerul mănăstirii Cernica, după care

a urmat înhumarea cu binemeritele onoruri militare.

Manifestările de cinstitie a eroului care și-a vărsat sângele pentru unul dintre cele mai scumpe idealuri din toate veacurile – Independența, *grandioasă demonstrație de solidaritate națională*⁴⁰ s-au încheiat cu tradiționala pomană.

Mărturie în piatră și bronz pentru generațiile viitoare

Zece ani mai târziu, prin bunăvoința filantropului Luigi Cazzavilan, directorul fondator al ziarului „Universul”, i s-a ridicat un monument comemorativ⁴¹ pe care stă scris: „Eroul Iorgu Cosma - Plevna, Vidin, Smârdan, Nicopoli, Grivița, Rahova”, care străjuiește și astăzi mormântul.

În cuvântarea ținută cu ocazia inaugurării monumentului din cimitirul mănăstirii Cernica din ziua de 14 octombrie 1912, acesta afirma: *Deși jalnica moarte a întristat pe toți, nu mai este cazul să mai învinovățim pe cineva. Poate că așa a vrut Dumnezeu. Să i se întâmple ca și toboșarului de la Arcole, care a murit în culmea gloriei și-a mizeriei*⁴².

La această solemnitate a luat cuvântul și camaradul lui Iorgu Cosma, sergentul veteran Ștefan Georgescu, pe care l-am mai pomenit în prezentul studiu, *crezând în datorita de a-și manifesta sentimentele de prețuire și cu ocazia inaugurării acestui falnic monument, într-o pomenire*. A arătat că Dumnezeu alege unii oameni ca pildă, trecându-l în rândurile acestora și pe Iorgu Cosma, a cărui viață și moarte poate fi folositoare veteranilor. Moartea fostului erou-invalid a devenit folositoare, întrucât a făcut *să arunce sămânță pentru înființarea unei noi instituții. Institutul pentru invalizii de război, pentru înființarea căruia, iarăși s-au deschis liste de subscripție*. Continuându-și discursul, fostul camarad spera că pagina dureroasă și plină de rușine în *istoria moravurilor* se va încheia⁴³.

Crezând că deși a trăit chinuit, Dumnezeu l-a ridicat deasupra celorlalți pentru a biciui trufia celor mari, sergentul Ștefan Georgescu remarcă, mai departe, cu sinceritate: *Acest erou, deși a trăit cea mai chinuită viață, ce se poate închipui, în stratul cel de jos și cel mai obscur al societății noastre, Dumnezeu însă l-a ridicat deasupra noastră a tuturor, ca să biciuiască trufia celor mari și ca să înscrie o pagină dureroasă*

*și plină de rușine în istoria moravurilor din ziua de azi. Viața lui a fost o viață de erou și de martir, iar moartea lui strălucire*⁴⁴.

Monahul Gherasim (Iorgu) Cosma a avut o viață de poem⁴⁵. Eroul, așa cum mărturisea unul dintre camarazii săi, care a luptat împotriva inamicilor ca un leu, plin de cele mai adânci sentimente față de neam și țara sa, n-a trăit după, decât numai din glorioasele sale amintiri. Doar astfel de trăiri, deloc zadarnice, i-au dus viața mai departe. Veteranii, camarazii săi, spuneau că moartea sergentului monah, a fost ca a unui lucefăr arătând tinerei generații, un drum... mai uman⁴⁶. A fost un model de jertfelnicie în timpul Războiului de Independență, iar în partea a doua a vieții sale un monah simplu care și-a iubit până la sacrificiul suprem, Biserica, Neamul și Patria. Sfârșind singur, bolnav, obosit și flămând într-un azil inospitalier, elogiat preț de câteva clipe, dar în scurt timp părăsit de toți, mângâiat numai de iubirea infinită a lui Dumnezeu, monahul Gherasim rămâne peste timp ca un act de acuzare față de nepăsarea unora pentru eroi, dar și ca mărturie în piatră și bronz pentru generațiile viitoare că ei, eroii, așa cum spunea o altă reprezentantă a monahismului românesc, *stau jertfă lângă Dumnezeu*:

Noi suntem undeva, în iarba moale,
În spicul copt, în țarina fierbinte
În munți, cu mândrele poiene la poale,
Noi n-am murit de tot, luați aminte!

Noi stăm și astăzi strajă-ndelungată,
Sus, sus, la ale veșniciei porți
Să aducem iarăși jertfa ne'ntinată,
Luați aminte, noi nu suntem morți!

Cum stăm noi jertfă lângă Dumnezeu,
Din noi se-nalță flacăra cea vie
Prin care-n ceruri amintim mereu
Că este pe pământ o Românie.

Și dacă neamul plânge în nevoi,
Noi stăm de veghe sus neconținut
Și cerem izbăvire pentru voi,
Căci numai pentru asta ne-am jertfit⁴⁷.

NOTE

- Școala de Aplicație a Forțelor Aeriene „Aurel Vlaicu” Boboc.
- Teodor C. Văcărescu, *Luptele românilor în războiul din 1877- 1878*, București, 1887, pp. 71-72 apud Constantin I. Stan, Valeriu Nicolescu, *Buzăul și Râmnicu Sărat în războiul neatârării (1877- 1878)*, Editura Editgraph, 2007, p.17.
- Amintim pe preoții militari Ignatie Serian și Ghenadie Merișescu, protosinghelul Sava Dimitrescu, ieromonahul Veniamin Alexandrescu și preotul Nicolae Budișteanu din Garnizoana București, protosinghelul Agatanghel Guțu din Garnizoana Craiova, ieromonahii Ioachim Volunțaș și Neofit Racoviță din Garnizoana Galați, ieromonahul Irinarh Gredianu, din Garnizoana Brăila, preotul Ilie Grigoriu și ieromonahul Narcis Crețulescu din Garnizoana Iași, arhimandritul Calinic Popovici de la Regimentul 8 Dorobanți, preotul Ion Lăcureanu Protonotarie de la Regimentul 1 Linie, Gavrilă Ursu, confesorul Regimentului 4 Artilerie din Iași, decorat cu „Virtutea Militară” ș.a. (vezi Prof. dr. Mircea Păcurariu, *Preoții militari în armata română până la 1918 (cu specială privire la Războiul de independență și la Războiul pentru întregirea neamului)*, în vol. *Armata și Biserica*, București, 1996, p. 149.
- Constantin I. Stan, Valeriu Nicolescu, *Op. cit.*, p.17.
- La începutul lunii mai a anului 1877 în clădirea Seminarului Teologic „Chesarie Episcopul”, situat în incinta Episcopiei, s-a instalat un spital

militar rus pentru îngrijirea bolnavilor și răniților. De asemenea, în localul Spitalului „Gârlași” („Maria Minculeasa”), aflat din anul 1873 sub patronajul Episcopiei Buzăului și condus de medicul primar George Constantinescu, funcționau 40 de paturi pentru armata română (Dimitrie Gh. Ionescu, *Istoria orașului Buzău. Din cele mai vechi timpuri până astăzi*, București, Editura Litera, 1979, p. 169). Episcopia a făcut eforturi susținute, alături de primăria buzoiană, în vederea măririi numărului de paturi în spitale și încadrarea cu personal specializat. La 26 martie 1878, ierarhul expedia adresa nr. 120 stareței de la Mănăstirea Rătești, județul Buzău, în care îi aducea la cunoștință că *Spitalul „Gârlași” de sub epitropia noastră, întreținând 24 de soldați răniți în războiul de peste Dunăre, are multă nevoie de scamă pentru oblojirea rănilor*. Pentru motivul amintit, solicita adunarea de scamă, pânzeturi vechi, dar curate. (Arhivele Naționale Buzău, Fond Mănăstirea Rătești, dosar nr. crt. 1/1878, f. 17 apud Constantin I. Stan, Valeriu Nicolescu, *Op. cit.*, p. 30). De menționat că la Spitalul militar provizoriu „Gherman”, care a funcționat până la data de 1 mai 1878, a activat, potrivit documentelor vremii, cu bune rezultate, preotul N. Economu, care s-a remarcat în îngrijirea răniților, asigurându-le mai ales asistență spirituală, adresându-le cuvinte de încurajare, acordându-le sfânta împărtășanie sau oficiind slujbe de înmormântare pentru cei trecuți în lumea celor dreți.

- (Arhivele Naționale Buzău, Fond Primăria orașului Buzău, dosar nr. crt. 45/1878, f. 21 apud Constantin I. Stan, Valeriu Nicolescu, *Op. cit.*, p. 28). Conducerea Episcopiei Buzăului a avut în vedere și sprijinirea materială și morală a trupelor. De exemplu, într-o chemare lansată de episcopul Inochentie Chițulescu, adresată la 12/24 iunie 1877, mănăstirilor aflate sub ascultarea sa, se arăta necesitatea ajutorării forțelor militare române: *Armata română – sublinia documentul – fiind în război, are multă nevoie de ajutoarele și încurajarea noastră a tuturor*. Ierarhul buzoian chema, de asemenea, pe toți slujitorii lăcașelor de cult din aria sa de păstorire ca pe lângă rugăciunile din toate zilele în biserică, pentru biruința contra dușmanilor creștinătății, să contribuie din micile lor mijloace spre alinarea durerilor celor răniți în luptă (C.I. Stan, *Contribuția Episcopiei Buzău la Războiul pentru cucerirea independenței depline a României*, în „Mousaios”, IV/2, 1994, p. 113). Acest apel a avut un larg ecou în rândurile bisericilor și mănăstirilor, unde preoții, monahii, monahiile și enoriașii, au început o febrilă activitate de colectare.
- 6 Inochentie Chițulescu (din botez Ioan) s-a născut la 23 mai 1819, în București, în familia unui preot și a trecut la cele veșnice la 13 noiembrie 1893, tot în București. Studii la Seminarul din București (a absolvit în 1841) și la Colegiul „Sf. Sava” (1841-1843); Tuns în monahism, a fost trimis la studii de filosofie, latină, germană și drept la Pesta (1843-1848); Profesor la Școala „candidaților” din Mănăstirea Glavacioc (1848-1951); Profesor – un timp director – la Seminarul din București (1851-1864), hirotesit arhimandrit, egumen al Mănăstirii Dealu (1864-1868), cărmuitor provizoriu al Eparhiei Râmnicului (1868-1873); Arhiepiscop titular cu numele „Sotiriupoleos” (1872); Episcop al Buzăului (24 ianuarie 1873-13 noiembrie 1893). Prin testament, a rânduit ca banii săi să fie folosiți în scopuri filantropice: copii săraci din București și Buzău, fete orfane de la Azilul „Elena Doamna” din București, burse acordate până în 1940 pentru studenții Facultății de Teologie din București (Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, București, 2002, pp. 97-98).
 - 7 Arhivele Naționale Buzău, Fond Mănăstirea Ciolanu, dosar nr. crt. 1/1877, f. 81 apud Constantin I. Stan, Valeriu Nicolescu, *Op. cit.*, p. 29.
 - 8 Arhivele Naționale Buzău, Fond Primăria Comunei Brăiești, dosar nr. crt. 78/1877, ff. 231-232, apud Constantin I. Stan, Valeriu Nicolescu, *Op. cit.*, p. 47.
 - 9 A activat în cadrul Regimentului 8 Dorobanți cu sediul la Buzău (vezi Prof. dr. Mircea Păcurariu, *Art. cit.*, p. 149).
 - 10 *Documente privind istoria României. Războiul de independență*, vol. III, București, Editura Academiei Române, 1954, p. 94.
 - 11 *Ibidem*.
 - 12 Vezi Prof. dr. Mircea Păcurariu, *Art. cit.*, p. 149.
 - 13 În amintirea celor 157 de eroi buzoieni, soldați, gradați și ofițeri morți la datorie în teatrele de operațiuni militare din sudul Dunării și identificați ca urmare a unor asidui cercetări întreprinse de vrednicul de pomenire preot cărturar buzoian, Gabriel Cocora, s-au ridicat numeroase monumente pe tot cuprinsul județului Buzău.
 - 14 Constantin I. Stan, Valeriu Nicolescu, *Op. cit.*, p. 80.
 - 15 Datele referitoare la viața monahului Gherasim (Iorgu) Cosma și întâmplarea morții lui le datorăm unui vechi fotograf român, I. Niculescu, care a luat hotărârea de a pune în lumină portretele tuturor eroilor noștri, care și-au dat tributul de sânge pe câmpul de luptă pentru apărarea patriei, atât ale eroilor de la 1848, cât și ale celor de la 1877-1878, așa că fiecare autoritate civilă sau militară, fiecare școală din sat sau din oraș, fiecare Cazarmă sau Corp de Armată, fiecare bun român, cetățean și patriot, trebuie să posede ca niște documente de mare preț aceste tablouri istorice originale ale veteranilor noștri luptători, căci numai în ele, ca într-o carte vorbitoare, pururea deschisă, se poate oglindi curat și desăvârșit geniul românesc: faptele istorice, patriotice și eroice ale neamului nostru (Arhim. Timotei Aioanei, *Monahul Gherasim (Iorgu) Cosma, luptător pentru Biserică și neam*, în ziarul „Lumina”, ediția on-line, 6 iunie 2013).
 - 16 Dumitru Negoită, *Uscând o lacrimă*, Editura Tecora, 2009, p.30.
 - 17 Arhim. Timotei Aioanei, *Monahul Gherasim (Iorgu) Cosma, luptător pentru Biserică și neam*, în ziarul „Lumina”, ediția on-line, 30 mai 2013.
 - 18 Dumitru Negoită, *Op. cit.*, pp. 30-31.
 - 19 În ziua de 30 august orele 15.00, vânătorii și dorobanții români au luat cu asalt reducta Grivița. În acest atac Armata Română a pierdut 2.800 de ostași din Diviziile 2 și 4. Unul din motivele dezastrului a fost acela că la recunoaștere nu a fost identificată decât o reductă Grivița, în realitate existând două reducte (Dumitru Negoită, *Op. cit.*, p. 32).
 - 20 *Ibidem*, pp. 36-37.
 - 21 Când sergentul Ștefan Georgescu și el veteran din 1877, a spus că-1 mușcase gelozia, avea motive: „Virtutea Militară” a primit-o și el, dar mult mai târziu, în timp ce buzoianul primise dintr-o dată două medalii.
 - 22 Dumitru Negoită, *Op. cit.*, pp. 37-38.
 - 23 Pentru vitejia sa sergentul Iorgu Cosma a fost medaliat cu distincțiile românești, „Virtutea Militară de argint”, „Crucea Treceii Dunării”, „Apărătorii Independenței”, iar din partea armatei ruse pe lângă decorația „Sfântul Gheorghe” a primit altele două, pentru merite deosebite.
 - 24 Situată la circa 35 de km, vest față de orașul Buzău, într-o zonă de deal, unde se găsesc o salbă de așezăminte monahale ca Schitul Cetățuia, Schitul Nifon și Mănăstirea Barbu, Mănăstirea Ciolanu este cel mai mare complex mănăstiresc din Arhiepiscopia Buzăului și Vrancei. Pe actuala vatră a mănăstirii, a fost, se presupune sălaşe de călugări schimnici. Atestarea documentară este situată undeva prin secolul XVI. Se crede că a fost ctitorită de doamna Neaga, soția domnitorului Mihnea al II-lea (1586-1591). După o ipoteză mai nouă, mănăstirea este ctitoria unui boier cu numele Ciolan. Complexul monastic are două biserici, cea mai veche, de dimensiuni mici, are hramul „Sfântul Mare Mučenic Gheorghe”, cealaltă, mai mare și mult mai nouă, poartă hramul „Sf. Apostoli Petru și Pavel”, ctitorită de episcopul Chesarie al Buzăului (1825-1846). În biserica mare se păstrează trei icoane, adevărate capodopere de artă, executate de pictorul Gheorghe Tattarescu, ucenicul lui Nicolae Teodorescu, cel care a realizat pictura bisericii în anul 1828. Dintre stareții, care au păstorit obștea de monahi, la loc de mare cinste, este ieroschimonahul Vasile de la Poiana Mărului, devenit Sfântul Vasile de la Poiana Mărului. Biblioteca Mănăstirii Ciolanu deține un fond de carte veche românească ce numără peste 1.500 de exemplare (vezi Epifanie Norocel, *Mănăstiri din Eparhia Buzăului, vetre de cultură și trăire românească*, Buzău, 1987, pp. 123-201).
 - 25 Sfântul Gherasim de la Iordan a trăit în secolul al V-lea. „Slava pustnicilor”, cum a fost numit, era originar din părțile Lichiei. După ce s-a călugărit, s-a retras în pustii Tebaide unde a întemeiat un așezământ monahal, păstrat până în zilele noastre. Atât de mult s-a împărtășit de viața dumnezeiască, încât și fiarele sălbatice i se supuneau. Din scrierea vieții sale aflăm că într-o zi, pe când mergea prin pustia Iordanului, a întâlnit un leu fioros care răgea cumplit din cauză ca îi intrase în labă un spin. Sfântul Gherasim i-a scos spinul și, din acel moment, leul nu l-a mai părăsit pe Cuvios, urmându-l pretutindeni, ca un adevărat ucenic. În acel timp, la mănăstire, părinții aveau un cătăr cu ajutorul căruia aduceau apă de la râul Iordan. Cuviosul Gherasim l-a pus pe leu să îl păzească pe cătăr. Leul îndeplinea cu bucurie această sarcină. Într-o zi, însă, leul s-a îndepărtat cam mult de cătăr și a adormit. Câțiva negustori, trecând cu o caravană de cămile pe acolo și văzând cătărul singur, l-au luat și și-au continuat drumul. Cuviosul Gherasim, observând că lipsește de la mănăstire, cătărul, și crezând că leul l-a mâncat, i-a spus acestuia: *Lucrul pe care îl făcea cătărul îl vei face tu, slujind trebuințele mănăstirii*. Și leul s-a făcut de îndată ascultător și căra zi de zi apă de la Iordan pentru mănăstire. După o vreme, negustorii s-au întors pe același drum. Și pe când treceau Iordanul, s-au întâlnit cu leul care împlinea lucrul cătărului. Negustorii, văzând leul, s-au speriat și au fugit. Leul a luat cătărul de frâu și s-a întors la Sfântul Gherasim și cu câteva cămile. Cuviosul Gherasim s-a bucurat de cele petrecute, nu atât pentru că își recuperase cătărul, ci mai ales pentru faptul că leul nu mâncase cătărul. Cuviosul Gherasim l-a eliberat pe leu de sarcinile pe care le primise. Cu toate acestea leul Iordan, așa cum îl numise omul lui Dumnezeu, cu toate că părăsise mănăstirea, venea o dată pe săptămână, plecându-și capul înaintea lui, ca și cum i s-ar fi închinat. După ce Sfântul a trecut la cele veșnice, leul s-a dus la mormântul lui, și, răcnind cu putere, a murit (vezi *Proloagele*, vol. II, Bacău, Editura Buna Vestire, 1999, pp. 555-559).
 - 26 Gabriel Cocora, *Funeraliile unui erou de la Plevna: monahul Gherasim Cosma din Mănăstirea Ciolanu*, în „Glasul Bisericii”, nr. 7-8/1977, p. 676.
 - 27 Arhim. Timotei Aioanei, *Art. cit.*, ediția din 30 mai 2013.
 - 28 Dumitru Negoită, *Op. cit.*, pp. 51 – 52.
 - 29 Se spune că regele, prezent la jubileu, ar fi întrebat: *Cine-i acel monah cu pieptul plin de decorații din fruntea convoiului ce trece prin fața Noastră?*. Cei din preajma suveranului aproape nu știau ce să răspundă (Arhim. Timotei Aioanei, *Art. cit.*).
 - 30 Potrivit sergentului Ștefan Georgescu, călugărul Gherasim: *a plecat pe jos și în ziua de 10 Mai a ajuns la postul său pe care providența i-l însemnase. A defilat mândru prin fața Regelui, cu toată ploaia torențială ce cădea din cer și seara, pătruns de apă până la piele, a bătut la poarta azilului de săraci, cerând mâncare și adăpost. I s-a dat adăpost, dar mâncare nu [...]. Cosma Iorgu s-a culcat nemâncat și plin de apă pe pardoseala goală, căci toate paturile fiind ocupate, s-a culcat, ca să nu se mai scoale niciodată*

- (Constantin I. Stan, Valeriu Nicolescu, *Op. cit.*, p. 80). Există și versiunea că a trecut la Domnul, în timp ce se afla internat de urgență la Ospiciul comunal de pe Cheiul Dâmboviței (vezi Arhim. Timotei Aioanei, *Art. cit.*).
- 31 Vezi G. Cocora, *Art. cit.*, pp. 672-680.
- 32 Dumitru Negoită, *Op. cit.*, p. 56.
- 33 Vezi G. Cocora, *Art. cit.*, p. 678.
- 34 *Ibidem.*
- 35 Dumitru Negoită, *Op. cit.*, pp. 58-59.
- 36 *Ibidem*, p. 61.
- 37 *Ibidem.*
- 38 *Ibidem*, p. 63.
- 39 Arhim. Timotei Aioanei, *Art. cit.*, ediția din 6 iunie 2013.
- 40 *Ibidem.* Printre-o dare de seamă, ziarul „Universul” din 22 mai 1902, precizează că din suma totală de 1.847,95 lei, colectată s-a cheltuit pentru înmormântare suma de 520,45 lei, suma rămasă urmând a se folosi la înălțarea unui obelisc și a altor lucruri trebuincioase (vezi Dumitru Negoită, *Op. cit.*, p. 65).
- 41 Monumentul eroului Iorgu Cosma, înălțat din piatră și bronz, a rămas intact, atât după Primul și al Doilea Război Mondial, cât și după perioada comunistă dar, din păcate, imediat după 1989, vulturul și sabia de bronz au dispărut. Între cei care l-au omagiat pe Gherasim (Iorgu) Cosma s-au numărat și editori de cărți poștale ilustrate, contemporani, ce i-au cunoscut faptele. Astfel, Editura Em. M. Grünberg, precum și cea a Fraților M. Craja, ambele din București, au publicat diferite vederi înfățișând monumentul eroului. Cu referință vremurile noastre, de ani de zile, scriitorul Dumitru Negoită din Viperești bate pe la ușa unor instituții de cultură și nu numai, pentru a-l aduce acasă pe eroul monah și în scopul construirii unui monument. *Din 1978, de când am aflat de multimedialiatul erou-monah fala Mănăstirii Cernica, așa cum a fost numit de mai marii istorici, că s-a născut pe aceleași meleaguri precum sătenii mei, nu am avut liniște. De atunci, măcar pentru reparații morale, am bătut la multe porți, dar din păcate, multe au fost care nu s-au deschis. Și atunci, am luat măsura să continui scriind. Așa au apărut volume ca: „Viperești comuna despăcată”; „Uscând o lacrimă” (carte pentru monument); „Poemul celor șapte” (un om...o viață...o antologie) ori „Despre adâncuri și prezent” (dialoguri și lumină de la Cernica) și două ediții cu premii dedicate eroului-monah. Dintre acestea, „Uscând o lacrimă” (carte pentru monument), este dedicată în întregime monahului Gherasim, eroului Iorgu Cosma. (Dumitru Negoită, *Erou național și monah uitat*, în ziarul „Opinia”, 17-18 februarie 2007).*
- 42 Dumitru Negoită, *Op. cit.*, p. 66.
- 43 *Ibidem*, p. 67.
- 44 Vezi Constantin I. Stan, Valeriu Nicolescu, *Op. cit.*, p.83.
- 45 Dumitru Negoită, *Op. cit.*, p. 66.
- 46 *Ibidem*, p. 55.
- 47 Monahia Teodosia (Zorica) Lațcu, *Eroi au fost, eroi sunt încă!* apud http://www.cerculpoetilor.net/Eroi-au-fost-eroi-sunt-inca_Zorica-Teodosia-Latcu.html.

Comandor (r.) prof. dr. Aurel PENTELESCU¹
 Ionuț-Constantin PETCU²

UN IERARH UITAT - EPISCOPUL MILITAR DR. IOAN STROIA (1865-1937)

Personalitatea Episcopului dr. Ioan Stroia este astăzi puțin cunoscută marelui public. El a păstorit clerul militar și ostașii Armatei Române timp de 12 ani (1925-1937), fără să mai aibă, ca episcop, alte însărcinări, ca predecesorul său, Episcopul Justinian Teculescu (episcop al Cetății Albe-Ismail, în anii 1924-1937) sau ca succesorul său, Episcopul dr. Partenie Ciopron (episcop al Romanului și Hușilor, în anii 1962-1978). În epocă, fiind membru de drept al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, a fost o personalitate cunoscută și respectată ca atare.

Realizările sale nu sunt neglijabile. Între acestea: a) a mutat sediul Episcopiei Militare de la București la Alba Iulia – Catedrala Încoronării, după ce Ministerul de Război a perfectat chestiuni de trecere a acestei Catedrale istorice în patrimoniul său; b) a sprijinit preoții militari pentru realizarea unor capele militare în principalele garnizoane militare și a efectuat sfințirea acestora; c) a sporit numărul preoților militari activi (de regiment, asimilați gradului de căpitan) prin concursurile desfășurate în baza Legii privitoare la organizarea clerului militar din anul 1921 și a Regulamentului pentru punerea în aplicare a acestei legi, din anul 1924; d) a contribuit, sub îndrumarea organelor militare în drept, la elaborarea, în 1931, a documentului *Instrucțiuni provizorii asupra serviciului religios în timp de pace și în timp de campanie*; e) în anul 1937, la 2 km, în partea de vest a orașului, a ctitorit Mănăstirea „Nașterea Sf. Ioan Botezătorul”, pe care n-a apucat s-o vadă sfințită, decedând la 18 aprilie 1937, aici fiind înmormântați Episcopii Ioan Stroia (1865-1937), Policarp Morușca (1883-1958) și Veniamin Nistor (1886-1968); din 1990, aici – Schitul Sf. Lazăr, de maici, Mănăstirea „Nașterea Sf. Ioan Botezătorul” fiind mutată în „Valea Popii”, la 1,5 km de oraș; f) a contribuit, pe baza unei experiențe de peste zece ani, la elaborarea *Legii pentru organizarea clerului militar*, din 22 martie 1937, în temeiul căreia, cu unele modificări, Episcopia Armatei Române a funcționat până în anul 1948, când a avut loc desființarea acesteia, potrivit *Decretului nr. 177 pentru regimul general al cultelor* din 4 august 1948, art. 58-61; g) se adaugă unele reparații la Catedrala episcopală și la pavilioanele administrative aferente, știut fiind faptul că ridicarea Catedralei Încoronării de la Alba Iulia s-a făcut în timp scurt și în unele părți superficial, cu scopul de a fi gata pentru serbarea încoronării Regelui Ferdinand I și a Reginei Maria la data de 15 octombrie 1922.

Se poate afirma că aceste realizări înfăptuite în vremea chiriarhatului de 12 ani al Episcopului dr. Ioan Stroia au creat un suport organizatoric și material necesar la funcționarea Episcopiei Armatei Române în acel timp istoric interbelic. Este drept, nu la nivelul și amploarea cu care s-a manifestat

succesorul său, în alte condiții istorice, inclusiv cele de război, Episcopul dr. Partenie Ciopron. Oricum, terenul organizatoric

Dr. Ioan Stroia (1865-1937), profesor la Seminarul Teologic-Pedagogic „Andreian” din Sibiu, în anii 1894-1901.

și material pe care acesta și-a dezvoltat rapid programul său coerent și unitar de afirmare a Episcopiei Militare nu a fost unul gol, lipsit de efecte benefice.

Episcopul dr. Ioan Stroia s-a născut la 20 ianuarie 1865 în localitatea Cacova (azi Fântânele), comitatul Sibiu (azi jud. Sibiu), din părinți economi, Ioan și Dobra, adică tatăl preot¹. A urmat clasele primare (patru) în comuna natală, până la vârsta de 11 ani, când văzând părinții că are atragere spre carte, s-au decis să-l lase să studieze. Șase clase gimnaziale (1879-1885 – n.n.) a studiat la gimnaziul evanghelic lutheran din Sibiu, iar a VII-a și a VIII-a clasă gimnazială, le-a făcut la gimnaziul român din Brașov (liceul ortodox român „Andrei Șaguna” din Brașov, 1885-1887 – n.n.), unde în 1887 a depus examenul de maturitate (bacalaureat – n.n.)². Avea 22 de ani. În Autobiografia sa (din anul 1929) relatează: *Studiile teologice le-am ascultat la Institutul teologic Andreian din Sibiu în anii*

1887-1890. *La Mitropolia din Sibiu mi-am făcut apoi, în 1890, și examenul de calificățiune* (licență – n.n.)³. În Monografia sa, Eusebiu Roșca precizează: *Conform dorinței părinților a intrat apoi în seminarul „Andreian”, ca să se pregătească pentru preoție*⁴, fapt, în opinia noastră, firesc, când, băiat fiind, provii dintr-o familie preoțească⁵.

După absolvirea cursurilor teologice la Sibiu, în toamna anului 1890, tânărul Ioan Stroia s-a înscris la Universitatea din Jena, luându-și ca materii de studiu Pedagogia, Istoria și Geografia, unde a funcționat trei semestre (1890/1891, 1891, 1891/1892), conform precizărilor lui Eusebiu Roșca, când s-a mutat la Lipsca (azi Leipzig). În *Lipsca* – arată Episcopul dr. Ioan Stroia în Autobiografia sa – *am luat parte și la cursurile lucrului manual pentru școală, primind diplomă de maestru în lucru manual de lemn (tâmplărie) și fier (mecanic) pentru școlile normale* (pedagogice – n.n.)⁶.

Potrivit lui Eusebiu Roșca: *După terminarea acestuia (cursului de lucru manual de la Universitatea din Lipsca – n.n.) s-a înscris la Universitatea din Budapesta, în vederea obținerii unui stipendiu de la Consistoriul arhiediecezan. Neprimind stipendiul, după un semestru (1892 – n.n.), în toamna anului 1892 s-a reîntors la Jena, unde a completat printr-o lucrare despre filosofia lui Herbart, prezentată la seminarul filosofic, la stipendiul „Mende”, care i s-a și conferit în suma de 400 mărci. Totodată i s-a conferit și un loc liber la masa studenților (Freitich)*⁷.

Potrivit aceleiași surse: *La această Universitate* (cea din Jena – n.n.) *și-a făcut și doctoratul, în decembrie 1893* (avea aproape 28 de ani – n.n.), *admis pe baza tezei Theodor Waitz's Sistem der Erziehung*⁸, pe care a tipărit-o la Sibiu în anul următor, 1894⁹.

Cu studiile universitare încheiate, inclusiv doctoratul – în *filosofie, pedagogie și istorie* –, cum afirmă în amintita *Scurtă prezentare a vieții noastre*, Autobiografia sa, din 1929, se înapoiază la Sibiu, unde, potrivit aceleiași ultimă sursă: *Am fost aplicat ca practicant* (administrativ – n.n.) *în biroul Consistoriului până la 1 septembrie 1894, când a urmat numirea mea ca profesor suplinitor, iar mai târziu, în 1896, după depunerea examenului de capacitate, am fost ales și instituit ca profesor definitiv pentru istorie și teologia morală la Institutul teologic Andrean din Sibiu*¹⁰. Eusebiu Roșca, în Monografia sa, oferă date exacte pentru această perioadă, 1894-1901, cât a durat profesoratul dr. Ioan Stroia, astfel: profesor suplinitor (în text: suplent) de la 1 septembrie 1894 la 8 octombrie 1896 când a fost numit profesor provizoriu (în text: profesor provizor) la secțiunea teologică (istorie bisericească și teologia morală); pentru ca în 13 iulie 1899 Consistoriul să îl numească profesor definitiv¹¹.

Anul 1899 este anul căsătoriei dr. Ioan Stroia, de 34 ani, în data de 12 august 1899, cu domnișoara Veturia Ivan, de 18 ani, născută în anul 1881, în comuna Săliște, jud. Sibiu, cu care a avut doi copii. Veturia Stroia avea să treacă la Domnul în anul 1920, în vârstă de 39 ani, după 21 ani de căsnicie¹². Veturia Stroia, născută Ivan, era fiica preotului Ivan Nicolae (1855-1936), care din 1921 până la moarte va fi cel dintâi eparhiot al noii Episcopii a Vadului, Feleacului și Clujului.

Pentru tânărul dr. Ioan Stroia, perioada sibiană, de profesorat, 1884-1901, a fost una rodnică, în sensul că a pus în evidență reale calități pedagogice și dorința fermă de afirmare profesională specifică vârstei ce o avea. A nimerit însă într-o perioadă frământată, legată de procesul memoran-

diștilor, desfășurat la Curtea de Juri din Cluj, unde, la 25 mai 1894, după trei săptămâni de judecare, un număr de 14 fruntași memorandiști au fost condamnați la închisoare de stat (politică), de la 2 luni la 5 ani, și întemnițați la Seghedin și la Vaț, între care și profesorii de la Institutul teologic Andrean, dr. D.P. Barcian (2 ani și jumătate) și D. Comșa (3 ani), ambii trimiși la Vaț¹³. În aceste condiții dramatice Consistoriul Arhiediecezan la numit pe dr. Ioan Stroia profesor suplinitor, începând cu data de 1 septembrie 1894¹⁴.

În anii profesoratului său la Sibiu, dr. Ioan Stroia a fost activ pe tărâm publicistic, ca și colegii săi de la Institutul teologic, mai ales că din anul școlar 1884/1885 a început tipărirea *Anuarului* acestei instituții de învățământ teologic și pedagogic. În anul 1896 (*Anuarul nr. XII, 1895/1896*, pp. 3-51) dr. Ioan Stroia publică studiul, un autentic tratat, *Momente etice din Cuvântarea lui Iisus Hristos de pe Munte*. Pentru ca în anul 1901 (*Anuarul nr. XVII, 1900/1901*, pp. 3-43) să tipărească studiul *Idealuri morale* (*Priviri istorice*)¹⁵.

Potrivit informațiilor lui Eusebiu Roșca, în 4 decembrie 1900, dr. Ioan Stroia a fost ales protopresbiter al tractului (tract=ținut; arhaism – n.n.) Săliște, iar la 5 februarie 1901 a fost întărit în această funcție de protopop de săliște de Consistoriul Arhiediecezan, funcție ce o va purta până la 1 iulie 1908, când a fost ales și apoi întărit ca protopresbiter al Sibiului¹⁶.

Instalarea noului paroh și protopresbiter de Săliște dr. Ioan Stroia s-a săvârșit duminică 25 februarie 1901. „Telegraful Român” din 3/16 martie 1901 i-a consacrat un amplu reportaj, cu inclusiv cuvântul de instalare (după Sfânta Liturgie), actul de introducere în postul de protopresbiter și o vibrantă *Rugăciune* pentru noua sa misiune încredințată de Biserică.

De precizat că dr. Ioan Stroia a sosit la Săliște în după amiaza zilei de sâmbătă, 24 februarie 1901, fiind așteptat la gară de notabilitățile tractului Săliște. A venit cu soția Veturia Stroia și însoțit de asesorul consistorial Nicolae Ivan, viitorul Episcop al Vadului, Feleacului și Clujului, socrul noului paroh și protopresbiter de Săliște. Un alai de 30 trăsuri, în sunet de clopote, a străbătut drumul de la gară până în piața localității, unde s-au ținut cuvântările de bun venit ocazionale.

În predica de instalare, rostită în spațioasa biserică din Săliște, arhiplină, dr. Ioan Stroia a spus între altele: *Pășesc pe pragul unei noi vieți [...] N-am venit între voi să mă înalț și să mă preamăresc pe mine, căci unde până acum am lucrat, pentru acest scop poate mai bun prilej aș fi avut, ci am venit să lucrăm pentru voi și pentru ținutul în care m-am născut. Iar în Rugăciunea cu care s-a încheiat ceremonia de instalare dr. Ioan Stroia a spus: Întărește-ne în virtuțile strămoșești și fă ca să înțelegem cu toții glasul timpului care ne cheamă la lucrare armonică pentru a săvârși lucruri frumoase și Ție, Doamne, bineplăcute*¹⁷.

Ca paroh și protopop de Săliște, în anii 1901-1908, dr. Ioan Stroia s-a dovedit a fi vrednic de misiunea încredințată, realizările pe acest tărâm fiind importante, atenția concentrându-se asupra școlilor primare din ținut, care, așa cum aprecia în Autobiografia din anul 1929, au fost *de o cardinală însemnătate nu numai culturală, ci mai ales națională*¹⁸. În acest scop a ctitorit școala din Săliște, existentă și astăzi, ca și cea din Toparcia, a alcătuit, împreună cu învățătorii din Săliște, cu Dumitru Lăpădat și Iuliu Crișan, în 1906, un *Abecedar* și în anii următori cărțile de citire pentru toate

clasele primare ș.a.m.d.¹⁹

Dr. Ioan Stroia avea 43 de ani, în 1908, când a fost ales preot la Catedrala din Sibiu (aceasta se construise în anii 1902-1906 sub supravegherea asesorului consistorial Nicolae Ivan) și protopop al Sibiului, funcție în care va activa până la începutul anului 1919, când Vasile Goldiș, în calitatea sa de ministru secretar de stat pentru Transilvania (17 decembrie 1918-12 septembrie 1919) în guvernul Ion I.C. Brătianu (29 noiembrie 1918 st.v.-12 septembrie 1919 st.n.) i-a propus și a acceptat funcția administrativă de Inspector responsabil Revizor Școlar al județului Sibiu, rămânând și protoiereu²⁰. A revenit la îndeletnicirile preoțești în anul 1923, când a ocupat postul (vacant) de asesor (consilier) la Consistoriul Arhiepiscopozan din Sibiu, funcție pe care o va deține până în 1925, când Sf. Sinod l-a ales în demnitatea de Episcop al Armatei Române, fiind preot văduv (din 1920), urmând toate etapele impuse de o astfel de demnitate: intrarea în cinul monahal, primirea rangului de arhimandrit, hirotonia întru arhieru, investirea regală, instalarea ca episcop militar. În ședința din 20 mai 1925 Sf. Sinod l-a ales în postul vacant de Episcop Militar – Inspector al Clerului Armatei pe Protoiereul dr. Ioan Stroia, consilier arhiepiscopozan în Sibiu, întrucât a întrunit 19 voturi pentru (bile albe) din 21 voturi exprimate. Contracandidați: Iconom Stavrofor Vasile Pocitan (19 voturi pentru din 21 exprimate); Preot Vespasian Răuți, exarh, din Rădăuți (18 voturi pentru din 21 exprimate). Toți trei candidații au întrunit majoritatea legală de voturi, fiind declarați aleși. Majestatea Sa Regele Ferdinand I, în conformitate cu prevederile legale, l-a desemnat ca Inspector al clerului militar, cu titlul „Episcop de Alba Iulia”, pe Protopopul dr. Ioan Stroia²¹.

Fără îndoială, cuvântarea rostită de Episcopul dr. Ioan Stroia la investirea regală ce s-a săvârșit de către Regele Ferdinand I, în 20 iunie 1920, la Palatul Peleş – Sinaia, este și astăzi impresionantă. Între altele noul episcop militar a spus: *Experiența ce am câștigat în practica îndelungată, dar mai ales convingerile mele religioase despre adevăratul rost al vieții, patriotismul și dinasticismul adânc săpat în inima mea, sper că-mi vor da nu numai priceperea, ci și râvna neobosită de a propovădui cu vreme și fără vreme ostașilor Majestății Voastre frumoasele virtuți strămoșești și ostășești, dragostea de steag și o neclintită credință în Regele lor, și voi putea năzui ca și clerul mie supus să stăruie neîntrerupt și să fie animat de această sfântă datorie, care ne-o impune nu numai legea clerului, ci și chemarea noastră preoțească*²².

În răspunsul M.S. Regelui Ferdinand I, acesta a precizat: *Armata este scutul de apărare al țării, și dacă pregătirea sa tehnică are o mare însemnătate, întărirea ei sufletească este cheazăia cea mai puternică de statornicie în ceasurile de supremă încercare. Pentru a adăuga imediat: Programul de activitate, pe care ni l-ai desfășurat astăzi, este plin de înțelepciune și de cald patriotism și sunt sigur că vei continua cu vrednic munca devotată a Prea Sfințitului Justinian*²³.

Așadar, la vârsta de 60 de ani Protoiereul dr. Ioan Stroia era investit cu demnitatea de Inspector al clerului Armatei Române – Episcop de Alba Iulia, demnitate ce o va purta până la decesul său, survenit la 18 aprilie 1937, în Alba Iulia, la împliniți 72 ani. A fost înmormântat în cimitirul Mănăstirii Sf. Ioan Botezătorul (azi Schitul Sf. Lazăr), ctitorită de el, la circa 2 km în partea de vest a orașului Alba Iulia. Succesorul său în scaunul episcopal al Episcopiei Militare cu sediul în Catedrala Încoronării din Alba Iulia, dr. Partenie Ciopron, în

anii 1938-1947, va săvârși anual slujba parastasului arhieresc la mormântul celui care a fost Episcopul dr. Ioan Stroia, ca semn de creștinească prețuire a predecesorului său²⁴.

În editorialul *Trei ani*, nesemnat, dar mai ales în amplul articol *Trei ani de rodnică păstorire*, tipărite în revista „Arma Cuvântului”, Protopopul colonel Ioan Dăncilă face un adevărat rechizitoriu la adresa Episcopiei Militare și a episcopilor ce au condus-o de la începutul acesteia până la 1 octombrie 1937, când frăiele instituției bisericești și militare au fost preluate de Episcopul dr. Partenie Ciopron. Între altele, afirmă: *Până la alegerea P.S. Sale, Episcopia a avut doi conducători, figuri venerabile și vrednice de toată considerațiunea pentru trecutul lor, dar prea înaintați în vârstă pentru a putea face față cerințelor militare, din care cauză Episcopia Militară era aproape inexistentă. De aceea, putem spune, fără să greșim, că P.S. Partenie Ciopron este primul Episcop Militar în înțelesul adevărat al cuvântului. Tânăr (avea 41 de ani în 1937 – n.n.), destoinic, bine pregătit, cu prestanță, așa cum se cere unui militar [...]”*²⁵. Pentru ca să afirme tranșant la adresa Episcopului dr. Ioan Stroia:

*Fără avânt și fără directive bine gândite, preoțimea Armatei în frunte cu un lerarh sensibil și foarte cumsecade, dar complet absent din angrenajul problemelor ce frământau sufletul oștirii vegeta, căutând fiecare să muncească așa cum îi trece prin minte [...] Nimeni și niciodată nu ne-a adunat pentru a ne schimba vederile, pentru a ne îndrepta greșelile, apoi pentru a ne fixa un program comun de muncă și de realizări pe teren*²⁶. Făcea observația:

*O legătură camaraderească mai caldă între membrii oștirii nu se putea încheia, din două motive. Întâi: Ne lipsea un organ de afirmare și de propagandă a bunelor noastre intențiuni (se referea la revista „Arma Cuvântului”, al cărei prim număr a apărut în luna mai 1940, deși fusese anunțată de Episcopul dr. Partenie Ciopron în Scrisoarea pastorală din 20 noiembrie 1937 – n.n.). Pro secundo: Corpul ofițeresc nu putea nutri simpatii pentru o tagmă beneficiară în cadrele oștirii, care, fără nicio limită de vârstă în ceea ce privește trecerea în rezervă din oficiu – dăinuia în activitate cu elemente între 70 și 80 ani (referire expresă la adresa Episcopului dr. Ioan Stroia, care a trecut la Domnul în vârsta de 72 ani – n.n.)*²⁷.

Între concluzii, și aceasta, cu eroarea aferentă:

*Slabi spiritualicește în afară, aproape inexistenți materialicește la centru, ajunsese la un moment dat în trista situație ca organele de drept să pună problema dacă mai are nevoie Armata de noi. Adăuga imediat: Și într-adevăr s-a întocmit o lege care ne lua toate drepturile și gradele ofițerești, punându-ne într-o situație egală cu desființarea. Această lege a și fost sancționată și urma să fie pusă în aplicare*²⁸.

Sunt multe acuzațiile pe care Protopopul colonel Ioan Dăncilă le aduce Episcopului dr. Ioan Stroia în articolul deja citat *Trei ani de rodnică păstorire* din revista „Arma Cuvântului”. Între acestea și faptul că Episcopul dr. Partenie Ciopron nu a găsit în reședința Episcopală *nici un scaun sau măcar un pat în care să se odihnească. Aceasta după 12 ani de existență a Episcopiei Militare cu 2 foști titulari la cârmă*²⁹. Poate prea dură și inexactă această exprimare. Însuși Episcopul dr. Partenie Ciopron relatează acest fapt, la 20 octombrie 1937, în scrisoarea sa către Mitropolitul Visarion Puiu, la Cernăuți: *Reședința episcopală, deși nouă, dar pentru că s-a făcut pripit, are nevoie de reparațiuni radicale. Tot asemenea și Catedrala. Reședința este goală, dar absolut goală. Nu există nici un*

cuier unde să-ți pui haina. Am împrumutat de la un regiment un pat pe care să dorm. Pe acest pat simplu de cazarmă l-am poftit și a dormit și Î.P.S. Patriarh (dr. Miron Cristea, când, la 18 octombrie 1937 a participat, alături de M.S. Regele Carol al II-lea la festivitățile consacrate comemorării martirilor Horia, Cloșca și Crișan – n.n.). **Tot mobilierul reședinței a fost luat de ficele răposatului episcop, înainte de moartea sa** (subl. n.)³⁰.

Într-adevăr, ficele Episcopului dr. Ioan Stroia – Mioara, căsătorită cu dr. Flaviu Vilt și Viorica, căsătorită cu dr. Cornel Manta, poate și rudele Duțu Vilt, Nicu Manta, Nelu Manta, preot Manta, precum și Dan Stroia și Vasile Stroia, frate și moș s-au dovedit lacome peste așteptări³¹.

La inițiativa Episcopului Nicolae Ivan (1855-1936), cel dintâi chiriarh al renăscutei Eparhii a Vadului, Feleacului și Clujului, ales la 28 septembrie 1921 și instalat la 19 decembrie 1921, apare la Cluj săptămânalul „Renașterea”, organul oficial al eparhiei. Cine răsfoiește paginile acestei publicații, cu precădere în anii 1925-1935, va întâlni destul de des numele Episcopului dr. Ioan Stroia, ca arhiereu mandatat de Episcopul Nicolae Ivan să sfințească diferite biserici noi sau renovate din eparhie, dar și să se întâlnească cu militarii din diferite garnizoane (Cluj, Zalău, Bistrița, Oradea), unde a sfințit și capelele militare realizate prin grija preoților militari activi din subordine. Se pune în evidență, în perioada amintită, 1925-1935, numărul mare de biserici de mir (circa 20) pe care le-a sfințit, mandatat de Episcopul Nicolae Ivan, în subordinea căruia nu era ca Episcop militar, ci doar în calitate sa de ginere, din 1920 rămas văduv³².

De remarcat este întâlnirea Episcopului militar dr. Ioan Stroia cu militarii din garnizoana Cluj, în data de 21 noiembrie 1925, dar și în ziua următoare. Le-a vorbit ostașilor despre *refacerea morală individuală, ca singura forță care dă tărie unui stat național*, iar morala evanghelică este cea mai puternică armă în acest scop. *Prin bogăția sufletului vostru – se adresa Vlădica Oștirii militarilor prezenți – va fi bogată țara, prin tăria morală se va construi marea clădire a viitorului neamului nostru*³³.

În zilele de 25 și 26 noiembrie 1925, Episcopul dr. Ioan Stroia s-a aflat în mijlocul militarilor din garnizoana Zalău. În ziua de 26 noiembrie 1925, în cazarma Batalionului 7 Vânători de Munte, împreună cu confesorul garnizoanei a celebrat serviciul divin obișnuit în aceste împrejurări, cu sfințirea apei și stropirea cu agheazmă a trupei. În predica ce a urmat, Vlădica Armatei a amintit celor prezenți că *însușirile sufletești care au caracterizat în toate timpurile pe ostașul român au fost: credința, speranța și dragostea față de Dumnezeu; iubirea de limbă, lege și glia strămoșească, în apărarea căreia antecesorii noștri și-au vărsat sângele din belșug. Din aceste jertfe a răsărit frumoașa și bogata noastră patrie – România întregită*³⁴.

În aceeași zi, în sala de conferințe a cazarmii Batalionului 7 Vânători de Munte, Episcopul dr. Ioan Stroia a stat de vorbă distinct doar cu ofițerii, cerându-le acestora să fie exemple de buni creștini pentru ostași, întrucât necredința și indiferența religioasă a sporit în sânul ofițerilor Armatei Române. Le-a amintit acestora că *în trecut, când eram sub stăpâniri străine, numai această credință ne-a ținut limba și ființa noastră de români, iar în viitorul necunoscut numai ea poate fi steaua conducătoare*³⁵.

În continuare, Episcopul dr. Ioan Stroia a dăruit pentru biblioteca ostașilor un set de 15 cărți cu conținut moral-reli-

gios și pe teme de istorie. În final, a vizitat biserica militară, aflată în construcție³⁶.

La Bistrița, în cazarma Divizionului 4 Tunuri de Munte, în data de 8 noiembrie 1935 – sârbătoarea Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil – a avut loc o impresionantă manifestare religioasă, cu participarea Episcopului dr. Ioan Stroia, în cadrul căreia s-a sfințit capela militară, realizată prin strădania confesorului garnizoanei, preot căpitan Oniga Pompei. Au asistat la ceremonie generalii Iacobici și Savu, comandanți de unități din garnizoană, corpul ofițeresc, trupa și un mare număr de invitați, inclusiv reprezentanții tuturor confesiunilor religioase din oraș (lutheran, reformat, etc.). După slujba de sfințire a capelei militare, cu fastul cuvenit s-a oficiat și Te-Deumul pentru ziua onomastică a Marelui Voievod Mihai, moștenitorul Tronului. În predica rostită cu acest prilej Episcopul dr. Ioan Stroia a evocat *fapte concrete din viața neprihănită a poporului românesc, care s-a menținut și s-a ridicat în fața lumii și a popoarelor civilizate prin puterea credinței*³⁷. Apoi, la cercul militar a avut loc un dejun în cinstea participanților și invitaților la festivitate. Episcopul dr. Ioan Stroia l-a distins cu brâul roșu în gradul de protopop onorific pe confesorul garnizoanei, preot căpitan Oniga Pompei, și a acordat diplome de onoare generalilor Iosif Iacobici și Cornel Savu, din partea Episcopiei Militare, precum și comandantului Divizionului 4 Tunuri de Munte, colonel Petre Orleanu, altor ofițeri și invitați prezenți la festivitate³⁸.

Ales de Sfântul Sinod în ședința din 20 mai 1925, hirotonit arhiereu la 14 iunie 1925, numit prin Înaltul Decret Regal nr. 2008 din 16 iunie 1925, investit de Regele Ferdinand I la 20 iunie 1925, Episcopul dr. Ioan Stroia, în gradul militar de General de Brigadă, la venirea sa ca Vlădică a Armatei Române, avea în subordinea directă o *armată* de circa treizeci de preoți militari activi. *Anuarul ofițerilor activi ai Armatei Române pe anul 1926/1927*, tipărit în 1926, la secțiunea clerul militar, consemna: 1 inspector al clerului militar (Episcop militar „de Alba Iulia” – dr. Ioan Stroia); 1 preot locotenent-colonel (Serafim Iosif); 2 preoți maiori (Hociotă Ilie; Dăncilă Ioan); 27 preoți căpitani; total 30 preoți militari activi și 1 episcop. Dintre preoții cu gradul de căpitan: 3 preoți erau de la data de 1 noiembrie 1924; 8 preoți erau de la data de 1 aprilie 1925; 3 preoți erau de la data de 1 mai 1926. Așadar, 27 de preoți militari activi încadrați în structurile militare (regimente/garnizoane), în urma examenelor de admitere conform Legii privitoare la organizarea clerului militar, erau din vremea Episcopului Justinian Teculescu³⁹.

Potrivit *Anuarului ofițerilor activi ai Armatei Române pe anul 1940*, la secțiunea clerul militar – preoți căpitani, erau nominalizați 47 preoți militari activi, din care 25 preoți erau încadrați în structurile militare până la data de 1 decembrie 1935, deci sub episcopatul dr. Ioan Stroia. Cei 22 preoți militari activi, căpitani, prevăzuți în *Anuarul* pe anul 1940, au fost încadrați în structurile militare în timpul episcopatului dr. Partenie Ciopron, în urma primelor două concursuri de admitere, astfel: 13 preoți la 8 iunie 1939, 9 preoți la 1 februarie 1940⁴⁰. Vor urma încă trei concursuri de admitere (cu încadrările aferente la: 15 noiembrie 1940; 15 iunie 1941; 1 decembrie 1943), ce au sporit numărul preoților militari activi la peste o sută, condițiile de război impunând cu precădere acest fapt⁴¹.

Aceste precizări sunt de natură să sublinieze faptul că toți cei trei episcopi militari în exercițiu s-au preocupat (în limita

alocațiilor bugetare oferite!) de sporirea numărului preoților militari activi, știindu-se faptul că la începutul activității Episcopiei militare, aceasta a funcționat cu doar trei preoți militari activi: *Serafim Iosef*, preot locotenent-colonel de la 1 mai 1918; *Hociotă Ilie*, preot militar maior de la 1 ianuarie 1919, provenit din armata austro-ungară, unde a fost preot căpitan de la 10 octombrie 1912; *Dăncilă Ioan*, preot maior de la 1 ianuarie 1920, provenit din armata austro-ungară, unde a fost preot căpitan de la 2 iunie 1915, el fiind hirotonit preot la 12 septembrie 1910, când avea 21 de ani⁴². Deși Legea privitoare la organizarea clerului militar din 6 august 1921 prevedea preot militar activ la fiecare regiment, prevederea nu a putut fi respectată din motive de ordin bugetar. Modificările survenite în Legea pentru organizarea clerului militar din 22 martie 1937, aflată în analiză încă din 1935/1936, au vizat cu precădere și acest aspect financiar.

Fără îndoială, documentul cel mai important elaborat sub chiriarhatul Episcopului dr. Ioan Stroia rămâne *Instrucțiunile provizorii asupra serviciului religios în timp de pace și în timp de campanie*, tipărit în 1931, sub egida Marelui Stat Major al Armatei Române⁴³. De precizat că în acea perioadă istorică, după reorganizarea unitară a României în urma războiului din anii 1916-1919 și Conferința de Pace de la Paris din anul 1919, care a consfințit pentru statul român hotărârile Marii Uniri din anul 1918, Marele Stat Major al Armatei Române a cerut structurilor din subordine, inclusiv Inspectoratului Clerului Militar elaborarea unor acte normative (regulamente, instrucțiuni, etc.) care să generalizeze experiența dobândită în campaniile militare ce au avut loc și să realizeze pe cât posibil o unitate de doctrină pentru apărarea țării într-un eventual conflict armat.

Drept urmare, elaborarea Instrucțiunilor amintite de către Inspectoratul Clerului Militar – structură în subordinea Marelui Stat Major al Armatei Române – nu este un act singular, izolat, fapt pus în evidență și de prezența unui delegat al Marelui Stat Major, în persoana colonelului H. Dumitriu, care a asistat din punct de vedere stat-majoristic procesul elaborării acestor Instrucțiuni. Comisia de elaborare a fost formată din: Președinte: Episcop General de Brigadă Dr. Ioan Stroia, Membrii: Preot Colonel Serafim Iosef; Preot Maior Ioan Dăncilă⁴⁴.

Este lesne de sesizat că cei doi membri ai comisiei de elaborare, îndeosebi preotul maior Ioan Dăncilă, aveau experiență în desfășurarea activității pastorale în condiții de campanie și nu numai. Preotul colonel Serafim Iosef (născut la 27 iulie 1871), avea, în 1931, 60 de ani, iar Preotul maior Ioan Dăncilă (născut la 2 iunie 1889), avea, în 1931, 42 ani, și o bogată experiență militară și confesională ca preot militar mobilizat în armata austro-ungară, pe frontul din Galiția îndeosebi, dar și în cel italian, unde a însoțit regimentele românești din armata imperială⁴⁵.

Republicăm integral aceste Instrucțiuni, pentru prima dată după 1931, întrucât, elaborate în conformitate cu Legea privitoare la organizarea clerului militar din 6 august 1921 și

cu Regulamentul aferent din 1924, au stat la baza activității practice a preoților militari pe întreaga perioadă 1931-1948, până la desființarea Episcopiei Militare, adică 17 ani, inclusiv în anii de război 1941-1945, când rapoartele periodice ale preoților militari activi aflați pe front, urmau, cu detaliile aferente, prevederile acestor instrucțiuni.

De precizat că Instrucțiunile includeau și experiența dobândită de preoții ce au compus Serviciul Religios al Armatei din anii 1916-1918, de sub conducerea Protopopului Constantin Nazarie, profesor universitar de teologie morală la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității din București⁴⁶. În acest sens, nu întâmplător Preotul Lungulescu Dumitru (născut la 14 mai 1866), mobilizat în campania anilor 1916-1918, preot căpitan de la 1 ianuarie 1925, a alcătuit o amplă lucrare *Rolul preotului militar în timp de pace și în război*, tipărită la Craiova, în 1933, în calitatea sa de Șef al Serviciului Religios al Corpului 1 Armată⁴⁷.

Instrucțiunile amintite includ 14 capitole, dispuse în *Partea I. Îndatoririle preoților militari în timp de pace* (cap. 1-7) și în *Partea a II-a. Îndatoririle preoților militari în campanie* (cap. 8-14). Se adaugă două anexe, importante sub aspect practic (înmormântări, obiectele la cultul divin, capela de campanie, etc.). Mai precizăm – așa cum cititorul va sesiza lesne – că materia Instrucțiunilor a fost structurată pe 70 puncte, cu mențiunea la ultimul punct că: *Aceste Instrucțiuni completează dispozițiunile din Regulamentul Legii Clerului militar sancționat prin Înalt Decret Regal nr. 1970 din 18 iunie 1924*⁴⁸.

Cât privește conținutul Instrucțiunilor sugerăm cititorului să lectureze atent capitolul VI. *Cașele (Biserici) de campanie*, extrem de important întrucât în lada respectivă (un astfel de exemplar se află la Muzeul Militar Național „Ferdinand I”, București) sunt toate cele de trebuință pentru ca preotul militar să săvârșească Sfânta Liturghie oriunde, inclusiv în câmp deschis.

Moartea Episcopului dr. Ioan Stroia s-a săvârșit, conform ferparului – fluturaș tipărit de familie – în dimineața zilei de duminică 18 aprilie 1937, la orele 04.00, fiind înmormântat în ziua de marți, 20 aprilie 1937, ora 09.00, la Mănăstirea „Sfântul Ioan Botezătorul” din Alba Iulia, ctitorită de el⁴⁹. La 20 ianuarie 1937 împlinise 72 de ani, iar la 31 august 1937 urma să fie scos la pensie din oficiu pentru limită de vârstă, conform art. 4 din *Legea pentru organizarea clerului militar* intrată în vigoare la 22 martie 1937.

Personalitatea Episcopului dr. Ioan Stroia, ca episcop al Armatei Române, rămâne în șirul ierarhilor de seamă ai Bisericii Ortodoxe Române. Succesorul său în scaunul episcopal de la Alba Iulia, Episcopul dr. Partenie Ciopron a săvârșit anual slujba parastasului de pomenire a vrednicului de pomenire Episcop dr. Ioan Stroia, chiar la mormântul acestuia din incinta Mănăstirii „Sfântul Ioan Botezătorul” din Alba Iulia (azi Schitul „Sf. Lazăr”), ctitorită în anul 1937, fără să fi avut prilejul să o vadă sfințită⁵⁰.

NOTE

- 1 Ioan Stroia, *Scurtă descriere a vieții noastre* (datată 1 septembrie 1929), în Arhiva Sfântului Sinod (în continuare A.S.S.), fond Arhieriei, dosar nr. crt. 23/1923-1926, f. 295; Eusebiu Roșca, *Monografia institutului teologic pedagogic „Andreian” al Arhidiecezei greco-ortodoxe române din Transilvania*, Sibiu, f.e., 1911, p. 107. Mai multe lucrări de dată relativ recentă precizează asupra nașterii Episcopului dr. Ioan Stroia, că acesta s-a născut „într-o familie de țărani din Fântânele (fost Cacova), jud. Sibiu”, fapt, evident, eronat.
- 2 Am citat după Eusebiu Roșca, *Op. cit.*, dat fiind faptul că este, în 1911, unde se precizează: „Clasele liceale (I-VI) le-am făcut la liceul evanghelic (săseșc) din Sibiu, iar clasa VII și VIII liceală, precum și examenul de bacalaureat la liceul ortodox român «Andrei Șaguna» din Brașov”.
- 3 Ioan Stroia, *Scurtă descriere a vieții noastre...*, f. 295.
- 4 Eugen Roșca, *Op. cit.*, p. 107.
- 5 În lucrarea sa, Ion Rusu Abrudeanu, *Înalt Prea Sfinția Sa Patriarhul României Dr. Miron Cristea. Omul și faptele*, vol. I, București, Editura Cartea Românească, 1929, p. 357, în subcapitolul *Actualul episcop militar Dr. Ioan Stroia*, precizează că acesta a terminat „studiile teologice în Seminarul Andreian din Sibiu, în anii 1887-1890, deodată cu actualul Patriarh” (s.n.), fapt nu lipsit de importanță în ascensiunea sa ecleziastică, ce și acela al înrudirii sale (ginere, din 1899) cu Episcopul Nicolae Ivan al Clujului.
- 6 Ioan Stroia, *Scurtă descriere a vieții noastre...*, f. 295.
- 7 Eusebiu Roșca, *Op. cit.*, p. 108.
- 8 *Ibidem*.
- 9 Titlul complet al tezei de doctorat este: *Theodor Waitz's System der Erziehung. Darstellung und Beurteilung desselben im Anschluss seiner „Allgemeinen Pädagogik” mit besonderer Berücksichtigung der etischen Grundlagen sowie des Werhältnisses zu Herbart* (Sistemul educației de Theodor Waitz. Descrierea și aprecierea acestuia în legătură cu a sa „Pedagogică generală” cu referire deosebită la fundamentele etnice ca și la raportul cu Herbart).
- 10 Ioan Stroia, *Scurtă descriere a vieții noastre...*, f. 295.
- 11 Eusebiu Roșca, *Op. cit.*, p. 108.
- 12 Cf. *Foaia matricolă*, în Arhivele Militare Române (în continuare A.M.R.), fond 3042, dosar nr. crt. 1, f. 2 (Registru Foi matricole – Preoți bătrâni). Vezi și Sebastian Stanca, *Episcopia ortodoxă română a Vadului, Feleacului și Clujului (1919-1929)*, Cluj, f.e., 1930, unde la cap. IV. *Biografia P.S.S. Episcopului Nicolae Ivan (1855-1936)*, se consemnează exact: „În toamna anului 1877 a fost ales învățător în Săliște, în care calitate a funcționat până la 1884 (...). În anul 1880 s-a căsătorit, dar după un an de fericită căsnicie a rămas văduv. Din această căsnicie s-a născut fiica Veturia (soția de mai târziu a protopopului dr. Ioan Stroia, azi episcop militar, reposată în iunie 1920)”, p. 51.
- 13 Motivul condamnărilor: publicarea Memorandum-ului, elaborat în 1892 de fruntașii Partidului Național Român și prezentat în mai 1893 Curții de la Viena de o delegație formată din 300 români în frunte cu dr. Ion Rațiu. Împăratul Franz Iosef I, care nu a primit delegația, a remis textul Memorandum-ului guvernului de la Budapesta, unde a stat închis în sertar până în anul 1919, când Armata Română a ajuns la Budapesta. Publicarea textului Memorandum-ului (privitoare la drepturile românilor din Imperiul Austro-Ungar) a zguduit cancelariile de la Viena și Budapesta. Ca urmare: procesul de la Curtea de Juri de la Cluj. Preotul Vasile Lucaci a primit 5 ani închisoare de stat (politică), dr. Ion Rațiu – 2 ani, G. Pop de Băsești – 1 an ș.a.m.d. Vezi detaliile în literatura istorică consacrată Memorandum-ului. Pentru informații rapide, vezi Lucian Predescu, *Enciclopedia României. Cugetarea*, 1940, ediție anastatică, București, 1999, p. 539.
- 14 Vezi pentru aceasta și Ion Rusu Abrudeanu, *Op. cit.*, p. 357.
- 15 Biblioteca Academiei Române nu posedă nici un exemplar din amintitele Anuare ale Institutului teologic pedagogic din Sibiu, ci doar cele începând cu anul 1924/1925 – 1948/1949 și seria nouă 2000/2001. În schimb posedă teza de doctorat *Theodor Waitz's Sistem der Erziehung*, Harmannstadt, 1894, IV+91 p. Cota B.A.R.: II 154.276, precum și *Momente etice din Cuvântarea lui Iisus Christos de pe Munte*, Sibiu, 1896, 52 p. Cota B.A.R.: II 154.353. Mai posedă și câteva manuale pentru școala primară, între care un *Abecedar*, ediția a VIII-a, Cluj, 1924, 84 p. Cota B.A.R.: I 70.080.
- 16 Eusebiu Roșca, *Op. cit.*, p. 108.
- 17 „Telegraful Român”, anul XLIX, nr. 24, Sibiu, 3/16 martie 1901, pp. 97-98.
- 18 Ioan Stroia, *Scurtă descriere a vieții noastre...*, f. 296.
- 19 Vezi lista cărților școlare la fișa Stroia Ioan, în Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, ediția a II-a, București, Editura Enciclopedică, 2002, pp. 464-465.
- 20 Ioan Stroia, *Scurtă descriere a vieții noastre...*, f. 296.
- 21 Vezi fișa în Mircea Păcurariu, *Op. cit.*, pp. 464-465.
- 22 „Monitorul Oficial”, Partea I, nr. 135, marți, 23 iunie 1925, p. 7304.
- 23 *Ibidem*, p. 7306.
- 24 Vezi documentele privitoare la Episcopul dr. Partenie Ciopron, plus deducția noastră logică cu privire la parastasul anual.
- 25 *** *Trei ani*, în „Arma Cuvântului”, anul I, nr. 6-7, octombrie-noiembrie 1940, p. 1.
- 26 Ioan Dăncilă, *Trei ani de rodnică păstorie*, în *Idem*, p. 5.
- 27 *Ibidem*, p. 6.
- 28 *Ibidem*. Cercetarea noastră în arhive nu a pus în evidență existența unei astfel de legi, care „sanționată” ar fi trebuit să existe în „Monitorul Oficial. Partea I”. Precizăm însă că în timpul episcopatului dr. Ioan Stroia s-a adoptat, la 22 martie 1937, *Legea pentru organizarea clerului militar*. Consiliul Legislativ a avizat, cu Avizul nr. 13, această lege la data de 3 martie 1936. Pentru ca la 13 martie 1937, Ministerul Apărării Naționale, generalul Paul Angelescu, să prezinte Adunării Deputaților șirul motivelor pentru care s-a adoptat noua *Lege pentru organizarea clerului militar*.
- 29 *Ibidem*.
- 30 A.S.S., fond Visarion Puiu, dosar nr. crt. 525/1942, f. 109.
- 31 Autorii nu au întreprins o cercetare pe teren în acest scop. Numele celor două fiice ale Episcopului dr. Ioan Stroia, a soților acestora și a celorlalte rude a fost preluat după fluturașul – ferpar aflat în A.S.S., fond Arhieriei, dosar nr. crt. 39/1937, f. 27.
- 32 Vezi o listă aproape completă a acestor lăcașuri de cult creștin ortodox sfințite de Episcopul dr. Ioan Stroia în Preot Miron Ioan Erdei, *Primii episcopi militari în slujba Bisericii și a Armatei Române*, în „Revista de Istorie Militară”, nr. 1-2 (75-76), 2003, pp. 83-86.
- 33 G. Munteanu, *Știri*, în „Renașterea”, anul III, nr. 48, 29 noiembrie 1925, p. 6.
- 34 Remus Roșca, *P.S.S. episcopul dr. Stroia în Zalău*, în *Idem*, nr. 50, 13 decembrie, 1925, p. 3.
- 35 *Ibidem*.
- 36 *Ibidem*.
- 37 *** *Sfințirea capelei militare din Bistrița*, în *Idem*, anul XIII, nr. 46, 17 noiembrie 1935, p. 3.
- 38 *Ibidem*.
- 39 *Anuarul ofițerilor activi ai Armatei Române pe anul 1926/1927*, București, Tipografia Militară, „Ministerul de Război”, 1926, pp. 675-679.
- 40 *Anuarul ofițerilor activi ai Armatei Române pe anul 1940*, București, „Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului”, Imprimeria Națională, 1940, pp. 63; 1301-1305.
- 41 *Anuarul ofițerilor activi ai Armatei Române pe anul 1944*, București, 1944, pp. 1206-1214.
- 42 Vezi *Anuarul...* pe anul 1924/1925; pe anul 1926/1927 ș.a.
- 43 Ministerul Armatei. Inspectoratul Clerului Militar, *Instrucțiuni provizorii asupra serviciului religios în timp de pace și în timp de campanie*, București, Tipografia Marelui Stat Major, 1931, 47 p.
- 44 *Ibidem*, p. 3.
- 45 Cf. *Anuarul...* pe anul 1926/1927, pp. 676-677.
- 46 Cf. Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată în campania din 1916-1918*, București, Imprimeria Ministerului Cultelor și Artelor, 1920, 108 p.
- 47 D. Lungulescu, *Rolul preotului militar în timp de pace și în timp de război*, Craiova, Tipografia „Națională”, 1933, 94 p.
- 48 *Instrucțiuni provizorii...*, p. 47.
- 49 A.S.S., dosar nr. crt. 525/1942, f. 109.
- 50 Mănăstirea „Sf. Ioan Botezătorul” Alba Iulia. Pliant de prezentare; Dorin Oaidă, *Schitul „Sfântul Lazăr” din Alba Iulia: monografie, cugetări și amintiri*, Cluj-Napoca, Editura Grinta, 2013, 68 p.

Colonel (r) Dumitru STAVARACHE¹

MITROPOLITUL VISARION PUIU (1879-1964), ȘEF AL MISIUNII BISERICEȘTI ORTODOXE PENTRU TRANSNISTRIA (DECEMBRIE 1942 – DECEMBRIE 1943). MĂRTURII DOCUMENTARE

Noi, Antonescu, Mareșal al României și Comandant de Căpetenie al Armatei,

În baza dispozițiilor Decretelor-legi nr. 3052 din 5 septembrie și nr. 3072 din 7 septembrie 1940,
DECIDEM:

Art. 1. Î.P.S. Mitropolit VISARION PUIU se atașează pe lângă Comandamentul de Căpetenie al Armatei, cu misiunea organizării bisericilor și îndrumării spirituale a populației din Transnistria, în locul P.C. Arhimandrit Scriban, a cărui misiune încetează.

*Art. 2. Î.P.S. Mitropolit VISARION PUIU stă sub ordinele noastre directe și ale Sanctității Sale Patriarhul Țării,
Dat la 16 noiembrie 1942, la Comandamentul de Căpetenie al Armatei.*

(S.S.) ANTONESCU,
MAREȘAL AL ROMÂNIEI ȘI CONDUCĂTORUL STATULUI
Nr. 24²

La 21 februarie 1946, *Tribunalul Poporului*, din București, *condamnă* (în contumacie – n.n.), *pe Visarion Puiu, fost Mitropolit al Bucovinei, Mitropolit al Odessei [...] să sufere pedeapsa cu moartea*³. Unul din capetele de acuzare a fost că, în calitate de Mitropolit al Odessei, ar fi patronat acțiunile de teroare din Basarabia și Transnistria. După jumătate de secol, Biserica Ortodoxă Rusă recunoaște meritele deosebite ale mitropolitului Visarion Puiu pe timpul mandatului său în Transnistria⁴.

Cine a fost Visarion Puiu

Despre Visarion Puiu (n. 1879, Pașcani - d. 1964, Viels Maisons, Franța) a fost interzis să se scrie sau să se vorbească până la evenimentele din 1989. Aceasta ca urmare a condamnării lui la moarte, în contumacie, de către Tribunalul Poporului din București (1946) și a caterisirii lui, la presiunea politică a aceluși regim, de către Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române (1950). Tot mai multe articole publicate după 1990 (anul în care Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a anulat nedreapta caterisire din 1950), li s-au adăugat și primele lucrări ce i-au fost consacrate⁵.

Pentru a pune în evidență dimensiunea personalității lui Visarion Puiu, pe care Nicolae Iorga îl numea „călugărul ostaș” și îl considera ca fiind cel mai învățat cleric al epocii, enumerăm următoarele câteva reperi:

Împlinirile ca ierarh: episcop al Argeșului (1921-1923);

episcop de Hotin (1923-1935); mitropolit al Bucovinei (1935-1940); șef al Misiunii Bisericești Ortodoxe Române în Transnistria și Mitropolit al Odessei (1942-1943); fondator și

Mitropolitul Visarion Puiu

conducător al Episcopiei Ortodoxe a Românilor din Străinătate (1945-1958);

Rol determinant în înființarea unor eparhii în țară (Hotin, Maramureș, Timișoara) și peste hotare (S.U.A., Canada, Europa Occidentală);

Bogată activitate publicistică (circa 40 de lucrări tipărite până în anul 1944, sute de articole și studii), în care a abordat probleme de istorie a creștinismului, de educație și morală creștină, de pregătire a tinerilor pentru viață;

Intensă corespondență cu biserici din Occident, Orient, cu așezăminte de la Muntele Athos, cu mari personalități ale vremii, cu prestigioase instituții științifice;

Ajutor material acordat diverselor instituții culturale și de învățământ din Iași, Cernăuți, București, Paris, Strassbourg;

Sprijin moral și material pentru instruirea ca teologi, a unor tineri din afara granițelor României, în special din țările sud-dunărene;

Donații (manuscrite, cărți, obiecte, tablouri ș.a.) făcute Academiei Române, Muzeului Militar Național, Muzeului din Odessa, Arhivelor Naționale Române, unor biblioteci, biserici, mănăstiri;

Demersuri (memorii, apeluri, scrisori) către organisme internaționale (O.N.U.), șefi de state (U.R.S.S., S.U.A., Franța), importante personalități bisericești și laice pentru: eliberarea României, a altor țări și popoare de sub ocupația și influența sovietică; pace și lichidarea focarelor de conflict, cu referiri în special la zona Ierusalimului.

Concepția că eparhiile trebuie să constituie adevărate fortificații de spiritualitate românească la granițele țării o găsim prezentă la înaltul ierarh al B.O.R. În acest sens a acționat direct în eparhiile de graniță pe care le-a condus – Hotin, Bucovina, Maramureș, Transnistria. Cu altele, aflate în afara subordonării sale directe, a stabilit relații de prietenie și colaborare.

Misiunea Ortodoxă Română în Transnistria

O lucrare distinctă despre Misiunea Bisericească Ortodoxă Română în Transnistria nu s-a scris până în prezent. Cel ce va încerca să o facă va trebui să folosească documentele existente în Arhiva Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, bogata documentație depusă de mitropolitul Visarion Puiu la Arhivele Naționale Române⁶ și mai ales arhiva Misiunii⁷. De asemenea, vor trebui avute în vedere, lucrările tipărite în alte țări, care abordează acest subiect. O astfel de lucrare a fost tipărită la Munster în anul 1953, cu titlul *Die orthodoxe Kirche in der Ucraina von 1917-1945*, autor Friedrich Heyer.

Timp de trei ani de zile (august 1941-august 1944) în Transnistria a funcționat o Misiune Bisericească Ortodoxă având drept scop organizarea spirituală a populației dintre Nistru și Bug. Misiunea a luat ființă la inițiativa mareșalului Ion Antonescu, fiind atașată pe lângă Comandamentul de Căpetenie al Armatei, iar din punct de vedere spiritual-duhovnicesc stătea sub ascultarea Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sediul Misiunii a fost, inițial, la Tiraspol, apoi la Odessa (după cucerirea acesteia de către trupele române). Șefi ai Misiunii Bisericești în Transnistria au fost: Arhimandrit prof. univ. Iuliu Scriban (15 august 1941-16 noiembrie 1942), Mitropolit Visarion Puiu (16 noiembrie 1942-14 decembrie 1943), Arhimandrit dr. Antim Nica (14 decembrie 1943-august 1944).

Structura Misiunii cuprindea: I. Administrația Centrală – Șeful Misiunii, Vicariatul Odessa, Serviciul Administrativ, Serviciul Cultural, Serviciul Economic, Serviciul Inspectorate, Serviciul Arhitecturii, Atelierele Eparhiale⁸; II. Organizarea în teritoriu – jud. Ananiev, 44 parohii (protoieria, 6 subprotoierii), jud. Balta, 97 parohii (protoieria, 7 subprotoierii), jud. Berezovca, 13 parohii (protoieria, 4 subprotoierii), jud. Dubăsari, 48 parohii (protoieria, 5 subprotoierii), jud. Golta, 44 parohii (protoieria, 5 subprotoierii), jud. Moghilău, 75 parohii (protoieria, 8 subprotoierii), jud. Jugastru, 61 parohii (protoieria, 4 subprotoierii), jud. Oceacov, 16 parohii (protoieria, 3 subprotoierii), jud. Odessa, 23 parohii (protoieria, 4 subprotoierii), orașul Odessa, 27 parohii (protoieria, 2 subprotoierii), jud. Ovidiopol, 12 parohii (protoieria, 2 subprotoierii), jud.

Râbnîța, 75 parohii (protoieria, 5 subprotoierii), jud. Tiraspol, 39 parohii (protoieria, 6 subprotoierii), jud. Tulcin, 49 parohii (protoieria, 4 subprotoierii).

Aspecte ale activității mitropolitului Visarion Puiu, ca șef al Misiunii Bisericești în Transnistria au fost publicate în câteva publicații periodice⁹, au fost abordate și detaliate în cadrul unor lucrări de licență sau doctorat¹⁰. Consemnări cu privire la activitatea din acea perioadă am întâlnit și în arhiva personală a mitropolitului Visarion Puiu donată Bibliotecii Române din Freiburg (Germania)¹¹. Mărturiile documentare pe care le prezentăm în această comunicare, pot fi clasificate în două categorii: A) o sinteză a documentelor principale înregistrate la Serviciile Administrativ, Economic și Cultural ale Misiunii¹², depuse la Arhivele Naționale Române chiar de vladica Visarion; B) documente fotografice din perioada Misiunii în Transnistria, în marea lor majoritate depuse la Arhivele Naționale de același mitropolit Visarion Puiu.

Documente înregistrate la Serviciile Administrativ, Economic și Cultural ale Misiunii, în perioada, decembrie 1942-decembrie 1943

Tabloul rezumativ al intervențiilor, măsurilor și adreselor mai importante ale Misiunii Bisericești pentru Transnistria în perioada decembrie 1942-noiembrie 1943 (titlatură dată în epocă și păstrată de noi), cuprinde un număr de 539 de documente înregistrate la Serviciile Administrativ (198), Economic (161) și Cultural (180), ale Misiunii. Ele oferă informații privind caracterul documentului, conținutul acestuia, cui îi era adresat, data când a fost înregistrat și sub ce număr.

Tipurile de documente, frecvent înregistrate, au fost: adrese, hotărâri, circulare, comunicări, referate, note de serviciu, scrisori, telegrame. În privința celor cărora le-au fost adresate documentele, o variantă de clasificare ar fi cea zonală și care marchează teritoriul Transnistriei pe de o parte, și cel al României pe de altă parte. În Transnistria au fost vizate: Misiunea, cu organizarea ei centrală (cancelarie, servicii, inspectorii) și în teritoriu (protoierii, subprotoierii, preoții); administrația civilă (Guvernământul, prefecturile, primăriile) și militară (comandamente și unități militare); instituții de învățământ laic și bisericesc; aziluri; Crucea Roșie; diverse consilii și asociații ale comunităților română, rusă, greacă, armeană.

În afara Transnistriei: Patriarhia Română, Sf. Sinod, diverse eparhii (Mitropolia Moldovei, episcopiiile Hotin, Huși, Ismail, Chișinău ș.a.); Regele; Comandamentul de Căpetenie al Armatei; Conducătorul Statului; diverse ministere (Apărării, Economiei, Culturii, Propagandei, Înzeestrării, Finanțe); instituții de învățământ superior, laic și bisericesc; Academia Română; posturi de radio; reviste; ziare; mănăstiri din România (Neamț, Agapia, Văratec) și de la Sf. Munte Athos; personalități laice și bisericești.

În privința conținutului, o variantă de analiză la două din servicii (Cultural și Economic), a fost publicată¹³. Pornind de la Decretul nr. 24 din 16 noiembrie 1942, de numire a mitropolitului Visarion Puiu în Transnistria „cu misiunea organizării bisericilor și îndrumării spirituale a populației din Transnistria”, prezentăm în continuare (într-o ordine aleatorie), câteva repere ale activității mitropolitului misionar, după cum rezultă din *Tabloul* menționat:

- repararea (construcția) și redarea pentru cult a unui număr mare de biserici și case de rugăciuni pe întreg teritoriul Transnistriei¹⁴; protoierii aveau sarcina de a comunica orice realizare în domeniu;

- ajutorul acordat celor sărmani (orfani, bătrâni, văduve, orbi, evacuați), soldaților de pe front, răniților din spitale, prizonierilor din lagăre; Misiunea s-a oferit să ia asupra ei ajutorul și educarea orfanilor și a celor fără ajutor; unul din azilurile de copii s-a aflat sub directul patronaj al mitropolitului Visarion Puiu; protoierii trebuiau să comunice periodic situația azilurilor de bătrâni și copii;
- educația religioasă și națională prin filme, radio și mai ales prin tipărituri (presă, broșuri, calendare ș.a.), în limbile română și rusă¹⁵; numai în perioada 1 decembrie 1942-1 noiembrie 1943 la tipografia Misiunii au apărut aproape un milion de exemplare de publicații în limba rusă; sprijinul acordat învățământului primar, secundar, superior;
- deschiderea unor seminarii teologice (Odessa, Dubăsari) și a unei școli de cântăreți (Odessa) pentru pregătirea personalului bisericesc localnic;
- acțiuni ecumenice; intervenții pentru ca preoții armeni să-și poată servi coreligionarii în toată Transnistria¹⁶; demersuri pentru ca prizonierii din lagăre să poată merge la biserică și să fie vizitați de familie;
- preocupări științifice: trimiterea la Muzeul Militar a unor donații; strângerea de mărturii (istorie orală) privind martirajul clericilor; solicitarea de specialiști de la facultățile de medicină, din Iași și București, pentru o cercetare; solicitarea de tipărituri ale Academiei Române și de cărți științifice în limba rusă; cercetarea unor secte (ioaniții);
- refacerea fostei reședințe a ierarhilor Hersonului de la Odessa – vechea casă a mitropolitului Gavril Bănulescu, întemeietorul acelei eparhii la 1794;
- creșterea autorității Misiunii: organizarea și încadrarea la nivel central și în teritoriu; calitatea clerului; respectarea tradițiilor locale; restricțiile pe timpul posturilor și sărbătorilor; calitatea și competența profesorilor universitari invitați să conferențieze; colaborarea cu foruri cultural-științifice și mijloace mass-media din România; serviciile oferite de tipografia proprie și atelierele de obiecte bisericești.

Un factor care a contribuit la realizarea sarcinilor Misiunii în perioada despre care vorbim, a fost colaborarea cu Armata. Sprijinul obținut din partea unităților militare din zonă în refacerea lăcașelor de cult este menționat în multe din dările de seamă și rapoartele înaintate de protoierii Misiunii.

Desigur sunt și neîmpliniri, unele arătate chiar de mitropolitul Visarion Puiu. În viitor cercetătorii vor trebui să se aplece și să analizeze critic activitatea acestui act misionar care a fost Misiunea Bisericească Română în Transnistria și activitatea conducătorilor acesteia. Nu putem însă să nu observăm rolul important pe care l-a avut mitropolitul Visarion Puiu, să nu admirăm acțiunile sale ferme, curajul și demnitatea acestui „călugăr ostaș” (cum îl numea Nicolae Iorga), spiritul său realist.

Nu știu cine ar mai fi îndrăznit să facă afirmații într-o adunare publică, cum a făcut el la Odessa, în 25 decembrie 1943, când s-a adresat refugiaților de pe Don și din Cuban: „Nu știu cum vor fi împrejurările următoare, adică vom rămâne noi românii, pe aici sau va reveni stăpânirea rusească și nici nu ne-am călăuzit de această idee. Gândul nostru a fost purtat spre țelul urmărit de Misiune, un drum mai bun pentru viitor credinței și bisericii ortodoxe de aici”¹⁷.

Documente fotografice din perioada cât mitropolitul Visarion Puiu a fost Șef al Misiunii Ortodoxe Române în Transnistria și Mitropolit al Odesei

Arhivele Naționale Istorice Centrale dețin, în colecția de documente fotografice, o importantă donație cu privire la mitropolitul Visarion Puiu, mai puțin cunoscută și cercetată. Fotografii însumează un număr de 544 de bucăți, care sunt înregistrate la 231 de cote (formatele I-IV). Fondul oferă informații prețioase, atât prin imaginile propriu-zise cât și prin adnotări, cu privire la evenimentele la care a participat Visarion Puiu timp de jumătate de secol, personalități (laice și bisericești) cu care a colaborat. Cu privire la Misiunea Bisericească în Transnistria, sunt înregistrate 36 de cote, cu un total de 75 de imagini, care surprind următoarele: sosirea la Odessa, ca șef al Misiunii; localul Misiunii, atelierele, tipografia, azilul preoților; procesiuni, vizite canonice la Odessa, lanopol, Dubăsari, lagăre și aziluri; refacerea unor biserici și mănăstiri. Prezentăm, în cele ce urmează, aceste documente fotografice cu următoarea structură: înscrisurile cu privire la imagine, date, număr de exemplare (bucăți), observații, sursa (formatul și cota de inventar):

- *Mitropolitul Visarion Puiu, la sosirea în Odessa*; 6 decembrie 1942; 1 buc.; F I, vol. 2, 3720;
- *Mitropolitul Visarion Puiu, conducătorul Misiunii bisericești în Transnistria*; 1943; 1 buc.; Foto Voigsländer; F I, vol. 2, 3721;
- *Gherman Pântea, Mitropolitul Visarion, Ghe. Alexianu, Ghe. Gheorghiu, la Odessa*; 1943; 2 buc.; Foto Dombrowschi, str. Pușchin 3, Odessa; F I, vol. 2, 3722;
- *Mitropolitul Visarion Puiu, la Odessa, de Bobotează*; 1943; 4 buc.; F I, vol. 2, 3723;
- *Reașezarea crucilor pe turnurile Mănăstirii Sf. Pantelimon, din Odessa*; 1943; 1 buc.; Foto Voigsländer; F I, vol. 2, 3724;
- *Mitropolitul Visarion Puiu în vizită canonică prin satele din Transnistria, întâmpinat de populație în drum spre lanopol*; 1943; 2 buc.; Foto Voigsländer; F I, vol. 2, 3725;
- *Mitropolitul Visarion (în automobil), încadrat de călăreți; ruinele fostei tipografii a Mitropolitului Gavriil Bănulescu, Dubăsari; într-un sat transnistrean*; 1943; 5 buc.; F I, vol. 2, 3726;
- *Mitropolitul Visarion, cu ofițeri ai fostei armate imperiale ruse, din Odessa*; 1943; 1 buc.; F I, vol. 2, 3727;
- *Mitropolitul Visarion, în vizită la azilul de copii vagabonzi, din Odessa*; 1943; 1 buc.; F I, vol. 2, 3728;
- *Mitropolitul Visarion, în vizită canonică la parohiile, Vizirea, județul Odessa (biserica ridicată de Regimentul 10 Vânători) și Cantacuzenca, pe Bug, județul Berezovca*; 1943; 2 buc.; Foto Slt. D. Giusca; F I, vol. 2, 3729;
- *Odessa. Mitropolitul Visarion în mijlocul personalului de la Ateliere și Tipografie*; 1943; 2 buc.; F I, vol. 2, 3733;
- *Biserici din Kiev: Sf. Sofia, Sf. Andrei, Sf. Vladimir, Pocrovul*; 1943; 6 buc.; F I, vol. 2, 3786;
- *Kiev, sediul Partidului Comunist, clădiri distruse*; 1943; 4 buc.; F I, vol. 2, 3787;
- *Odessa, vedere din Port*; 1943; 1 buc.;
- *Odessa. Localul Misiunii, str. Jucovski 38*; 1943; 2 buc.; F I, vol. 2, 3792;
- *Odessa. Biserica Uspenia (Adormirea Maicii Domnului), restaurată de Mitropolitul Visarion Puiu, pentru a fi cate-*

- drala orașului*; 1943; 1 buc.; F I, vol. 2, 3793;
- *Odessa. Mitropolitul Visarion Puiu, Ghe. Alexianu, Gen. Ghe. Gheorghiu, Col. Mensing, Gherman Pântea*; 1942; 3 buc.; F II, vol. 1, 2114;
 - *Casa Mitropolitului Visarion Puiu, din Odessa, Bd. Francez, 63*; 1943; 4 buc.; F II, vol. 1, 2115;
 - *Odessa. Mitropolitul Visarion Puiu*; 1943; 3 buc.; F II, vol. 1, 2116, 2117;
 - *Mitropolitul Visarion Puiu și Gen. Vinkler, comandantul militar al Nicolaevului*; 1943; 1 buc.; F II, vol. 1, 2118;
 - *Odessa. Mitropolitul Visarion și Nicolae al Rostovului, înconjurați de clerici și refugiați din Rusia*; 1943; 1 buc.; F II, vol. 1, 2119;
 - *Mitropolitul Visarion și Ghe. Alexianu, într-un lagăr de bolșevici*; 1943; 1 buc.; F II, vol. 1, 2120;
 - *Mitropolitul Visarion, înconjurat de autorități române, germane, italiene, la Odessa*; 1943; 2 buc.; Ștampila Comandamentului de Căpetenie al Armatei. Departamentul Civil al Transnistriei; F II, vol. 1, 2121;
 - *Mitropolitul Visarion Puiu, la oficierea unui parastas, Odessa*; 1943; 2 buc.; Ștampila Comandamentului de Căpetenie al Armatei; F II, vol. 1, 2122;
 - *Odessa. Mitropolitul Visarion, Arhiep. Antonie din Nicolaev, Prof. univ. Valeriu Iordăchescu, I. Pigrov – dirigințele catedralei din Odessa, episcopul Vasile de la Balta*; 1943; 3 buc.; F II, vol. 1, 2123;
 - *Mitropolitul Visarion în fața tipografiei Misiunii române la Odessa*; 1943; 1 buc.; F II, vol. 1, 2124;
 - *Vedere din Odessa*; 1943; 1 buc.; F II, vol. 1, 2146;
 - *Odessa. M-rea Sf. Pantelimon și M-rea Sf. Ilie, catedrala*; 1943; 1 buc.; F II, vol. 1, 2147;
 - *Odessa. O vedere a pieței zilnice (talcioc)*; 1943; 2 buc.; F II, vol. 1, 2148;
 - *Odessa: ruine în 1941; ruinele școlii construită din piatra Bisericii Pocrov*; 1943; 2 buc.; F II, vol. 1, 2149;
 - *Palatul M-rii Sf. Andrei și biserica M-rii Sf. Pantelimon, Odessa*; 1943; 4 buc.; F II, vol. 1, 2150;
 - *Odessa*; 1943; 1 buc.; F II, vol. 1, 2151;
 - *Odessa. Liceul ortodox de fete, înființat de principesa Alexandrina Cantacuzino*; 1943; 1 buc.; F II, vol. 1, 2152;
 - *Odessa. Biserica Mavrocordat, cu hramul Sf. Victor și Visarion, din bd. Francez 44, restaurată de Mitropolitul Visarion în anul 1943*; 4 buc.; F II, vol. 1, 2153;
 - *Odessa. Sala de conferințe a Palatului Cultural, zidit de Arhiep. Dimitrie Cavalișchi al Odessei, distrus de bolșevici*; (1943); 1 buc.; F II, vol. 1, 2154;
 - *Odessa. Localul azilului preoților, restaurat de Mitropolitul Visarion*; 1943; 1 buc.; F II, vol. 1, 2155.

Cititorul poate aprecia diversitatea preocupărilor șefului Misiunii, tenacitatea cu care urmărea realizarea obiectivelor, exigența față de clerul misionar, campania de refacere a lăcașelor de cult, grija pentru educarea tineretului, ajutorul acordat celor orfani, nevoiași, bolnavi, prizonieri de război, ș.a.¹⁸. Specialistul va găsi în aceste informații noi piste de cercetare.

Se împlinesc 50 de ani de la trecerea la cele veșnice a marelui ierarh și patriot român, Visarion Puiu, rămas în memoria colectivă a mai multor Biserici. Marile lui înfăptuiri și viața jertfelnică îl recomandă pentru canonizare. Din păcate, în țara lui, pentru care a luptat și s-a jertfit, după 68 de ani, continuă să fie condamnat la moarte.

NOTE

- 1 Membru al Comisiei Române de Istorie Militară; fondator și președinte de onoare al Asociației „Visarion Puiu”.
- 2 „Monitorul Oficial”, Partea I, nr. 272 din 19 noiembrie 1942, p. 10.100.
- 3 Arhiva Serviciului Român de Informații, dosar nr. crt. P-2454I, vol. VIII, ff. 122-148.
- 4 Vladislav Țăpin, *Istoria Bisericii Ruse*, Moscova, f.e., 1997, p. 289.
- 5 Dumitru Stavarache, *Mitropolitul Visarion Puiu. Documente din pribegie (1944-1964)*, Pașcani, Editura Moldopress, 2002, 446 p.; Mitropolitul Visarion Puiu, *Însemnări din viața mea* (ediție îngrijită de Dumitru Stavarache și Gheorghe Vasilescu), Iași, Editura Trinitas, 2004, 180 p. + 32 pl.; Dumitru Stavarache, Ioan Negoescu, *Mitropolitul Visarion Puiu. Relațiile cu Biserica Anglicană. Documente (1921-1954)*, București, Editura Publirom, 2004, ediție bilingvă română-engleză, 176 p. fiecare ediție; Constantin N. Tomescu, *Prietenul meu Visarion Puiu* (ediție îngrijită de Dumitru Velenciuc și Dragoș-Radu Mihai), Suceava, f.e., 2005, 93 p. + 18 pl.
- 6 Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare A.N.I.C.), Fond Puiu Visarion, inventar 823, dosarele nr. crt. 11 (193 f.), 12 (162 f.), 13 (251 f.), 14 (118 f.), 15 (139 f.), 17 (153 f.); inventar al colecției de documente fotografice, formatele I, II, III, IV, cca. 50 fotografii.
- 7 Există informații că această arhivă se află la Odessa.
- 8 La 15 mai 1943, Administrația Centrală era încadrată cu 54 oameni, având un deficit de 26 posturi neîncadrate; cf. Arhiva Sf. Sinod, dosar nr. crt. 525/1942, ff. 477-493.
- 9 Dumitru Stavarache, Gheorghe Vasilescu, *Misiunea bisericească română în Transnistria*, în revista „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, an I, nr. 2-3, 1998, pp. 48-52; Dumitru Stavarache, Elena Istrățescu, *Mitropolitul Visarion Puiu la sfârșit de mandat în Transnistria*, în „Revista de Istoria Militară”, nr. 6(58), 1999, pp. 22-27; Adrian Nicolae Petcu, *Misiunea Ortodoxă Română în Transnistria*, în „Dosarele istoriei”, an VII, nr. 11(75), 2002, pp. 17-25; idem, *1942-1943: Activitatea Bisericii Ortodoxe Române în Transnistria*, în „Studii și materiale de istorie contemporană”, Serie nouă, vol. I, 2002, pp. 289-309.
- 10 Costin Dinu, *Mitropolitul Visarion Puiu – activitatea în cadrul Misiunii*
- 11 Dumitru Stavarache, *Mitropolitul Visarion Puiu...*, pp. 60, 65, 147-148.
- 12 A.N.I.C., Fond Puiu Visarion, dosar nr. crt. 13, ff. 200-251.
- 13 Adrian Nicolae Petcu, *1942-1943: Activitatea Bisericii Ortodoxe Române în Transnistria*.
- 14 La 15 martie 1943: 445 biserici reparate și redede cultului; 177 case de rugăciuni reparate și redede cultului; 222 biserici în reparație sau construcție; cf. A.N.I.C., Fond Puiu Visarion, dosar nr. crt. 14, f. 108. În Odessa, până la 1 decembrie 1943, au fost redeschise de către Misiune, un număr de 28 biserici, cf. „Transnistria Creștină”, An II, nr. 3-4, iulie-decembrie 1943, p.78.
- 15 „Transnistria Creștină”, an II, nr. 3-4, iulie-decembrie 1943, p. 73.
- 16 Există informații că vizita în Transnistria a nunțului papal Casulo s-a putut efectua numai prin intervenția nemijlocită a mitropolitului Visarion Puiu. De asemenea, că a solicitat vizita în Transnistria a reprezentanților mai multor ambasade, precum și a Crucii Roșii din Elveția, pentru a vedea starea de fapt a celor deportați; dl. Șerban Alexianu (fiul prof. Gheorghe Alexianu, Guvernator al Transnistriei), mi-a relatat că a văzut, în Elveția, documentele întocmite atunci de Crucea Roșie care constată un comportament umanitar al administrației românești, dar care documente nu sunt citate de cei ce susțin teroarea la care au fost supuși deportații.
- 17 A.N.I.C., Fond Puiu Visarion, dosar nr. crt. 14, f. 95. Un alt exemplu îl constituie „Scrisoarea” adresată lui Stalin în anul 1939.
- 18 În călătoria de cercetare la locurile de pribegie ale mitropolitului Visarion Puiu, efectuată în luna august 2003, am avut bucuria să găsec martori oculari în Italia și Elveția, oameni care l-au cunoscut. Unul dintre ei Giuseppe Masina din Sonvico-Lugano (Elveția) mi-a relatat, printre altele, despre subiectul Transnistria, abordat deseori de mitropolitul Visarion Puiu.

Drd. Gabriel-George PĂTRAȘCU¹

PROTOSINGHELUL JUSTIN ȘERBĂNESCU – SINGURUL PREOT MILITAR CAVALER AL ORDINULUI MILITAR DE RĂZBOI „MIHAI VITEAZUL”

Așa cum a demonstrat-o întreaga evoluție istorică a popoului nostru, unitatea de netăgăduit a Tradiției și Sfintei Tradiții n-a fost doar întemeietoare de neam și țară, ci și condiția esențială. Ea s-a afirmat cu putere și în această etapă caracterizată prin mari și ample confruntări militare, cu un impact definitiv pentru destinul statului român și stabilirea locului și rolului său în concertul politic al națiunilor europene².

În preajma declanșării Primului Război Mondial (1914-1918), toate marile state europene aveau, în armatele lor ce vor deveni beligerante, structuri bine conturate, oficiale, privind asistența religioasă a combatanților, ca o condiție *sine qua non* a formării și menținerii moralului ridicat al acestora³.

În ședința Sfântului Sinod din 16 mai 1915, Mitropolitul Pimen Georgescu, solicita episcopilor și mitropoliilor țării să dea Armatei (României – n.n), după cererea Ministerului de Război, *preoții trebuincioși în timp de pace și în timp de război*. Acești preoți vor fi titrați în teologie, cu aptitudini pentru păstoria militară și nu vor avea vârsta mai mare de 45 de ani și nici mai mică de 30 de ani. Totodată a fost făcută o amplă propunere în șapte puncte, care, aprobată cu unanimitate de voturi, a devenit decizie sinodală, cu obligativitatea Bisericii de a o aplica în litera și spiritul ei⁴.

La punctul al treilea al propunerii se preciza: *Odată făcută numirea unui preot în serviciul armatei* (prin Decizia Ministerului de Război – n.a.), *el intră sub regimul legilor militare, asimilându-se în corpul ofițeresc și având însemnele la vedere, ofițerului locotenent*.

De asemenea, la punctele patru și cinci se stipula: *Preoții de armată, în timpul mobilizării însoțesc trupele oriunde vor merge, dând povește pastorale militare, ce se impun de împerejurări și făcând serviciile religioase fără ezitare. În timpul mobilizării toți preoții de armată primesc instrucțiuni din partea arhimandritului, anume numit pe lângă Marele Cartier al Armatei și stau sub conducerea lui în ceea ce privește serviciul preoțesc. Numirea acestuia se face de Ministerul de Război, după recomandarea Sfântului Sinod, prin președintele său⁵.*

În campania anilor 1916-1918, în baza ordinelor Marelui Stat Major, au fost mobilizați în total 252 de preoți. Din aceștia, doi nu au funcționat efectiv, iar 46 au fost demobilizați pentru diferite motive. Au fost încadrați la regimente, la brigăzi independente, precum și la ambulanțele sanitare ale diviziilor sau la spitalele mobile un număr de 204 preoți.

De asemenea, la sfârșitul Primului Război Mondial din

Arhimandritul maior Justin Șerbănescu, Cavaler al Ordinului Militar de Război „Mihai Viteazul”

totalul celor 204 preoți mobilizați pe front, au fost, ca pierderi de război, un număr de 30 de preoți, din care: 5 morți, 6 răniți, 19 dispăruți/prizonieri etc. În anul 1918, la trupele

din Basarabia au rămas mobilizați 40 de preoți. Un număr de 147 de preoți au fost avansați la gradul de căpitan, asimilat în perioada 15 iunie 1917-1 mai 1918. Ulterior au mai fost avansați încă 5 preoți⁶.

În referatul asupra activității preoților de armată în campania din 1916-1918, înaintat Sfântului Sinod de către Iconomul Constantin Nazarie, șeful Serviciului Religios al Armatei, se regăsesc referiri la modul cum și-a desfășurat activitatea în timpul campaniei Protosinghelul Justin Șerbănescu, unul dintre eroii Războiului pentru Întregirea Neamului, Cavalier al Ordinului Militar de Război „Mihai Viteazul”⁷.

Justin Șerbănescu, fiul lui Șerban și al Mariei, s-a născut în 26 octombrie 1867, în comuna Obilești Noi, plasa Negoești, județul Ilfov⁸. Destinul a făcut ca să se călugărească în mănăstirea Cernica, unde a fost pe rând frate, călugăr, arhimandrit și stareț. Meritele sale au impus, de vreme ce în 1901 primea decorația „Serviciul Credincios”, iar în 1906 decorația jubiliară acordată cu prilejul aniversării a 40 de ani de domnie a Regelui Carol I⁹.

Pe timpul participării la campania celui de-Al Doilea Război Balcanic din anul 1913, va servi drept confesor onorific în Regimentul 21 Infanterie „Ilfov”, iar ca apreciere a calităților și bravurii sale a fost decorat cu medaliile „Răsplata muncii pentru Biserica” și „Avântul Țării”¹⁰.

Odată cu intrarea României în Primul Război Mondial, la 14/27 august 1916, Protosinghelul (asimilat gradului de locotenent) Justin Șerbănescu, a luat parte cu Regimentul 21 Infanterie „Ilfov”, a cărui confesor era, la toate luptele ce au avut loc în Transilvania unde va fi rănit în ziua de 17/30 septembrie 1916.

La 16/29 octombrie 1916, preotul militar se găsea în mijlocul militarilor Brigăzii 8 Infanterie care ducea lupte de apărare pe Valea Azugăi. Va participa la luptele de la Clăbucet cu ostașii Regimentului „Feldioara” împotriva trupelor inamice care ocupaseră Predealul. Decimat, cu ofițerii răniți, chiar și comandantul grav rănit, regimentul a ajuns aproape în dezordine, dar Justin Șerbănescu a preluat comanda punând gornistii să sune înaintarea, dirijând contra-atacul și dând peste cap pozițiile dușmane¹¹.

Despre duritatea luptelor desfășurate în acea zonă va scrie și Constantin Kirițescu în monumentala sa lucrare dedicată participării României la Prima Conflagrație Mondială: *Istoria Războiului pentru Întregirea României 1916-1919: Timp de zece zile, de la 30 septembrie până la 10 octombrie, cu tot potopul distrugător, revărsat din gurile monstruoaselor mortiere, Predealul nu a putut fi luat. În ziua de 10 octombrie se dă un mare atac cu forțe mari, după o puternică pregătire de artilerie. Coloanele de unguri în partea de nord și germani mai spre sud, atacă Predealul dinspre răsărit, îndreptându-se, în primul rând asupra gării și a liniilor ferate. Tranșeele de pe povârnișurile acoperite de livezi ale Cioplei sunt fărâmate de obuze; ele sunt părăsite numai după ce orice rezistență a devenit imposibilă. O mână de oameni, cu o mitralieră, apără gara până la cel din urmă cartuș și cea din urmă viață de om¹². Spre apus de Clăbucetul Taurului, dușmanul reuși cu multă trudă să ocupe întreg satul Predeal, asaltând casă cu casă, și să stăpânească șoseaua până la nord de Azuga. Dincolo de vale însă, spre Vest, Clăbucetul Baiului era mereu în mâna trupelor noastre, care-l apărau cu îndrjire. Câteva atacuri fuseseră singeros respinse. Dușmanul se hotărî să-l atace metodic,*

dinspre nord-est, de-a lungul unei văi care se deschide în fața mănăstirii Predeal. Luptele s-au dat cu o înverșunare cumplită prin prăpăstii înfiorătoare, printre colți de stâncă, prin plaiuri înzăpezite și pe un ger cumplit. La 18 octombrie, vârful Clăbucetului, bombardat cu artileria grea, învăluit cu gaze asfixiante și lacrimogene, fu ocupat de inamic¹³.

La 16/29 noiembrie 1916 a căzut prizonier, în mijlocul trupei, care nu se mai putea apăra. În iulie 1917 a evadat și a rătăcit prin munți în căutarea regimentului său. La sfârșitul lunii februarie 1918 a ajuns la Galați, unde se afla Regimentul 21 Infanterie „Ilfov”, la acea dată¹⁴.

Este singurul preot militar care a fost decorat cu Ordinul Militar de Război „Mihai Viteazul” (cea mai înaltă decorație de război a statului român), clasa a III-a, în baza Înaltului Decret nr. 1561 din 25/8 iunie/iulie 1918¹⁵. Conform motivației din Înaltul Decret de decorare, Protosinghelul Justin Șerbănescu s-a distins: *Pentru vitejia, destoinicia și iubirea de Patrie, ce a arătat pe câmpul de onoare, în 1916. Pe lângă că și-a îndeplinit cu un mare devotament îndatoririle ce avea ca confesor al regimentului, a mai luat parte la toate luptele, mergând cu Sfânta Cruce în mână, în fruntea luptătorilor regimentului¹⁶. În ziua de 21 octombrie 1916, văzând că Regimentul „Feldioara” a pierdut în lupte aproape pe toți ofițerii și că comandantul căzuse rănit pe Muntele Clăbucetul Taurului, a luat comanda acestui corp și luptând ca un erou o zi și o noapte, a respins pe inamic până pe Muntele Susai, oprindu-l de a ocupa Azuga. În luptele de pe Muntele Dihamului a condus un batalion de dispersați, iar la 17 noiembrie 1916, fiind pentru a doua oară rănit pe Muntele Sorica în timpul unui atac al Azugăi, a refuzat evacuarea pentru a nu se despărți de vitejii regimentului¹⁷.*

Serviciul Informațiilor din Marele Cartier General consemna că protosinghelul Justin Șerbănescu a dat dovadă de un înalt patriotism și dragoste de țară. Cu toată vârsta sa înaintată (n. 1867 – n.n.) a suportat timp de opt luni rigurile de pribegie în munți, a înfruntat cu curaj primejdia, expunându-și viața a reușit să treacă în rândurile noastre¹⁸.

Prin Înaltul Decret nr. 1264 din 15 iunie 1917, locotenentul preot Justin Șerbănescu a fost avansat la gradul de căpitan¹⁹. Pentru bravura dovedită pe câmpul de luptă va primi, la 15 august 1918, din partea atașatului militar al ambasadei Franței din România, „Crucea de război cu lauri”.

Odată cu reintrarea României în război la 10/23 noiembrie 1918, căpitanul preot Justin Șerbănescu va cere să fie mobilizat din nou, fiind numit confesor militar la Divizia 2 Vânători. Va participa cu această mare unitate la acțiunile de luptă din anul 1919 din Transilvania și din Ungaria. La 4 august 1919, se va afla printre militarii români care au intrat în Budapesta. Bravura sa i-a adus alte distincții: „Coroana României” (1918), „Crucea Regina Maria” (1919), „Steaua României” în grad de cavalier (1920), „Crucea comemorativă 1916” (1921)²⁰, „Virtutea Militară” clasa a V-a (1924), „Meritul Sanitar” (1924)²¹.

Între 1 aprilie 1920 și 1 aprilie 1921 va sluji la Spitalul Militar „Regina Elisabeta” în calitate de confesor. Directorul spitalului, generalul doctor Mihail Butoianu, i-a eliberat un certificat, elogiindu-l pentru *conduita exemplară, calitățile sale frumoase de slujitor al Bisericii care este o adevărată podoabă a clerului monahal²².*

O dată cu încheierea ostilităților militare, căpitanul preot Justin Șerbănescu va reveni la viața monahală de la Mănăstirea Cernica unde va fi numit Arhimandrit. Va fi menținut

în controalele Armatei Române fiind avansat la gradul de maior în baza Înaltului Decret nr. 1951 din 1 octombrie 1927 și repartizat ca Arhimandrit maior la Fabrica de Pulberi

și Fulmicton Dudești. Între anii 1932 și 1940 va fi numit pe funcția de confesor de divizie cu gradul de maior în Garnizoana București, grad cu care va fi trecut în retragere²³.

NOTE

- 1 Serviciul Istoric al Armatei.
- 2 *** *Enciclopedia Armatei Românei*, București, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2009, p. 1247.
- 3 www.once.ro/sesiuni/sesiune.2007, *Jertfa preoților mobilizați în Războiul pentru Întregirea Neamului*, p. 1.
- 4 *Ibidem*, p. 2.
- 5 *Ibidem*, p. 3.
- 6 *Ibidem*, p. 6.
- 7 Iconomul Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată în campania din 1916-1918*, București, Imprimeria Ministerului Cultelor și Artelor, 1920, p. 84.
- 8 Arhivele Militare Române (în continuare A.M.R), Fond 3042, dosar nr. crt. Registru Evidență Preoți - Bătrâni, f. 148.
- 9 *** *Buletinul Muzeului Militar Național Regele „Ferdinand I”*, nr. 4, *Un Stareț cernican - Erou de război*, București, Tipografia Print Paper S.R.L., 2006, p. 255.
- 10 *Ibidem*.
- 11 *Ibidem*.
- 12 Constantin Kirîțescu, *Istoria Războiului pentru Întregirea României 1916-1919*, vol. I, ediția a II-a, București, Editura Casei Școalelor. Atelierele „Cartea Românească”, 1927, p. 338.
- 13 *Ibidem*, p. 343.
- 14 www.once.ro/sesiuni/sesiune.2007, *Jertfa preoților mobilizați în Războiul pentru Întregirea Neamului*, p. 10.
- 15 Eugen Stănescu, Iulia Stănescu, Gavriil Preda, *Cavaleri ai Ordinului „Mihai Viteazul”*, Ploiești, Editura UNIVERSAL CARTFIL, 1996, p. 95.
- 16 www.once.ro/sesiuni/sesiune.2007, *Jertfa preoților mobilizați în Războiul pentru Întregirea Neamului*, p. 10.
- 17 *** Anuarul Ofițerilor și Drapelelor Armatei Române cărora li s-a conferit Ordinul „Mihai Viteazul”, București, Atelierele Grafice SOCEC& Co., Societate anonimă, f. a., p. 137.
- 18 *Ibidem*, p. 11.
- 19 A.M.R., Fond 3042, dosar nr. crt. Registru Evidență Preoți - Bătrâni, f. 148.
- 20 *** *Buletinul Muzeului Militar Național Regele „Ferdinand I”*, nr. 4, *Un Stareț cernican - Erou de război*, București, Tipografia Print Paper S.R.L., 2006, p. 256.
- 21 A.M.R., Fond 3042, dosar nr. crt. Registru Evidență Preoți - Bătrâni, f. 148.
- 22 *** *Buletinul Muzeului Militar Național Regele „Ferdinand I”*, nr. 4, *Un Stareț cernican - Erou de război*, București, Tipografia Print Paper S.R.L., 2006, p. 257.
- 23 A.M.R., Fond 3042, Dosar nr. crt. Registru Evidență Preoți-Bătrâni, f. 148.

Dr. Marian NENCESCU¹

O CTITORIE A MAREȘALULUI ION ANTONESCU – BISERICA „SFINȚII ÎMPĂRAȚI CONSTANTIN ȘI ELENA” DE PE CALEA VERGULUI

Mahalaua Vergului, înainte de Focul cel Mare

Cel mai vechi plan arhitectural, cunoscut, al Bucureștilor, întocmit de germanul Sultzer (F.J. Sultzer, *Geshichte der transalpinischen Dacieus*, cca. 1775), menționat de Ionnescu-Gion² semnalează existența, la sfârșitul veacului al XVIII-lea, a 67 de mahalale, localizate, de regulă după denumirile unor biserici, sau al caselor celor mai importanți locuitori, boieri sau negustori din zonă. O *Catagrafie* (plan cadastral – n.n.) din 1798, păstrată la Cabinetul de stampe al Academiei Române³ indică existența a cinci *plăși* (cea a Târgului, a Gorganului, a Târgului-de-Afară, a Podului Mogoșoaiei și Broscești). După Bauer⁴, susține același Ionnescu-Gion, Bucureștiul avea la vremea respectivă, cu totul 28 de mănăstiri, 31 de biserici de piatră, 20 de biserici de lemn, 10 paraclisuri, un palat (domnesc) *oă școlă publică* (azi Colegiul Sfântul Sava), 35 de case *mari de piatră* și șapte hanuri (*entrepôts*).

Numărul caselor diferea, după surse. Astfel, numai în Târgul-de-Afară ar fi fost 608 case, din 6 006 case, cu totul, semnalate de Bauer. La fel, numărul mahalalelor era diferit, V.A. Urechea⁵ indicând 92 de astfel de zone cadastrale. Pentru Târgul-de-Afară, semnalăm prezență, încă din această epocă, a mahalalelor Olteni, Udricani, Mântuleasa, Popa Soare, Iancu, Negustori, *Vergului* (cu 26 de case), Sf. Vineri, Olari, Delea (Nouă și Veche), Popa Nan, cu totul 18 mahalale⁶, respectiv 608 case. Astăzi, majoritatea acestor vechi mahalale bucureștene sunt străzi sau cartiere distincte, păstrând însă vechile denumiri.

Dincolo de mahalale, erau *barierele*, porți de intrare în oraș, cu totul *treisprezece*, după cum semnalează Ionnescu-Gion între care Iancu, Vergului sau Herăstrău, etc. Între mahalale, erau spații virane pe care cei mai sărmani locuitori abia de întocmeau *bordeie*, cășcioare *una cu pământul, care vara se pierdeau de înălțimea nalbei și a cucutei ce creșteau*

Biserica „Sfinții Împărați Constantin și mama sa Elena” de pe Calea Vergului

năpraznic pe maidanele Bucureștilor⁷.

Referitor la denumirea de Vergului, atestată documentar în 1777, istoricul Alexandru Ofrim indică, fără a cita sursele, existența unui boier, probabil grec/albanez de origine, (B) Vartolomeu Vergu (Vergo), *portar* (1693), apoi *vel-paharnic* (1695-96) la Curtea lui Constantin Brâncoveanu, diplomat și mare moșier, care deținea case în mahala.

De altfel, în vremea lui Brâncoveanu, Podul (Calea) Vergului pleca de la Biserica Sf. Gheorghe Vechi, urmând traseul actualei Căi a Călărașilor și sfârșind la Bariera Vergului⁸. De semnalat, că pe acest traseu s-a aflat și fosta Biserică Sf. Vineri – Hereasca (construită în 1645, demolată în 1987), foarte venerată de femeile dornice să-și dobândească un soț, dar și Biserica Sf. Mina, care adăpostește, din 1874, moaștele Sfântului Mina, *patronul* hoților, dar și al păgubiților de pungășii. Același istoric⁹ mai semnalează că, la 1876, la Bariera Vergului funcționa o moară de vânt, și tot aici era cârciuma lui Gogu-Scăricică, o grădină de vară unde cânta ocazional, înainte de Războiul de Reîntregire, Maria Tănase.

Referitor la Biserica Sfânta Vineri, situată în Mahalaua Aga (Hagi) Niță, Ionescu-Gion precizează că este ctitoria familiei boierilor Năsturel, din Herești, fiind ridicată la 1645, pe terenul cumpărat de Mitropolitul Ștefan de la frații Assan (lordache și Constantin, *postelnicul*). În vecinătate era un *loc sterp*, oferit de Constantin Brâncoveanu unui favorit, Iane Ciurciubușcan, ce își ridică casa *cu grădină și via* (vie – n.n.), lângă alți boieri *diplomați ai Brâncoveanului*, anume Dumitrașcu și *postelnicul* Caramalău¹⁰. Mai la vale, era Mănăstirea Radu Vodă, *cu pescăria* ei, situată la confluența Dâmboviței cu râul Bucureștioara, unde poposeau *carele cu pește* scos la vânzare¹¹.

Tot în mahalaua Vergului mai locuiau, la sfârșitul secolului al XVII-lea, *vorniceasa* Catinca Știrboica, în casele primite de zestre de la părinți, dar și paharnicul Dinu Ogrădeanu, cel care avea să facă plângere la *cârmuire* pentru relele purtări ale vecinilor, care săpau în curte gropi *ca să scoată nisip*, obicei *eminamente bucureștean*, observă Ionescu-Gion¹².

Prin mahalaua Vergului trecea și *gârlița* Jicnița, afluent al Dâmboviței, ce izvora de la Grădina Icoanei și se vărsa în Dâmbovița, nu înainte de a inunda, periodic, mahalaua (*când venia apele mari, p-allocurea era și baltă*, spune V.A. Urechea)¹³. Cel mai important locuitor al mahalalei era însă, la 1820, *kir* Teodosie Vrana, *epistat al cârnurilor* (un fel de inspector sanitar-veterinar), ce locuia pe lângă *șanțul* Bucureștioarei, pârâu, în epocă, destul de abundent.

Din păcate, majoritatea mahalalelor, iar Vergului nu face excepție, erau construite haotic, fără un plan cadastral precis, astfel încât Ionescu-Gion consemnează că: *În București nu s-a pomenit de ulițe drepte, decât după focul de la 1804, când a ars Tîrgul-din-Năuntru, până la Hanul lui Șerban Vodă*¹⁴. La fel, *nu s-a pomenit de caldarâm*, iar podurile (arterele, străzile – n.n.) cele mari, Beilicul, de pildă, erau podite cu scânduri (podele) de lemn, întreținerea lor căzând în grija mănăstirilor, care executau sporadic lucrări de reparații, mai mult de *spoială* sau de *meremetisire* cum spuneau bucureștenii¹⁵.

De altfel, focurile și cutremurele erau frecvente și, din păcate, periodice. De pildă, la 31 mai 1738, orele 9,30 dimineața se cutremură Capitala și *se crapă* Curtea Veche; la fel, la 21 martie 1790 intervine alt cutremur cumplit ce a ținut *un sfert de ceas*, iar la 14 octombrie 1802 intervine un alt cutremur *când au căzut renumita clopotniță Colțea, podoaba*

orașului cu ceasornic (instalat de Constantin Brâncoveanu) și s-a dărâmat Hanul lui Șerban Vodă. De asemenea, incendiile erau la ordinea zilei, astfel încât năbădăiosul domn Nicolae Mavrogheni (1786-1890) înființează exerciții de alarmă, spre spaima mahalagiilor sculați în miez de noapte de strigătele *galeongiilor* domnești *langán Vaar* (adică, *săriți, foc!* – n.n.). Dar, cel mai teribil incendiu are loc la 23 martie 1847, de Paști, așa numitul Foc cel Mare, descris de Anton Pann cu atâta zel:

De aici, din Vergu, se văzu în pripă

Prin tot ocolu grozav aprins
De-aici *Lucacii* ca într-o clipă
Și *Udricanii* ardea nestins,
Apoi se-ntinse ca o fâșie
Până la *Delea* spre răsărit¹⁶.

Cu acest prilej au ars, parțial sau în totalitate, 12 biserici, între care Sf. Antonie (Pușcăria) de la Curtea Veche, Bărăția, Sf. Gheorghe Vechi și Nou, iar, din *Târgul-de-Afară*, Sf. Mina (Vergului), Stelea Spătarul, Udricanul, Ceauș-Radu, Sfântul Ștefan, laolaltă cu 13 mahalale sau cum spune Ionescu-Gion: *Acum oricine își poate lesne explica de ce nu avem în București case ori biserici mai vechi care să ne povestească cu a lor ființă trecutul și viața de odinioară a orașului*¹⁷.

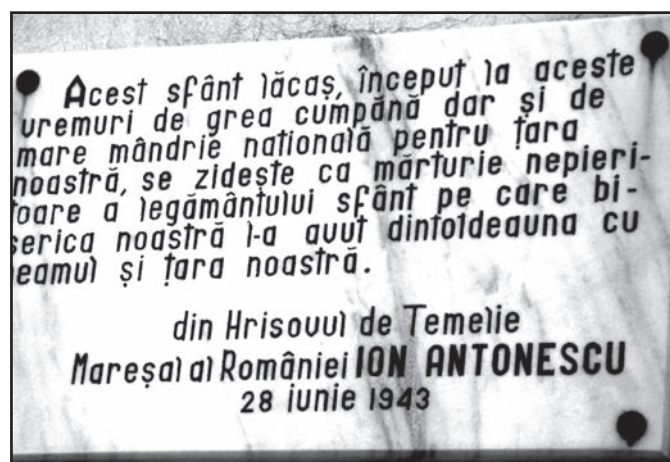
Cu acel prilej, Foișorul de Foc se mută, pentru ultima dată, la Turnul Colții, de la înălțimea căruia *cronicarul* (probabil Dimitrie Bolintineanu – n.n.) contemplă orașul scufundat în beznă: *Eu mă bucuram odată/ De-ai mei fii noaptea umblând/ Și-acum sunt foarte-n tristat/ Noaptea de câini tot urlând/ Ale mele uliți toate/ Acum a plânge nu poate/ Vezându-se că-s pustii [...]*¹⁸.

Parohia Parcul Călărași. Dincolo de „barieră”

O jumătate de secol mai târziu, capitala României ce nu depășea 125 000 de locuitori, avea același aer jalnic, promiscuu. *Capitala fără canal, fără lumină, cu băltoace aproape permanente [...] avea străzi strâmbe, fără nici o aliniere [...] De pavaj nu se pomenea, iar cu stropitul lor era însărcinat cerul, când binevoia să se milostivească, își amintește Victor Bilciurescu*¹⁹. Descrierea, în acest registru continuă, concluzia memorialistului fiind totuși optimistă: *Avea și viața asta de orientalism bunurile ei*. Între avantaje, se menționează că bucureștenii nu plăteau chirie, nici dări, în schimb *era ieftinătate și belșug ca în basme*, și sunt enumerate prețurile cu adevărat generoase. Astfel, la 1877, cu o *rublă* (circa 5 lei) o bucătăreasă făcea piața pentru o familie și îi mai rămânea și *restul*²⁰. Așadar, la 1870, Bucureștiul era în întregime *un oraș oriental* unde *decorativele* cartiere Filipescu, Jianu, Parcul Carol sau Cotroceni erau înconjurate de o periferie săracă, *un fel de Bărăgan pe care creșteau vitele sau se semena porumb, iar iarna cutreierau haitele de lup*²¹. Cu toate acestea, populația era în creștere, într-un singur secol sporind de circa 5 ori (în 1831 erau 70 000 de locuitori, iar în 1912 peste 340 000)²². Astfel, treptat, *Târgul*, cum era numită vatra istorică a orașului, delimitată ca atare încă de la sfârșitul veacului al XIX-lea, începe să se extindă, în *tentacule*, către *Târgul-de-Afară*, respectiv spre Sfânta Vineri, dar și spre Podul Mogoșoaiei, spre Sărindar (azi, Cercul Militar Național – n.n.) etc. Odată dispărând complexul *centrului*,

noile cartiere prind tot mai insistent contur, grupate în jurul unor repere efemere, de *loisir*, așa numitele *grădini de vară cu grătar special*, distribuite pe Calea Plevnei, Văcărești sau pe Calea Moșilor, cartiere locuite, în mare parte, de meseriași (croitori, bărbieri) dar și mici întreprinzători (*binagii*, plăcintari, cupeți, birjari, etc.) și unde funcționau vestitele localuri *La trei ochi sub plapumă*, *Zalhana* sau *La zece mese*, care serveau publicul cu vestitele preparate locale, *mușchi de bivoli și must*.

O imagine cu totul realistă a ceea ce a reprezentat cândva *bariera* în conștiința bucureștenilor o oferă memorialistul Constantin D. Severeanu: *La căpătâiul stradelor principale era o închizătoare pentru controlul celor care intrau în oraș dar și pentru a încasa „axizul”. Închiderea se făcea cu o cumpănă,*

Ctitori ai bisericii – mareșalul Ion Antonescu și soția sa Maria. În frescă și patronii spirituali ai bisericii

cum este cea pentru controlul căilor ferate. Cumpăna era un lemn foarte gros, cam cât lungimea stradei. La una din marginile stradei era furca, iar la cealaltă era capătul ce se închidea cu un lacăt. Funcționarul barierei era un „căpitan”, mai totdeauna un protejat boieresc, fost „fecior” (valet – n.n.) sau „camardiner” (camerist – n.n.). Așa am apucat eu Bariera Moșilor²³.

De la Sfântul Gheorghe Nou, până în Obor, se înșirau cârciumile, cramele ori alambicurile, iar pe spațiul Târgului-de-Afară, dincolo de *barieră*, pe centură, funcționa Oborul, prelungit cu Câmpul/Târgul Moșilor, zonă înconjurată de mahalalele tipic bucureștene (alcătuite din case de țară, cu grădini și curți), având o structură *împrăștiată*, ce cu greu ar fi putut fi numită urbană. Din *centru*, respectiv din Târgul-din-Lăuntru, porneau, *radial*, o serie de *căi*, ce făceau legătura cu provincia, între care *Drumul Silistrei*, ce străbătea actuala Calea Călărașilor, prelungindu-se pe *Drumul (Calea) Vergului*. De-a lungul acestor *căi* se întindeau pășuni, ogoare, vii și livezi, de la care se deschideau drumuri locale către satele și moșiile boierești din prejma Bucureștilor, precum Mărcuța, Pantelimon și Cernica²⁴. Denumirea de *Calea Călărașilor* a fost acordată la 20 septembrie 1878, în cinstea eroilor din Războiul de Independență (1877-1878), cea anterioară fiind de *Podul Vergului* (denumire ce păstrează toponimul local, preluat de la biserica Sf. Mina-Vergu, ce funcționează și în prezent). Actuala Șosea/Cale [a] Vergului este doar o poțiune din fosta *cale* și începe de la actuala Piață Hurmuzachi, fostă Muncii, continuând pe vechiul drum, spre Pantelimon. Tot pe Calea Călărași, fostul primar-general al capitalei, Constantin F. Robescu (1896-1899) a ridicat, pe timpul mandatului său, Hala Traian, construcție monumentală, azi renovată și utili-

zată tot ca spațiu comercial.

Dacă până la Primul Război Mondial s-a dezvoltat mai mult *centrul* Bucureștiului la 1905 fiind un oraș eminent *vesel*, cronicarii străini neuitând să invoce pe *elegantele capitalei*, îmbrăcate cu o grijă *ce nu o întâlnești decât în marile capitale*²⁵, restul orașului continuând să înnoie în praf și noroi, după 1920, situația se schimbă radical, vârful edilitar fiind în 1928, când se construiesc 3 484 clădiri (dintr-un total de 29 484 clădiri, ridicate între 1920-1934).

În contextul adoptării *Planului director de sistematizare al Capitalei*, publicat în 1935 (sub primariatul lui Al. Gh. Donescu, primar-general între 1934-1939), Bucureștiul se modernizează *substanțial*, din păcate insuficient de *uniform și echitabil*²⁶, dar destul pentru a include și cartierele *mărginașe*, între care, Dudeștii, zonă în care sunt *împroprietăriți*, între 1930-1931, o seamă de locuitori ce dețineau locuințe răzlețe, încă din anii 1919-1920. După cum semnaleză istoricul Constantin C. Giurescu, noile cartiere iau naștere prin parcelarea, sub formă de *parcuri*, a unor terenuri virane din cuprinsul vechiului perimetru al orașului²⁷. Dacă în unele din aceste noi *parcuri* își ridică somptuoasele vile bogății capitalei (Filipescu, Jianu, azi *elitistele* zone Aviatorilor și Herăstrău) în cele mai multe se ridică *locuințe ieftine* (case tip, construite cu credit de la stat), în *fundul gropilor* persistând încă vechile case de mahalagii, completate de cârciumi și grătare.

Totodată, între 1935-1939, comerțul bucureștean atinge punctul culminant, cele mai aglomerate zone fiind în preajma Oborului, în Dudești, dincolo de Traian, până la începutul Vitanului și pe nou trasata Calea Moșilor, ce ducea spre Obor. Aici funcționau zeci de prăvălii cu produse diverse, de la cele necesare pentru nunți, botezuri și înmormântări, la unelte casnice și agricole²⁸. Tendința era ca fiecare cartier să dețină suficiente resurse proprii pentru traiul curent de la meșteșuguri la comerț, inclusiv producție locală de alimente. În consecință, la intersecția Căii Iancului cu Șoseaua Pantelimon și Vatra Luminoasă ia ființă un *parc* (cartier) nou, ce primește denumirea de *Parcul Călărași*, rezultat din parcelări, dar și dintr-o serie de comasări de terenuri private, pe care încep să se înalțe locuințe *tip*, construite prin *Asigurările sociale*. Locuitorii zonei, foști combatanți, demobilizați, *împroprietăriți* de stat după război, dar și lucrători și mici funcționari, constituie, treptat, o comunitate ce se integrează în oraș, precum fostele comune suburbane, în vechime.

Cel mai vechi cartier al zonei era însă *Vatra Luminoasă*, ridicat pe locul unde Regina Elisabeta a României a inaugurat, la 5 octombrie 1908, *Azilul Orbilor* și prima *Școală primară pentru orbi din România*. În *Parcul Vatra Luminoasă* a funcționat prima instituție caritabilă și lucrativă destinată nevăzătorilor, ce dispunea inclusiv de o plantație de duzi pentru creșterea viermilor de mătase. Plantația, ca și o bună parte din spațiul Fundației Vatra Luminoasă, au fost desființate în 2009, pentru a face loc unui complex imobiliar.

O imagine cu totul realistă a *Parcului Călărași* de după război o recompune istoricul Gheorghe Parusi, locuitor, în copilărie, al zonei: *Până în 1948, „Bariera Vergului” mai păstra câte ceva din atmosfera vechilor „bariere”. Aici întorceau tramvaiele 19, ce mergeau la Chibrit, dar și 25, ce făcea legătura cu Șoseaua Panduri, nu departe de statuia Leul, la Cotroceni. „Bariera” era locul de întâlnire a celor două jumătăți ale Șoselei Mihai Bravu. Partea dinspre Obor era „mai dinspre București”,*

cu case așezate [...] iar cea de dincolo de Vitan se gătuia într-o ulicioară prăpădită [...]»²⁹.

Același istoric evocă Cinematograful/Ateneul Vergului mic, înghesuit, de aveai impresia că personajele de pe ecran, dau să vină peste tine, construit în 1939, după planurile arhitectului Marcel Iancu. Semnificativ, este faptul că astfel de atenee culturale funcționau, în perioada interbelică, în fiecare sector al capitalei, aici fiind organizate conferințe, expoziții de artă, dar și spectacole de divertisment. Vara, spune același Gheorghe Parusi, în zonă se înființau nelipsite negustorese de semințe, ori de porumbiel fiert, astfel că nu intrai la film, fără cornetul, obligatoriu, de *bostan cu sare*. Dincolo de biserica lui Antonescu era teren viran pe care făceau exerciții militarii și începea Calea Vergului, lungă și prăfoasă de un drum de țară. Până la drumul Pantelimonului casele erau rare, pierdute în curți uriașe. Peste drum de biserică era o găzărie, învelită cu scânduri vopsite cu *petrosin*. Pe partea opusă a Pieței Muncii era o farmacie, demolată cu ocazia sistematizării, în 1985. După 1949, pe Șoseaua Vergului se instalează tramvaiul ce leagă Bariera Vergului, devenită Piața Muncii, de Șoseaua Morarilor și Pantelimon, mergând spre fosta Uzină 23 August (fostă Malaxa). Inaugurarea are loc la 1 mai 1949, când s-a circulat gratis și s-au adunat mahalagii, ca la pomană să se plimbe cu noile tramvaie cu platformă deschisă. În 1953, cu ocazia Festivalului Tineretului, pe locul vechilor gropi ale Vergului, apare Stadionul 23 August (Național), azi, reconstruit, sub numele de Arena Națională.

Denumirea de Piața Muncii, acordată sub comuniști, provine, probabil, de la faptul că în cartierul Vatra Luminoasă a funcționat, după război, primul sediu al Ministerului Muncii.

În centrul Pieței Muncii, Uzinele Comunale București (fosta Regie a Apei), amplasează, încă din 1939, o statuie-fântână, cunoscută sub numele de *Venus (Naiada) de la Piața Muncii*. După opinia Victoriei Dragu-Dumitriu, statuia era o creație de serie, turnată în fontă, probabil la Paris, între anii 1931-1932, la turnătorii Ducel: *În rondul din mijlocul răscrucii edilii au pus o statuie, o Venus mică, pe care au vopsit-o cu email de cratiță. Reprezenta o femeie care se piaptână, în timp ce un prunc cu înfățișare de Cupidon ridică mâinile spre ea [...]»³⁰. Mucațiți, bucureștenii din zonă au încondeiat Naiada cu numele de *Femeia cu copilul* sau mai simplu, *Pișăcioasa*. Era, probabil, o modă în Bucureștiul interbelic, statui asemănătoare, cu subiect acvatic, fiind amplasate în Parcul Cișmigiu, dar și pe Lipscani. Statuia a dispărut în 1985, când a fost demo-*

lată o poțiune din cartier, pentru a face loc Pasajului Muncii, fiind salvată de muncitorii de la Regia de Apă București, care au reinstalat-o în curtea întreprinderii. Victoria Dragu-Dumitriu mai face referire la o statuie izbitor de asemănătoare cu cea evocată de Gheorghe Parusi și reproducă pe coperta cărții sale de *amintiri*, intitulată *Nimfa cu amorași*, datând tot din 1932, amplasată astăzi în Parcul Tei.

Până în 1951, când a început construcția Complexului 23 August (stadion, teatru de vară, turn de parașutism), inaugurat la 1 august 1953, cu ocazia celui de-al III-lea Congres Mondial al Tineretului, găzduit la București, în zonă erau Gropile Vergului, situate chiar în coasta Spitalului Sf. Elena, având în centru o baltă naturală, plină de mătasea broaștei, loc de joacă favorit al țăncilor din zonă. Astăzi vechea mahala a dispărut, fiind înlocuită de blocuri. Chiar și spitalul, înființat de doctorul Victor Gomoiu este pe cale să se extindă. Cât despre biserica purtând hramul Sfinților Împărați Constantin și Elena, zisă și *a lui Antonescu*, destinul a făcut să rămână intactă, deși, în 1987, cel de-al patrulea an succesiv ale demolărilor masive ce au atins Bucureștiul, era prevăzută o extindere a *sistematizării* în perimetrul Dudești – Vitan – Călărași, până la Piața Muncii³¹. În acest context, au căzut sub lama buldozerelor Biserica Sf. Vinerei-Hereasca (19 iunie 1987), Olari, Sf. Spiridon și Sf. Treime (Calea Dudești nr. 81), ultima biserică mutată fiind Cuibul cu Barză (situată la intersecția Căii Știrbei Vodă cu Berzei).

În intervalul menționat, o porțiune importantă din fosta Cale a Călărașilor a dispărut definitiv în 1987. A scăpat, ca prin minune, Biserica Sf. Împărați Constantin și Elena, de la Bariera Vergului, în schimb au dispărut, *arse la ordinul Securității*, documentele ce atestă etapele construcției bisericii, lista donatorilor și orice referire la *ctitorul* bisericii, mareșalul Ion Antonescu, cu excepția unui *Registru de procese-verbale*,

Ctitori ai bisericii – mareșalul Ion Antonescu și soția sa Maria. În fresca și patronii spirituali ai bisericii

din perioada 10 octombrie 1939-31 decembrie 1952, baza de documentare pentru acest studiu.

Biserica cu Hramul Sfinților Împărați Constantin și Elena a fost înălțată între 1942-1949 (a fost târnosită de Florii, la 17 aprilie 1949), în Parohia Parcului Călărași, Protoieria II București. Potrivit preotului Nicolae Vladu, secretarul Protoieriei II Capitală, Protoieria s-a constituit în septembrie 1927, prin Hotărârea Consiliului Parohial al Episcopiei Bucureștilor, care, luând act de *Legea pentru organizarea administrației orașului București* (din 7 februarie 1926), a dispus înființarea a 3 protoierii (între care Protoieria II, corespunzând vechilor sectoare I și II, respectiv Galben și Negru). La înființare, Protoieria II avea 30 de parohii, cu 34 de preoți parohi, 23 de preoți ajutători și 2 diaconi. Ulterior, respectiv în 1931, Ministerul Cultelor reduce numărul protoieriiilor din subordinea Arhiepiscopiei Bucureștilor la maxim două, în capitală, astfel încât Protoieria II cuprindea, cartierele situate de-a lungul Căii Mihai Bravul, inclusiv cartierele Ianului, Pantelimon etc. Cu totul, erau 59 de parohii, cu 62 de preoți parohi, 30 ajutoari, 6 diaconi și 117 cântăreți. Din 1934, este numit protopop părintele Stoica Ionescu, de la Biserica Sf. Vineri-Hereasca. Între parohii, este semnalată și nou înființată parohie *Parcul Călărași*, fără biserică și fără preot bugetar.

După 1948, Sfântul Sinod aprobă o nouă clasificare a parohiilor, fiind semnalate, în București, 182 de parohii cu 182 de preoți parohi, 163 de ajutoari și 11 pensionari. Acum funcționează un număr de patru protoierii, între care Protoieria II Negru, ce includea și parohia Parcul Călărași. După 1950, odată cu înființarea raioanelor, biserica și parohia Parcul Călărași fac parte din Raionul Tudor Vladimirescu, iar după 1957 se revine la vechile Protoierii (inițial în număr de patru, iar după 1962, trei protoierii, și din nou patru, din 1967). Din 16 februarie 1968, când se revine la fosta organizare administrativă a României, pe județe, în București apar 8 sectoare, respectiv 3 protoierii (Protoieria II cuprinzând sectoarele 1, 2 și 3). Multă vreme, parohia Parcul Călărași a făcut parte din Protoieria III București (corespunzătoare sectorului de reședință), iar de la 1 februarie 2014 a fost alocată din nou la Protoieria II, care deține, după 1990, un număr de 56 de parohii din sectoarele 1, 2 și 3 ale capitalei, inclusiv mănăstirile Christiana și Schitul Darvari.

„Povestea” bisericii de la Bariera Vergului

După 1930, cartierul locuit de veteranii de război împrăștiți cu terenuri parcelate în perimetrul situat între Șoseaua Mihai Bravu, Vatra Luminoasă și Podul/Bariera Vergului, a căpătat numele de Parcul Călărași, denumire acordată și noii Parohii, înființată la 1 octombrie 1938 în cadrul Protopopiatului II al Capitalei. Preot paroh a fost numit părintele Constantin Sârbu. La data înființării parohia nu dispunea de biserică, nici de casă parohială, iar preotul era extra-bugetar (respectiv, fără post plătit). Zona era, evident, săracă, locuitorii având în mare parte o condiție socială modestă – muncitori, mici meseriași, negustori, mici funcționari, etc.

Cel mai important obiectiv socio-edilitar din zonă era, la data respectivă, *Complexul de asistență medico-socială Bariera Vergului*, construit în 1927 de doctorul Victor Gomoiu, devenit ulterior *Spitalul Sfânta Elena*, iar, după război, Spitalul de copii 23 August (azi Victor Gomoiu). Ctitorul acestui stabili-

ment era medicul Victor Gomoiu (n. 18 aprilie 1882, la Vânu Mare, județul Mehedinți-d. 6 februarie 1960, București), personalitate marcantă a vieții medicale românești, inițiatorul, între altele, al primului Muzeu de istoria medicinei din țara noastră, membru al Academiei Române și fost ministru al Sănătății (iulie-septembrie 1940), în cabinetul (efemer) condus de primul ministru Ion Gigurtu.

Medic militar în Războiul de Reîntregire, decorat pentru fapte de eroism, doctorul Victor Gomoiu are, după război, ideea de a acorda asistență medicală gratuită pacienților din medii defavorizate, contribuind substanțial la înființarea de spitale rurale, la Vânu Mare, Turnu Severin și Mangalia, dar și a unor preventorii la Șanțuri și pe Valea Teleajenului. Între altele, doctorul Victor Gomoiu este și inventator, fiind deținătorul unui brevet de dispozitiv pentru efectuarea de transfuzii de sânge. În 1920, se decide să achiziționeze un teren la marginea Bucureștiului, în zona Bariera Vergului și să construiască aici un spital pentru săraci care să cuprindă toate specialitățile de bază: chirurgie, boli interne, obstetrică-ginecologie, pediatrie și stomatologie. În ciuda criticilor că în zonă nu era apă curentă și că, în general, spitalul este situat mult prea periferic, doctorul Gomoiu persistă în ideea sa, făcând apel, pentru sprijin, la Banca Națională, C.F.R., Ministerul Muncii și Ministerul Sănătății, dar și la donatori particulari. Oferta doctorului era aceea de a acorda asistență sanitară gratuită, timp de zece ani, personalului instituțiilor menționate. În 1927, spitalul, construit după planurile arhitectului Gheorghe Simotta, (1891-1979, elev al lui Petre Antonescu și autor, între altele, al planului de parcelare al *Parcului Filipescu*, dar și al Reședinței Patriarhale și al Schitului Darvari) era gata (clădirile sunt și astăzi în stare de funcționare), având în componență 10 cabinete, 2 laboratoare, farmacie, staționar cu 60 de paturi și o sală multifuncțională în care va fi găzduit, temporar, preotul Constantin Sârbu și consiliul parohial al Parohiei Parcul Călărași.

De altfel, inițiativele doctorului Victor Gomoiu nu se opresc aici. Istoric al medicinei și al învățământului medical românesc, președinte, din 1936, al Societății Internaționale de Istoria Medicinei, autor al lucrării *Spitalul – originea și evoluția sa*, doctorul Victor Gomoiu a acordat o atenție deosebită și medicinei populare, susținând în acest sens, la Congresul Internațional de Istorie a Medicinei de la Oslo, din 1928, comunicarea cu tema *Medicina populară în România* și propunând aceluiași for, la Congresul din 1935, înființarea unei Comisii de studierea medicinei populare.

Tot doctorului Victor Gomoiu i se datorează, cu siguranță și aducerea preotului Constantin Sârbu ca paroh al nou înființatei Parohii Parcul Călărași. Argumentele în acest sens sunt temeinice: 1) doctorul Victor Gomoiu, împreună cu principalii săi colaboratori, medicii I. Constantinescu și Justin Braghin au făcut permanent, de la înființare și până în 1949, parte din Consiliul parohial al bisericii, fiind chiar primul episcop al bisericii, sprijinind direct și prin influență politică, cele mai bune decizii în sprijinul inițiativelor locale; 2) doctorul V. Gomoiu, cunoscut pentru simpatiile sale politice de dreapta (în acest sens a și fost obiectul cercetărilor și epurărilor politice din anii '50, fiind și condamnat între anii 1950-1954 pentru *subminarea puterii de stat* l-a recomandat pe părintele Constantin Sârbu în fața autorităților statului antonescian și l-a sprijinit *din umbră* atunci când preotul a fost reclamat pentru abuz în serviciu; 3) doctorul Victor

Gomoiu i-a acordat suport logistic permanent preotului C. Sârbu pe toată perioada cât parohia nu a dispus de biserică (și nici de casă parohială proprie), respectiv din 1938 și până în 1946, când s-a început oficierea serviciului religios în localul (încă în construcție) al noii biserici.

Registrul de procese-verbale din perioada 1 octombrie 1938-7 februarie 1954 al Parohiei este din fericire singurul document original din perioada construcției bisericii, în lipsa arhivei, distruse deliberat la mijlocul anilor '80, când s-a intenționat, inclusiv, demolarea bisericii, sub pretextul sistematizării Pieței Muncii.

Documentul respectiv începe la data de 22 ianuarie 1939 (P.V. nr. 1), când are loc prima adunare eparhială ce îl alege ca prim episcop pe doctorul Victor Gomoiu și se încheie cu ședința din 15 noiembrie 1953, când părintele C. Sârbu prezintă adunării eparhiale *proiectul de buget pe anul 1954*. Păstrat ilegal de preoții parohi ai bisericii, care au funcționat între 1954-1989, *Registrul* reflectă pe deplin eforturile unei mici comunități, păstorită de un inimos preot de cartier, de a-și promova și afirma drepturile, inclusiv acela la o viață spirituală și socială armonioasă.

Născut la 10 ianuarie 1905 în comuna Cavadinești, județul Covurlui, părintele Constantin Sârbu (d. 23 octombrie 1975, București) este crescut de bunica paternă, stabilită la Galați, în lipsa părinților, ambii decedați. Până la vârsta de 15 ani își câștigă existența prestând munci ocazionale. În 1919 intră, bursier, la Seminarul Teologic *Sf. Andrei*, din Galați, iar pentru a se întreține prestează munci fizice sau meditează copii cu stare. În 1925 se înscrie la Facultatea de Teologic, urmând în paralel și Conservatorul de Muzică (timp de un an, din lipsă de resurse), ambele din București. Locuiește, tolerat, la un cămin studențesc, iar la 22 de ani se angajează la Societatea de Tramvaie București ca instructor de cor. În paralel, desfășoară activitate misionară la Biserica Zlătari, iar din 1929, este cântăreț la Biserica Lucaci, implicându-se în organizarea Corului de fete al Școlii Lucaci și în activitatea misionară a Asociației *Patriarhul Miron*. Din 1934 se mută la Huși, la solicitarea episcopului Nifon Criveanu, fiind hirotonisit diacon, la 15 august 1934, iar ulterior numit preot de gr. III la Catedrala episcopală din localitate. Este și profesor de sectologie, catehism și muzică vocală la Școala de cântăreți, fiind ulterior, numit director. În această calitate reorganizează și modernizează școala, după modelul seminarial, amenajând un cămin internat (pentru 45 din cei 105 elevi înscriși), cantină, bibliotecă și farmacie. Tot din această perioadă datează probabil și interesul preotului pentru mișcările politice de dreapta, participând la înființarea Asociației *Frăția Sfinților Apostoli Petru și Pavel*, considerată o anexă la *Oastea Domnului*, fiind în același timp președinte, dar și *chiriarh* onorific al asociației ale cărei adunări se țineau adesea chiar în catedrală³². La 1 martie 1938 este numit *al doilea protoiereu* al județului Fălciu, având meritul de a contribui decisiv la construirea, la Huși, a primului Azil de bătrâni și copii orfani, situat pe Dealul Schitului, construcție care, în 1938, era *la roșu*, având 22 de camere finalizate, iar devizul de construcție integral aprobat.

În răstimp, se căsătorește cu Maria Sârbu (născută Constantinescu), profesoară de germană și franceză la Liceul *Nicolae Bălcescu*, din București (decedată în 1940), având 2 fete, Ana și Irina, care îl vor vizita constant în perioada detenției.

Din această poziție, preotul Constantin Sârbu se mută la București, în 1938, într-o parohie nou înființată, într-un cartier sărac, fără biserică și fără casă parohială, în plus fiind și extra-bugetar (până la data de 1 aprilie 1940, când este înscris la bugetul Ministerului Cultelor).

Despre începuturile activității misionare a preotului C. Sârbu în parohia Parcului Călărăși aduce mărturie doamna Maria Dumitrescu, enoriașă din zonă: *Știința și dragostea de om a doctorului Victor Gomoiu s-au întâlnit cu arzătoarea căldură a rugăciunii preotului Constantin Sârbu. În clădirea de la poarta spitalului, bolnavul cobora mai întâi cele câteva trepte ce duceau spre minutul paraclis de la subsol [...] apoi, cu nădejde în suflet, intra la marele chirurg V. Gomoiu*³³.

Registrul de procese-verbale urmărește, pas cu pas, etapele de înălțare a bisericii, începând cu demersurile de intrare în posesie a terenului (demarate la 4 martie 1940), până la inaugurarea (târnosirea) și mai târziu desăvârșirea edilitar-urbanistică a bisericii, inclusiv ridicarea gardului exterior și a clopotniței (1951). Inițial, în lipsa bisericii, serviciul religios și adunările eparhiale aveau loc în subsolul Spitalului Sfânta Elena. Despre dificultățile întâmpinate de preotul C. Sârbu vorbesc, indirect, demersurile de *scutire de la plata impozitului către Patriarhie* (la data respectivă, stabilit la 4 % - n.n.) întrucât Parohia este *absolut săracă și de abea putem face față cheltuielilor* (8 februarie 1940).

Odată cererea aprobată, părintele C. Sârbu anunță, Consiliul parohial că la 9 ianuarie 1941 o delegație a Parohiei, alcătuită din domnii Gheorghe Mihai, Gh. Baci și av. Ion Alexandru, urmează a *stăru* pe lângă conducătorul statului, mareșalul Ion Antonescu, **pentru eventual ajutor** (s.n.).

Câteva luni mai târziu, respectiv la 30 martie 1941, Consiliul parohial constată că situația materială a parohiei este la fel de precară, iar preotul paroh *de aproape doi ani nu ia nici un ban, nici de la stat, nici de la bugetul parohiei* (între timp, situația se reglementează, preotul devenind bugetar, retroactiv, de la 1 aprilie 1940 - n.n.).

Totuși, un an mai târziu, la 3 mai 1942, nu se făcuseră încă pași substanțiali în sensul celor *stăruite* de preotul C. Sârbu: *La numeroasele memorii către Conducătorul statului [...] în care ne arătam dorința nestrămutată de a avea o biserică pe teren propriu [...] domnul mareșal, prin rezoluția pusă pe memoriul nostru, a dispus ca situația să fie soluționată de Patriarh, Primarul general al Capitalei, primarul de sector și Consiliul parohial, în frunte cu parohul bisericii* (P.V. nr. 4 mai 1942).

Ca urmare, Consiliul parohial decide ca viitoarea biserică să se ridice pe terenul expropriat, oferit de Primărie, iar nu pe terenul Spitalului Sf. Elena, situație comunicată și I.P.S.S. Patriarhul Nifon, în cadrul audienței din 4 mai 1942.

O lună mai târziu, la 16 iunie 1942, Consiliul parohial este informat că *s-a găsit* și un donator dispus să finanțeze proiectul arhitectural și eventual, construcția bisericii, cu condiția acceptării unor *condiții prealabile*. Este vorba, probabil, de propunerea preotului Gheorghe Georgescu-Silvestru, fost protopop, de a dona o sumă de bani (respectiv 60 000 lei), cu condiția acordării calității de *ctitor*, a dreptului de a sluji în viitoarea biserică și de a fi înmormântați, el și soția sa, în incinta bisericii. Cum condițiile păreau, din start, inacceptabile Consiliul parohial le respinge, motiv pentru care fostul protopop se adresează printr-un memoriu,

conducătorului statului, acuzându-l pe preotul Constantin Sârbu de obstrucție și sugerând că ar fi *discipol* al părintelui Toma Chiricuță de la Biserica Zlătari (situație, parțial, adevărată), dar și al *reticului* preot Tudor Popescu, fost paroh la Biserica Cuibul cu Barză (mutată în elanul sistematizator, în 1987) acuzat că *în purtarea sa preoțească și misionară ascunde o latură neortodoxă, lucrând camuflat în Oastea Domnului, fracțiunea reprezentând o rătăcire protestatară a fostului preot Trifa, și acela caterisit*³⁴.

Față de aceste acuzații, cu adevărat grave, în contextul politic al vremii, sunt necesare câteva precizări: părintele Toma Chiricuță (1887-1971), originar din Botoșani, fost paroh al Bisericii Zlătari, duhovnic al Reginei-mamă Elena, dar și al Principesei Ileana, întemeietor al revistelor *Fântina darurilor* și *Ortodoxia* și colaborator la *Porunca vremii*, este cunoscut mai ales ca autor al sintagmei *ortodoxia integrală*. Ca răspuns la atitudinea iconoclastă a părintelui, Mircea Vulcănescu (1904-1952, filosof, sociolog) redactează un text de întâmpinare, inedit, aflat în arhiva familiei, reprodus după site-ul *Război întru cuvînt*, intitulat *Primejdia duhului reformist apusean în biserica ortodoxă*, în care atrage atenția asupra *păcatului creșterii duhului mirenesc în dauna celui secular*. Părintele C. Sârbu a fost, într-adevăr, un *ucenic* al părintelui Chiricuță, beneficiind de sprijinul și îndrumarea sa duhovnicească, fără a se putea face dovada că și-a însușit integral și ideile contestate ale preotului de la Biserica Zlătari.

Părintele Iosif Trifa (1888-1938), redactor al publicației *Lumina satelor*, este întemeietorul organizației Oastea Domnului, mișcare religioasă iconoclastă, pentru care este caterisit în 1935, la intervenția mitropolitului Nicolae Bălan. În 1938, la moartea sa, i se interzice dreptul de a fi înmormântat în straie preoțești. Părintele Iosif Trifa va fi reabilitat de Biserica Ortodoxă în 1990, la inițiativa P.S. Serafin Joantă, actual episcop al Germaniei, Europei centrale și de nord.

Oastea Domnului era o mișcare, creată în sânul bisericii, menită, în intenția inițiatorilor și adepților săi, să dea o replică ortodoxismului *formal, sclerosat și bigot* prin atragerea clerului și mirenilor într-o *oaste puternică, capabilă să lupte contra păcatului și a încredințării străine*. Între mijloacele folosite de *ostașii domnului*, care se considerau un fel de *hasizi* ai ortodoxiei, după modelul hasidismului din iudaism, pentru atragerea credincioșilor, era și cântecul religios, părintele Trifa însuși fiind autorul unei culegeri de 900 de creații muzicale, intitulată *Să cântăm Domnului, carte-tezaur de muzică religioasă*, ajunsă azi la a patra ediție. După 1947, comuniștii, ajunși la putere, au continuat să vadă în adepții Oastei Domnului un adversar primejdios al *construirii socialismului și înaintării spre comunism*, motiv pentru care au scos mișcarea în afara legii și au aplicat pedepse membrilor bănuți sau dovediți.

Privite în acest context, multe din acțiunile părintelui Constantin Sârbu capătă noi dimensiuni, justificându-se, în mare măsură, pasiunea sa pentru utilizarea muzicii ca formă de educație publică, dar și suflul misionar al demersurilor sale.

Din fericire, în cazul menționat, mareșalul Ion Antonescu trece cu vederea peste acuzațiile părintelui ex-protopop Georgescu-Silvestru și, prin Președinția Consiliului de Miniștri, comunică petentului: *În urma anchetei făcute la Parohia Parcul Călărași, Ministerul a hotărât ca părintele C. Sârbu să continue lucrarea începută, iar P.C. Voastră să fiți*

*îndrumat a vă plasa dania în altă parte, de pildă în enoria Mihai Bravu, care se găsește în imediata vecinătate și are grabnică nevoie de biserică*³⁵.

Este posibil ca în acest răspuns să fi fost implicată și autoritatea doctorului Victor Gomoiu. Cert este că mareșalul Ion Antonescu a continuat să susțină ridicarea bisericii, astfel încât, în perioada aprilie-decembrie 1943, sunt alocate din bugetul statului, din ordinul mareșalului, sume considerabile în acest sens, respectiv 5 milioane de lei, materiale din depozitul armatei în valoare de 7,8 milioane și lucrări executate cu meseriași militari și prizonieri – 6 milioane, conform unei note-raport înaintată șefului statului de către șeful său de cabinet³⁶.

În paralel, sunt lansate 100 de liste de subscripție (în bani) și 30 de liste *în obiecte de bazar*, ce urmau a fi vândute în folosul bisericii. Se face, de asemenea, apel și la enoriași pentru a dona *o sumă cât de mică* pentru biserică. Întrucât, la 16 iulie 1942 Așezămintele Sfânta Elena somează parohia să elibereze capela și sala de ședințe, părintele C. Sârbu decide urgentarea începerii lucrărilor de construcție chiar în lipsa fondurilor integrale, judecându-se în paralel și cu un vecin, Ganciu Stoian, nemulțumit de suma acordată de Primărie în urma exproprierii. Astfel, la 18 octombrie 1942 lucrările de excavații erau avansate, parohia beneficiind și de o donație substanțială din partea unei societăți comerciale locale, care acordă bisericii, gratuit, cantitatea de 7 900 kg fier beton, parohia urmând a plăti doar transportul (276 000 lei). Un sprijin substanțial vine și din partea fostului primar general al Capitalei, Alexandru Gh. Donescu, locuitor al cartierului, care devine *consilier onorific* al Parohiei.

Anul 1943 rămâne fundamental în istoria bisericii prin *implicarea nemijlocită a mareșalului Ion Antonescu și a soției sale, atât în activitatea de finanțare și construcție, cât și în stabilirea profilului arhitectural al monumentului*. Din ordinul mareșalului, arhitectul Spiridon Nicolau, angajat al Direcției Construcții Militare este desemnat să execute planul arhitectural al bisericii, dorind, probabil prin acest gest, să se asigure că biserica va avea amploarea și înfățișarea dorite. Cum nu sunt dovezi privind suma plătită ca onorariu pentru executarea planului arhitectural, se poate presupune că a fost o *sarcină de serviciu*, parohia, la propunerea părintelui C. Sârbu revanșându-se, indirect, față de arhitect prin angajarea fratelui acestuia, pe o perioadă determinată, în calitate de diriginte de șantier, cu un salariu lunar de 12 000 lei, pentru supravegherea unor lucrări.

În context, menționăm că mareșalul Ion Antonescu oferise anterior sume substanțiale, sub formă de donație și altor biserici, precum cea de la Mărgeanului sau pentru reparații, bisericilor Cașin, Elefterie și Dămăroaia. Implicarea sa la Biserica Vergului este însă *substanțială și totală*. Astfel, la mijlocul anului 1943, preotul C. Sârbu face un inventar al ajutoarelor primite de la mareșal, după cum urmează: *un milion lei*, bani oferiți cu titlu personal din partea mareșalului și a soției sale pentru lucrări de construcție, 7 vagoane de fier beton (în valoare de aprox. 5 milioane lei), 200 m.c. cherestea (aprox. 3,5 milioane), etc. De asemenea, au fost detașați, de la Comenduirea Garnizoanei, un număr de 20 lucrători (prizonieri de război) ce au efectuat lucrări de salahorie, în valoare de aproximativ 1,5 milioane lei. Au fost puse la dispoziție și 2 camioane militare, cu șoferi, care au efectuat transport de materiale de construcție, pământ de fundație, etc. În total,

estima părintele C. Sârbu în informările sale către Consiliul parohial, *contribuția mareșalului Ion Antonescu, în anul 1943, a fost de circa 14 milioane lei, față de numai 2,5 milioane lei strânși din donații.*

Tot din ordinul mareșalului, ministrul Cultelor, Ion Petrovici, acordă bisericii un ajutor de 100 000 lei pentru achiziția de veșminte și odoare bisericesti, dar și de cărți de cult, sumă utilizată integral până la data de 2 septembrie 1943.

De altfel, la 28 iunie 1943 are loc și ceremonia de punere a pietrei de temelie a bisericii, *în prezența mareșalului Ion Antonescu și a soției sale, Maria, a Reginei mamă, Elena, și a unui sobor de preoți, în frunte cu arhimandritul Melchisedec, delegatul patriarhului Nicodim Munteanu.* Din păcate, mărturiile fotografice despre acest eveniment lipsesc, întrucât, în 1988, organele de Securitate au dispus arderea întregii arhive, a listei donatorilor și a documentelor de construcție. Singura mărturie rămâne Pisania de pe zidul exterior al Bisericii, având următorul text: *Acest sfânt locaș început la aceste vremuri de grea cumpănă dar și de mare mândrie națională pentru țara noastră, se zidește ca mărturie nepieritoare a legământului sfânt pe care biserica noastră l-a avut din totdeauna cu neamul și țara noastră. Din Hrisovul de temelie. Mareșal al României Ion Antonescu, 28 iunie 1943.*

În cuvântul său de răspuns, preotul Constantin Sârbu, după ce a mulțumit mareșalului și reprezentanților primăriei pentru ajutor, s-a angajat ca noul locaș de cult să fie și o biserică a culturii, fiind dotată cu sală de spectacole și bibliotecă.

În 1944, mareșalul aprobă noi ajutoare, *în valoare estimată de 23 milioane lei, constând în cherestea, fier beton, etc.* De asemenea, dispune a se folosi cărămizi provenind de la demolarea unor anexe de la Muzeul Militar. În total, costurile de construcție ale bisericii, aflată în lucru în august 1944, au fost evaluate la suma de 40 milioane lei, *sumă asigurată în principal (aproximativ 27 milioane lei) prin contribuția sau la intervenția personală a mareșalului Ion Antonescu.*

Din păcate, evenimentele din august 1944, au surprins biserica în plin proces de construcție. Evaluând, la 3 noiembrie 1944, stadiul lucrărilor, preotul C. Sârbu constată că termenul de 20 noiembrie 1944, prevăzut pentru încheierea lucrărilor nu mai poate fi respectat. Ar mai fi fost nevoie, în estimarea preotului paroh, de încă cca. 10 milioane lei pentru finalizarea lucrărilor. În consecință, ținând seama și de comunicarea Direcției Construcții Militare privind sistarea sprijinului, preotul C. Sârbu propune Consiliului parohial *continuarea urgentă a lucrărilor pe cont propriu, existând riscul ca, pe timp de iarnă, materialele să se degradeze, ca și menținerea, în continuare, a arhitectului Spiridon Nicolau în funcția de șef al echipei de constructori.* Între obiectivele imediate sunt menționate: finalizarea turlei, terminarea casei parohiale prin utilizarea materialelor rămase de la construcție, instalarea de apă și încălzire centrală în biserică și anexe etc.

În același timp, solicită autorităților militare să pună la dispoziția bisericii, prin Serviciul de Capturi al Armatei, un aparat de proiecție, un pian și o orgă în vederea organizării de acțiuni misionare.

Anii ce au urmat au însemnat noi provocări pentru părintele C. Sârbu, decis să-și desăvârșească opera. Cu eforturi greu de evaluat, în condiții vitrege pentru biserică, dar și pentru societatea românească în general, preotul C. Sârbu reușește, în intervalul 1945-1949, să încheie lucrările

de construcție la lăcașul de cult și la casa parohială, mobilizând în acest sens noi resurse umane. Reorganizează și întărește muzical corul Bisericii, angajând cu acest prilej, inițial pe profesorul Victor Giuleanu, apoi, din 1948, pe un tânăr dirijor, fost șef al Bibliotecii Muzicale a Radiodifuziunii Române, maestrul Gheorghe Bazavan (1916-1990), viitor autor de creații muzicale angajate, invită personalități ale vieții publice, precum părintele Gala Galaction (1878-1961) sau pictorița Olga Greceanu (1880-1978) să țină conferințe, inițiază acțiuni cu caracter umanitar, totul în scopul adunării de fonduri pentru susținerea construcției bisericii.

Astfel, la 12 august 1945 are loc primul concert-conferință în sala de la subsolul bisericii, beneficiul net, comunicat de părintele paroh Consiliului parohial, scăzând onorariile și cheltuielile ocazionale, fiind de aproximativ 1,2 milioane lei. Ulterior, astfel de manifestări se vor repeta periodic, sumele strânse din beneficii fiind investite integral în construcția lăcașului de cult.

La 17 aprilie 1949, de Florii, în prezența Mitropolitului Sofron Craioveanul, a părintelui protopop Traian Costea, ca și a altor autorități mirene și religioase, are loc ceremonia de sfințire a Bisericii cu hramul Sfinților Împărați Constantin și Elena, urmată de o agapă pentru 120 de săraci din parohie. În același an, la 29 august 1949, doctorul Victor Gomoiu este reales președinte al Consiliului parohial.

Se împlinesc astfel dorințele a doi oameni a căror contribuție la ridicarea acestei biserici rămâne pilduitoare. Din păcate, lipsa adevăratul ctitor, mareșalul Ion Antonescu, executat la 1 iunie 1946. Chipul său, alături de cel al părintelui C. Sârbu continuă să privească spre eternitate din naosul bisericii ce și azi le poartă o veșnică amintire.

Străbătând deșertul

Părintele Constantin Sârbu a intrat în vizorul Securității, probabil, în 1946, când, în preajma zilei de 1 iunie (ziua execuției mareșalului Ion Antonescu) ar fi apărut pe una din ferestrele bisericii chipul Maicii Domnului. Întâmplarea este povestită, din perspectiva copilului, de același Gheorghe Parusi: *S-a strâns lumea ca la urs să vadă minunea. Mă învățeam și eu printre picioarele oamenilor și nu mă hotăram la care dintre ferestre se vede chipul Preacuratei [...]. Am plecat târziu din Barieră, încă nehotărâți dacă văzusem ceva sau nu [...]*³⁷.

Registrul de procese-verbale nu consemnează acest eveniment, în schimb semnalează că în același an, de Crăciun, au fost convertite 8 familii de *rătăciți* (probabil sectanți) și că a fost botezat, din ordinul Mitropoliei, părintele profesor Gheorghe Ferent, de religie romano-catolică. Aceste ceremonii, desfășurate pe fondul desființării cultului greco-catolic și trecerii clerului și a credincioșilor la cultul ortodox au fost considerate, probabil, de noile autorități drept provocatoare.

În consecință, părintele este pus sub urmărire constatăndu-se, de pildă, că preotul impune corului și credincioșilor să interpreteze piese care *nu sunt în program* (precum oratoriul *Pe tine Te Lăudăm, Doamne* de Sabin Drăgoi) că, pictorița Olga Greceanu, invitată să susțină conferințe, a vorbit credincioșilor despre cuvântul *păcat*, iar, în alte împrejurări, a fost prezentat filmul *Giulgiul Mântuitorului*. În plus, părintele C. Sârbu ar fi ținut, începând cu 1948, slujbe de

evangelizare pentru foști membri din Oastea Domnului și ar fi angajat-o ca bucătăreasă, la cantina bisericii, pe numita Berthe Hintermeyer, fostă lucrătoare la *Ajutorul Legionar*³⁸.

Mai gravă, rămâne acuzația că părintele C. Sârbu ar fi săvârșit, după 23 august 1944, parastase de pomenire pentru Corneliu Zelea Codreanu și pentru mareșalul Ion Antonescu, și că ar fi inițiat *botezuri legionare*, în sensul că unii foști *legionari* (?) ar fi participat la astfel de slujbe în calitate de nași de botez (?). Cu totul provocator este faptul că părintele C. Sârbu ar fi fost vizitat, la biserică, de către un fost membru al P.N.Ț. Constantin Dărășteanu, inițiatorul unui grup de rezistență anticomunistă, care i-ar fi cerut părintelui să răspândească în biserică manifeste cu conținut defavorabil regimului R.P.R. și că părintele ar fi ascuns în subsolul bisericii arme puse la dispoziție de numitul Dărășteanu.

În aceste condiții, părintele Constantin Sârbu este cercetat de Securitate între 15-21 iunie 1949, dar este eliberat, probabil la intervenția autorităților bisericești³⁹.

Cât adevăr conțin aceste acuzații formulate sub amenințare și tortură este greu de evaluat. Din lectura *Registrului de procese-verbale* rezultă că altele erau, la acea dată, grijile și interesele preotului paroh. Astfel, la 10 iunie 1951 se dispun măsuri de scoatere de la Banca Națională a *odoarelor bisericii* pentru valorificare, în vederea plății, din fondurile parohiei, a salariilor pentru personalul bisericii și dirijorul corului, maestrul Gheorghe Bazavan. În același an, la 31 decembrie, este închisă cantina, *din lipsă de lemne*, fiind privați de ajutor 44 de bătrâni aflați în întreținerea bisericii. Tot în 1951 a fost construit gardul de pe B-dul Muncii (Calea Vergului) și au fost acordate ajutoare pentru copii și persoane nevoiașe, în valoare de 4 000 lei.

Cu toate acestea, autoritățile aveau nevoie de un exemplu, iar părintele Sârbu oferea *portretul anticomunistului și legionarului convins*. Însuși faptul că a ridicat biserica cu sprijinul mareșalului Antonescu și cu salahori etnici ruși, prizonieri de război, erau argumente hotărâtoare pentru condamnarea sa. Arestat la 2 ianuarie 1954, interogată, probabil sub tortură, cum avea să mărturisească ulterior părintele, apoi condamnat, la 9 octombrie 1954 (Sentința nr. 2161 a T.M.B) la 8 ani și 3 luni de închisoare, preotul C. Sârbu străbate *deșertul* închisorilor comuniste, fiind deținut la Jilava, Gherla și Dej și primind la sfârșit un supliment de 24 de luni *domiciliu obligatoriu*, la Vișoara, în Bărăgan (se practica, în special, pentru cei care refuzau să semneze Angajamentul de colaborator al Securității – n.a.). Este eliberat la 25 februarie 1964, fiind numit, în același an (la 8 aprilie) paroh la Biserica Sapienței din București.

În același timp, doctorul Victor Gomoiu efectuează un stagiu, e drept de numai patru ani, de condamnare politică, de asemenea ispășită integral.

Privind lucrurile retrospectiv, se pune, firesc, întrebarea dacă părintele C. Sârbu a fost cu adevărat *legionar*. Istoricii Adrian Petcu și Gheorghe Vasilescu, cercetând arhivele C.N.C.A.S.S., nu au găsit dovezi în acest sens: *La Gherla era văzut ca un veritabil „legionar”, deși nu fusese nici membru, nici simpatizant al Mișcării Legionare*⁴⁰. Era mai degrabă un credincios convins sincer, un adept al principiilor Oastei Domnului deloc dispus *să se lepede de Hristos*.

Există, totuși, indicii că părintele Constantin Sârbu nu era străin de aceste asocieri. Timpurile când a slujit la Biserica Sapienței (1964-1975) erau grele, apăsătoare. Orice gest,

cuvânt sau faptă puteau fi interpretate ca un afront la adresa puterii. De aceea, toată lumea era circumspectă, atentă să nu riște vreun cuvânt sau un gest care să le aducă un capăt de acuzare. Lozinca zilei era tăcerea. De aceea, părintele a pus în pridvorul bisericii un afiș: *În această biserică nu se vorbește. Este o „biserica a tăcerii”* (s.n.). *Circumspect, se confesează totuși unei enoriașe: „Poate cineva să zică despre mine că fac legionarism?”*⁴¹. Or, se știe că una dintre legile *cuibului* era tăcerea: *Vorbește puțin, vorbește ce trebuie, vorbește când trebuie*. Evident că avertismentul părintelui putea fi interpretat și ca o regulă de conduită: în biserică nu se vorbește.

Avem și unele dovezi concrete de interes pentru foștii legionari. Părintele C. Sârbu obișnuia să facă *colete* – în special alimente, dar uneori și bani – pentru săraci. Adesea, astfel de ajutoare mergeau către *dușmanii poporului*, respectiv adversarii regimului comunist. Una dintre enoriașele bisericii, doamna Maria Mărculescu relatează că de Crăciun, de Paști și de Rusalii părintele mergea la Ciolpani, lângă București, unde funcționa un azil de bătrâni, în care locuia Radu Mironovici (1899-1979), cu soția, unul dintre fruntașii Mișcării Legionare, considerat adevăratul conducător, informal, al Gărzii de Fier, după moartea Căpitanului. *Părintele mă trimitea pe mine să duc pachetele cu alimente sau bani. Poate îl cunoștea dinainte, de la Huși. Fiind anchetat mereu de Securitate, părintele își lua măsuri de prudență, și chiar când venea la Ciolpani mă trimitea pe mine „la anumiți bătrâni”* (s.n.), *pe când el sta de vorbă cu personalul azilului*⁴².

Posteritatea mareșalului Ion Antonescu

După 1990, numeroase voci din rândul intelectualilor, dar și al Armatei, au susținut reabilitarea, readucerea și în spațiul public a mareșalului Ion Antonescu. În acest context, au apărut, în multe orașe ale țării, zeci de busturi, morminte sau troițe/crucii în memoria mareșalului, iar zeci de străzi au primit acest nume. În 2002, de pildă, erau, în toată țara, 25 de străzi purtând numele mareșalului, iar la Târgu Mureș exista chiar un bulevard, Ion Antonescu, ce ducea spre ... Memorialul victimelor Holocaustului. În acest context, la 1 ianuarie 2001, la inițiativa senatorului Corneliu Vadim Tudor, cu sprijin financiar al lui Iosif Constantin Drăgan, este ridicat un bust al mareșalului, creație a sculptorului Teodor Zamfirescu, amplasat în curtea bisericii Sf. Constantin și Elena, aripa dinspre Calea Vergului (fostă Muncii). Acest episod readuce în atenția publică atât biserica, scăpată miraculos de la demolare și încadrată armonios în noua arhitectură a pieței, redenumită Eudoxiu Hurmuzaki (fostă Muncii). Bustul respectiv a repus în discuție raportarea oficială a României față de Holocaust și, implicit, de persoanele implicate în moartea a sute de evrei și romi. În consecință, guvernul Adrian Năstase emite O.U.G. nr. 31/2002, prin care era considerată *infrațiuone* negarea sau contestarea publică a Holocaustului, precum și *ridicarea sau menținerea în spațiul public, cu excepția muzeelor, de grupuri statuare, plăci comemorative etc., referitoare la persoanele vinovate de astfel de infrațiuuni*. În aceste condiții, bustul lui Ion Antonescu este, inițial, acoperit cu o tablă protectoare, apoi îndepărtat, pe soclul respectiv fiind ridicată o cruce. În prezent, bustul, este adăpostit în subsolul bisericii, alături de două fresce executate de pictorul Eremia Profeta, drept *probe* pentru viitoarea pictură.

Cu toate că, legal, lucrurile au fost tranșate, rămâne în discuție modul cum mareșalul Ion Antonescu a *căzut de pe soclul istoriei*. Cât privește biserica ctitorită în Cartierul Vergului/Parcul Călărași, ea dăinuie, păstrând, la interior, portretul votiv al ctitorilor, mareșalul Ion Antonescu și soția sa, Maria Antonescu (pictat, în 2002, de Valentin Tănase), alături de cel al părintelui Constantin Sârbu, din râvna cărora a fost ridicată.

*

Biserica cu hramul Sfinților Împărați Constantin și Elena, din Parohia Parcul Călărași (Vergului) este o construcție monumentală, cu dimensiunile 32x17 m, având planul bazilical, cu trei nave, în cruce grecească înscrisă, ce amintește de Biserica Sf. Nicolae Domnesc, din Curtea de Argeș. Înscriindu-se în stilul neo-românesc, structura bisericii este din beton și cărămidă. Actualul acoperiș, din tablă, datează din 1960, când au fost înlocuite vechile olane. La subsol, se află o sală multifuncțională, străjuită de coloane, utilizată inițial drept capelă, ulterior ca bibliotecă, sală de muzică, multă

vreme dezafectată, astăzi este restaurată și perfect funcțională. La exterior, se află un pridvor cu trei arcade placate cu panouri de travertin, având un decor ce imită scoarțele oltenesti. Pronaosul, împodobit cu mozaicuri, se sprijină pe trei arcade descărcate prin coloane cilindrice. Nava centrală, având o deschidere de 9 m, are în centru turla – Pantocrator – cu tambur dodecagonal, descărcată prin pandantiv și patru arce, sprijinite pe stâlpi masivi. Navele laterale prezintă segmente de bolți, în semicilindru. Absida altarului, semicirculară, nu are bolți. Altarul este din lemn de stejar și cireș, cioplit de meșterul Aurel Obreja, iar pictura, în stil neobizantin a fost realizată, între 1962-1964 de pictorul Eremia Profeta, ajutat de Florin Dragomir. Fațada bisericii, zugrăvită cu praf de piatră, prezintă, la exterior, o serie de ferestre, alungite, subliniate pe timpanul vestic, alungit la partea superioară, printr-o arhi-voltă cu trei retrageri. Repetarea cifrei trei între elementele arhitecturale semnalate indică proslăvirea Sfintei Treimi.

NOTE

- 1 Institutul de Filosofie al Academiei Române.
- 2 G.I. Ionescu-Gion, *Istoria Bucureștilor*, ediție anastatică, Iași, Tehnopress, 2003.
- 3 *Catografia politică a Bucureștilor ce s-au făcut la 1798*.
- 4 Friedrich Wilhelm Bauer (1731-1783), *Mémoires historiques et géographiques sur la Valachie*, Leipzig et Franfort, 1778.
- 5 V.A. Urechea, *Acte și documente*, p. 747.
- 6 Apud Ionescu-Gion, *Op. cit.*, p. 319.
- 7 *Ibidem*.
- 8 Alexandru Ofrim, *Străzile vechi din Bucureștii de azi*, Humanitas, 2007, p. 271.
- 9 *Op.cit.*, p. 272.
- 10 v. *Cronica Brâncovenească*.
- 11 Ionescu-Gion, *Op.cit.*, p. 320.
- 12 *Ibidem*, p. 339.
- 13 V.A. Urechia, *Istoria Românilor*, vol. XII, p. 300.
- 14 Ionescu-Gion, *Op.cit.*, p. 345.
- 15 *Ibidem*, p. 346.
- 16 Anton Pann, *Memorabilul Focului Mare de la 1847*, București, 1854, p. 73 și urm.
- 17 *Ibidem*, p. 353.
- 18 *Trompeta Carpaților, Cronica Revoluției din 1821*, de biv-vel serdarul Dârzeniu (?) (pseudonim pentru Dimitrie Bolintineanu – n.a.).
- 19 Victor Bilciurescu, *București și bucureșteni de ieri și de azi*, Ed. Paiadeia, 2003, p. 10.
- 20 *Ibidem*.
- 21 *Ibidem*, p. 12.
- 22 Vintilă M. Mihăilescu, *Evoluția geografică a unui oraș – București*, Paideia, 2003, p. 29.
- 23 Constantin D. Severeanu, *Din amintirile mele*, Editura Bucivina, I.E. Oroiuțiu, 1929, pp. 88-89.
- 24 *Ibidem*, p. 95.
- 25 Constantin C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor*, ediția a II-a, Editura Sport Turism, 1979, p. 172.
- 26 *Ibidem*.
- 27 *Ibidem*, p. 166.
- 28 *Ibidem*, p. 157.
- 29 Gheorghe Parusi, *Bariera Vergului sau Viața unui băiat de București*, Editura Compania, 2009, p. 80 și urm.
- 30 Victoria Dragu-Dimitriu, *Povești cu statui și fântâni din București*, Editura Vreamea, 2010, p. 175.
- 31 Gheorghe Leahu, *Bucureștii dispăruti*, Editura Arta Grafică, 1995, p. 85.
- 32 Adrian Nicolae Petcu, Gheorghe Vasilescu, *Părintele Constantin Sârbu, un mare slujitor al altarului în Memoria Bisericii*, 3 noiembrie 2014.
- 33 *Un mare mărturisitor creștin. Preotul Constantin Sârbu*, Editura Lucman, 1994, p. 12.
- 34 Petcu și Vasilescu, *Op.cit.*, p. 5.
- 35 *Ibidem*.
- 36 *Ibidem*.
- 37 Parusi, *Op. cit.*, p. 85.
- 38 Petcu, *Op.cit.*, p. 6.
- 39 *Ibidem*, p. 8.
- 40 *Ibidem*.
- 41 Un mare mărturisitor, *Op.cit.*, p. 104.
- 42 *Ibidem*, p. 133.

Preot militar Mihai FLUTURE¹

BISERICA GARNIZOANEI TÂRGOVIȘTE

În anul 2004, după o întrerupere de 54 de ani, activitatea de asistență religioasă în Garnizoana Târgoviște a fost reluată, prin reînființarea și ocuparea funcției de preot militar al Garnizoanei.

Imediat după instalarea preotului militar, domnul general de brigadă Gheorghe Jilavu a avut inițiativa începerii lucrărilor de construcție a bisericii militare din Târgoviște.

În acest scop, personalul militar și civil al Bazei 2 Logistică „Valahia” s-a constituit într-o Asociație Religioasă cu numele „Hristica”, al cărei scop inițial a fost atragerea de fonduri pentru ridicarea locașului de cult.

Construcția acestui edificiu spiritual a constituit un eveniment istoric deosebit, pentru că, până atunci, Târgoviștea nu a avut o biserică militară construită de militari pentru ei și familiile lor. În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, armata din Târgoviște a preluat temporar o biserică deja existentă, unde să se desfășoare slujbele specifice militarilor (Ziua Drapelului, Jurământul, binecuvântarea trupelor, spovedirea și împărtășirea cadrelor etc.).

Biserica a fost construită în întregime din lemn, pe fundație din beton, în aproximativ opt luni, de o echipă de meșteri maramureșeni, între anii 2004 și 2005, în formă de

cruce, iar pictura a fost executată în stil bizantin și neobizantin de pictorii Ioniță Vasile și Mirică Eugen. A fost, până nu demult, cea mai mare biserică militară din lemn din Armata României ca suprafață, având o lungime de 22 m, lățime de 11 m în abside și o înălțime de 16,5 m în turlă.

Sfințirea Bisericii militare „Sfânta Treime”

*Cea mai înaltă prin vrednicia sa dintre toate clădirile pământești este **biserica** sau **casa lui Dumnezeu**. Chiar dacă Dumnezeu este pretutindeni, în biserică prezența Lui se vedește într-un chip deosebit – în chipul cel mai simțit și mai folosit pentru oameni. Arătarea lui Dumnezeu e încă și mai folosită, încă și mai simțită pentru om, atunci când omul însuși se face biserică a lui Dumnezeu făcându-se sălaș al Sfântului Duh asemenea apostolilor și celorlalți mari sfinți, spune Sfântul Ignatie Briancianinov.*

Dumnezeu a rânduit ca într-o zi de sărbătoare, 24 iunie 2013, prăznuirea Sfintei Treimi, să fie dăruită spre slujire neîncetată și spre sfințirea credincioșilor, o nouă biserică, cu hramul „**Sfânta Treime**”, în incinta **renumitei cazărmi a glorioasei unități a Armatei Române – Regimentul 3 „Dâmbovița” nr. 22 Care de Luptă**.

Comandantul Batalionului 22 Transport „Dâmbovița”, colonelul Valentin Sandu, împreună cu doi tineri ofițeri, întâmpină oaspeții cu pâine și sare

Construirea și sfințirea unei noi biserici ortodoxe reprezintă o dovadă a credinței vii și jertfelnice a unei comunități. De data aceasta, comunitatea care și-a materializat credința într-un nou locaș de cult, este formată din personalul militar și civil din cadrul **Garnizoanei Târgoviște**.

Biserica „Sfânta Treime” a garnizoanei Târgoviște

Prin fapta lor, militarii târgovișteni au intrat în istorie, lăsând urmașilor un nou locaș de cult, unde va fi pomenită Armata țării și eroii neamului, precum și militarii sau credincioșii care au ajutat la construirea și dotarea bisericii cu toate necesare cultului.

Pentru că biserica nou târnosită poartă numele „Sfintei Treimi”, Însuși Dumnezeu Cel în Treime închinat a binecuvântat această lucrare.

Sfânta Masă a fost unsă cu Sfântul și Marele Mir în numele Sfintei Treimi, ca și persoanele umane, iar pe ea se va aduce jertfa cea fără de sânge, care îi unește haric pe credincioși între ei și cu Dumnezeu. *Biserica este unitate în Hristos, cea mai strânsă unire cu Hristos a tuturor celor care cred cu dreptate în El și îl iubesc, și întreaga lor unire este întru Hristos* spune Sfântul Ioan Maximovici.

Prin purtarea de grijă a **Înaltpreasfințitului dr. Nifon, Mitropolitul Târgoviștei**, biserica a primit în dar pentru a fi puse la piciorul Sfintei Mese părțile din moaștele unor sfinți mucenici, pe care creștinii le cinstesc cu multă evlavie și la care se închină cu nădejdea în ajutorul lor.

Întâmpinarea Înaltpreasfințitului dr. Nifon, Arhiepiscopul și Mitropolitul Târgoviștei, a fost făcută de către comandantul Batalionului 22 Transport „Dâmbovița”, colonelul Valentin Sandu, care, împreună cu doi tineri ofițeri, în spiritul tradiției românești i-au oferit pâine și sare.

A urmat intrarea în biserică a Înaltpreasfinției sale împreună cu numerosul sobor de preoți și diaconi, pregătindu-se pentru începerea slujbei de târnosire. Biserica a fost înconjurată împreună cu toți credincioșii, după care

cei prezenți au participat la Sfânta Liturghie săvârșită pe un podium frumos amenajat. În cadrul soborului amintim pe P.C. Preot Vicar Ion Stan, P.C. Preot Consilier Victor Drăghicescu, P.C. Preot Protopop Cristian Oancea și alți preoți militari slujitori în Armată și Justiție.

După Sfânta Liturghie s-a săvârșit slujba parastasului pentru domnul general de brigadă Iulian Bacșiș, fost comandant al Garnizoanei trecut la Domnul de curând, care a avut o contribuție importantă pentru construirea sfântului locaș.

Dintre personalitățile participante la slujba târnosirii amintim pe Prefectul Județului Dâmbovița, domnul ing. Victor Sanda, Președintele Consiliului Județean, domnul lector dr. univ. Adrian Țuțuianu, Comandantul Garnizoanei Târgoviște, colonel ing. Nicolae Antonie, Comandantul Batalionului 22 Transport „Dâmbovița”, colonel Valentin Sandu, multipla campioană la înot Camelia Potec, președinta Federației Române de Natație și Pentatlon Modern, Șeful Comendurii Garnizoanei, maior Aurelian Drăgan, senatori și deputați ai obștii locale.

Răspunsurile la strană au fost date de corul Arhiepiscopiei Târgoviștei, „Valahia Christiana”.

P.C. Preot Consilier eparhial Victor Drăghicescu a dat pe urmă citire documentului de sfințire, după care a urmat cuvântul **Înaltpreasfinției sale, dr. Nifon, Arhiepiscopul și Mitropolitul Târgoviștei** care a evidențiat necesitatea existenței unui sfânt locaș care să vină în ajutorul militarilor dâmbovițeni și a scos în evidență colaborarea tradițională dintre Biserică și Armată, cei doi stâlpi de rezistență ai neamului românesc. Au fost comemorate etapele construirii sfântului locaș și au fost evidențiați sponsorii principali cu ajutorul cărora s-au finalizat lucrările de construcție și înfrumusețare, după care s-au acordat diplome de recunoștință fostului comandant al Garnizoanei, general de brigadă Gheorghe Jilavu, care a fost și inițiatorul construcției bisericii, foștilor comandanți ai Garnizoanei, Asociației Religioase „Hristica”, precum și unor persoane fizice care au ajutat în mod deosebit.

În încheiere, Înaltpreasfințitul a binecuvântat toți credincioșii prezenți, îndemnându-i să treacă prin Sfântul Altar, să sărute Sfânta Masă având astfel ocazia unică de a o primi binecuvântare specială, care se obține cu prilejul sfințirii unei biserici.

Biserica a fost deschisă până târziu în noapte, datorită fluxului continuu de credincioși veniți să se închine și să-l înalțe rugăciune lui Dumnezeu în casa Lui.

Toți cei prezenți au plecat la casele lor mai bogați sufletește, ducând în inimile lor binecuvântarea lui Dumnezeu, a Căruia fie slava, cinstea și închinăciunea în veci.

NOTE

1 Preotul militar al Garnizoanei Târgoviște.

Asist. univ. dr. protos. Maxim VLAD¹

EROISMUL. NOTE GENERALE. NOȚIUNEA DE EROISM ÎN ANTICHITATEA PRECREȘTINĂ, GRECO-ROMANĂ ȘI IUDAICĂ

Dumnezeu Creatorul a dăruit neamului omenesc calități și posibilități diverse. Ele nu se întâlnesc decât foarte rar îmbinate într-o singură persoană. Niciuna, însă, din aceste calități nu-l reține pe om, în memoria istoriei umanității, ca eroismul.

Eroismul poate fi privit, într-o anumită măsură, ca expresie a lucrării puterii divine prin intermediu uman. De aceea, eroul este adeseori divinizat. În timp ce frumusețea și geniul, aceste minunate scăpărări ale sublimului, sunt mai mult calități înăscute, talanți acordați ființei umane, eroismul constituie un salt excepțional al condiției umane, ca expresie ce încununează suma tuturor eforturilor maximale ale omului². Frumusețea și geniul nu rodesc decât dacă sunt altoite pe un caracter activ.

Eroismul, activ prin el însuși, nu se realizează decât în și prin creație. Eroismul autentic nu poate fi decât creator. Eroism negativ nu există. Eroismul care nu creează e o caricatură. Eroismul care nu sporește binele, care nu impune adevărul, care nu exaltă frumosul e un eroism aparent, de impostură. Deși, manifestându-se personal și numai în reprezentanții de seamă ai umanității, eroismul revarsă, prin puterea lui de sacrificiu, binefacerea și fericirea asupra întregii umanități în general, și în mod special asupra poporului care a produs eroul sau eroii respectivi. Eroul, prin excelență, acționează sau moare pentru semenii săi, oamenii obișnuițiului.

Religia reprezintă deschiderea umanului spre supranatural, spre ceea ce este peren. Cu metode asemănătoare sau deosebite, religiile lumii, de la cele mai primitive până

la cele mai complexe – exceptând impuritățile, absurditățile și barbariile unora dintre ele – tind sau țintesc în chip precis, ridicarea omului din întunericul negației spre înălțimile de lumină ale afirmației, printr-o viață ancorată în adevăr, care

să genereze fericire reală. În religiile care se înalță până la porțile supranaturalului, drumul acestui efort uman reprezintă un șir neîntrerupt de acte eroice, un eroism variat, tenace, continuu³.

Pentru o parte dintre contemporanii noștri religia e ceva desuet, neinteresant sau anacronic. Ei nu știu sau uită, că religia – în pofida nedesăvârșirilor unora dintre reprezentanții ei – este cea dintâi și până astăzi, cea mai serioasă școală a umanității, singurul pedagog care a disciplinat umanitatea și a oferit

busola societății umane de-a lungul istoriei. Procesul de educare a umanității de-a lungul a mii de ani, a fost și este o problemă de o importanță și gravitate excepțională. Reprezentanții religiei au trebuit să depună un efort uriaș și chiar să moară martiri, să se manifeste eroic pentru binele celor ignoranți.

E destul, să reamintesc, că majoritatea religiilor spiritualiste afirmând un anumit set de valori ca: puritatea, ordinea, dreptatea, protejarea dreptului la proprietate, respectul față de părinți și al ierarhiei, adevărul, existența unui conducător și judecător suprem, drept principii fundamentale ale doctrinelor lor, au realizat, prin practicarea acestor principii, incomparabile monumente de cultură și de civilizație. Istoria religiilor abordată astfel este, într-un

Cei șapte martiri macabei

cuvânt, istoria civilizației, istoria ridicării eroice a umanității spre adevăr. Dar ce efort, ce eroism, câte jertfe anonime a costat această ridicare. A fost implicat frecvent un eroism mut, de fiecare clipă, al fiecărei persoane care ajungea la un nivel corect de înțelegere și convingere. Religia se întâlnește, deci, cu eroismul ca întregul cu partea, ca elanul total cu efortul parțial spre desăvârșire; deoarece eroismul face parte integrantă din religie, așa cum religia este – sub aspectul ei activ, dinamic – o înlănțuire de fapte eroice. Eroismul este atmosfera firească a religiei, respirația ei vitală, instrumentul ei moral. O religie fără eroism e moartă; așa cum un eroism, care nu atinge sublimul și nu se apropie de supranatural, nu este eroism.

În afara acestui raport general dintre ele, religia și eroismul se leagă prin elemente cvasi organice. Au fost și sunt popoare necreștine cu divinități naționale. Religiile acestor popoare cereau ca zeii respectivi să învingă și să supună pe zeii altor popoare. Un trib sau un popor trebuia să lupte pe viață și pe moarte pentru victoria zeului național; altfel, tribul sau poporul însuși era amenințat cu dispariția. Eroismul acesta național era în același timp un eroism religios. Armata și deci poporul învinseseră pentru că îi ajutase zeul patronim, dar acest zeu n-ar fi făcut nici o ispravă fără o armată dotată cu curaj! Armata era a zeului, iar zeul al armatei. O legătură aproape organică. Eroismul, național și religios în același timp, își are frumusețile lui și mai ales roadele lui apreciabile în istoria culturii umane. Dar religia împletită cu tribalism sau naționalism nu se pot cuprinde reciproc, îndeosebi în cadrul religiilor universaliste.

O religie care nu poate depăși interesele și granițele unei națiuni nu poate deține adevărul și nu poate oferi lumii fericirea care rezidă în Dumnezeu, creatorul cerului și al pământului. Geto-dacii singuri au practicat un eroism de o rară frumusețe religioasă și în parte degajat de corsetul național. Ei căutau cu ardoare moartea vitejească pentru că aceasta le aducea nemurirea în împărăția lui Zalmoxis. Eroismul lor nu era atât un imperativ național, cât o poruncă religioasă. Indiferent de soarta patriei, geții știau că moartea eroică îi immortalizează.

Creștinismul, religia desăvârșită, revelația adevărului, reprezintă cel mai mare efort de luptă a luminii, sinteza celor mai sublime eroisme pe care le-a cunoscut omenirea. Luptele pe care creștinismul le-a purtat, atât împotriva dușmanilor dinlăuntru, cât și a aceluia din afară, constituie o serie nesfârșită de fapte eroice în fața cărora pălește întreaga istorie profană. Persecuțiile de pe parcursul celor două mii de ani de creștinism au prilejuit și prilejuiesc și astăzi, când potrivit statisticilor, creștinismul este cea mai persecutată religie la nivel mondial, fapte și atitudini de o frumusețe nepieritoare. Spre deosebire de alte culturi, eroismul creștin vizează mai întâi victoria asupra propriei persoane și numai după aceea, biruința asupra altora și asupra lumii întregi, prin puterea exemplului, iubire și convingere. Este un eroism spiritual și moral. El nu se caracterizează prin efortul de exterminare al celuilalt, prin înrobirea omului și transformarea acestuia în sclav, ci prin victoria dreaptă și definitivă asupra ignoranței, a păcatului și a morții.

Înainte de a analiza caracteristicile eroismului și martiriului creștin, voi face o succintă prezentare a elementelor definitorii ale eroismului grec și ale martiriului iudaic precreștin care au inspirat ulterior, într-o anumită proporție,

profilul mărturisitorului creștin.

Când justifică moartea martirilor în ochii lui Dumnezeu, autorii vechi testamentari o prezintă pe aceasta ca pe un scandal în ochii grecilor. Mai departe, evreul persecutat de neevrei, este privit ca obiect de sarcasm și deriziune. Moartea lui este privită ca fiind dezonorantă, așa cum viața i-a fost nebunie curată. Grecii, în contrast cu mentalitatea iudaică, și-au creat însă, o concepție foarte precisă despre moarte, fiind considerată onorabilă, **moarte frumoasă**, doar aceea care asigură nemurirea prin dănuirea renumelui⁴.

Doar moartea în luptă aduce cu sine notorietatea: *Nu spunem noi că fac parte dintr-un neam de aur, aceia care își află moartea în război și acela care a murit cu un bun nume?*⁵. În funcție de acest ideal, orice alt fel de moarte este judecat ca infamant. Istoricul Dio Cassius exprimă cu forță opoziția a două reprezentări pe care și le fac contemporanii săi despre moarte: *Mai bine să cazi erou pe câmpul de luptă decât să fii capturat și tras în țepă, să-ți vezi smulse măruntaiele, să fii străpunș de sulițe înroșite în foc. Este ca și cum ne-am afla în mijlocul fiarelor sălbatice, fără legi și fără zei*⁶.

În cazul evreilor, perspectiva era diferită de cea a elenilor. Grecii și evreii aveau, așadar, idei diferite despre supliciile care însoțeau execuțiile cele mai spectaculoase. Pentru greci, acestea dezumanizează victima, o smulg din mijlocul oamenilor, îi șterg amintirea din memoria colectivă. Pentru evrei, este o moarte paradoxală, pentru că acela care este credincios *va fi salvat împotriva oricăror așteptări și va trăi etern*⁷.

Spectacolul martiriului și reflecțiile ce-i succed, apar ca un revelator al concepțiilor divergente asupra morții, asupra naturii umane și, desigur, asupra a ceea ce se întâmplă după moarte. Toate societățile, toate culturile se confruntă cu aceleași probleme: care este sensul încercărilor? de ce murim și ce devin corpul și persoana? și chiar care este sensul vieții în funcție de sexul persoanei? În acest fel, din povestirile despre martiri se relevă elaborarea unei antropologii și a unui sistem de valori diferit de cel oferit de modelele eroismului grec.

Notele definitorii ale eroismului antic, greco-roman

Grecii și-au elaborat concepția despre **moartea frumoasă** printr-un sistem de reprezentări care coboară la originile civilizației lor, atunci când s-au format poemele homerice din secolul al VIII-lea. De atunci, ele au fost reproduse fără întrerupere și au constituit bazele educației grecești, acest ideal transmițându-se nealterat și în Orientul elenizat. **Moartea frumoasă** califică eroul, al cărui prototip este și va rămâne definitiv Ahile.

A trăi și a muri erou presupune să duci viața de zi cu zi fără a fugi din calea pericolului și luptând mereu în primele rânduri, cu scopul de a te arăta și a demonstra celorlalți că ești un bărbat adevărat, care-și așează idealul mai presus de orice, fie că este vorba de a înfrunta o putere tiranică sau un inamic extern. Eroul grec învinge moartea prin moarte: înaltele lui fapte și moartea lui, care reprezintă punctul culminant, vor fi păstrate pentru totdeauna în memoria oamenilor. Astfel, el scapă procesului normal de aneantizare care este cel al morții, arătându-și, în același timp, natura sa supraomenească. Persoana și acțiunile sale îl situează la întretă-

ierea divinului și umanului, dar, în definitiv, singura formă de nemurire pe care o pretinde un grec este de a rămâne în memoria colectivă prin povestiri și ritualuri comemorative⁸.

Alegerea eroică este aceea a unei vieți scurte, în care moartea constituie un risc cotidian, în locul unei existențe protejate, tihnite și îndelungate. Eroul trebuie să scape de uzura temporalului și de declinul fizic, dispărând în floarea vârstei. El trebuie să poată fi reprezentat ca o ființă *bună și frumoasă*, ceea ce definește pentru greci natura eroică: *kouroi*, acele statui funerare ale tinerilor aristocrați, numeroase în epoca arhaică, sunt imagini ale frumuseții și armoniei eterne. Eroul grec încarnează excelența, care se manifestă prin prestanță și alură și printr-o aură care-l însoțește parcă, despre care vorbesc textele. Este întotdeauna reprezentat gol, pentru a da semnificație frumuseții și integrității corporale. Starea cadavrului este, deci, determinantă pentru a confirma sau infirma natura eroică a defunctului. La greci, moartea eroică nu este niciodată gândită decât la masculin. Eroul prin excelență este luptătorul, cetățeanul-soldat, bărbatul împlinit, care moare tânăr, poate, dar care a avut totuși timp să-și probeze valoarea. De altfel, Thanatos, personificarea morții, poartă nume masculin și imaginea lui este aceea a unui tânăr războinic. Primele *femei-războinici* cunoscute în Grecia sunt figuri mitice sau exotice, ca Artemisa, regina din Caria, în istoria lui Herodot.⁹

Doar în epoca lui Alexandru cel Mare, retorica oficială a început să folosească motivul eroinelor naționale, considerate adesea, în mod colectiv, acelea care și-au dat viața pentru cetate. Mai târziu, rolul politic și chiar militar al unor regine elenistice a introdus ideea că o femeie poate să *moară ca o eroină*. În acest fel grecii au constituit progresiv repertorii ale *femeilor ilustre* sau *valoroase*, în care, ce-i drept, eroinele războinice sunt rare.

Caracteristicile martiriului iudaic

Evocând figuri biblice ca Deborah, Yael sau Iudita, femei care au fost în stare să-1ucidă pe dușmanul poporului lor, sau rememorând torturile și supliciile suportate de martirii evrei și raportate de literatura macabeană, se constată o falie considerabilă între culturile biblică și grecească.

Cu cât se dezvoltă teologia evreiască a martiriului în epoca elenistică și romană, cu atât povestirile se supraîncarcă de detalii sângeroase despre executarea pedepsei și eroarea acesteia. Cele mai vechi povestiri ale genului – aceea a celor trei tineri dați focului și cea a lui Daniel în groapa cu lei – sunt succinte, lipsite de orice patetism sau putere evocatoare. Întreaga atenție se poartă asupra rugăciunilor martirilor și a miracolului, care răstoarnă situația.

Moartea eroică a grecilor trebuie să fie o moarte idealizată pentru a depăși aspectele înfricoșătoare ale sfârșitului pe câmpul de bătălie; ea trebuie să stabilizeze ființa defunctului în apogeul vieții. Dimpotrivă, evreii își reprezintă moartea ca pe o trecere, care nu antamează individualitatea persoanei, chiar dacă condițiile morții sunt de-a dreptul oribile. Într-adevăr în literatura macabeană, speranța învierii¹⁰ – resurecția corpurilor era de neconceput pentru greci – este aproape imediat legată de experiența persecuției.

În această perspectivă teologică, supliciile devin, în chip paradoxal, revelatorul unei naturi eroice, arătând în mod spectaculos consecvența în credință, căreia învierea îi va fi

răsplata. În a Doua Carte a Macabeilor, preocuparea pentru soarta martirilor, hrănește speranța în înviere, cel puțin în istoria celor șapte frați martiri. Pentru autor, este o convingere general împărtășită că martirul este imediat salvat: întrucât a murit pentru Lege, Dumnezeu îl învie *pentru învierea eternă a vieții*.

Autorul insistă cu forță asupra acestei idei destul de noi: este o înviere pentru viață, o viață fără sfârșit. Este o înviere a întregii ființe, corp și suflet. Separarea dintre cei care se iubesc nu este decât temporară și toți se vor regăsi în jurul lui Dumnezeu, chiar dacă viziunea odihnei celor drepti rămâne destul de neclară în teologia vechitestamentară; este însă enunțată cu claritate deosebirea între cei drepti și cei necredincioși sau persecutori. Persecuțiile din secolul al II-lea au dat ființă unei speranțe al cărei presentiment l-au avut unii psalmiști, înțelepți sau mistici. Ea începe să se dezvolte, în manieră naivă, și în literatura apocaliptică, ea însăși născută din persecuție. Acuitatea crizei macabeiene, numărul și calitatea victimelor vor fi provocat această conștientizare decisivă.

A Doua Carte a Macabeilor afirmă corporalitatea învierii, corpurile mutilate își vor recăpăta integritatea. Dimpotrivă, persecutorii sunt condamnați la o eternă dispersare a componentei lor umane, cadavre printre cadavre. Sancțiunea este anticipată în momentul morții lor, care capătă un caracter cu totul infamant. Printre multele versiuni care circulau despre sfârșitul lui Antioh al IV-lea, regele persecutor, una, pe care o preferau evreii, îl prezenta torturat și distrus în interior, cu ochii năpădiți de viermi, cu cărnurile desprinse în fâșii, într-un proces de putrefacție anticipată care devine stereotipul morții regelui celui rău. Reprezintă moartea necredinciosului, aceea prevăzută în Deuteronom. Degradarea corpului, a cărei semnificație era univocă și negativă la greci, capătă un sens diferit la evrei, după cum este interpretată sau nu în termenii credinței.

Percepția evreilor asupra vieții de după moarte s-a sprijinit, în parte, pe experiența religioasă, mai ales în timpul persecuției, când a fost necesar să mizeze totul pe credința în Dumnezeu. Sărbătorind victoria împotriva morții a celui drept persecutat, teologia martiriului subliniază puternic identitatea persoanei în unicitatea ei antropologică – trup și suflet – dincolo de suplicii și ultragieri.

Tradiția rabinică a secolelor I și II d.Hr., pune accentul pe etica individuală. Orice abatere de la aplicarea poruncilor divine este considerată un **Hilul ha-sem**, adică o **profanare a Numelui divin**. Participarea omenească la **Kidus ha-sem – la sfințirea numelui divin** – se poate îndeplini prin trei mijloace: martiriul, purtarea exemplară și rugăciunea.

Din epoca tanaimilor, **Kidus ha-sem** este asociat cu faptul de a muri pentru a-L glorifica pe Dumnezeu. Atunci când cineva preferă moartea decât să încalce cele trei porunci inviolabile care interzic idolatria, păcatele sexuale (incestul, adulterul) și omorul, el împlinește **Kidus ha-sem**. Dacă, dimpotrivă, încalcă cele trei interdicții, se face vinovat de **Hilul ha-sem**. Începând din sec. al II-lea, a muri pentru sfințirea **Numelui** a devenit expresia consacrată pentru a desemna martiriul, iar cel care murea astfel era numit **kados (sfânt)**.

Copilul crescut în această tradiție înțelegea această noțiune ca aspirația către un ideal, căci se hrănea de mic cu povești despre eroi ca Hana și cei șapte fii ai ei, Rabi Akiva și cei zece martiri, care erau menționați în serviciul sinagogal,

sau despre Hanania, Misael și Azaria (Dan. 3), pe care înțelepții îi prezentau ca modele de purtare. Legea martiriului a fost formulată la adunarea rabinică de la Lod (sec. al II-lea d.Hr.), unde s-a stabilit că *Kidus ha-sem* este obligatoriu pentru a evita încălcarea celor trei interdicții mai sus amintite.

În rest, omul poate, în principiu, să încalce toate celelalte porunci divine ca să-și salveze viața. Dacă i se cere unui evreu să încalce o poruncă divină (alta decât cele trei), anume ca să demonstreze lepădarea de Lege, el poate accepta, dar numai dacă nici un alt evreu nu este de față. Dacă, însă, sunt de față zece evrei, cel în cauză trebuie să prefere moartea, împlinind *Kidus ha-sem be-rabim* (sfînțirea publică). În perioa-

dele de prigoană religioasă, trebuie preferată moartea chiar dacă nu este de față nici un alt evreu. Maimonide consideră, însă, că este un păcat să mori *Kidus ha-sem* în situații în care Halaha nu pretinde acest lucru; dimpotrivă, alți învățați socotesc că o astfel de moarte este întotdeauna vrednică de laudă. Pentru autoritățile halahice moderne o problemă controversată este aceea a sacrificiului individual, cu scopul de a salva o comunitate. Abraham I. Kook consideră că jertfa de sine este obligatorie în situații de urgență. Alții o consideră o faptă meritorie, dar nu obligatorie. Această problemă s-a pus în mod stringent în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. În general, rabinii au arătat că a se jertfi pentru comunitate nu era obligatoriu, dar era un act de evlavie¹¹.

NOTE

- 1 Facultatea de Teologie, Universitatea „Ovidius” din Constanța.
- 2 Pr. prof. Ioan G. Coman, *Probleme de filosofie și literatură patristică*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1995, p. 50.
- 3 *Ibidem*, p. 51.
- 4 Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, traducere Cezar Baltag, București, Univers Enciclopedic, Editura Științifică, 1999, p. 184.
- 5 Platon, *Opere*, vol. V, *Republica*, traducere Andrei Cornea, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, p. 260.
- 6 Dio Cassius, *Histoire romaine* 62,11,4.
- 7 Marie-Francoise Baslez, *Persecuțiile în antichitate*, traducere Valentin Mihailescu, București, Editura Artemis, 2009, p. 150.
- 8 *Ibidem*.
- 9 A. Tourraix, *Artemise d'Halicarnasse chez Herodote ou la figure de l'ambivalence*, Melanges P.Leveque 5, Besancon-Paris, 1990, p. 377+390.
- 10 Hans Kung, *Iudaismul. Situația religioasă a timpului*, traducere Edmond Nawrotzky-Torok, București, Editura Hasefer, 2005, p. 146.
- 11 *Enciclopedia iudaismului*, traducere Viviane Prager, C. Litman, Țicu Goldstein, București, Editura Hasefer, 2000, p. 776.

Dumitru MANOLACHE¹

RĂZBOIENI, PRIMUL PANTEON AL OȘTIRII

Biserica panteon de la Mănăstirea Războieni

O, bărbat minunat, cu nimic mai prejos decât comandanții eroici pe care atâta îi admirăm, care în vremea noastră a câștigat, cel dintâi dintre principii lumii, o biruință atât de strălucită asupra turcului! După credința mea, el este cel mai vrednic să i se încredințeze conducerea și stăpânirea lumii, și mai cu seamă cinstea de căpetenie și conducător împotriva turcului, cu sfatul, înțelegerea și hotărârea tuturor creștinilor, de vreme ce ceilalți regi și principii catolici se îndeletnicesc cu trândăvia și plăcerea ori cu războaiele civile, își consemna propria trăire referitoare la Marele Ștefan al Moldovei, cronicarul polonez Jan Dlugosz (1415-1480), sub impresia victoriei de la Vaslui din 10 ianuarie 1475. De numele acestui bărbat minunat se leagă și înălțarea unicului panteon feudal din România: cel de la Războieni.

În mentalul colectiv românesc, în construcția imaginii naționale, Voievodul Ștefan cel Mare și Sfântul reprezentant, pe drept, arhetipul tradițional, eroul care a jucat un rol covârșitor în istoria țării, omul și domnul bun, drept, credincios, îngăduitor cu țărani, aspru cu boierii, iubitor de țară, strateg militar priceput, hotărât și viteaz în încleștările

cu dușmanii, diplomat iscusit și mare ctitor de biserici. De aceea, este iubit, sanctificat, mitificat și invocat ca salvator al neamului în situații de criză. Atributele acestui erou perfect au fost recunoscute și s-au răsrânt încă din timpul vieții asupra Moldovei, pe care a condus-o 47 de ani, aducând-o la apogeul dezvoltării sale politice, economice și diplomatice într-un ev mediu românesc agitat și instabil. Cronicarul Grigore Ureche exprimă cel mai sugestiv acest lucru atunci când spune: *Fost-au acestu Ștefan Vodă om nu mare de statu, mândros și degrabă vărsătoriu de sânge nevinovat; de multe ori la oșpețe omora fără județu. Amintrilea era om întreg la fire, neleneșu, și lucrul său știa a-l acoperi și unde nu gândia, acolo îl aflai. La lucru de războaie meșter, unde era nevoie însuși se căzut jos, să rădică deasupra biruitorilor.*

Marele domn a purtat 36 de bătălii după care, așa cum mărturisește tradiția, a ridicat câte o biserică, menită să-i comemoreze pe cei căzuți în luptă. Dintre toate aceste lăcașuri, cel de la Războieni se detașează de departe, în primul rând pentru că a fost înălțat în urma unei înfrângeri a armatelor sale și, în al doilea rând, pentru că reprezintă un

adevărat panteon al oștirii, un mausoleu feudal, unic în țară.

Scurtă punere în temă

Ștefan al III-lea, supranumit Ștefan cel Mare, s-a născut în 1433 în Borzești și a trecut la Domnul la 2 iulie 1504, la Suceava. *Iar pre Ștefan Vodă l-au îngropat țara cu multă jale și plângere în mănăstire la Putna, care era zidită de dânsul, jale era, că plângea toți ca pe un părinte al său,* scrie Grigore Ureche. El a fost domn al Moldovei între 1457-1504. În timpul său, țara se întindea peste toate ținuturile Carpaților răsăriteni, până la Nistru.

Dintre toate bătăliile purtate de el, cea de la Valea Albă (Războieni), din 25-26 iulie 1476, a fost cea mai amară, pentru că a fost pierdută. Ea marchează revanșa otomanilor sultanului Mehmed al II-lea (1444-1446; 1451-1481), după înfrângerea suferită la Vaslui cu un an în înainte.

După umilitoarea înfrângere, sultanul a adus în Moldova o impresionantă armată, apreciată de sursele contemporane între 90.000 și 150.000 de oameni, la care se adăuga un contingent de trupe muntene de 10.000-12.000 de luptători, pus la dispoziție de Laiotă Basarab (1473-1477), care trecuse de partea turcilor. La jumătatea lunii iunie 1476, armata otomană a trecut Dunărea, înaintând pe Valea Siretului spre Suceava. După ce a întărit cetățile, Ștefan și-a trimis o parte din oaste împotriva tătarilor, reușind să-i alunge din țară. Dar, lipsit de ajutorul polonezilor și ungarilor, domnitorul își stabilește tabăra, cu doar aproximativ 12.000 de oșteni, pe valea Pârâului Alb, un afluent al râului Moldova, unde se fortifică cu șanțuri, palisade și căruțe legate între ele. Bătălia a durat două zile, Ștefan fiind copleșit de adversar și obligat să se retragă prin pădure. *Și multă vreme trăind războiul neales de îmbe părțile osteniți și turcii tot adăugându-se cu oaste proaspătă și moldovenii obosiți și nevinindu-le ajutor de nici o parte au picat, nu fiștecum, ci până la moarte să apără, nici buruiți dintru arme, ci stroșiți de mulțimea turcească, au rămas dobânda la turci. Și atâtea de ai noștri au perit cât au înălbit poiana de trupurile de a celor periți, până au fost războiu. Și mulți dintre boierii cei mari au picat și vitejii cei buni au perit, și fu scârbă mare a toată țara și tuturor domnilor și crailor dimprejur, dacă auziră ce au căzut moldovenii supt mâna păgânilor,* lăcrimează cronicarul Grigore Ureche în al său *Letopiseț al Țării Moldovei* descriind înclăștarea de la Războieni.

Otomanii au jefuit țara, dar cetățile au rezistat. La sfârșitul lunii august, ei se retrag fiind urmăriți de oastea lui Ștefan cel Mare și de soldații din Transilvania, veniți totuși, dar prea târziu.

Urmările campaniei otomane din 1476 au fost dramatice pentru Moldova. Cu toate acestea, marele domn a continuat eforturile diplomatice pentru menținerea coaliției antiotomane, în zadar însă. Conștientizând imposibilitatea dobândirii victoriei pe termen lung cu Marea Poartă, va accepta să plătească tribut din nou sultanului, în a doua jumătate a anului 1479 sau în prima parte a anului 1480.

Urmarea mării bătălii

După desăvârșita fugire a neprietenilor din țară, Ștefan cel Mare puse să strângă trupurile moldovenilor morți, în câmpul cinstei pentru patrie și lege. Oaselelor fură îngropate cu mare pompă în mai multe movile ce se văd și astăzi. Iar locul unde

s-a dat crunta bătălie se numi de atunci Războieni sau Valea Albă, pentru că era înălbit de oasele strămoșilor noștri. Când pacea se așează în țară pentru o mică vreme, Ștefan se folosi de acel scurt repaus spre a zidi în acele locuri mănăstirea Războieni, cu următoarea inscripție slavonească ce se află deasupra ușii și pe care noi o alăturăm aici, într-o traducție românească făcută de p. Ieromoahul Isaia: „În zilele bine-credinciosului și de Hristos iubitorului domn Ioan Ștefan vv, cu mila lui Dumnezeu domn pământului Moldovii, fiul lui Bogdan vv, în anul 6984, iar al domniei lui 20 anul curgând, s-au rădicat puternicul Mohamed, împăratul turcesc, cu toate puterile oștilor sale ale Răsăritului; încă și Basarab vv, chemat fiind la război, au venit cu dânsul cu toate puterile pământului lui. Și au venit să robească și să iaie pământul Moldovii și au ajuns până aici, la locul ce se cheamă Valea Albă, și noi Ștefan vv, cu fiul nostru Alexandru, am ieșit înaintea lor aice și am făcut cu dânsii mare război în luna lui iulie, în 26 de zile. Și după slobozirea lui Dumnezeu biruiți au fost creștinii de păgâni și au căzut aice multă mulțime din ostașii Moldovii. Atuncea au luat și a tria parte din pământul Moldovii, despre ceea lature. Mehmet

Monumentul Eroilor de la Războieni

impărat, tatăl acestui împărat a lui sultan Baiazit, și l-au înfrânt moldovenii foarte rău și i-au tăiat oastea cât abia au scăpat împăratul cu o samă de oaste în vase peste Dunărea. Deci sultan Mehmed au lăsat cuvânt la moarte să se facă răscumpărare despre moldovenii sângelui turcilor ce s-au vărsat și rușinii ce i-au făcut. Pentru aceea venisă

fi-său, sultan Baiazit, și alta n-au putut face nimic, fără cât au lovit marginea de au luat o samă de robi, precum mai sus am arătat. Pentru aceea, bine au voit Ioan Ștefan vv, cu a sa bună vrere, și au zidit biserica aceasta întru numele arhistratigului Mihail, și întru rugăciunea lui și a doamnei sale Maria și fiilor săi Alexandru și Bogdan, și întru pomenirea și pentru sufletele pravoslavnicilor creștini, care aici au pierit. În anul 7004, iar a domniei lui anul 40 curgând, luna lui noiembrie, în 8 zile”,

Așa este prezentată urmarea bătăliei de la Războieni de către Mihail Kogălniceanu, în studiul intitulat *Bătălia de la Războieni și pricinile ei, 26 iulie 1476, citând o traducere românească veche, care se găsește la dl. căminariul Gherasim Hâncul, in folio, la cap al 219, în împărăția lui sultan Baiazet, fiul lui sultan Mehmed.*

Osemintele din temelie

Pentru marele domn creștin, bătălia de la Războieni a fost, fără îndoială, unul dintre cele mai dureroase momente ale vieții lui. La 20 de ani după aceasta, Ștefan cel Mare a ridicat pe locul înclăștării o biserică aparte, unică în felul ei, un adevărat panteon sau mausoleu, întru comemorarea veșnică a sufletelor bravilor oșteni moldoveni care și-au dăruit viața ca niște mucenici pentru apărarea credinței și pământului strămoșesc. Osemintele lor au fost așezate cu mare respect și rugăciune sub temelia bisericii. Nici pisania citată mai sus însă, care se găsește așezată pe fațada sudică a lăcașului din piatră și nici cronică lui Grigore Ureche nu precizează cât a durat construcția bisericii. Conform ipotezei istoricului Constantin Turcu (1903-1980), având în vedere dimensiunile reduse ale edificiului, lucrările panteonului ar fi fost începute la 26 iulie 1496, când s-ar fi comemorat trecerea celor 20 de ani de la bătălie, și s-ar fi încheiat la 8 noiembrie același an, în ziua hramului, adică „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”.

Dacă turnul clopotniță așezat la nord-vest nu se aseamănă cu altele ridicate de voievod, fiind cu siguranță un produs al unei epoci mai târzii, biserica are același plan cu celelalte ctitorii ale viteazului domn, de la Piatra Neamț și Borzești, alcătuiind împreună o categorie distinctă în cadrul stilului arhitectonic ce s-a definit atunci.

În decursul existenței sale, lăcașul a suferit numeroase prefaceri. În timpul restaurării din anii 1975-1977, a fost readus la forma lui inițială.

Ceea ce se remarcă în mod deosebit este exteriorul împodobit cu două șiruri de ocnite sub cornișă. Singurele elemente care înfrumusețează color monumentul sunt benzile de cărămidă smălțuită și discurile policrome cu bumbi centrali de la exterior. Sculpturile lobate, specific gotice, după luneta portalului de la intrare, de o anume sobrietate, întregesc atmosfera austeră, solemnă, care caracterizează interiorul nepictat, special ales așa pentru a sublinia starea de pietate ce trebuie să troneze în acest spațiu sacru ce poartă sub ziduri osemintele martirilor creștini ai voievodului.

Biserica „Sfinții Voievozi” din Războieni a funcționat ca biserică parohială până în 1734, când a fost înființată mănăstirea cu obște de călugări. În 1803, mitropolitul Veniamn Costachi a transformat-o în mănăstire de maici. Prin Decretul nr. 410/1959, mănăstirea a fost desființată, iar biserica a redevenit lăcaș de parohie. În 1990, a fost reînființată mănăstirea,

cu obște de maici.

Eroii rămân eroi

Decizia lui Ștefan cel Mare de a evoca de o asemenea manieră evenimentele din vara lui 1476 relevă o anumită concepție a voievodului creștin, conform căreia eroii rămân eroi, indiferent de rezultatul jertfei lor. Iar orice acțiune împotriva Islamului, întru apărarea țării și credinței, este binecuvântată de Dumnezeu și demnă de a se înveșnicii. Din acest motiv, biserica Mănăstirii Războieni este unică. Deshumarea și apoi punerea osemintelor celor ce au pierit în marea bătălie ca temelie noului așezământ, informație care s-a transmis prin tradiție, s-a dovedit a fi o realitate istorică, invocată indirect în pisanie și confirmată de cercetările arheologice prilejuite de lucrările de restaurare. Atunci când s-au desfăcut plăcile de piatră ale pardoselii și s-a efectuat o secțiune pe axul longitudinal al construcției, s-a descoperit un strat consistent de resturi osteologice umane, cu o grosime inegală, dar continuu în întreaga suprafață cercetată. Lipseau doar craniile eroilor care au fost înhumate sub altar, unde însă nu s-au efectuat săpături. Aceste relicve conferă bisericii calitatea de adevărat panteon sau mausoleu feudal, primul și unicul de acest fel din țară. În acest context, chiar dacă prin proporții și monumentalitate biserica Mănăstirii Războieni nu se impune, ansamblul se înscrie printre marile valori ale patrimoniului istoric românesc, care dăinuie peste veacuri ca simbol al dragostei de libertate și al spiritului de sacrificiu care înobilează dintotdeauna acest popor.

Caracterul de spațiu sacru este completat la Războieni de alte câteva monumente a căror existență conferă locului dimensiunea sfințeniei. La sfârșitul secolului al XIX-lea, câțiva ofițeri din Regimentul 15 Dorobanți, cu garnizoana la Piatra Neamț, au luat inițiativa ridicării unui monument comemorativ al mării bătălii de la Războieni. Un comitet de inițiativă condus de profesorul universitar V.A. Urechia s-a ocupat de strângerea de fonduri. Monumentul a fost realizat de sculptorul alsacian Visenberger și a fost inaugurat la 27 octombrie 1879, în cadrul unei înălțătoare sărbători patriotice, devenită tradiție. La 30 august 1903, manifestarea s-a desfășurat sub directul patronaj al lui Spiru Haret, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, iar un an mai târziu, aici s-a comemorat personalitatea domnitorului Ștefan cel Mare, ocazie cu care s-au distribuit în zonă 100 de exemplare din volumul lui Nicolae Iorga *Istoria lui Ștefan cel Mare*. Întrerupt de război, firul sărbătorii a fost reluat în perioada interbelică. La 1 decembrie 1923, la 5 ani de la desăvârșirea Marii Uniri, la monumentul de la Războieni s-a efectuat un adevărat pelerinaj, iar la 30 august 1940, o mare de oameni adunată spontan în jurul lui a dezaprobat Dictatul de la Viena.

Chiar și în perioada comunistă bătălia de la Valea Albă a fost prilej de manifestare a patriotismului. La 25 iulie 1976, pe scena ridicată în apropierea monumentului au urcat, pe rând, Teatrul din Piatra Neamț, Filarmonica „George Enescu” din Iași, corul veteranilor de război, precum și alte coruri și formații din Războieni.

În curtea mănăstirii, este amenajat Cimitirul Eroilor, unde sunt înmormântați soldații căzuți în cel de-Al Doilea Război Mondial. Tot aici se află și o troiță înălțată pentru a comemora 500 de ani de la zidirea bisericii panteon, troiță care îl înfățișează pe Ștefan cel Mare gata de luptă, stema Moldovei

și Iisus răstignit. Deasupra satului de astăzi, în pădure, mai există o cruce din ciment, numită *Crucea lui Ștefan*, care indică locul de unde, în timpul bătăliei, domnul Moldovei diriguia cruciada împotriva necreștinilor cotropitori.

În loc de încheiere

Drept încheiere, vom reproduce un citat dintr-o alocuțiune a distinsului academician Dan Berindei, care spune următoarele cu privire la cel ce a pus temelie primului panteon al neamului românesc: *Când Dionisie Fotino a alcătuit „Istoria generală a Daciei Ștefan cel Mare”, denumire sub care în aproape 20 de pagini cărturarul grec a înțeles să-i descrie faptele, voievodul continua să ocupe un loc deosebit în mentalul epocii. Fotino îl vedea ca pe un „adevărat erou”, care „a întins marginile țării” și l-a biruit și pe Mehmet II – „spaima Europei întregi”, ca pe un „învingător” și „triumfător”, aprecieri care dezvăluiau măsura în care, spre sfârșitul perioadei fanariote, voievodul moldovean își afirma prezența în conștiința vremii. Dar, neîndoielnic, odată cu trezirea națiunii, însemnătatea sa avea să crească, el ocupând un rol central în noua conștiință națională și modernizantă a românilor, într-o alăturare din ce în ce mai deasă cu Mihai Viteazul, amândoi reprezentând eroi fondatori, conducători în etape glorioase, meniți să însuflețească pe toți românii în drumul lor către o*

România... Se cuvine să nu îngăduim ca generațiile viitoare să-și uite datoria de recunoștință față de cel ce a fost marele domn al Moldovei!

Bibliografie orientativă:

Constantin Turcu, *Biserica din Războieni*, în *Monumente istorice bisericesti din Mitropolia Moldovei și Sucevei*, Iași, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, 1974;

Dumitru Manolache, *Războieni, biserica încolțită din oasele oștenilor lui Ștefan cel Mare*, ziarul „Lumina”, 29 aprilie 2010;

George Marcu (coordonator), *Enciclopedia bătăliilor din istoria românilor*, București, Editura Meronia, 2011;

Grigore Ureche, *Letopisețul țării Moldovei, de când s-au descălecat țara și de cursul anilor și de viața domnilor carea scrie de la Dragoș vodă până la Aron vodă*, Cap. *Războiul lui Ștefan vodă, cându s-au bătut cu Mehmet beg împăratul turcescu și cu muntenii la Valea Albă*;

Mihail Kogălniceanu, *Bătălia de la Războieni și pricinile ei*, 26 iulie 1476, Wikisource;

Olga Sandu, *Ștefan cel Mare – omul, cârmuitorul și ctitorul*, ziarul „Curierul Național”, 3 iulie 2004;

Site-ul Primăriei comunei Războieni, județul Neamț.

NOTE

1 Senior editor, „Ziarul Lumina” al Patriarhiei Române.

Colonel (r) Remus MACOVEI¹

CIMITIRUL INTERNAȚIONAL DE ONOARE „MIRCEA CEL BĂTRÂN” DIN COMUNA MIRCEA VODĂ

La terminarea Primului Război Mondial pe teritoriul României erau presărate peste 400 000 de morminte ale ostașilor aparținând tuturor țărilor care au desfășurat acțiuni militare în perioada 1916-1919 pe teritoriul nostru național². Acestea erau dispuse în 30 000 de locuri, fiind marea lor majoritate nesistemate și fără semne de căpătâi. La inițiativa următoarelor personalități – Iuliu Maniu, Octavian Goga,

Nicolae Iorga, Mihail Sadoveanu, Virgil Madgearu – s-a înființat, la 12 septembrie 1919, Societatea Mormintelor Eroilor Căzuți în Război³, care avea ca scop: a) de a descoperi locul unde există mormintele celor căzuți pentru patrie; b) de a aduce acestor morminte în bună țărîre necesare ca: ziduri împrejmuitoare, cruci, pietre funereare, monumente, mausolee, împodobiri cu plantații de arbori vii ca: garduri, cruci, troițe, capele etc.; c) de a îngriji ca ziua comemorării eroilor să fie serbată cu mare fast religios, școlar, național și militar⁴.

Societatea era condusă de *Comitetul central compus din: M.S. Regina Maria, președinta de onoare; cinci doamne, soții de generali morți în război sau în viață, alese de adunarea generală; I.P.S.S. Mitropolitul Primat; ministrul de Război; ministrul de Interne; ministrul Domeniilor; ministrul Cultelor; ministrul Lucrărilor Publice; secretarul general al Ministerului de Război; directorul Geniului din Ministerul de Război; un profesor universitar ales de colegii săi*⁵.

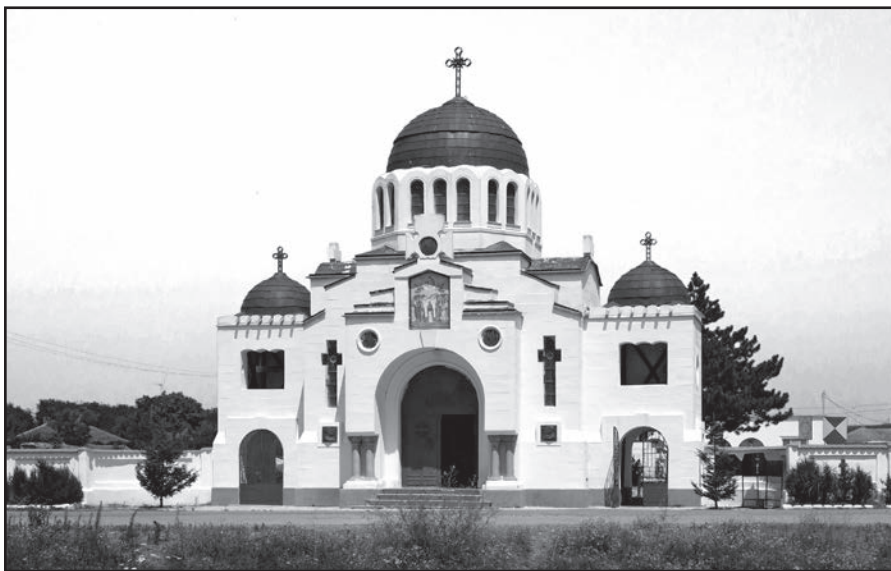
Până în anul 1941 s-au înălțat 6 200 de lucrări comemorative: mausolee, statui, monumente, troițe, capele și cimitire.

În anii 1919-1920 s-a trecut la identificarea locurilor unde erau înhumate osemintele celor 19 000 de militari morți în timpul luptelor din Dobrogea⁶. Activitatea s-a desfășurat sub conducerea Comitetelor județene ale Societății Mormintelor Eroilor Căzuți în Război⁷ și Prefecturilor din județele Constanța, Tulcea, Durostor și Caliacra. În perioada

1920-1938 s-au centralizat aceste oseminte, s-au deschis osemintele unor eroi dobrogeni înhumați în diverse localități din țară și s-au reînchumate în 5 mari cimitire: Turtucaia⁸ (1926), Bazargic⁹ (1920), Constanța (1921), Tulcea (1938) și Mircea Vodă.

În anul 1925 a fost ales terenul, în suprafață de 8 000 mp, situat în apropierea gării din Mircea Vodă, necesar reali-

zării unui cimitir al eroilor și s-au întocmit documentele de punere în posesie cu acest teren a Societății Mormintelor Eroilor Căzuți în Război. Lucrările la amenajarea acestui cimitir vor începe la 10 ianuarie 1926, după oficierea de către P.S. lt. Gherontie, Episcopul Constanței, a slujbei de sfințire a locului și punerea pietrei de temelie a monumentului. De strângerea fondu-

Capela cimitirului

rilor necesare realizării construcțiilor s-a ocupat un comitet local al cărui președinte a fost C. Ștefanovici¹⁰.

Conform planificării inițiale cimitirul trebuia realizat până în anul 1928. Din cauza complexității lucrărilor termenul nu a putut fi respectat, marea majoritate a acestora fiind finalizate la sfârșitul anului 1932. Întreaga activitate a fost coordonată de către reprezentanții Societății Mormintelor Eroilor Căzuți în Război, plutonierii Panait Nicolae și Mihai Vasile, ajutați de un număr mic de soldați detașați, ale căror nume s-au pierdut în timp¹¹.

Monumentul central a fost inaugurat în anul 1928¹², reprezintă un vultur, realizat din bronz, așezat pe un postament de marmură, susținut de patru coloane de marmură neagră, având următoarele dimensiuni – 2,10x1,33x1,35m. La rândul său, soclul monumentului, cu dimensiunile – 1,16x4,26x4,26mp, are formă de trunchi de piramidă, fiind realizat din marmură albă. La baza monumentului a fost amenajat un osuar în care se găsesc osemintele a 4 852 de militari.

La intrarea în cimitir a fost amplasată o capela militară care a fost inaugurată în 1928. Este o construcție în stil bizantin, cu trei cupole, una mai mare și joasă în centru și două mici, laterale¹³. Capela avea pe fațadă două basorelieuri din bronz cu efigiile lui Traian și Decebal în stânga și Carol și Ferdinand în dreapta¹⁴. Pictura interioară va fi realizată în 1932.

În perioada 1928-1932 au fost centralizate osemintele a 5 160 militari: 1 317 români (99 cunoscuți, 1 218 necunoscuți); 1 066 ruși (78 cunoscuți, 988 necunoscuți); 504 germani (76 cunoscuți, 428 necunoscuți); 2 028 bulgari (134 cunoscuți, 1 894 necunoscuți); 225 sârbi (1 cunoscut, 244 necunoscuți)¹⁵.

Ca urmare a hotărârii Societății „Cultul Eroilor” din 11 iunie 1938¹⁶ în localitatea Mircea Vodă se constituie la data de 22 iunie 1938 următorul comitet al Societății „Cultului Eroilor” (vezi anexa nr. 1): președinte – Ene Manea – preot; vicepreședinte – Vasile Cantacuz – primar; secretar – Mihai Pârvan – notar; membri – Istrati Petru, șeful de post; Oprea Dinu, agent fiscal; Ioan Filip, directorul școlii.

Acest comitet avea menirea să asigure paza și întreținerea elementelor existente și să asigure reorganizarea cimitirului în funcție de numărul militarilor deshumați de pe raza județului și care urmau să fie reînhumati la Mircea Vodă. Comitetul urma să adune fondurile necesare realizării lucrărilor, iar Societatea „Cultul Eroilor” urma să asigure până la 600 000 de lei¹⁷. Aceste măsuri s-au luat ca urmare a hotărârii Societății „Cultul Eroilor” ca pe raza comunelor sau pe proprietățile private să nu mai rămână decât cimitirele sau grupurile de morminte a căror organizare și întreținere se obligă să o suporte autoritățile sau proprietarii respectiv. La finalizarea cimitirului, în anul 1941, la Mircea Vodă erau înhumate osemintele a 5 302 militari (423 identificați și 4 879 neidentificați) – români, germani, austrieci, ruși, bulgari, sârbi, polonezi – căzuți pe timpul luptelor din Primul Război Mondial pe teritoriul județelor Constanța, Tulcea, Caliacra și Durostor¹⁸.

Prin purtarea de grijă a P.S. It. Episcop Gherontie al Constanței, slujirea în capelă, cât și pomenirea celor căzuți, a fost rânduită la trei călugări, care se îngrijeau și de paza și întreținerea cimitirului. După canoanele vieții monahale se slujea Sfânta Liturghie în fiecare zi, iar la Sfântul Jertfelnic erau pomeniți eroii cei mutați la Domnul¹⁹. Pentru aceștia a fost amenajat un schit, pe latura opusă Capelei Militare.

După începerea celui de-Al Doilea Război Mondial pentru Cimitirul de Onoare din Mircea Vodă a început o perioadă grea, toate autoritățile lăsându-l în părăsire.

În anul 1948 odată cu desființarea Așezământului Național „Regina Maria” pentru Cultul Eroilor²⁰, cimitirul trece în administrarea Ministerului Apărării Naționale, iar începând cu anul 1975 în administrarea Primăriei comunei Mircea Vodă²¹.

În perioada 1977-1978 a fost refăcută pictura Capelei Militare, de către P.C. Părinte pictor Lembrau²².

Începând cu 1 ianuarie 1987 Primăria Mircea Vodă, în baza unui contract de închiriere, pune la dispoziția familiei Bălan, pentru o perioadă de 5 ani, contra unei chirii anuale, spațiul pe care este amplasat Cimitirul Eroilor²³. Cu această ocazie, Capela Militară este transformată în depozit de cereale, schitul călugărilor în cârciumă, iar în apropierea mormintelor au fost organizate țarcuri pentru animale.

La 24 aprilie 1991, Protoeria Medgidia obține avizul favorabil al Primăriei Mircea Vodă pentru „repunerea în drepturi” a capelei ortodoxe din incinta cimitirului, dar familia Bălan nu este de acord cu evacuarea spațiului. Urmare a campaniei de presă declanșată de preotul Vârlan Vasile, sprijinit de Asociația Cultul Eroilor Constanța și a sentinței publice a Judecătoriei Medgidia în dosarul nr. 3404/1991 familia Bălan va fi evacuată din cimitir²⁴.

În perioada imediat următoare cimitirul este salubritat, fiind îndepărtate grajdurile și țarcurile pentru animale.

Prin strădania PC Vârlan Vasile și a enoriașilor săi s-au executat lucrări de întreținere și a fost amenajat sfântul altar, unde s-a turnat o masă din beton.

La 7 noiembrie 1993 capela a fost sfințită și transformată în biserică de către IPS Arhiepiscopul Florea Lucian al Tomisului (vezi anexa nr. 2). La această activitate au participat reprezentanții Prefecturii, Ministerului Apărării Naționale, Asociației Naționale Cultul Eroilor, Uniunii Naționale a Veteranilor de Război și elevi de la Școala Generală din Mircea Vodă²⁵.

În spațiul vechiului schit a fost cazată familia cântărețului bisericesc Lupu Gigi, cu sarcina de a păzi și îngriji cimitirul.

Prin grija comandantului Marinei Militare, amiralul Gheorghe Anghelescu, în anul 1992, Regimentul 40 Mecanizat „Călugăreni” din Medgidia a primit în responsabilitate Cimitirul de Onoare Mircea Vodă, fiind obligat să participe la întreținerea acestuia și să organizeze ceremonialele militare și religioase cu ocazia Zilei Eroilor²⁶. Militarii acestei unități au plantat în anul 1993 câteva zeci de arbori tuia, achiziționați de Consiliul Județean și Comandamentul Marinei Militare²⁷. În același an s-a reușit de către Consiliul Județean Constanța asfaltarea drumului de acces la cimitir și amenajarea parcurii.

În anul 1999, din inițiativa președintelui Asociației Naționale Cultul Eroilor – filiala Constanța, contraamiralul (r.) Marcel Dragu, pe părțile laterale ale monumentului au fost montate 4 plăci de marmură cu inscripții în română, bulgară, rusă și germană cu următorul conținut: *Ca un simbol al vitejiei și onoarei militare, în acest cimitir își duc somnul de veci, împreună români, ruși, germani și bulgari, căzuți în Primul Război Mondial*²⁸.

În anul 2001, cu binecuvântarea și prin purtarea de grijă a I.P.S. Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului, s-a hotărât ca în cadrul Așezământului comemorativ de la Mircea Vodă să se întemeieze o mănăstire, în biserică mănăstirii urmând să se rânduiască o permanentă pomenire și cinstire a eroilor la Sfânta Liturghie²⁹.

În anul 2005, având în vedere gradul ridicat de degradare al cimitirului, Oficiul Național pentru Cultul Eroilor, aflat în subordinea Secretariatului General al Guvernului, demarează acțiunea de restaurare a acestuia. Demersul va fi susținut și de Primăria Mircea Vodă, Prefectura și Consiliul Județean Constanța, Arhiepiscopia Tomisului.

Reabilitarea cimitirului se va realiza în perioada 2005-2007 după Proiectul Tehnico-Economic realizat de Oficiul Național pentru Cultul Eroilor și a vizat repararea tuturor componentelor cimitirului, începând cu capela, până la amenajarea aleilor exterioare și a parcurilor. A fost deja degajat spațiului perimetral exterior al ansamblului, s-a înlăturat asfaltul aleilor interioare și s-au făcut excavări între parcelele de onoare în scopul de a le scoate în evidență. Cea mai mare parte a crucilor a fost curățată manual, astfel încât

numele soldaților a devenit vizibil³⁰. Au fost turnate din nou 6 cruci, care nu au mai putut fi restaurate³¹.

S-au finalizat inclusiv iluminatul de către Enel Constanța și alimentarea cu apă, rigolele și canalizarea de către Raja Constanța. Fondurile necesare au fost asigurate de către Oficiul Național pentru Cultul Eroilor, Consiliul Județean Constanța (150 000 lei – vezi anexa nr. 3) și din sponsorizările unor oameni de afaceri. Remarcabilă este implicarea subprefectului Claudiu Iorga Palaz care s-a ocupat personal de realizarea în termen a lucrărilor.

La 3 noiembrie 2007 a avut loc o impresionantă ceremonie prilejuită de finalizarea lucrărilor de reabili-

tare a Cimitirului Internațional de Onoare „Mircea cel Bătrân”. La eveniment **au participat** reprezentanți ai Președinției României, Parlamentului, Guvernului, diplomați acreditați în România, veterani de război, cadre în rezervă și în retragere, oficialități din administrația publică, elevi, studenți și mulți localnici. De remarcat prezența unor delegații străine, din Bulgaria și Germania³². Slujba religioasă ecumenică a fost săvârșită de un sobor de preoți în frunte cu I.P.S. Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului. Au fost intonate imnurile de stat și arborate drapelul de stat ale Bulgariei, Germaniei, Federației Ruse și României, țări ai căror eroi odihnesc în Cimitirul Internațional de Onoare „Mircea cel Bătrân”.

În urma restaurării, Cimitirul Internațional „Mircea cel

Bătrân” din Mircea Vodă se compune din: Biserica cu Hramul Înălțarea Domnului; 6 parcele cu 440 de cruci (4 cu 95 de cruci – români, germani, ruși și nemți; 2 cu 30 de cruci – una comună pentru ruși și bulgari și una pentru germani), în dreptul fiecăreia fiind amplasat câte un tun; monumentul central; 4 monumente mici, în dreptul parcelelor mari; schitul pentru călugări.

Întreținerea mormintelor eroilor de către maicile mănăstirii de la Mircea Vodă

În urma executării lucrărilor de reabilitare, la 28 iunie 2010, Cimitirul Internațional al Eroilor „Mircea cel Bătrân” a fost declarat printr-un ordin al Ministerului Culturii și Cultelor, Monument memorial Categoria „A” (vezi anexa nr. 4).

Astăzi în chiliile mănăstirii de la Mircea Vodă locu-

iesc 4 măicuțe, având ca stareță pe maica Veniamina Badea. Acestea printre rugăciuni și candelile aprinse, lucrează cu drag la fiecare mormânt sădind o floare, udând cu o lacrimă jertfa celor care le-au apărât țara și credința³³.

În anul 2011, prin grija măicuțelor din Mănăstirea cu haramul Înălțarea Domnului și cu ajutorul financiar al credincioșilor din Mircea Vodă, a fost înălțată o troiță în cinstea eroilor din Primul Război Mondial. Troița este amplasată pe perimetrul exterior al Cimitirului Internațional de Onoare „Mircea Vodă”, pe latura dinspre drumul național Constanța-București. Pe placa de marmură este inscripționat următorul îndemn: *lubește-l pe Dumnezeu mai presus de orice și pe aproapele tău ca pe tine însuși!*

NOTE

- 1 Președintele filialei Constanța a Asociației Naționale „Cultul Eroilor”.
- 2 Col. Vasile Moldovan, Delia Ariciu, *Cinstirea celor care s-au jertfit pentru țară*, în „Observatorul militar”, nr. 43/1997.
- 3 Aceasta își va schimba denumirea în Societatea „Cultul Eroilor” în anul 1927 și în Așezământul Național „Regina Maria” pentru Cultul Eroilor.
- 4 *Statutul Societății Mormintelor Eroilor Căzuți în Război*, art.3.
- 5 *Ibidem*, art.16.
- 6 Arhiva Asociației Naționale Cultul Eroilor (în continuare A.A.N.C.E.), filiala Constanța, dosar nr. crt. 12 bis/2000, f. 1.
- 7 Comitetele județene erau formate din: 5 doamne soții de ofițeri, generali superiori, ori inferiori, morți în război ori în viață, alese de adunarea generală; fața bisericească cea mai înaltă din capitala județului; comandantul militar cel mai înalt în grad din localitate; prefectul județului; primarul orașului; comandantul cercului de recrutare; inginerul-șef al județului; un profesor de cea mai înaltă treaptă a învățământului; comandantul companiei de jandarmi. (*Statutul Societății Mormintelor Eroilor Căzuți în Război*, art.18).
- 8 Astăzi poartă denumirea de Cimitirul de Onoare Șumenți (Daidâr)/Bulgaria.
- 9 Astăzi poartă denumirea de Cimitirul Eroilor din Dobrici (Bazargic)/Bulgaria.
- 10 Conform documentarului oferit de maica Veniamina Badea.
- 11 A.A.N.C.E., filiala Constanța, dosar nr. crt. 12 bis/2000, f. 1.
- 12 Florica Postolache, *Album Arta Monumentală a litoralului, orașului și județului Constanța*, Constanța, 1973.
- 13 Conform documentarului oferit de maica Veniamina Badea.
- 14 În anul 1948 acestea au fost demontate și ascunse în pământ de un localnic. După 1990, acesta le-a predat autorităților locale. Acum cele două basoreliefuluri se află la sediul Arhiepiscopiei Tomisului, din Constanța.
- 15 www.once.ro
- 16 Arhivele Naționale Județene Constanța, Fond Prefectură Constanța, dosar nr. crt. 52/1938, f. 80.
- 17 *Ibidem*, f. 82.
- 18 www.once.ro.
- 19 Conform documentarului pus la dispoziție de maica Veniamina Badea.
- 20 Decretul nr.1.009/1948, „Monitorul Oficial” nr. 124 din 31.05.1948.
- 21 Decretul Consiliului de Stat nr.117/1975.
- 22 A.A.N.C.E., filiala Constanța, dosar nr. crt. 6/1992, f. 19.
- 23 Aurelia Voineagu Lăpușanu, *Cimitirul Eroilor – reședința de la țară a familiei Bălan?*, în „Cuget Liber”, joi, 20 februarie 1992.
- 24 *Ibidem*.
- 25 A.A.N.C.E., filiala Constanța, dosar nr. crt. 6/1992, f.19.
- 26 A.A.N.C.E., filiala Constanța, dosar nr. crt. 12 bis/2000, f. 1.
- 27 A.A.N.C.E., filiala Constanța, dosar nr. crt. 2/1993, f. 47.
- 28 *Ibidem*.
- 29 Conform documentarului oferit de maica Veniamina Badea.
- 30 www.once.ro.
- 31 Teodora Dumitrașcu, *Cimitirul Internațional Mircea Vodă, renăscut din ruine*, în „Ziua de Constanța”, 7 iunie 2010.
- 32 www.once.ro.
- 33 Documentar pus la dispoziție de maica Veniamina Badea.

Comandor dr. Marian MOȘNEAGU¹

CATARGE CĂTRE ETERNITATE, ÎNTRU MEMORIA JERTFEI MARINARILOR ROMÂNI

Deși inițiative privind realizarea unui monument dedicat eroilor Marinei Române datează de la începutul secolului XX, după mai bine de un secol breasla marinarilor nu a reușit să finalizeze unul din marile proiecte avansate de persoane fizice, Liga Navală Română, fundații și asociații etc.

Parte dintre aceste inițiative le-am prezentat detaliat în volumul „Eroii Marinei Române”², apărut în 2009, în Colecția „Cultul Eroilor” inițiată de Oficiul Național pentru Cultul Eroilor, cu speranța că edilii Constanței și ai altor orașe-porturi românești vor avea orgoliul să înobileze fazele cu o asemenea ctitorie.

Primele proiecte

În anul 1912, comandorul Constantin Ciuchi și echipajul navei sale au ridicat la Ciupercenii Noi, jud. Dolj un obelisc înălțat pentru a evoca înfruntarea dintre bateria „Perseverența” și monitorul turc „Podgoriçe”, cu următoarea inscripție: *În memoria fericitului succes de la 7 noiembrie 1877, când bateria „Perseverența”, comandată de maiorul D. Maican, comandantul bateriilor de coastă, cu trei mortiere de 150 mm comandate de locotenentul Peticari, sublocotenentul Mardare și sublocotenentul Mănescu C. [...] au scufundat monitorul turc „PODGORIȚA”, remorcherul „SOCRATE” și două șleपुरi [...]*³.

La 17 septembrie 1912 a fost ridicat în apropiere de Hârșova, din piatră și granit, pe un soclu de piatră 1020 x 2300, Monumentul dedicat ostașilor victime ale scufundării șalupei „Troțușul”, semnat C. Boboc și restaurat în anul 1969⁴.

La 15 august 1943, cu prilejul Zilei Marinei, în cadrul unei pioase solemnități, s-a oficiat sfințirea Troiței Grupului Navelor Grănicerești Brăila, la care au luat parte familiile eroilor Grupului căzuți în războiul sfânt, autoritățile militare și civile din garnizoană și personalul Grupului cu familiile. Slujba religioasă a fost oficiată de confesorul garnizoanei, preotul căpitan Gomolea Anghel și preotul Niculae Constantin de la Biserica „Maica Domnului”, răspunsurile fiind date de corul Catedralei.

Locotenent-colonelul Paul Morfei, fost comandant de

Festivitate de decorare în portul Constanța

batalion al căpitanului post-mortem Lazăr Gabriel, a arătat faptele de arme și eroismul său iar locotenent-colonelul Teodor Alexianu, comandantul Grupului, a evidențiat importanța luptei dusă în Răsărit și recunoștința față de eroi, prin ridicarea acestei troițe, depunând o jerbă de flori⁵.

În anul 1957, filiala Galați a Asociației Voluntarilor pentru Sprijinirea Apărării Patriei a dezvelit la km 6 pe malul Canalului Măcin o piatră memorială pe care a fost scris: *În acest loc, în noaptea de 7-8 iunie 1877 flota româno-rusă a scufundat monitorul turc „DUBA SEIFY”. Glorie eroilor marinari români și ruși care au luptat împotriva turcilor pentru independența națională a României*⁶.

Un alt monument a fost înălțat la Smârdan – Brăila, în anul 1977, cu ocazia sărbătoririi centenarului Independenței de stat a României.

Pe 6 septembrie 1997, Comitetul de Direcție al Ligii Navale Române și Asociația Națională a Veteranilor de Război au sfințit o troiță închinată memoriei marinarilor, infanteriștilor marini și grănicerilor căzuți la datorie pentru apărarea Deltei Dunării și a Basarabiei în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. În prezența a 50 de membri ai Ligii, dintre care 12 veterani de război, pe timpul ceremoniei au fost rememorate faptele de arme ale celor 1 400 de marinari militari și civili care între 22 iunie-26 iulie 1941 au dus lupte grele la gurile Dunării⁷.

Pe troiță a fost montată o placă pe care sunt trecute navele care au participat la acțiunile de luptă, precum și numele celor 11 000 de militari români morți care s-au jertfit

în luptele navale din Marea Neagră.

La 15 august 1998, filiala Drobeta-Turnu Severin a dezvelit Monumentul Eroilor Marinari. Pe soclul acestuia a fost așezat un masiv tronconic din granit, pe care este montată o placă de marmură având încrustate cuvintele istoricului Nicolae Iorga: *Știe să moară pentru țară numai acela care a știut să trăiască pentru dânsa*. Peste masivul de granit este așezat un ancorot metalic, simbol al marinarilor de pretutindeni⁸.

Epopoea Monumentului Marinarilor Români

În nr. 8-12/1920 al „Revistei Maritime” se face apel la familia, rude, prieteni, cunoscuți sau comandamente de a trimite fotografiile și notele biografice ale marinarilor, ofițeri și trupă, morți în campanie, pentru a fi publicate. De asemenea, este publicată o Listă de subscripție pentru ridicarea monumentelor marinarilor morți în campanie, printre donatori numărându-se „Revista Maritimă” cu 200 lei și căpitanul (viitorul viceamiral și cavaler al Ordinului „Mihai Viteazul”) Preda Fundățeanu, cu 100 lei⁹.

La 6 februarie 1930 un mare număr de ofițeri a participat la Balul Marinei, organizat la București în scopul strângerii de fonduri pentru ridicarea unui monument al marinarilor morți în Primul Război Mondial¹⁰.

Inițiativa înălțării unui monument în memoria marinarilor căzuți la datorie s-a înscris încă din 1938 printre obiectivele de frunte ale Ligii Navale Române, susținută în solidar de Asociația „Cultul Eroilor”.

Urmărind să sensibilizeze opinia publică, Comitetul de inițiativă pentru ridicarea Monumentului Eroilor Marinari a lansat următorul apel: *O singură categorie de eroi nu are până acum monument: marinarii, deși ambele maluri ale Dunării, de la Turnu Severin până la gurile ei, țărurile și fundul Mării Negre, de la Vâlcov la Balcic sunt presărate cu osemintele lor. Chiar mările și oceanele îndepărtate au primit în adâncurile lor cutreierătorii români*.

A sosit vremea să se facă dreptate și acestor modești eroi ai apelor, în luptă aprigă cu primejdia chiar în timp de pace, căzuți la datorie nu numai pe puntea navelor, dar și la uscat, ca infanteriști ori tunari, sau în aer, ca aviatori.

La Calafat, în războiul Independenței, marinarii au ajutat și apărat trecerea oștirii noastre peste Dunăre în 1913; marinarii au luptat cu dârzenie la Turtucaia, Rasova, Hârșova, Galați, Ghecet, Vâlcov și au îndurat, cot la cot cu camarazii de la uscat, toate încercările războiului de întregire. Au salvat tot materialul plutitor al Statului și particular în Delta Dunării, au ținut în stăpânire această parte a Dunării, au izgonit trupele bolșevice din Deltă.

Comitetul face apel la dragostea cu care întreaga suflare românească a înconjurat totdeauna pe marinarii noștri, cu această inițiativă – îmbrățișată cu toată căldura de I.P.S.S. Dr. Miron Cristea, Patriarh al României, prim-ministru și președinte al Soc. „Cultul Eroilor”, să poată fi dusă la bun sfârșit.

Drept recunoștință față de marile înfăptuiri marinărești, să ne îndeplinim cu toții sfânta datorie de a ne da obolul pentru a vedea ridicat cât mai curând monumentul pe care neamul și țara îl va dura eroilor noștri marinari.

Apelul este semnat de comitetul de inițiativă care are următoarea compunere:

Președinte: general Paul Teodorescu, ministrul Aerului și Marinei; vice-președinte: contraamiral Gheorghiu Alexandru,

secretar general al Aerului și Marinei; amiral Ioan Coandă, vice-președintele Ligii Navale Române; contraamiral Bărbuneanu P., comandantul Marinei Regale; ing. inspector general Mihalopol, director general P.C.A.; contraamiral (r) Păiș Nicolae, directorul Marinei Comerciale; comandor Constantinescu N., directorul S.M.R.; ing. inspector general Ionescu Corneliu, directorul N.F.R.; comandor (r) Nedelcu Octav, directorul SALVAMAR; comandor adjutant Fundățeanu Preda, președintele F.R.S.N.; comandor Bardescu Alexandru, directorul Construcțiilor Navale.

În solidar a acționat și Liga Navală Română care a difuzat propriul său apel:

Întreaga presă a reproduș – parțial sau integral – apelul lansat de comitetul de inițiativă pentru ridicarea unui monument destinat să reamintească eroismul marinarilor noștri căzuți la datorie atât în timp de pace cât și în cele trei războaie – al Independenței, Balcanic și de Întregire – pe apă pe uscat și în văzduh, pe țăruri românești sau pe îndepărtatele meleaguri cutreierate de navigatorii noștri.

Semnalul a fost dat de mult, încă din 1929, de d. C-dor Negulescu, actualul secretar al Ligii Navale Române, prin coloanele ziarului „Universul”: „Toate armele au ridicat monumente celor căzuți numai marinarii nu au până acum nici unul, care să arate că și ei și-au îndeplinit sfânta datorie de a-și da viața pentru Patrie și Tron, viață ce nu o precupețesc nici în timp de pace, ei fiind veșnic în campanie”.

Acest monument va fi o îndoită pildă.

Fiecare trecând pe lângă el va vedea că nu sunt uitați cei morți pentru Patrie și va auzi glasul celor ce zac pe țăruri sau funduri de ape îndemnând: „Noi ne-am făcut datoria murind, faceți-o și voi muncind și pregătindu-vă a ne imita”.

Liga Navală Română a atras deseori atenția asupra acestei uitări, asupra acestei îndelungi amânări.

A trebuit ca în fruntea tânărului Minister al Aerului și Marinei să vină d. G-ral adj. Paul Teodorescu, omul faptelor, ca să releveze această uitare, la adunarea generală a Soc. „Cultul Eroilor”. Înalt Prea Sfinția Sa dr. Miron Cristea, Patriarhul României, a îmbrățișat cu toată căldura inițiativa și s-a alcătuit comitetul pentru construcția mult așteptatului monument.

LIGA NAVALĂ ROMÂNĂ care, în zece ani de existență, a avut prilejul să constate nețărurita dragoste pentru mare și marinari pe care întreaga țară o manifestă mai ales de „Ziua Marinei”, îndeamnă pe mic și mare, de la munte ori de la șes, să răspundă apelului lansat de comitetul monumentului marinarilor cu aceiași dragoste ca și în trecut, când ea a apelat pentru nava-școală „MIRCEA”.

Ziua de 8 septembrie e bine venită: pe lângă atâtea bucurii cu caracter național, aduceți și această mângâiere sufletelor marinarilor eroi¹¹.

Marți, 29 noiembrie 1938, la ora 21.00, în sala Dalles a avut loc concertul domnului Alexandru Lupescu, prim bariton al Operei Române și fost elev al Școlii de Marină, pentru sporirea fondului Monumentului Marinarilor Eroii. Concertul a fost precedat de conferința comandorului Aurel Negulescu cu tema „Eroismul marinarilor”¹².

Până la 1 decembrie 1938 la Comandamentul Marinei se adunase suma de 458 737 lei¹³.

A doua inițiativă luată de Liga Navală Română, după subscripția organizată pentru o nouă navă-școală, a fost ridicarea unui monument pentru eroii căzuți la datorie. Ea a fost susținută de generalul adjutant Paul Teodorescu, ministrul

Aerului și Marinei, care în plină ședință a adunării generale a Societății „Cultul Eroilor” din 1938, a promis tot sprijinul moral și material, prilej cu care a semnalat faptul că marinarii morți sunt singurii cărora nu li s-a ridicat un monument. *Toate armele au înălțat câte un monument eroilor căzuți la datorie, singura Marina nu avea unul care să amintească tovarășia de sânge a celor care au luptat pe apă și pe uscat – se menționează cu împărtășit regret în paginile revistei „Marea Noastră”¹⁴.*

I.P.S.S. dr. Miron Cristea, patriarhul României, prim ministru și președinte al Societății „Cultul Eroilor” a îmbrățișat cu căldură propunerea și un comitet de acțiune a luat ființă în frunte cu ministrul Aerului și Marinei, L.N.R. fiind reprezentată de contraamiralul Ion Coandă.

În ședința Comitetului Central al L.N.R. din 3 iunie 1938, comandorul Aurel Negulescu a informat participanții că în ziarul „Universul” a apărut un articol intitulat „Eroii marinari”, din care reieșea că toate armele au ridicat monumente închinat eroilor lor, numai marinarii morți în războaiele din 1877, 1913 și 1916 nu-și au monumentul lor. S-a propus ca *farul mic din Constanța să fie transformat în monument, aplicându-i-se o placă comemorativă, iar căsuța veche de lângă acel far să servească de lăcaș pentru Muzeul Marinei*. Comitetul a aprobat ca viceamiralul Ioan Bălănescu, consilierul N. Papadat și comandorii Octav Nedelcu și Aurel Negulescu să se ocupe de această problemă¹⁵.

La 22 septembrie 1938 a avut loc, sub președinția contraamiralului Ion Coandă, ședința Consiliului de Direcție al L.N.R., la care au participat, ca membri, contraamiralul Petre Bărbuneanu, Emanoil Bucuța, generalul N. Negreanu, ing. N. Georgescu, consilierul N. Papadat, comandorul Octav Nedelcu, comandorul Aurel Negulescu și N. Georgescu, pensionar S.M.R. Pe ordinea de zi a figurat și prezentarea scrisorii artistului plastic Aurel Bordenache, datată 8 septembrie 1938:

Domnule Președinte,

Am citit în ziare apelul făcut de L.N.R. în vederea ridicării unui Monument al marinarilor eroi căzuți în război.

În amintirea tatălui meu care a fost elev al vechii Școli de Marinari și Geniu (Școala Militară de Artilerie, Geniu și Marină – n.a.), cât și având în vedere legăturile sufletești ce le am cu Marina românească prin nașul meu, comandorul Aurel Negulescu, actualul secretar general al L.N.R., vă aduc la cunoștință că doresc să fac o danie Marinei Românești, executând fără nici o răsplată materială „Monumentul Marinarilor”.

În felul acesta, apelul L.N.R. nu va fi rămas fără răsunet și primul bun deși modest început, se poate face dacă Onor Comitetul L.N.R. binevoiește să primească dania mea.

Ca mărturie a puținței lucrului meu aduc faptul că tot eu am făcut danie și executat întreaga decorațiune sculpturală a Monumentului Eroilor de la Mărăști (și dumneavoastră cunoașteți desigur impunătoarele proporții ale acestui monument), precum am mai făcut tot fără răsplată materială Monumentul aviatorului Adamiu din Botoșani.

Se înțelege că dania mea privește partea artistică a execuției, rămânând ca L.N.R. să contribuie numai la cheltuielile pur materiale înfăptuirii monumentului, mijloacele mele neîngăduindu-mi să dăruiesc și lutul, turnatul, bronzul sau piatra ș.a.

În cazul că Onor Comitetul L.N.R. primește dania mea urmează să fac schițele necesare, pentru a arăta cum înțeleg

să înfăptuiesc monumentul.

Primiți, vă rog, Domnule Președinte, asigurarea deosebitei mele stime.

A. Bordenache.

De asemenea, comandorul Aurel Negulescu a citit propunerea scrisă din partea artistului A. Lupescu care își oferea concursul său artistic pentru organizarea unei suite de concerte la București, Craiova, Timișoara, Cluj, Arad, Oradea, Brașov, Galați, Brăila și Ploiești. Beneficiile obținute din susținerea acestor concerte, estimate la 10 000 lei în Capitală și câte 8 000 în celelalte orașe, urmau să completeze fondurile necesare ridicării Monumentului Marinarilor Eroii.

Comitetul a aprobat ca această ofertă să fie trimisă Ministerului Aerului și Marinei¹⁶.

Prin Ordinul nr. 6871 din 15 noiembrie 1938, general adjutant Paul Teodorescu, ministrul Aerului și Marinei comunica Ținutului „Marea”: *Cu Înalta aprobare a M.S. Regelui și binecuvântarea păstorească a Sanctității Sale Patriarhul României dr. Miron Cristea, am luat inițiativa ridicării unui monument pentru eroii marinari morți în Războiul de Întregire a Neamului*.

Acest monument, păstrând memoria eternă a acelor care prin jertfele lor pe apă au contribuit împreună cu camarazii lor de aer și de uscat la întărirea Neamului, va fi un îndemn pentru generația prezentă și viitoare la menținerea spiritului marinăresc și de sacrificiu în toate împrejurările de luptă cu elementele naturii și de apărare a granițelor Țării pe apă.

Opera ce urmează a se înfăptui va trebui să reprezinte mândria Țării și în special a teritoriului ei limitrof cu marea, adică a ținutului Dobrogea.

În acest scop am învederat ca monumentul să fie ridicat pe bulevard (B-dul General Averescu – n.n.) în locul destinat monumentului Dobrogei, loc cel mai potrivit spre a fi întotdeauna în văzul tuturor navigatorilor. Monumentul Dobrogei ar putea fi ridicat cândva în interiorul Ținutului, la un loc de întretăiere al drumurilor de la Nord la Sud și de la Est la Vest, spre a fi în văzul tuturor călătorilor care circulă în acel Ținut.

Fiind încredințat că și Domnia Voastră împărtășiți înfăptuirea propusă, vă rog să binevoiiți a da curs acestei dorințe a marinarilor de a ridica monumentul lor în locul indicat mai sus, dând convenita aprobare și primind asigurarea deosebitei mele considerații¹⁷.

Cu adresa nr. 34882 din 21 noiembrie 1938, primarul N. Nicolau confirma acceptul Primăriei Constanța, *cu atât mai mult că pentru ridicarea Monumentului Dobrogei, în afară de așezarea pietrei fundamentale, nu s-a mai luat nici o măsură*. Cum însă hotărârea de a se ridica acel monument a fost luată de Guvern și nu de Primărie, se considera oportun ca ministrul Aerului și Marinei să facă cele necesare pentru anularea vechii dispozițiuni¹⁸.

Duminică, 3 decembrie 1939, la Sfânta Patriarhie a avut loc adunarea generală a Asociației „Cultul Eroilor” de sub președinția I.P.S. Nicodim, patriarhul României.

Cu prilejul acestei adunări, comandorul Aurel Negulescu, secretarul general al L.N.R. a subliniat: *O datorie de conștiință mă obligă ca în numele Ligii Navale Române, al cărei președinte activ este M.S. Regele și vicepreședinte dl. amiral Coandă, care se scuză că nu a putut fi de față la această înălțătoare adunare, să exprim prin osul de recunoștință al asociației ce reprezintă pentru căldura cu care a îmbrățișată de Asociația „Cultul Eroilor” ideea ridicării unui monument eroilor marinari*

căzuți la datorie pe ape, pe uscat și în aer, singurii care nu aveau până acum unul.

Urăm din toată inima prosperitate Asociației „Cultul Eroilor” și rugăm pe Atotputernicul să ocrotească Țara noastră, spre a nu da prilej asociației să îngrijească și de alte morminte proaspete¹⁹.

În vederea alegerii celei mai potrivite soluții arhitecturale, a fost lansat un concurs de creație, îndelung mediatizat în presa vremii, proiectele fiind jurizate de o comisie prezidată de generalul adjutant Paul Teodorescu²⁰.

În anul 1939, această inițiativă părea să se materializeze la Constanța, Monumentul Eroilor Marinei având avizul Primăriei de a fi amplasat în fața statuii poetului Mihai Eminescu, pe un masiv cu fundație de blocuri și ziduri de apărare de piatră, intrat în mare, pe marginea promenadei Cazinoului.

Printr-o adresă, șeful Diviziei a V-a solicita directorului Direcției Porturilor Maritime să intervină la Rezența Regală pentru a dispune ca municipiul Constanța și Antrepriza Ioanovici să elibereze platforma din dreptul amplasamentului Monumentului pentru a putea să se organizeze șantierul și anume, pe o distanță de 30 metri la nord de colțul bulevardului, unde urma să se construiască Monumentul²¹.

Valoarea materialelor necesare pentru executarea platformei Monumentului Eroilor Marinari și unele lucrări premergătoare s-au cifrat la 900 000 lei²².

Monumentul urma să fie amplasat pe marginea promenadei Cazinoului Constanța. Prin Caietul de sarcini se specifica necesitatea transportării a circa 1 800 tone de piatră brută în blocuri cu o greutate până la 5 tone și 300 tone deșeu de carieră. Piatra urma să fie adusă cu vagoanele din cariera Canara până pe platforma din dreptul macaralei Titan, de unde urma să fie transportată cu camioanele²³.

Prin adresa nr. 11405 din 23 mai 1940, Administrația Comercială a Porturilor și Căilor de Comunicație pe Apă comunica Direcției Porturilor Maritime faptul că a intervenit la Primăria municipiului Constanța spre a lua dispozițiuni ca întreprinderea „Inginer Ioanovici” să degajeze de blocurile depozitate promenada Cazinoului în fața monumentului lui Mihail Eminescu, până dincolo de drumul de lângă farul vechiu, spre a putea depozita materialele necesare pentru construirea Monumentului Eroilor Marinei, morți pentru patrie²⁴.

La somația Primăriei, inginerul Aurel Ioanovici a cărui firmă funcționa în București, str. Clemenceau nr. 10, a răspuns că întrucât pe șantierul dintre Hotelul Carol și Farul vechi sunt depozitate blocuri al căror cubaj total este de aproximativ 1 000 mc, ele nu se pot ridica și pune în operă decât în măsura înaintării digului, adică ținând seama de mersul normal al lucrării, în interval de 2-3 luni de lucru. De aceea, recomanda Direcției P.C.A. să stabilească platforma de depozit a materialelor pe bulevard, dincolo de porțiunea ocupată de ei și să vină la punctul lucrării printr-o linie îngustă, așezată pe trotuar²⁵.

Prin adresa nr. 19829 din 13 septembrie 1940, Administrația Comercială a P.C.A. comunica Direcției Porturilor Maritime faptul că, în urma intervenției făcute la Comandamentul Marinei Regale pentru a stabili dacă lucrarea mai are caracter de actualitate, „susnumitul Comandament, cu adresa sa nr. 4665 din 10 septembrie 1940, ne-a făcut cunoscut că lucrarea construirii amplasamentului se amână pentru anul viitor²⁶.

Printr-o Notă justificativă, Direcția Porturilor Maritime

Constanța propusese așezarea Monumentului închinat marinarilor morți pentru patrie pe un masiv cu fundație de blocuri și ziduri de apărare de piatră, intrat în mare, pe marginea promenadei Cazinoului Constanța²⁷.

Personalul Direcției Porturilor Maritime a subscris suma de 28 790 lei pentru Monumentul Eroilor Marinari, sumă care a fost vărsată Administrației Comerciale a P.C.A.²⁸.

Precipitarea evenimentelor politice în vara anului 1940 a determinat Comandamentul Marinei Regale să amâne continuarea lucrărilor.

Cu adresa nr. 56 din 10 septembrie 1942, comandorul Horia Macellariu, comandantul Escadrilei de Distrugătoare îl avertiza pe locotenent-comandorul Eugen Săvulescu, comandantul N.M.S. „Regina Maria”: *Nici până la orele 20.00 nu am primit răspunsul referitor la troiță, deși v-am atras atențiunea că trebuie să primesc răspuns chiar astăzi²⁹.* Ca urmare, în aceeași zi comandorul Alexandru Bardescu, în calitate de președinte și căpitan-comandorul Ștefan Gherghel, respectiv locotenent-comandorul Eugen Săvulescu, ca membri, au redactat, sub forma unui proces-verbal, răspunsul la Ordinul Diviziei de Mare nr. 15095 din 8 septembrie 1942 referitor la amplasarea Troiței Eroilor Marinari, transmis cu adresa nr. 145 din 11 septembrie 1942: *Troița în proiect este de dimensiuni prea mici pentru a se vedea de pe mare și în orice punct ar fi instalată ce se va proiecta pe clădiri. Pentru a corespunde în cea mai mare măsură scopului propus de Divizia de Mare, locurile ce ar corespunde sunt, în ordinea de preferință, următoarele: Pe peluza de pe bulevardul Cazinoului, la 25 metri în dreapta actualului monument al Reginei; Pe trotuarul drept al străzii Lascăr Catargiu, în careul dinspre Est de fântâna situată în fața clădirii fostului Consulat englez³⁰.* Se pare că din cauza războiului, amplasarea troiței a fost amânată.

FOTO 11

În schimb, pe faleza Cazinoului din Constanța a tronat, în perioada 1947-1990, Monumentul Marinarilor Sovietici. *Lucrarea de execuție s-a făcut direct sub conducerea și supravegherea Unității Sovietice nr. 9921, iar materialele s-au procurat tot de către acesta, atât de pe piața Constanței cât și din București. Lucrarea s-a lichidat la suma de 9 823 200 lei³¹.*

Prin Legea nr. 74, publicată în „Monitorul Oficial” nr. 75 bis din 31 martie 1947, nomenclatura creditului a fost completată în sensul că acest credit va fi acordat cu titlu de subvenție Prefecturii județului Constanța³².

Înlocuitorul comandantului U.M. 10419, comandorul Tarisov concluziona: *Conform aprobării dlui ministru Oeriu, noi am construit în orașul Constanța un monument eroilor marinari căzuți pentru eliberarea orașului Constanța. Pentru aceasta s-au cheltuit 8 000 000 lei de către Unitatea Militară 45750 + 1 832 000 lei plata unui muncitor angajat de Prefectură = total 9 832 200 lei³³.*

Inaugurarea monumentului s-a făcut în spiritul vremii: *Miercuri, 6 august a.c. orele 18, în sala de festivități a palatului municipal a avut loc solemnitatea predării și primirii monumentului ridicat în memoria marinarilor sovietici jertfiți pe malurile mării, pentru dezrobirea popoarelor subjugate de fascism.*

În prezența autorităților locale, în frunte cu dl. Victor Dușa, prefectul județului Constanța, a reprezentanților Armatei Roșii și a d-lui Bielov I. Mihailovici și a d-lui cpt. adjunct Martinov, viceconsul, dl. Gheorghe Olteanu, primarul municipiului Constanța a deschis solemnitatea, arătând contribuția eroică

a glorioasei Armate Roșii, eliberatoarea poporului român, subliniind rolul Marinei Sovietice, care a fost de un neprecupețit ajutor în acțiunea de înfrângere a Marinei Germane aflate în apele României. Printre altele, dl. primar Gh. Olteanu a spus: **„Acest monument, mărturie trainică a prieteniei româno-sovietice, ridicat în orașul nostru de către Marina Sovietică eroilor ei care ne aparțin și nouă, face cinste orașului nostru”.**

la cuvântul dl. comandor Catricico Cuprianovici, care, după semnarea actului de predarea monumentului, se adresează primitorului ei, d-lui Gh. Olteanu, primarul municipiului Constanța: **„Am cinstea a vă înmâna spre păstrare această operă de artă ridicată în amintirea eroilor marinei sovietice căzuți pentru apărarea popoarelor, monument ce servește întăririi prieteniei româno-sovietice, repusă în aceeași tradiție de veacuri a prieteniei dintre țările noastre prin 23 August 1944, ziua orientării poporului român și eliberării sale de sub jugul fascist”.**

După care, dl. primar Gh. Olteanu, depunând semnătura de primire a monumentului, mulțumește în numele cetățenilor municipiului Constanța, asigurând de păstrarea lui nu numai ca operă de artă, ci simbol al trăinicieii prieteniei dintre poporul român și popoarele sovietice.

Apoi întreaga asistență s-a deplasat la monumentul eroilor marinari sovietici, unde dl. primar Gh. Olteanu a depus o coroană de flori în numele cetățenilor municipiului Constanța, recunoscători sacrificiilor Glorioasei Armate Roșii³⁴.

Inițiative privind ridicarea unui monument al marinarilor la Constanța au existat și în perioada postbelică.

Unul dintre fideliile susținători ai acestui proiect a fost și căpitanul I de port Octavian Sved, care a trimis oficialităților mai multe sesizări și propuneri. Apelul care urmează a fost adresat la 5 aprilie 1990 generalului de armată Victor-Athanasie Stănculescu, ministrul Apărării Naționale:

Am servit în Marină din copilărie, întâi ca cercetaș și mai târziu ca străjer marin. La 19 ani am intrat în Marina Militară și am participat la război din prima zi și până la 22 martie 1944. Mai târziu am îndeplinit diverse funcții în cadrul Căpitaniei de port, cel mai mult la Căpitania Portului Constanța (27 ani). Cu această ocazie și fiindcă colaborez și cu Marina Militară, am putut să cunosc ce gândesc atât marinarii civili cât și cei militari.

O nemulțumire a marinarilor, și nu mică, este aceea că nu au un monument al eroilor marinari, față de sutele de monumente existente, pe bună dreptate, pe teritoriul patriei noastre și chiar și peste hotarele ei.

În anul 1970, un grup de turiști străini care ne vizitau portul m-a întrebat unde avem Monumentul Eroilor Marinari. A fost un moment de jenă și le-am spus că este într-un port de la Dunăre. Cu altă ocazie, un comandant de navă indiană, mai bine informat, m-a întrebat cum se face că la Constanța există un monument al marinarilor sovietici și nu avem și unul al eroilor marinari români. Indianul studiase în străinătate și ne cunoștea, în mare, istoria. Așa că nu mi-am permis să-i spun vreo minciună.

În anul 1938, un căpitan din Marina Militară a strâns circa 2 000 kg de bronz, în scopul ridicării unui monument pentru eroi. Evenimentele care s-au succedat mai apoi au împiedicat aducerea la îndeplinire a aceluia lăudabil proiect.

Am început să vehiculez mai târziu ideea construirii

acelui dorit monument, considerând aceasta ca pe o datorie sacră pentru orice bun român. Având în vedere că în ultimul război mondial marinari din Marina Comercială română au pierit datorită naturii conflagrației pe mare, ca și cei militari, și în anii din urmă și cu alte sinistre navale, un asemenea monument ar fi merit să-i înglobeze și pe dânșii. Este știut că marinarii noștri, atât în timp de pace cât și în timp de război, au pierit pe toate meridianele globului, ceea ce nu s-a întâmplat cu alții.

În anul 1983 am fost în audiență la dl. Popa, primarul de atunci al municipiului Constanța, cerându-i permisiunea de a-l transfera în Cimitirul Militar pe cpt. av. Agarici Horia, care în 1976 a fost ridicat de conducerea statului nostru la gradul de maior în rezervă. Cu această ocazie, am ridicat și problema stării cimitirului militar, precum și a unui monument al eroilor marinari. Dl. primar mi-a spus că în principiu este de acord cu toate solicitările mele dar că va trebui să se adreseze, în acest scop, primului secretar [Ion] Stoian, în care scop să trec mai târziu pe la Primărie. După câteva zile, am fost chemat telefonic la Căpitanie și mi s-a spus să mă prezint la dl. primar, care m-a înștiințat că și primul secretar este de acord cu cele solicitate de mine, dar că lucrurile se vor realiza în viitorul apropiat.

În toamna lui 1983 împlinind 62 de ani, am fost scos la pensie și cum încă nu am mai primit vreo veste de la Primărie, în afară de unele măsuri care s-au luat în perimetrul Cimitirului Militar, am schițat personal un proiect de monument al eroilor marinari.

Un exemplar al proiectului l-am depus la Comitetul de sindicat de pe platforma Constanța Port. Conducerea a fost de acord cu el și pe un al doilea exemplar mi-au pus ștampila și au semnat. Mai multe persoane din forurile de conducere ale Marinei au văzut proiectul și s-au declarat de acord să-l susțină. Printre aceștia au fost și actuali sau mai vechi marinari, printre care amirali și ofițeri superiori. Unii chiar au și semnat pe acel document.

La 4 aprilie 1984 am prezentat proiectul generalului-maior Ilie Ceaușescu, care am văzut că era satisfăcut de el și mi-a spus că-l va prezenta „șefului” (cuvintele sale). Totodată i-am predat și o serie de documente originale privind situația militară de la Constanța, legate de evenimentele de la 23 august 1944, în speranța că le va folosi împreună cu istoricii [Mircea] Mușat și [Ion] Ardeleanu, la redactarea istoriei militare a Marinei, care știam că se află în lucru. Generalul mi-a strâns mâna cu ambele mâini, fapt care a surprins asistența, domnii contraamiral [Ioan] Mușat, căpitanul de rangul 1 Petre George, căpitanul de rangul 1 [Constantin] Lordache, ambii, astăzi, contraamirali, precum și o serie de alte persoane din suită. Am fost informat mai târziu că generalul Ceaușescu, împreună cu alți generali, ar fi examinat locul cuprins între Hotelul „Palas” și clădirea fostului Comandament al Marinei (de drept proprietatea Marinei), care a fost construit prin contribuția ofițerilor din Marina Militară.

De atunci nu am mai aflat nimic de soarta proiectului. Mai mult, din vechii marinari mi-au spus că N. Ceaușescu nu-i iubea pe marinari pentru că după 23 august ar fi fost bătut la Constanța de niște marinari din Marina Comercială.

Având în vedere că un asemenea monument ar bucura pe toți marinarii țării, cât și populația orașelor-porturi, vă rog respectuos să binevoști a aproba și dispune executarea acestui act de recunoștință sacră pe care o datorăm celor care au pierit slujind patria pe toate apele pământului. Aceasta ar avea deosebite implicații benefice față de cei care se vor

arăta receptivi și animați de adevărate sentimente patriotice.

Menționez că nu am pretenții materiale pentru proiect sau alte munci ce s-ar lega de acest proiect.

Dacă momentan nu aveți posibilități materiale de realizarea lui, vă rog să-mi comunicați numai aprobarea dumneavoastră pe unul din planuri și vom porni la ridicarea monumentului prin contribuția marinarilor, urmând ca dumneavoastră să ne ajutați pe parcurs, după posibilități, cum s-a întâmplat și cu Mausoleul de la Mărășești.

TOTUL ESTE SĂ-L PORNIM.

Primiți, vă rog, Domnule Ministru, asigurarea recunoștinței mele și a celei mai deosebite considerații³⁵.

Crucea Marinarilor

La 1 decembrie 1999, Monumentul Eroilor Marinari Sovietici „căzuți pentru eliberarea orașului Constanța”, lucrare realizată de U.M. 9921 (sovietică) în anul 1947 și finanțată integral de statul român cu suma de 9 823 200 lei, a fost înlocuit cu „Crucea Marinarilor”, obiect de artă ambientală amplasat pe același soclu (!) în zona peninsulară, în parcul bordat de bulevardul Regina Elisabeta și de faleza Cazinoului, cu o valoare de patrimoniu de 52 514 928 lei.

Răspunzând adresei Comendurii garnizoanei Constanța

Crucea marinarilor de pe faleza Cazinoului din Constanța

nr. 372 din 10 iunie 1999, prin care solicita avizul în vederea amplasării unui monument închinat marinarilor pe faleza orașului, în ședința din 16 iulie 1999, Comisia județeană a monumentelor istorice Constanța – președinte Adrian V. Rădulescu, secretar Traian Cliante – a fost de acord ca monumentul să fie ridicat conform proiectului prezentat, pe faleza din preajma Cazinoului Constanța.

Proiectul cu nr. 15/1999, denumit Obiect de artă ambientală „Crucea Marinarilor” și având ca beneficiar Statul Major

al Marinei Militare și ca proiectant general S.C. ISACOV&ANA S.R.L., era destinat *omagierii și comemorării periodice a marinarilor din flota românească, atât militară cât și civilă, dispăruți în adâncurile mărilor și oceanelor.*

[...] Propunerea beneficiarului de realizare a obiectului propus se înscrie în tradiția poporului român de omagiere a celor dispăruți în situații nefericite, omagiere marcată prin amplasarea în apropierea căilor de transport a unor obiecte ambientale de inspirație religioasă (troițe etc.).

Amplasamentul ales de beneficiar este situat în zona peninsulară, în partea de sud-est a municipiului Constanța, în parcul bordat de bulevardul Regina Elisabeta și de faleza Cazinoului. Datorită condițiilor excepționale oferite (zonă de promenadă și de contemplare a sitului natural – faleza mării), în acest parc sunt amplasate mai multe obiecte de artă ambientală sau monumentală.

Amplasamentul propus este situat în proximitatea sediului Statului Major al Forțelor Navale și este deschis către întinderea de apă a Mării Negre, fiind astfel adecvat intențiilor inițiatorului lucrării.

Socul existent pe amplasament este realizat dintr-o succesiune de trepte având în plan o formă pătrată; latura maximă la bază este de 3,70 metri, iar cea minimă, la partea superioară este de 1,95 metri.

Socul este placat cu marmură, într-o stereotomie adecvată.

Pe fața dinspre mare a treptei superioare a soclului, treaptă mai înaltă, s-a montat o placă omagială realizată din marmură. În grosimea plăcii se va inscripționa prin dăltuire un text corespunzător în amintirea marinarilor dispăruți.

Obiectul de artă ambientală se va realiza prin decuparea dintr-un bloc masiv de granit având o cromatică gri-verzui.

Alcătuirea spațială a obiectului este concepută având ca element dominant crucea propriu-zisă (orientată către mare), finisată îngrijit – șlefuită și lustruită, ce se detașează din blocul nativ de granit de la bază, tratat grosier – rugos și buceardat.

Crucea având o siluetă elansată cu o înălțime de cca 2,75 m, ușor trapezoidală, va avea brațele (lungi de cca 0,50 m) egale cu segmentul superior al trunchiului central; prin aceste proporții s-a dorit totodată sugerarea, la modul stilizat, a unui catarg de navă.

Așezată pe soclu și sprijinită de piciorul crucii este amplasată o ancoră din bronz masiv din colecția Muzeului Marinei Române.

Realizarea obiectului de artă ambientală „Crucea Marinarilor” și amplasarea acestuia în spațiul urban descris – concluzionau arhitecții Ana Doru și Mihai Isacov – se va constitui într-un simbol fizic al perenității spirituale a memoriei marinarilor dispăruți în condiții tragice, concomitent cu mobilarea scuarului amintit printr-o intervenție necesară.

Dorind să se constituie într-un simbol fizic al perenității spirituale a memoriei marinarilor dispăruți pe mări și oceane, în condiții tragice, lucrarea poate avea cel mult conotații comemorative, grupul statuar – mult prea îndelung așteptat – urmând să fie pe măsura prestigiului și pretențiilor a ceea ce ziarista constănțeană Aurelia Lăpușan numea drept *cel mai semnificativ eşalon profesional al orașului, oamenii mării³⁶. După mulți ani de sterile dispute privind ridicarea la Constanța a unui monument al marinarului român, soluția adoptată astăzi de Statul Major al Marinei Militare, la iniția-*

tiva Ligii Navale, este o formulă convenabilă, dar nu suficientă. „Crucea marinarilor”, amplasată, aparent neinspirat, pe soclul unui alt monument „decapitat” de adevărata istorie a românilor, este o lucrare fără pretenții de artă monumentală, ci doar comemorativă. Crucea, ușor trapezoidală, șlefuită și lustruită, are înălțimea de 2,75 metri, cu brațe egale, de 0,5 metri, orientată spre mare. Se sprijină pe un bloc masiv de granit gri-verzui, rugos și buceardat, iar pe soclu se află o ancoră, adusă din patrimoniul Muzeului Marinei, proaspăt vopsită în negru. Placa memorială are dăltuite cuvintele „Marinarilor români cărora mormânt le este marea, in memoriam”. Pe spatele soclului dinspre bulevardul Regina Elisabeta sunt încrustate numele biroului de arhitectură „Isacov & Ana” S.R.L., care a realizat proiectul monumentului, Primăria Constanța, care a oferit locul de dispunere, Liga Navală și alți nouă sponsori. [...] Cereemonialul de ieri, sentimental și cu conotații naționaliste, a adus pe faleză elita marinarilor constănțeni și autoritățile locale. O slujbă emoționantă a oficiat I.P.S.S. Lucian, arhiepiscopul Tomisului, alături de un sobor de preoți. S-au depus coroane de flori și s-au rostit cuvinte de prețuire pentru marinarii a căror viață a furat-o marea³⁷.

Troița Marinarilor

La 14 august 2002, expoziția în aer liber a Muzeului Marinei Române s-a îmbogățit cu o lucrare de excepție – ansamblul monumental Troița Marinarilor, înălțat în memoria eroilor știuți și neștiuți ai apelor³⁸.

Inițiativa îmi aparține și am lansat-o în anul 1998, odată cu numirea mea în funcția de șef al Secției de Istorie a Marinei din cadrul Muzeului Marinei Române. Artistul plastic maramureșean mi-a fost recomandat de doamna Teodora Popa, supraveghetore în cadrul aceleiași instituții, soția regretatului radiotelegrafist Nicolae Popa, dispărut la 13 martie 1994 în urma exploziei cargoului cipriot „Shipbroker” în Strâmtoarea Bosfor³⁹.

Troița a fost concepută și realizată de părintele Vasile Trif din Baia Mare, membru al Asociației Artiștilor Plastici Amatori din România⁴⁰: *Troița Marinarilor s-a lucrat din lemn de gorun din pădurile Chioarului, dintre satele Fericea-Iadăra-Remeți pe Someș. Gorun de peste 100 de ani, debitat la gaterul din Mireșul Mare, prin bunăvoința dlui Romocea Vasile.*

Pentru tija Troiței (era de 6 metri), șase bărbați cu greu au dus-o în atelier (600 +40+16 cm).

S-a tratat cu ulei de in, iar la sfârșit cu un strat de ceară de parchet. În timpul lucrului și după aceea, am avut mulți vizitatori⁴¹.

Ansamblul este o inspirată și originală asociere de basoreliefuli realizate în lemnul unui gorun secular din pădurile Țării Chioarului de pe Someș.

Pe crucea propriu-zisă sunt reprezentați Dumnezeu Tatăl Creatorul, Sf. Fecioară Maria, Născătoarea de Dumnezeu, patroana marinarilor, Sf. Ioan Botezătorul și Sf. Andrei, ocrotitorul Dobrogei în mijlocul lor aflându-se răstignit Iisus Hristos Mântuitorul. Brațele crucii sunt înconjurate de un cerc, simbolul unității în funie, înnobilit de funia – simbol al unității într-o credință și al eternității.

Frontalul posterior pe care este sculptată scena Adormirii Maicii Domnului este decorat cu simboluri marinărești reprezentative pentru evoluția Marinei Române: timona, simbolul călătoriei pe ape, ancora, simbolul speranței, precum și

medalioanele unor nave istorice: pânzarul moldovenesc, „MARIȚA” – prima navă comercială românească, „ROMÂNIA” – prima navă militară a Principatelor Unite și bricul „MIRCEA”, leagănul tradițiilor noastre marinărești.

Postamentul Troiței este ambientat cu blocuri de granit, imaginând țărmul pontic al tuturor despărțirilor și regăsirilor marinarilor noștri.

Intrată în circuitul turistic la centenarul Zilei Marinei Române – 15 august 2002, Troița Marinarilor a fost sfințită și binecuvântată de un sobor de preoți în frunte cu Înalt Prea Sfinția Sa Teodosie, arhiepiscopul Tomisului și a toată Dobrogea.

Foto 14

Azi, 14 august 2002 s-a sfințit Troița Marinarilor – sculptură în lemn de gorun, din pădurile țării Chioarului (Cetatea de Piatră), Maramureș – amplasată în parcul Muzeului Marinei Române – avea să consemneze în Cartea de onoare a instituției părintele Vasile Trif.

Sunt foarte mulțumit sufletește împreună cu familia mea, soția Elena și fiica Ioana de această realizare și gândurile frumoase ale personalului acestei instituții. Socot această lucrare, Troița Marinarilor, adusă și lucrată la cealaltă margine de țară, un omagiu de suflet credinței noastre strămoșești și jertfei oamenilor mării. Aceași inimă, același suflet în toți.

Pentru prima dată am vizitat acest splendid muzeu, modern prin organizare și unic în țara Românilor.

Troița marinarilor amplasată în parcul Muzeului Marinei Române

Felicitări tuturor celor ce ostenească aici, din partea mea.

Azi s-a înfrățit pe malul Mării Negre din Constanța – dragă nouă – un har de lumină și putere dumnezeiască.

Nutresc speranța că, printr-un efort conjugat, Liga Navală Română, Asociația „Clubul Amiralilor”, Liga Ofițerilor din Marina Militară, Liga Maiștrilor Militari de Marină, Asociația

Națională Cultul Eroilor „Regina Maria” și alte ligi, asociații și societăți comemorative vor duce la bun sfârșit acel proiect interbelic, realizarea unui ansamblu monumental dedicat eroilor Marinei Române constituindu-se într-o reparație morală adusă eroilor apelor de pretutindeni.

NOTE

- Serviciul Istoric al Armatei.
- Comandor dr. Marian Moșneagu, *Eroii Marinei Române*, Buzău, Editura ALPHA MDN, 2009.
- În articolul *Marinari-eroi, victime ale erorilor istoriografiei navale*, publicat în revista „Historia”, Anul II, nr. 26, decembrie 2003-ianuarie 2004, pp. 77-78, regretatul comandor (r.) Neculai Pădurariu conchidea: *Este vorba de scufundarea în noiembrie, lângă Calafat, cu artileria de coastă, a unei întregi grupări otomane formate din canoniera cuiasată „PODGORIȚE” (sau „PODGORICA”), remorcherul „CEYLÎN” (ex „SOCRATES”) și două șleपुरi. Lucrările rusești și occidentale ignoră însă complet această faptă de arme exclusiv românească. „PODGORIȚE” apare ca fiind capturată de ruși și rebotezată „NIKOPOL” (în realitate, este vorba de „BÖDÜRTLEN”, despre care nu se mai spune nimic), iar soarta lui „CEYLÎN” rămâne fără răspuns.*
- Florica Cruceru, *Arta monumentală a litoralului, județului și orașului Constanța*, f.l., f.e., f.a., p. 194.
- Arhivele Militare Române (în continuare A.M.R.), Biblioteca Arhivistică – Registrul Istoric al Grupului Vaselor Grănicerilor 1921-1947, nr. crt. 333, f. 222.
- Conform comandorului (r.) Neculai Pădurariu, *În textul de mai sus, erorile se țin lanț. În primul rând, atacul nu a avut loc în iunie, ci, așa cum am arătat, în noaptea de 13/14 (25/26) mai. Acolo nu a fost o flotă româno-rusă, ci o grupare de patru șalupe torpiloare sub pavilion rusec, cu echipaje rusești. Una dintre șalupe era de proveniență românească („RÂNDUNICA”), dar la ruși purta numele de „ȚAREVICI”. Pe această șalupă se aflau și trei marinari români, singurii din întreaga grupare: maiorul de marină Ioan Murgescu (adjunct al comandantului Flotei române), mecanicul de bord și un pilot fluvial. Dintre cele două torpile care au scufundat nava otomană, numai una a fost detonată de pe „ȚAREVICI” (ex „RÂNDUNICA”). În sfârșit, turcii nu au avut niciodată o navă care să se cheme DUBA SEYFI. Numele real al navei scufundate este „SEYFI” (nu „SEIFY”), cuvântul „duba” fiind doar denumirea otomană a tipului de navă, adică monitor.*
- Adonis-Cezar Mihalache, *Renașterea Ligii Navale Române*, București, Editura Europa Nova, 2001, pp. 50-51.
- Ibidem*, p. 66.
- „Revista Maritimă”, Anul I, nr. 8-12, august-decembrie 1920, p. 30.
- Biblioteca Muzeului Marinei Române, Jurnalul istoric al Diviziei de Mare, 1901-1934, f. 362.
- Un monument în amintirea eroilor marinari*, în „Marea Noastră”, Anul VII, nr. 10, octombrie 1938, p. 377.
- „Marea Noastră”, Anul VII, nr. 11, noiembrie 1938, p. 461.
- Ibidem*, nr. 12, decembrie 1938, p. 498.
- Ibidem*, nr. 6, iunie 1938, p. 238.
- Ibidem*, nr. 7-8, iulie-august 1938, p. 299.
- Ibidem*, nr. 10, octombrie 1938, p. 404.
- Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Constanța (în continuare D.J.A.N.C.), Fond Primăria Constanța, dosar nr. crt. 43/1938, f. 10.
- Ibidem*, f. 9.
- „Marea Noastră”, Anul VIII, nr. 12, decembrie 1939, p. 350.
- Ibidem*, Anul IX, nr. 2-3, februarie-martie 1940, p. 66.
- D.J.A.N.C., fond Direcția Navigației Maritime, dosar nr. crt. 33/1940, f. 6.
- Ibidem*, f. 7.
- Ibidem*, f. 8.
- Ibidem*, f. 10.
- Ibidem*, f. 15.
- Ibidem*, f. 16.
- Ibidem*, f. 19.
- Ibidem*, dosar nr. crt. 17/1939, f. 111.
- A.M.R., Fond Comandamentul Forțelor Maritime, dosar nr. crt. 314/1942, f. 17.
- Ibidem*, f. 16.
- D.J.A.N.C., fond Prefectura Constanța, dosar nr. crt. 43/1947, f. 3.
- Ibidem*, f. 4.
- Ibidem*, f. 6.
- Solemnitatea de la Primăria Municipiului Constanța a predării monumentului închinat marinarilor sovietici căzuți pentru libertatea popoarelor*, în „Cuget Liber”, Anul IV, nr. 569, 11 august 1947, p. 2.
- Descrierea sumară a Monumentului Eroilor Marinari – varianta Octavian Sved:
- Flacăra – model de cristal, colorat sus roșu și pierzându-se spre bază în galben, astfel că va prezenta un aspect real de foc, mai ales dacă observatorul se va deplasa, privind monumentul din unghiuri succesive.
- Vas dacic de ars jertfe – faianță sau sticlă mată colorată albastru. 1+2 vor da tricolorul României.
- Creneluri – aluzie la cetățile noastre de la granițele de apă.
- Brâu – stilizarea paramei marinărești, mijloc de bază pentru asigurarea unei nave la cheu. Simbol de unire.
- Brâu mixt – a. cu frunze de măslin simbolizând dorința de pace; b. cu frunze de stejar, virtute militară, tărie.
- Proiectile de tun – simbol militar, artilerie specifică navelor.
- Decebal cu capul de lup și monoxila – navă mică folosită de daci.
- Dunărea cu litoralul maritim, piciorul de pod de la Turnu Severin și cel de la Adamclisi. MM = 2 000 de ani și Marina Militară.
- Împăratul Traian cu insignele de luptă.
- Pilon de susținere în pământ.
- Timonier – simbol pentru toate categoriile de marinari.
- Tunari în luptă.
- Mircea cel Bătrân pe malul mării, pânzara moldovenesc.
- Coloana – simbolizează țeava unui tun.
- Baza coloanei – corp de redută, formă hexagonală.
- Întregul ansamblu apare ca un far marinăresc (lumină și călăuzire prin istorie). Corpul va fi turnat din beton armat, cu înveșmântare decorativă.*
- Metoda de lucru, după cerința modelului, pretarea materialului găsit, văzând și făcând, în funcție de finanțe, materiale, cu multă inimă și dorință de frumos.
- Crucea Marinarilor* a primit botezul, în „Cuget Liber”, Anul XI, nr. 2852, joi, 2 decembrie 1999, p. 13.
- Ibidem*.
- Un nou simbol creștin dobrogean – TROIȚA MARINARILOR*, în „Anuarul Muzeului Marinei Române”, tom V/2002, Constanța, Editura Companiei Naționale Administrația Porturilor Maritime, 2003, pp. 49-54.
- Căpitan-comandor dr. Marian Moșneagu, *O istorie tragică a Marinei Comerciale Române*, Constanța, Editura Ex Ponto, 2006, p. 306.
- Vasile Trif este născut la 10 februarie 1951, în satul Cărbunari, jud. Maramureș și este preot ortodox la Biserica „Sf. Treime” din Baia Mare. A participat cu lucrări de pictură și sculptură la toate edițiile Festivalului Național „Cântarea României” și a obținut mai multe premii. Are lucrări în colecții particulare din țară și din străinătate. Activitate expozițională: 1978 – Expoziție personală de pictură pe sticlă și pe pânză, sculptură în lemn la Baia Mare; 1980 – Monumentul lui Grigore Pinteza Viteazul din Rohia; 1981 – Expoziție personală de pictură și sculptură la Baia Mare; Pictură: Monumentul Eroilor din Făurești – Maramureș; Pictură: Bozânta Mare; 1984 – Mozaic: Cărpiniș – Maramureș; Sculptură: Suciul de Sus – Maramureș; Mozaic: Seini – Maramureș; Monumentul Eroilor din Cărbunari – Maramureș; 1985 – Mozaic: Cicărlău – Maramureș; Sculptură – Măcicașu – Cluj; Sculptură: Baia Mare; 1986 – Expoziție de pictură și sculptură Baia Mare; 1996 și 1999 – Expoziție Baia Mare; 2000 – Mozaic: Dănești – Maramureș; 2001 – Mozaic: Ilva Mare – Bistrița Năsăud.
- Conform Fișei tehnice întocmite de preotul Vasile Trif.

REFERAT

ASUPRA ACTIVITĂȚII PREOȚILOR DE ARMATĂ ÎN CAMPANIA DIN 1916-1918¹

A) Activitatea pregătitoare

Sfântul Sinod, în ședința de la 15 mai 1915 a binevoit a mă alege ca Protoiereu al Preoților de armată, într-un eventual război.

În vedere că toate statele din jurul nostru intraseră în acțiune și putându-ne aștepta, ca arzând casa vecinului nostru să se aprindă și a noastră, am și început a mă gândi la ce am de făcut. În acest scop, în ziua de 3 iunie 1915 am adresat Marelui Stat Major General al Armatei un referat, în care am expus vederile mele în ce privește rostul meu ca protopop și măsurile ce urmează a se lua. Iată cuprinsul acestui referat:

„Domnule general,

Sfântul Sinod al Sfintei Biserici Creștine Ortodoxe Autocefale Române, cu adresa nr. 60 din 16 mai 1915, îmi face cunoscut că, în unanimitate, am fost ales protopop sau superior al preoților de armată. Aceste alegeri se datorează desigur ordinului Domniei Voastre nr. 130 din 28 mai 1915, prin care subsemnatul este atașat, în caz de mobilizare, la Marele Cartier General al Armatei, ca șef al Serviciului Religios.

Din acest din urmă ordin urmează, că rolul meu de protopop al preoților de armată *ar începe o dată cu o eventuală mobilizare a ei*, fără să am vreun rol, ca superior al preoților de armată, în vreme de pace.

În ce mă privește, mă mulțumesc cu orice rol și oricând mi se va da un rol, în serviciul Patriei, va fi bine venit.

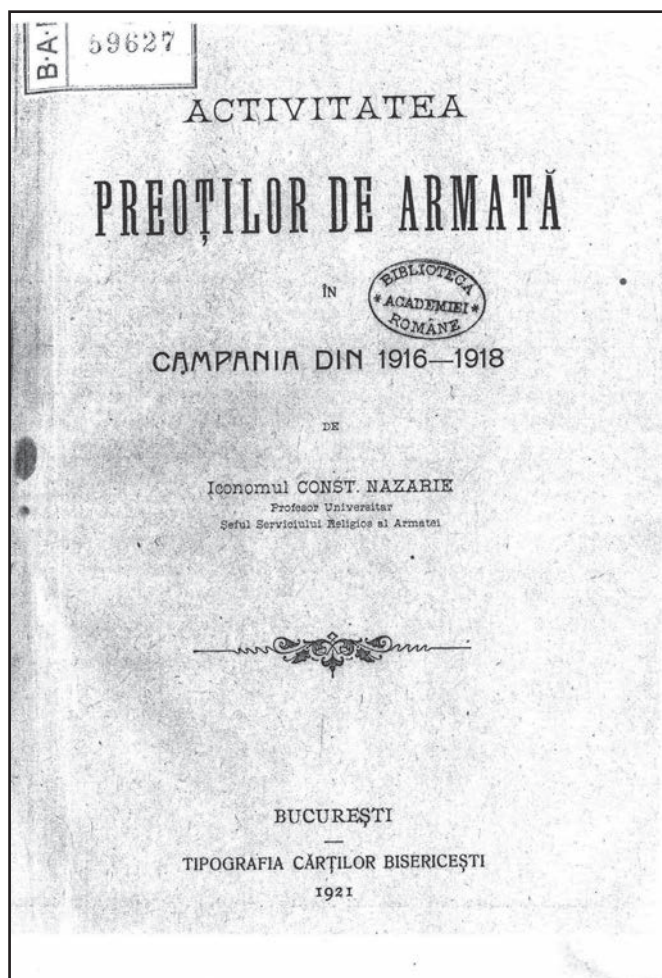
Dacă se are în vedere scopul pe care l-a urmărit Sfântul Sinod prin alegerea mea ca superior al preoților de armată, scop care nu poate fi altul decât îndrumarea lor întru călăuzirea ostașului în cele spirituale și morale, cum și reglementarea și mai cu seamă unificarea și armonizarea activității preoților de armată, atunci rolul conducătorului lor este tot așa de mare în timp de pace, ca și în timp de război.

În adevăr, toate unitățile ce compun Armata au nevoie, în timp de pace, de pregătire și exercitare în direcția specialității lor, pregătire și exercitare, care se face sub conducerea și privegherea șefilor respectivi, specialiști și ei în materie. Aceeași conducere și exercitare este absolut necesară, mai ales pentru preoții de armată, care, până azi *n-au la dispoziție nici o tradiție și nici un regulament de urmat*.

Prin urmare, în această direcție, totul trebuie făcut de la început.

Apoi, rolul preotului de armată în vreme de pace nu se mai poate reduce, ca până acum, numai la săvârșirea câtorva

ierurghii ocazionale, ori la înmormântarea ostașilor adormiți întru Domnul, mai ales acum, când în rândul preoților de garnizoane încep să pătrundă elemente cu înalte studii teologice, și deci, în măsură a răspunde inteligent misiunii lor. *Armata este și trebuie să fie o școală* pentru îndeplinirea datoriei către Patrie și Tron; nicăieri datoria nu-și găsește o sancțiune mai puternică ca în religie, care este izvorul binelui, al virtuții în genere și al datoriei în special și nicăieri soldatul nu va găsi un avânt mai mare către luptă, răbdare și abnegație, *ca în sentimentul religios*, care trebuie cultivat prin activitatea preoțească. Pentru asemenea motive se dă atâta de mare însemnătate preotului în armatele tuturor Statelor.

Dar, în afară de acest mare folos pe care trebuie să-l tragă ostașul din armată, aceasta trebuie să fie nu numai o școală

de vitejie și de îndeplinire de datorie către Patrie și Tron, ci și o *școală de luminare și moralizare*, din care soldatul să se întoarcă la cămin îmbunătățit sufletește și moralmente, ca astfel *ostășia să devină și să fie privată ca o misiune vrednică de invidiat*. O astfel de activitate, cu caracter instructiv și moralizator, nimeni nu o poate desfășura cu mai multă competență și potriveală ca preotul, care, prin chemarea sa este apostol al luminii și moralității. Aici se deschide un câmp nemărginit de activitate pentru preotul de armată, în vreme de pace, și ocazii minunate de îndrumare și cercetare pentru un protopop de armată.

În fine, domnule general, din nefericire, în timpul din urmă a început să se răspândească în țară, și deci și în armată, o *sectă numită adventistă*, ai cărei urmași, între altele, sunt contra jurământului și contra serviciului militar. Împotriva acestei secte trebuie să se ia, pe de o parte, măsuri de a se converti cei rătăciți, iar pe de alta, de a se feri de contaminare ceilalți soldați. Contra acestei secte nu poate lupta decât preotul, și lupta aceasta trebuie organizată, condusă și armonizată de la centru, prin șeful Serviciului Religios.

Față de cele expuse mai sus, propun:

1. Ca însărcinarea subsemnatului ca protopop al preoților de armată să înceapă imediat și să fie cu caracter permanent.

De fapt lucrul se și prezintă astfel, încât Prea Sfinții Chiri-arhi, conform votului Sfântului Sinod, au comunicat deja preoților de armată, ca ei să se adreseze mie pentru orice instrucțiuni și lămuriri, ceea ce au și început să facă.

2. Ca pentru o bună rânduială și din partea mea și a celor care vor veni în contact cu mine, pentru afaceri de serviciu, să fiu recunoscut ca șef al Serviciului Religios al Armatei, dându-se cuvenitele ordine în acest sens.

3. Rog a mi se pune la dispoziție, în vreme de pace, un secretar, cum și cele trebuitoare ținerii unei Cancelarii.

4. Rog a mi se da un tablou cu numele și prenumele tuturor preoților mobilizabili, arătându-se locul unde urmează a servi fiecare pe timp de mobilizare și în vreme de război.

5. Rog a cere Onor. Minister de Război să aprobe pentru vreme de mobilizare, pe lângă subsemnatul, la Marele Cartier General, un *preot ajutor*, pentru efectuarea diferitelor ierurghii, precum și un *cântăreț*, luat dintre studenții în teologie, aflători sub drapel, care va îndeplini și însărcinarea de *secretar*. Preotul se va recomanda de subsemnatul imediat după aprobarea și înțelegerea ce voi lua cu chiri-arhul respectiv, din Eparhia căruia se va alege acest preot. De asemenea, la vreme, voi recomanda și pe *cântăreț*.

6. Rog a se fixa, prin asimilare, situația protoiereului de armată în ierarhia militară.

7. Rog a mi se da însărcinarea să alcătuiesc instrucțiunile după care vor trebui să se conducă preoții de armată, în vreme de pace și în vreme de război. Aceasta o voi face după ce voi cunoaște pe toți clericii armatei și după ce voi lua act și de feluritele propuneri ce îmi vor veni de la preoți.

În fine, vă rog a dispune, ca preoții de armată, în activitate și mobilizabili, să fie concentrați pe corpuri de armată, pe câte o zi sau două, spre a li se da de către subsemnatul lămuriri și instrucțiuni cu privire la obligațiile lor religioase în vreme de pace și în timp de mobilizare, precum și la cuprinsul cuvântărilor, ce se vor ține în diferite împrejurări. Cu această ocazie voi putea să îmi dau seama și de starea fizică, intelectuală și ținuta fiecărui preot de armată. Aș dori ca preoții să

se întrunească în ordinea și localitățile următoare: Iași, Galați, Constanța, București și Craiova”.

La acest referat mi se răspunde abia la 6 iulie 1915, răspuns prin care mi se aduce la cunoștință că nu pot funcționa ca protoiereu decât în vreme de război, că nu mi se da secretar, că pe vreme de război mi se va da un preot ajutor și un secretar, că pot lucra instrucțiuni asupra modului cum trebuie să se conducă preoții, însă numai pentru starea de război, că preoții se vor concentra mai târziu, că sunt asimilat cu consilierii juridici și, în fine, că tabloul cu preoții mobilizabili se va trimite de îndată ce va fi completat.

Eu n-am așteptat răspuns la referatul meu în chestiune și m-am apucat imediat de lucru și *am alcătuit instrucțiuni necesare preoților de armată*. Aceste instrucțiuni, pe lângă osebit referat, au fost înaintate Sfântului Sinod, care le-a aprobat aproape nemodificate și s-au publicat împreună cu referatul Comisiei respective în revista „Biserica Ortodoxă Română” după luna noiembrie 1915. Marele Stat Major schimbă forma instrucțiunilor, și de unde erau alcătuite în articole, lucru foarte lesnicios pentru consultare și aplicare, au fost transformate pe capitole. Noroc că cei care le-au transformat n-au mai putut adăuga aproape nimic la ele, întrucât tot ce se putea prevedea, prevăzusem eu până la cele mai mici detalii.

Ca dovadă că instrucțiunile alcătuite de mine erau absolut complete, lucrul acesta se poate vedea din faptul că în timpul războiului, cu toată varietatea de situații, n-am ieșit o singură dată din litera și spiritul lor și n-am avut vreun caz care să nu fie prevăzut în ele. Aceste instrucțiuni, aprobate de Ministerul de Război, contrasemnate și de mine, au fost publicare de Marele Stat Major în octombrie 1915. Din nefericire au fost prea puțin cunoscute în Armată și deseori a trebuit să atrag atenția comandanților asupra lor și să le trimit eu din stocul ce luasem din București.

La Ministerul de Război (Direcția Controlului) nu s-a știut despre ele decât prin octombrie 1916, când le-am prezentat eu și când s-a și dat ordin pentru plata preoților, potrivit dispozițiilor cuprinse în ele.

Totodată cu alcătuirea instrucțiunilor *am alcătuit și zece cuvântări*, menite a da preoților un model de felul cum trebuie să vorbească trupei în diferite ocazii și situații de război. Aceste cuvântări, aprobate de Sfântul Sinod, au fost imprimate pe socoteala mea. Adaug că Armata nu mi-a dat nici un concurs la desfacerea lor, deci ele erau de un folos real și ofițerilor.

Aceste cuvântări au următoarele subiecte:

- 1 – Ce înseamnă a fi soldat?
- 2 – Drapelul.
- 3 – De ce trebuie să ascultăm de superiori?
- 4 – La ce folosește omului și ostașului ajutorul lui Dumnezeu?
- 5 – Trezvia și militarul.
- 6 – Vorbire la declararea de război.
- 7 – Vorbire înainte de a începe lupta.
- 8 – Vorbire la câștigare de victorie.
- 9 – Vorbire de încurajare în caz de pierdere de luptă.
- 10 – Vorbire la înmormântarea unui ostaș în vreme de război.

Între acestea, preoții începură a primi ordine de mobilizare și doreau, firește, să ia contact cu mine spre a se consfătuși asupra viitoarei lor activități. Asediat din toate

părțile, mă văd nevoit să fac Marelui Stat Major, în octombrie 1915, un nou referat, în cuprinderea următoare:

„Domnule general,

Deși după hotărârea Inor. Minister de Război, eu nu sunt protoiereu al preoților de armată decât în caz de mobilizare, totuși sunt asediat și nevoit să țin corespondență particulară cu aproape toți preoții mobilizabili, care îmi cer diferite lămuriri; ba zilele acestea am fost chemat și la o consfătuire, unde preoții din Eparhia Ungaro-Valahiei și-au arătat păsurile lor. Față de acestea îmi permit a vă ruga să hotărâți și să dispuneți cele de cuviință asupra următoarelor chestiuni:

a) Unii preoți mobilizabili nici până astăzi nu știu de unde au a lua obiectele sacre și Sf. Antimis, în caz de mobilizare; deci urmează a se scrie Chiriarhilor ca să ia măsuri în consecință, precum și preoților mobilizabili ca să se adreseze lor în scopul mai sus arătat.

b) O parte din preoții mobilizabili n-au și nu cunosc instrucțiile preoților de armată și deci, urmează să li se dea.

c) Instrucțiile cer preoților mobilizabili să aibă pălărie, manta și geantă, dar până acum nu s-a dat modelul după care să se confecționeze zisele obiecte; prin urmare trebuie să se dea convenitele modele. Dacă zisele efecte s-ar confecționa în atelierele armatei, bineînțeles în contul preoților mobilizabili, ar fi și mai bine. De asemenea, ar trebui să se dea un model și pentru crucea de purtat la piept. Nu mai puțin este nevoie a se indica și dimensiunile crucii de pe mâneca mantalei.

d) Unii preoți nici până azi nu au primit certificatele necesare spre a face convenitele declarații în ce privește salariul, în caz de mobilizare; deci și aici urmează a se dispune în consecință.

e) Unii preoți au primit prima de echipare, iar alții nu și cei care nu au primit-o sunt nedumeriți în această privință și așteaptă un cuvânt de lămurire.

f) În ultimul timp s-a făcut o însemnată mișcare printre preoții mobilizabili, unii înlocuindu-se cu alții; printre înlocuiți sunt unii, care au primit prima de echipare și acum se naște întrebarea: Preoții înlocuiți vor restitui sau nu prima de echipare și cui? Apoi: preoții numiți din nou, vor primi prima de echipare și de unde? Și la asemenea chestiuni, preoții mobilizabili așteaptă cuvânt de lămurire”.

La acest referat mi se răspunde după cinci luni cu adresa nr. 5340 din 14 martie 1916, prin care se refuză prima de echipare, deși ea se dădu-se ofițerilor de rezervă și asimilaților.

La această adresă am ripostat cu următorul referat din 21 martie 1916:

„Către Marele Stat Major:

Ca urmare la adresa dumneavoastră nr. 5340 din 14 martie 1916, cu onoare revin și din nou vă rog a fixa culoarea și forma mantalei, pălăriei și genții cerute de Regulamentul preoților mobilizabili.

Această cerere o întemeiez: a) pe faptul că, confecționarea ziselor obiecte în momentul mobilizării este imposibilă ca preț și mai ales ca timp; b) pe faptul, că unii comandanți de trupă, cu drept cuvânt, au cerut și desigur vor cere, pentru interese de exerciții și pregătire, ca preoții mobilizabili să se prezinte la asemenea exerciții, echipați, ca în caz de mobilizare și război, ceea ce nu pot face atât timp cât nu vor avea stabilită uniforma convenită. A face preotul un marș în haina obișnuită, este a-l pune la cheltuieli mari.

De asemenea, vă rog a fixa dimensiunile și forma crucii trebuitoare preoților mobilizabili, căci ei nu au toți rangul de stavrofori și chiar de ar avea, crucea de stavrofor este una și nu deosebește un preot stavrofor de altul, pe crucea preotului mobilizabil trebuie să-l deosebească de toți preoții nemobilizabili.

În fine, repet și rog a se aproba cererea de a se da preoților mobilizabili prima de echipare, acum, iar nu în momentul decretării mobilizării și aceasta: a) pe motivul că prima de echipare s-a acordat deja la o mare parte dintre preoții mobilizabili; b) pe motivul că această primă s-a dat nu numai ofițerilor activi și de rezervă, dar și asimilaților și preoții intrând în această categorie, urmează să li se dea și lor prima de echipare.

În acest din urmă caz și pentru ca Onor. Minister de Război să nu plătească prima de echipare la mai multe persoane, este absolută nevoie să se scrie Prea Sfinților Chiriarhi, arătându-se că preoții o dată recomandați și aprobați la o unitate sau alta a armatei, ca mobilizabili, sunt și rămân în asemenea calitate pentru totdeauna, bineînțeles, afară de cazurile de forță majoră.

Cu chipul acesta, tabloul preoților mobilizabili nu va mai suferi schimbări, ca în prezent.

La acest referat mi se răspunde la 29 martie 1916, și nu se aprobă decât ca eu să fixez dimensiunile crucii.

Evenimentele precipitându-se, preoții cerând o consfătuire cu mine, iar cei de la Minister și Marele Stat Major, cu toate repetatele mele stăruințe verbale făcute aproape zilnic și cu multe dificultăți, căci nu puteam pătrunde la locurile în drept, decât cu mare greutate, am profitat de faptul că Sfântul Sinod se deschisese și la 22 mai 1916 i-am adresat următorul referat:

„Înalt Prea Sfințite Stăpâne,

Prin votul Sfântului Sinod fiind desemnat ca protoiereu al preoților de armată pe lângă Marele Cartier General, numai în vreme de mobilizare și de război, după interpretarea celor în drept, mă văd pus, în timp de pace, în *delicata situație de a nu cunoaște pe preoții de armată și de a nu mă cunoaște nici ei și deci de a nu putea avea cu dânșii nici un contact și nici un schimb de vederi.*

Răspunderea mea față de Sfântul Sinod și de țară fiind mare, în împrejurările grele de azi, am ținut ca Sfântul Sinod să cunoască cele de mai sus, ca nu cumva surprinși fiind de evenimente neașteptate, preoțimea de armată să nu fie pregătită suficient și eu să am vreo greutate pe cuget”.

Tot cu această ocazie am mai adresat Sfântului Sinod și referatul următor:

„*Chestiunea cărților speciale de ritual pentru preoții de armată nu s-a ridicat până acum, deși este la ordinea zilei.* Prin instrucțiunile preoților de armată s-a prevăzut ce anume cărți să aibă cu sine fiecare preot mobilizabil; numărul lor însă este destul de mare și deci și greu de purtat; față de aceasta cred că ar fi bine să se adune într-un *mânelnic* toate acele rânduielei bisericești pe care urmează să le efectueze preotul de armată.

De asemenea, cred că ar fi bine să se reimprime vechile Minee, în care, slujbele în cinstea sfinților nu sunt rânduite după zilele lunilor, ci, în ele se pune numai serviciul în cinstea unui ierarh, mucenic, cuvios, apostol, evanghelist etc., și acest serviciu, schimbându-se numele, servește pe toți sfinții din aceeași categorie.

Cu chipul acesta, în loc de a avea 12 Minee vom avea numai unul, care va fi și mic și ușor de purtat, atât în vreme de pace cât și de mobilizare și de război”.

În urma intervenției mele de mai sus, Sfântul Sinod, cu ordinul nr. 2216 din 2 iunie 1916, îmi comunică, că *s-a hotărât chemarea preoților mobilizabili la reședințele eparhiale*.

Am comunicat lucrul acesta și Marelui Stat Major și C.F.R., ca preoții să poată călători gratuit, ceea ce s-a aprobat.

Întrunirile au avut loc în toate eparhiile, afară de cea a Dunării de Jos, unde nu s-au mai putut ține, căci ziua de 16 august 1916, fixată pentru consfătuire, era tardivă, la 15 august 1916 începându-se războiul.

La aceste consfătuiri s-au dat preoților îndrumări detaliate asupra tuturor chestiunilor nelămurite și s-au luat hotărâri asupra situației lor în armată, asupra citirii hărților de război, primei de echipare, pensionarea preoților în caz de moarte și infirmitate, proibirisirea în duhovnici a celor ce nu erau duhovnici, a lădiței necesare păstrării obiectelor sfinte, alegerii cântărețului, certificatului de plată familiei, procurării

îmbrăcămintei și genții indispensabile, asupra înlocuitorilor preoților mobilizabili, a cărților de rugăciuni și de lectură și a altor multe chestii referitoare la săvârșirea celor ale cultului, în vreme de război și în fine s-a emis ideea că, preoții să fie concentrați pe câte 30 zile, la unitățile respective, spre a se pune în contact cu trupa, ofițerii și comandanții, lucru ce nu s-a mai putut face. Despre rezultatul consfătuirii am referat și Marelui Stat Major, cerând și cuvenita indemnizare pentru deplasarea preoților, lucru ce s-a aprobat.

Din cele expuse se vede, că am avut toată bunăvoința ca preoții să fie bine pregătiți pentru greaua lor chemare, dar că am întâmpinat dificultăți. Adunarea preoților pe eparhii și consfătuirile avute cu ei au fost de cel mai mare folos și au contribuit măcar în parte la pregătirea lor.

Pentru viitor va trebui ca *fiecare unitate de armată să-și aibă un preot, fie măcar cu titlul de preot de rezervă*, care să fie chemat și să ia parte la toate manevrele și momentele mai însemnate ale unității, ca astfel preotul să se aclimatizeze cu mediul militar chiar din vreme de pace.

Sursa:

1 Iconomul Const. Nazarie, profesor universitar; șeful Serviciului Religios al Armatei, *Activitatea preoților de armată în campania din 1916-1918*,

București, Tipografia Cărților Bisericești, 1921, pp. 5-11.

Monahia Irina GAVRILĂ

MAICILE ARHIMANDRITE ECATERINA ȘI FEVRONIA MICLAUȘ

În anul 1900 coborau pentru a doua oară, din Podișul Transilvaniei, pe drumuri de munte și dealuri, cu căruța plină de alimente și bagaje, credincioșii Ioan și Ioana Miclăuș din comuna Tiliștea, județul Sibiu, urmași din neamul martirului Oprea Miclăuș de la Săliște¹.

Străbăteau acest drum pentru a duce și pe a doua copilă a lor, cu numele de Ioana, de 12 ani, la Sfânta Mănăstire Hurez, unde în 1894 duseseră pe prima născută, Maria, tot la vârsta de 12 ani și o încredințaseră lui Dumnezeu.

Acest drum n-a fost ușor, căci a durat trei zile și nici durerea lor părintească ușor de suportat, ca să-și rănească inima de două ori, asistând la momentul despărțirii, însă dorința fiicelor n-au putut s-o înfrângă, pentru că o socoteau ca o chemare de la Dumnezeu, spre a sluji în tagma monahală.

Aceste copile, de mici, arătau înclinare spre cele spirituale, fiind nelipsite de la biserică, cuminți și ascultătoare.

În acest pământ bun au fost semănate cuvintele Domnului: „Oricine voiește să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea sa și să-Mi urmeze Mie”. (Mat. XVI, 24). Și iarăși: „Cine a lăsat frați sau surori, sau tată, sau mamă, sau femeie, sau copii, sau moșii, sau case pentru numele Meu, înmulțit va lua înapoi și va moșteni, viața veșnică” (Mat. XIX, 29).

Pe atunci Sfânta Mănăstire Hurezu, ctitoria marelui voievod Constantin Brîncoveanu, era cu viață idioritmă, stareț fiind monahia Epifania Teodorescu.

În 1900, la sosirea în mănăstire a Ioanei Miclăuș, sora sa cea mai mare, Maria, gusta frumusețea vieții de mănăstire de 6 ani. Aceași monahie, Agapia Nicolaescu, le-a fost mamă duhovnicească, hrănindu-le cu tot felul de învățături duhovnicești și povățuindu-le cu tot lucrul bun, îngrijindu-se și de a le învăța muzica psaltică.

Amândouă erau model de trăire monahală, neîntrecute în supunere, smerenie, ascultare.

Încredințându-se conducerea Sfintei Mănăstiri de dorința lor nestrămutată de a trăi o viață duhovnicească, le-a tuns în monahism, pe Maria, cea mai mare, în anul 1900, dându-i numele de Ecaterina, iar pe sora sa Ioana, în 1908, numind-o Fevronia².

Maica Fevronia era o fire energetică și îndemânată la tot lucrul, fiind înzestrată de Dumnezeu și cu o voce limpede, frumoasă și dulce, plină de simțire. Când citea *Cazania* sau din *Viețile Sfinților*, de multe ori trebuia să termine altcineva, căci se îneca în plâns.

Dovadă de trăire duhovnicească, de pricepere și devotament pentru grija monahală este faptul că, în anul 1913, au fost găsite destoinice pentru a fi trimise de Sf. Episcopie a Râmnicului Nouului Severin să scoată din ruină și să organi-

zeze Sf. Mănăstire Sărăcinești³.

În 1916, când a izbucnit Primul Război Mondial, s-au înrolat în serviciul Crucii Roșii. Le stau în minte cuvintele: „Călătorul care merge printr-o cetate creștină nu găsește acolo acele circuri..., ci spitale, unde bolnavii sunt îngrijiți de fecioare care au părăsit familia lor, pentru a se face surorile, fiice și mumele răniților”⁴.

Același lucru făcuseră și alte monahii. (Monahia Paisia Vasilescu, Sf. Mănăstire Dintr-un Lemn)⁵.

Pe front au fost model de comportare, devenind mamele și surorile răniților, veghind la căpătâiul lor și dându-le îngrijirile necesare, precum și sfaturi folositoare în suferințele lor.

Dovadă de purtarea exemplară ce au avut-o, cităm din adeverințele organelor superioare de la Spitalele de Campanie nr. 63, 38, 291 și 250, prin care se atestă că: „Monahiile Ecaterina și Fevronia Miclăuș au funcționat la acest spital de la decretizarea mobilizării până în ziua de 10 februarie 1918, când au fost repartizate la Spitalul nr. 250. În tot intervalul acesta, monahiile au servit ca infirmiere și au depus tot zelul și activitatea în serviciile ce le-au fost încredințate, având și o purtare exemplară”⁶.

La Spitalul nr. 250, din Vaslui, cele două monahii au stat până la 12 mai 1918. Un act de arhivă atestă că monahiile „Fevronia Miclăuș și Ecaterina Miclăuș, au fost repartizate în serviciul acestui spital cu Ordinul nr. 7928/1918, al Consiliului de Administrație a Spitalelor Militarizate din Vaslui..., făcând serviciul de infirmier”. Actul mai menționează conștiinciozitatea lor și „puterea demnă de laudă”⁷.

Maica Fevronia Miclăuș a fost demobilizată cu Ordinul nr. 1960 din 21 iunie 1918 al Direcției Sanitare a Ministerului de Război și împreună cu sora ei, s-a înapoiat la Sf. Mănăstire Hurez.

De aici, reorganizându-se viața monahală, Sf. Episcopie le-a trimis, din nou, la Mănăstirea Sărăcinești, unde totul fusese distrus de război. Maica Ecaterina a fost numită stareță, iar Maica Fevronia „casieră, econoamă, cântăreață de strană și maestra atelierului”. După cum spune Maica Fevronia într-o cerere către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Firmilian, dânsa a luat locul Martei, iar Maica Ecaterina pe al Mariei⁸.

Maica Fevronia era o fire foarte energică, activă și stăruitoare, când vrea să realizeze lucruri de folos obștească, pe când Maica Ecaterina era timidă și înclinată mai mult spre lectură și meditație.

La Sf. Mănăstire Sărăcinești, care de la început a fost organizată cu viață de obște, a luat ființă, în 1923, atelierul de industrie casnică, aprobat de Ministerul Cultelor, atelier în care se lucrau scoarțe, covoare, pânză, strofe, tricotaje, haine preoțești și cusături. În atelier lucrau maici, surori și eleve din

satele vecine, care, după o școlarizare de 4 ani, primeau obișnuita calificare⁹. Obiectele lucrate aici erau valorificate prin expoziții la Sf. Mănăstire Cozia¹⁰.

Atelierul a funcționat ca școală până în anul 1930. Din venitul lui și cu priceperea și cu strădania obștii monahale, condusă de aceste două monahii, s-au ridicat din temelie la Sf. Mănăstire Sărăcinești atelierelor, s-au renovat chiliile și s-au făcut și alte lucrări de gospodărie.

Tot în acești ani, cele două surori Miclăuș au fost trimise de P.S. Episcop Vartolomeu Stănescu să introducă viața de obște și în celelalte mănăstiri din Oltenia, organizând în același timp și ateliere de industrie casnică, lucru ce nu a fost ușor de realizat, monahiile fiind obișnuite cu viața idioritică (fiecare cu avutul ei)¹¹.

Lângă Craiova, se afla pe atunci în ruină Mănăstirea Jitianu, ctitorie a voievodului Constantin Basarab Cîrnu. Și aici, aceea care era să desțelenească ogorul spiritual și să dea viață acestei vetre străbune a fost rânduită tot maica Fevronia Miclăuș. Din ordin superior, în 1933, lasă Sărăcineștii în floare, sub conducerea surorii sale Ecaterina, care fusese ridicată la rangul de arhimandrită, iar cuvioșia sa, cu 10 maici, veneau pe malul Jiului. Aici n-au găsit decât o biserică plină de bălării, ruine și șerpi din Rovinele uitate, ale lui Mircea cel Bătrân¹².

Nu se poate descrie întru totul munca depusă și lipsurile ce au îndurat aici.

În câteva luni au înjghebat o căsuță unde să se adăpostească, deoarece personalul monahal stătea în sat, cu chirie.

Prin munca depusă de maici și cu ajutorul câtorva credincioși, pe ruinele chiliilor de altădată, care păreau că se roagă să fie refăcute, s-a înălțat, ca prin minune, o frumoasă clădire cu etaj, în stil brâncovenesc.

Datorită multilateralei activități depuse, maica Fevronia Miclăuș a fost ridicată la rangul de arhimandrită. Arhiepiscopia Craiovei, în adresa nr. 5011/1944, scria: „Având în vedere activitatea depusă la Sf. Mănăstire Sărăcinești, județul Vâlcea, cât și la Sf. Mănăstire Jitianu, județul Dolj, pe care ați refăcut-o complet din starea de părăsire în care se afla, cu părintească dragoste. Vă facem cunoscut că v-am acordat rangul de arhimandrită”¹³.

Cu adresa nr. 20.348 i s-a înmănat gramata de ctitoră a Mănăstirii Jitianu¹⁴.

Și aici, ca și în celelalte mănăstiri pe unde a trecut, maica Fevronia Miclăuș a înființat, între altele, un atelier de covoare,

a cărui faimă a trecut și peste hotare.

A știut să îndeplinească munca cu rugăciunea, astfel că în timp ce se întrecea păcănitul războaielor (pe unul era gravat „ora et labora”), cu bătaia furculițelor de la ghergheturile de covoare, răsunau cântările bisericesti (tropare, condace, catavasii, axioane etc.).

Cu toată munca depusă în ateliere, nu s-au neglijat nicio dată slujbele după tipicul mănăstiresc, socotindu-se ca fiind principala datorie. Au știut să formeze conștiința personalului din mănăstiri, atribuind fiecărui suflet încredințat lor, leacul potrivit, după cuvintele Apostolului Pavel: „Dojeniți pe cei fără rânduială, îmbărbătați pe cei slabi de inger, sprijiniți pe cei neputincioși, fiți îndelung răbdători față de toți” (I. Tes, V, 5, 14).

În aceste două mănăstiri nu era deosebire în îmbrăcăminte, în hrană sau în confort.

Din economiile obștii se ajutau familii sărace, se îmbrăcau copii orfani, se dădeau ajutoare la înmormântările oamenilor nevoiași. Se făceau milostenii chiar cu animale din gospodăria mănăstirii, precum și cu cereale.

Ca o recompensă și stimulare a zelului cu care a lucrat pentru cinul monahal, I.P.S. Mitropolit Firmilian, la 4 mai 1948, acordă maicii Arhimandrite Fevronia rangul de „Stareță Stavroforă”: „Încredințându-Ne Noi înșine de râvna sfântă și de activitatea Prea Cuvioasei Monahii Fevronia Miclăuș, Stareța Sfintei Mănăstiri Jitianu, județul Dolj, care a ridicat această Sfântă Mănăstire din starea de părăsire în care se afla și a încheat aici viața de obște, închinată muncii și rugăciunii, i-am dat prin hirotiesie rangul de Stareță Stavroforă, cu dreptul de a purta la Sf. Slujbe, Sf. Cruce și baston”¹⁵.

Astfel făcându-și datoria, au răposat întru Domnul: Maica Ecaterina în 1943¹⁶ și a fost înmormântată la Sf. Mănăstire Sărăcinești, iar Maica Fevronia în anul 1969, în vârstă de 81 ani, fiind îngropată în curtea bisericii din Tilișca, comuna natală.

Iar eu, ca fostă ucenică a Maicii Fevronia, urmând cuvintele Sfântului Apostol Pavel: „Aduceți-vă aminte de mai marii voștri, care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu; priviți cu luare aminte cum și-au încheiat viața și le urmați credința” (Evrei XIII, 7), aștern aici aceste rânduri de omagiu și cinstire.

Restituire propusă de prof. Cornelia GHINEA, regăsită în revista „Mitropolia Olteniei”, nr. 11-12/1971.

NOTE

- 1 Săliștea ținea de Tilișca. A se vedea ștampila comunală, în Arhiva Sf. Mitropolii a Olteniei, dosarul nr. crt. 59 M/ 1928-1949, f. 14.
- 2 Vezi dosar cit., ff. 13 și 16. În continuare, citind din acest dosar, vom indica numai: dosar, fila...
- 3 Vezi dosar, ff. 23-25, 54.
- 4 *Sfântul Vasile, Arhiepiscopul Kesarei Kapadokiei (329-379)*, traducere de Iosif, Mitropolit Primat, București, 1898, pp. 283-284.
- 5 Revista „Mitropolia Olteniei”, 1971, pp. 104-105.
- 6 Dosar, f. 44.
- 7 Dosar, f. 45.

- 8 Dosar, f. 55.
- 9 Dosar, ff. 51-54.
- 10 Dosar, ff. 18.
- 11 Dosar, f. 54.
- 12 Dosar, ff. 24-54.
- 13 Dosar, f. 24.
- 14 Dosar, f. 26.
- 15 Dosar, f. 38.
- 16 Dosar, f. 39.

Ierom. Chesarie GHEORGHESCU

Episcopia Râmnicului și Argeșului

MAICA ARHIMANDRITĂ PAISIA VASILESCU, STAREȚĂ SPIRITUALĂ A MĂNĂSTIRII DINTR- UN LEMN, JUDEȚUL VÂLCEA, LA ANIVERSAREA A 90 DE ANI DE LA NAȘTERE (14 OCTOMBRIE 1880 – 14 OCTOMBRIE 1970)

Înzestrată de Dumnezeu cu o viziune clară asupra vieții monahale, stăpânită în permanență de dorința trăirii unei vieții curate, simple și devotate monahismului Bisericii și Patriei sale, Maica Stareță Paisia Vasilescu, timp de peste 60 de ani, și-a închinat viața slujirii Domnului la Sfânta Mănăstire Dintr-un Lemn.

Născută în București la 14 octombrie 1880, părinții săi Petru și Justina Stoenescu trecând curând la cele veșnice, Olimpia Stoenescu (Maica Paisia, căci acest nume îl purta înainte de călugărie) a fost crescută și susținută la școală de rudele sale apropiate: arhimandritul Pahomie și arhimandritul Grigorie Stoenescu și de mătușile sale: maica Glafira Stoenescu și Atanasia Pîrvulescu de la Mănăstirea Dintr-un Lemn.

Fiind foarte încercată prin pierderea soțului său, preotul Constantin Vasilescu, preoteasa Olimpia Vasilescu s-a hotărât să-și închine întreaga sa viață slujirii Domnului, intrând ca soră la Mănăstirea Dintr-un Lemn, în anii 1907-1908. Maica Stareță Varvara Dimitrescu o primește cu bucurie în mănăstirea în care ea încă din copilărie își petrecuse cu drag vacanțele și timpul său liber.

Dând destule probe de devotament pentru viața monahală, sora Olimpia Vasilescu, în baza Temeiului nr. 1946/1916 și cu binecuvântarea episcopului Sofronie Vulpescu, depune voturile monahale la Mănăstirea Dintr-un Lemn, la 26 iunie 1916, primind numele Paisia. Slujba tunderii în monahism a fost oficiată de arhimandritul Grigorie Stoenescu, starețul Mănăstirii Cozia, în fața întregului sobor de maici de la Mănăstirea Dintr-un Lemn.

Începând cu data de 1 ianuarie 1917 și până la 1 septembrie 1918, în timpul Primului Război Mondial, Maica Paisia Vasilescu a fost mobilizată ca soră șefă în diferite spitale din Moldova, „rămânând până în sfârșit neobosită – cum glăsuiește un document al vremii – în îndeplinirea cu mult sârg de îngrijire părintească a răniților, osteneală care i-a pricinuit o boală gravă, rămânând suferindă pentru tot restul vieții”.

Având în vedere reorganizarea monahismului din eparhia Râmnicului-Noului Severin, întreprinsă de episcopul Vartolomeu Stănescu, la Mănăstirea Dintr-un Lemn, potrivit Procesului-verbal din 26 martie 1922 și în baza Ordinului

Sfintei Episcopii, nr. 1068/1922, soborul maicilor au ales stareță pe maica Paisia Vasilescu, în locul monahiei Teoctista Bădescu, demisionată.

Urmând distinselor starețe ale Mănăstirii Dintr-un Lemn (Sofia Căzănescu, 1760-1782, Platonida, 1819-1846 și altora), Maica Paisia Vasilescu a îndrumat cu multă stăruință, seriozitate și dragoste, viața duhovnicească și administrativă a mănăstirii timp de peste 44 ani, până în 1966 când a ieșit la pensie.

Maica Paisia s-a străduit până la jertfă să reîmprospăteze și să păstreze cu sfințenie vechile și tradiționalele rânduieli ale vieții monahale, întipăririndu-le în același timp, pe cât a fost posibil, în sufletele fiicelor sale duhovnicești. Timp de aproape cinci decenii ea a reușit să introducă aici o ordine exemplară, sub toate aspectele, înviorând totul cu energia sa, cu o lepădare de sine rar întâlnită.

Fiind stăpânită în permanență de convingerea că viața monahală și mănăstirile de la noi au avut în trecutul strămoșesc un rol cultural, artistic și religios, Maica stareță Paisia, cu ajutorul neprecupețit al colaboratoarelor sale, a reușit să facă din pitoreasca ctitorie a lui Matei Basarab și Preda Brîncoveanu, un punct de atracție atât de prețuit de miile de trecători, care, căutând să cunoască frumusețile naturii și tezaurul artistic al patriei, zăbovesc mai mult la adăpostul zidurilor ei. Atmosfera de rugăciune și pietate care se păstrează la Mănăstirea Dintr-un Lemn, hărnicia și curățenia, disciplina și seriozitatea maicilor, respectul și ospitalitatea lor față de toți cei care cercetează această pitorească și străbună așezare, sunt virtuțile de secole ale monahismului nostru ortodox, cultivate și reinviolate în sufletul viețuitoarelor de aici de către Maica Stareță Paisia Vasilescu.

În cei peste 44 de ani de stareție a Maicii Paisia s-a muncit mult și s-a ostenit mult, pentru ca Mănăstirea Dintr-un Lemn să fie întreținută și prezentată atât de frumos cum este astăzi. Anii 1924-1926, 1938-1939, când mănăstirea a fost restaurată în întregime cu sprijinul Ministerului Aerului și Marinei, precum și anii 1956-1963, când au avut alte reparații cu ajutorul Conducerii de Stat, rămân date importante în istoria acestei mănăstiri, amintindu-ne despre eforturile depuse de maicile și surorile viețuitoare aici, sub conducerea

Maicii Starețe Paisia Vasilescu.

Aniversarea a 90 de ani de la nașterea maicii Paisia Vasilescu, din ziua de 14 octombrie 1970, a fost primită și sărbătorită cu multă bucurie de întreaga comunitate a viețuitoarelor din mănăstire. După oficierea Sfintei Liturghii, la care a luat parte maica Paisia, maica Epiharia Diaconeasa – actuala stareță a Mănăstirii Dintr-un Lemn și întregul sobor de maici și surori, preotul mănăstirii, împărtășind cu Sfintele Taine pe maica Paisia, a subliniat însemnătatea acestei aniversări, dorind din suflet celei sărbătorite: pace, bucurie, mântuire și încă mulți ani fericiți. Corul mănăstirii, condus de maica Lavrentia Georgescu, a intonat frumos-îndătinatul imn: „Mulți ani trăiască!”.

Cu acest prilej, Consiliul de conducere al mănăstirii, reprezentat de actuala stareță – Maica Epiharia Diaconeasa – împreună cu celelalte maici și surori, au felicitat cu drag pe sărbătorită: Maica Paisia Vasilescu – stareța lor duhovnicească.

Exemplul maicii Paisia Vasilescu trebuie urmat de maici și surori în munca lor cinstită și devotată pe care o închină zi de zi la altarul acestui sfânt locaș, spre slujirea Bisericii și a poporului nostru.

Restituire propusă de prof. Cornelia GHINEA, regăsită în revista „Mitropolia Olteniei”, nr. 11-12/1971.

Dr. Teodora GIURGIU

SIMPOZIONUL NAȚIONAL „GENERALUL ADJUTANT PAUL (PAVEL) TEODORESCU (1888- 1981) – SLUJITOR AL NEAMULUI ȘI CTITOR AL BISERICII”

Cu ocazia împlinirii a 125 de ani de la nașterea generalului adjutant Paul (Pavel) Teodorescu, Arhiepiscopia Râmnicului, Universitatea „Ovidius” din Constanța, Statul Major al Forțelor Aeriene, Statul Major al Forțelor Navale și Serviciul Istoric al Armatei au organizat, la 28 iunie 2013, un simpozion național la care au participat cadre militare, preoți, monahi și monahii, profesori universitari, cercetători și jurnaliști.

Evenimentul a avut loc în sala „Iosif Episcopul” a Așezământului Pastoral-

Cultural „Sfântul Ierarh Calinic” din cadrul Centrului Eparhial al Arhiepiscopiei Râmnicului.

În deschiderea manifestării științifice, Înaltpreasfințitul Părinte Gherasim, Arhiepiscopul Râmnicului a binecuvântat adunarea și a adresat cuvântul de întâmpinare.

În continuare, Preasfințitul Părinte Episcop Vicar Dr. Emilian Lovișteanu, în calitate de gazdă a întâlnirii, a prezentat evenimentul și a susținut prelegerea „Un neam de voievozi și de ctitori”.

Mesajul Statului Major al Forțelor Navale a fost transmis de către contraamiralul de flotilă Dr. Vergil Chițac, rectorul Academiei Navale „Mircea cel Bătrân”.

Din partea Statului Major al Forțelor Aeriene mesajul a fost transmis de colonelul Dr. Nicușor Țacu.

Au fost prezentate comunicările: Dr. Valentin Marin – „Un destin în furtuna istoriei. Generalul adjutant în rezervă Paul Teodorescu”, conf. univ. Dr. Stoica Lascu – „Rezumatul istoric ale locotenentului Paul Teodorescu, ofițer instructor în

Înaltpreasfințitul Părinte Gherasim, Arhiepiscopul Râmnicului rostind binecuvântarea și adresând cuvântul de întâmpinare

anii 1911-1914”; Dr. Luminița Giurgiu – „Activitatea locotenent-colonelului Paul Teodorescu în cadrul Consiliului Superior al Aeronauticii”; Dr. Teodora Giurgiu – „Învățământul superior militar într-un nou local”; prof. univ. Dr. Ion Giurcă – „Generalul Paul Teodorescu, promotor al științei și artei militare în România”; Dr. Marian Nencescu – „Generalul Paul Teodorescu «ctitor» al Monumentului Eroilor Aerului”; Dr. Andreea Atanasiu-Croitoru – „Din cuvântările generalului adjutant Paul Teodorescu, ministrul Aerului și Marinei”; Dr. Marian Moșneagu – „Progresele Aviației și Marinei în perioada ministeriatului generalului adjutant Paul Teodorescu”; Dr. Cornel Țucă – „Colonelul Teodorescu Paul, comandantul Regimentului Gardă nr. 6 Mihai Viteazul (28 iulie 1929-1 noiembrie 1932)”; Dr. Alin Spânu – „Generalul Paul Teodorescu și yachtul «Luceafărul» o șaradă cu iz penal (1942-1943)”; Flavia Petrov – Generalul Paul (Pavel) Teodorescu în Arhivele C.N.S.A.S.” și Sibel Jindi-Alexandru – „Generalul Paul (Pavel) Teodorescu omagiul colaboratorilor și prietenilor”.

Preasfințitul Părinte Episcop Vicar Dr. Emilian Lovișteanu oficiind parastasul la mormântul generalului Paul Teodorescu de la Mănăstirea Dintr-un lemn.

Sub egida Universității „Ovidius” din Constanța, Arhiepiscopiei Râmnicului, Serviciului Istoric al Armatei și Ligii Navale Române a fost lansat volumul „Generalul adjutant Paul (Pavel) Teodorescu (1888-1981) – vocația creativității”, coordonat de prof. univ. Dr. Valentin Ciorbea, P.S. Dr. Emilian Lovișteanu și comandor Dr. Marian Moșneagu. Pe lângă cei care au susținut comunicările, la carte au mai contribuit și Dr. Petre Otu – „Interbelicul militar” și comandor Dr. (r.) Aurel Pentelescu – „Generalul adjutant Paul Teodorescu”.

De asemenea, volumul cuprinde o serie de articole semnate de prof. univ. Dr. Valentin Ciorbea și maica stareță stavroforă Emanuela Oprea referitoare la activitatea generalului Paul Teodorescu.

Cartea se deschide cu *Argument* și cuprinde *Secțiunea I – Omagii*, *Secțiunea II – Generalul Paul (Pavel) Teodorescu în viziunea cercetătorilor și lumina izvoarelor istorice* și *Secțiunea III – Addenda cu documente și imagini fotografice*.

Un moment distinct a fost vizionarea filmului documentar „Oameni care au fost... Generalul Paul Teodorescu”, realizat de Florica Fulgeanu, după un scenariu de Emanuel Bădescu, cu o durată de 25 minute.

Manifestările au continuat pe 29 iunie 2013, de ziua prăz-

nuirii Sfinților Apostoli Petru și Pavel, la Mănăstirea Dintr-un Lemn din localitatea Frâncești, județul Vâlcea. Generalul Paul Teodorescu a restaurat în totalitate Sfânta Mănăstire Dintr-un Lemn, ctitorie a voievodului Matei Basarab, care a devenit altar de închinare al tuturor aviatorilor și marinarilor români care au luptat și s-au jertfit pentru apărarea patriei.

Preasfințitul Părinte Emilian Lovișteanu, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Râmnicului, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, a oficiat Sfânta Liturghie Arhierescă și un parastas la mormântul generalului Paul Teodorescu. Ceremonialul militar și religios s-a încheiat cu depunere de coroane de flori. În cadrul acestuia generalul Paul Teodorescu a primit onorul de la Regimentul 30 Gardă „Mihai Viteazul”.

Trebuie menționată contribuția deosebită la organizarea manifestărilor a micii starețe stavroforă Emanuela Oprea de la Mănăstirea Dintr-un Lemn, care s-a dedicat cinstirii memoriei generalului Paul Teodorescu pentru a fi readus în atenția opiniei publice.

La slujba de pomenire au fost prezente oficialități, personalități culturale, cadre militare, stareți și starețe de la mănăstirile vâlcene, preoți și pelerini din țară.

Contraamiral (r.) dr. Corneliu BOCAI¹

Locotenent-comandor ing. Mihai EGOROV²

Marșul navei-școală „Mircea” 2013

INSTRUCȚIE MARINĂREASCĂ ȘI SPIRITUALĂ LA BORDUL NAVEI-ȘCOALĂ „MIRCEA”

În perioada 19 iulie-3 august 2013, nava-școală „Mircea” a efectuat marșul anual de instruire practică cu escale în porturile Tuzla din Turcia și Salonic din Grecia; de asemenea, nava a staționat la ancoră în Golful Mănăstirii Vatoped de pe Muntele Athos.

La bordul navei comandată de comandorul Gabriel Moise, alături de cei 61 de membri ai echipajului s-au aflat 98 de studenți de la Academia Navală „Mircea cel Bătrân”, anii 2 și 3 de studiu și elevii ai Școlii Militare de Maiștri Militari „Amiral Ion Murgescu”, preotul militar Dumitru Bostan,

precum și o delegație de clerici a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei formată din I.P.S. Teofan (Savu Dumitru), Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Arhimandritul Luca (Diaconu Gheorghe), starețul Mănăstirii Bistrița, județul Neamț, preotul Bogdan Dedu, secretar eparhial al Mitropoliei din Iași, protosinghel Nathanael (Sorin Vasile Neacsu), reprezentant al Mitropoliei Iași, ierodiaconul Iustin (Campanu Iustin Adrian), diaconul personal al Mitropolitului Moldovei și Bucovinei, profesorul Ionel Ungureanu de la Seminarul Teologic Craiova și Silviu Andrei Vlădăreanu, avocat și jurnalist, cel care a fost elementul de legătură între Mitropolie și Statul Major al Forțelor Navale, organizatorul întregii activități.

Conform tradiției din ultimii ani, pe timpul marșului, câte doi cadeți din Turcia, Polonia și Bulgaria au fost îmbarcați la bordul navei pentru a se instrui în comun cu studenții și elevii români.

Comandantul marșului a fost contraamiralul de flotilă dr. Corneliu Bocai, șeful Instrucției și Doctrinei în Statul Major al Forțelor Navale.

În pelerinaj pe Muntele Athos

Un marș istoric

Marșul navei-școală „Mircea” din acest an a avut două componente foarte importante: prima, cea mai importantă pentru activitatea Forțelor Navale a vizat pregătirea practică a studenților și elevilor instituțiilor de învățământ de marină. A doua componentă a reprezentat-o însă reînnoirea tradiției a marinarilor militari prin includerea Sfântului Munte Athos – liant al ortodoxiei de pretutindeni și centru prin excelență al monahismului ortodox – printre escalele spirituale ale celor mai tineri marinari militari români.

Cu 90 de ani în urmă, între 7-8 mai 1923, o delegație a elevilor Secțiilor Pregătitoare și Aplicație ale Școlii Navale, precum și ai Școlii de Marină, ambarcați pe vaporul S.M.R. „Principesa Maria”, a făcut o escală la Muntele Athos.

Ca un arc peste timp, în acest an, Statul Major al Forțelor Navale a hotărât să reincludă Sfântul Munte Athos printre escalele marșului de instrucție al navei-școală „Mircea”.

Navigând spre Tuzla!

Vineri, 19 iulie, la ceremonia de plecare a navei au participat viceamiralul dr. Aurel Popa, șeful Statului Major al Forțelor Navale, I.P.S. Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului, cadre militare în activitate, rezervă și retragere, rude și prieteni ai cadeților aflați la bord.

Adresându-se cadeților, viceamiralul dr. Aurel Popa a spus: *Voiajul nu este foarte lung, motiv pentru care dumnea-voastră aveți sarcina să folosiți cât mai mult clipele petrecute la bordul navei-școală. Vă doresc să aveți un voiaj bun, vânt bun din pupa, să vă întoarceți veseli, să aveți grijă de dumnea-voastră și de colegul din stânga și din dreapta dar mai ales să aveți grijă de această navă care reprezintă un spirit în Marina Română.*

Prima etapă a marșului s-a desfășurat între porturile Constanța și Tuzla. Deoarece perioada marșului a fost relativ scurtă, activitățile de instruire practică au început încă după ce nava a dublat farul de ieșire din portul Constanța și a luat drum spre strâmtoarea Bosfor. Recunoașterea reperelor de la coastă, utilizarea sextantului pentru determinarea punctului navei și compararea lui apoi cu cel dat de aparatura de la bordul navei, ședințele de instruire în domeniul comunicațiilor navale sau al motoarelor s-au desfășurat la bord sub atenta îndrumare a instructorilor. Seriozitatea a fost un element de bază al activităților de practică, deoarece nu a existat timp de repetări și fiecare procedură, fiecare punct din programa de practică trebuind îndeplinit din prima. Iar de la unele din ședințele de practică nu au lipsit nici clericii aflați la bord.

Tranzitul strâmtoării Bosfor a fost un element inedit pentru elevi și studenți, dar și pentru clerici, cu toții admirând priveliștea oferită de orașul așezat pe cele două continente – Istanbul.

Sâmbătă 20 iulie, la ora 5.00, clericii prezenți la bord au săvârșit slujba religioasă (Utrenia), cu participarea membrilor echipajului și al cadeților de la bord.

Nava-școală „Mircea”, comandată de comandorul Gabriel Moise, a acostat sâmbătă, 20 iulie, ora 14.15, în portul din Tuzla.

Escală la Tuzla

Programul escalei în portul Tuzla a fost destul de dens, îmbinând atât activitățile de reprezentare pe plan militar, cu cele de reprezentare pe plan bisericesc și cu vizitele efectuate la unele din locurile cele mai frumoase din Istanbul. Cu toții am remarcat organizarea deosebită a escalei și facilitățile oferite de comanda Academiei Navale din Tuzla care au permis cadeților să se deplaseze în siguranță în Tuzla și Istanbul (aflat încă sub asediul demonstrațiilor din Piața Taksim).

În jurul orei 16, două autobuze cu 80 de marinari au plecat într-un tur al Istanbulului, iar un grup de 30 de marinari au mers să viziteze orașul Tuzla.

În aceeași zi, sâmbătă 20 iulie, în jurul orei 18.00, o delegație militară formată din contraamiralul de flotilă dr. Corneliu Bocai, comandantul marșului, comandorul Gabriel Moise, comandantul navei-școală „Mircea”, locotenent-comandorul Mihai Egorov, redactorul-șef al Grupului Mass-Media al Forțelor Navale și ofițer de relații publice pentru

acest marș și preotul militar Dumitru Bostan, preotul Statului Major al Forțelor Navale, alături de delegația de clerici condusă de I.P.S. Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei au fost primite de Sanctitatea Sa Bartolomeu I, Arhiepiscop al Constantinopolului Noua Romă și Patriarh Ecumenic. Patriarhia Ecumenică a Bizanțului, aflată în cartierul Fanar, este un Stat-Biserică, asemeni celui al Vaticanului. Există mari presiuni din partea turcilor de a șterge aceste ultime urme ale Bizanțului, dar nu reușesc deoarece există o puternică susținere internațională, atât europeană, cât și de dincolo de ocean a existenței acestei entități spirituale ortodoxe acolo. În cadrul discuțiilor dintre I.P.S. Teofan și Sanctitatea Sa Bartolomeu I, au fost punctate relația specială dintre marină și biserică, istoria marșurilor marinarilor militari pe Muntele Athos, precum și oportunitatea ivită în acest an, ca o copie a icoanei Maicii Domnului „Prodromița” să parcurgă pe apă drumul pe care sfânta icoană, pictată la Iași l-a făcut cu 150 de ani în urmă. A urmat schimbul de cadouri și fotografia de grup.

Chiar dacă a durat doar 25 de minute, primirea la Sanctitatea Sa Bartolomeu I, Arhiepiscop al Constantinopolului Noua Romă și Patriarh Ecumenic a fost poate cea mai importantă vizită ecumenică făcută de o delegație a Forțelor Navale în Biserica Ortodoxă.

Pe 21 iulie, a avut loc un prânz oficial la bordul navei-școală „Mircea” la care au participat patru ofițeri de la Academia Navală din Tuzla – 2 comandori (responsabili cu instrucția și învățământul și respectiv cu logistica), 1 locotenent-comandor și 1 locotenent. În aceeași zi, comandantul marșului, alături de comandantul navei și ofițerul cu relații publice au făcut o vizită la Istanbul, unde au vizitat Bazarul, Moscheea Sfânta Sofia, Moscheea Albastră, Columna lui Constantin. Seara, un număr de 60 de marinari (ofițeri, maiștri militari, SGP, studenți și elevi) au participat, la un cocktail organizat la Academia Navală din Tuzla, la invitația Comandantului Academiei din Tuzla, contraamiralul Adnan Öbzal. Din păcate cadeții români nu s-au putut întâlni cu omologii lor turci, aflați și ei în stagiul de practică.

A doua zi, pe 22 iulie, la ora 10, o delegație formată din contraamiralul de flotilă dr. Corneliu Bocai, comandantul marșului, comandorul Gabriel Moise, comandantul navei-școală „Mircea”, locotenent-comandorul Mihai Egorov, ofițer de relații publice pentru acest marș și căpitan comandorul Dinu Atodiresei, șeful practicii, a fost primită de comandantul Academiei Navale, contraamiralul Adnan Öbzal. Apoi, la invitația comandantului, împreună cu 40 de studenți și elevi s-a vizitat Academia Navală din Tuzla. Ne-au fost prezentate printre altele, Planetariul, săli de curs, laboratoare, cabinete, dormitoare, spații de recreere. Academia Navală pregătește pe lângă studenți turci și un număr de studenți străini din Pakistan, Iordania, Egipt, Turkmenistan, Uzbekistan, Azerbaidjan, Siria.

Complexul Academiei Navale din Tuzla ne-a impresionat atât prin mărimea lui, cât și prin faptul că toate facilitățile necesare desfășurării procesului de învățământ și practică marinăresc se găsesc grupate în același loc.

Velierul românesc a constituit un punct de atracție pentru personalul Academiei Navale din Tuzla, care l-a vizitat într-un număr foarte mare. De asemenea, la bord s-a aflat și comandantul Academiei Navale din Tuzla, contraamiralul Adnan Öbzal, care a fost impresionat de modul în care se

prezintă nava.

Nava românească a părăsit pe 22 iulie, în jurul orele 18.30, portul Tuzla îndreptându-se spre Muntele Athos.

Instrucție pe vergi

Pregătirea marinărească desfășurată în acest an de cadeții ambarcați la bordul navei-școală „Mircea” a avut cel puțin două caracteristici importante date de prezența a doi ani de studii, II și III de la Academia Navală „Mircea cel Bătrân” la bordul navei, cu specializările aferente – navigație, echipamente de navigație și hidrografie și electromecanică navală.

Obiectivele generale ale practicii cadeților au vizat dezvoltarea deprinderilor practice aplicative pentru îndeplinirea atribuțiilor de comandați, specialiști militari, însușirea modului de elaborare a documentelor de planificare, conducere, evaluare a instruirii la bordul navelor militare, însușirea de cunoștințe specifice, integrarea cadeților la bord, formarea deprinderilor necesare executării serviciilor la bordul navei. Un rol deosebit a fost pus pe cunoașterea navei, a compartimentajului acesteia, a instalațiilor de la bord, a velaturii, arboradei și greeimentului navei-școală „Mircea”. Pe puntea dunetă a funcționat o dublură a comenzii de marș utilizată de studenți. Studenții au determinat punctul navei, parametrii vântului, aerului, umidității specifice, au făcut observații la aștri. Cadeții au exersat și rolurile de manevră a velelor. Toate activitățile desfășurate de studenți și elevi la bord au avut loc în conformitate cu fișele disciplinelor studiate, ședințele de pregătire având loc atât pe timpul zilei, cât și noaptea.

Marșul între Tuzla și Muntele Athos a constituit un prilej pentru elevi să învețe ținerea navigației la timonă și pentru studenți să învețe determinarea punctului navei prin observații la aștri și prin recunoașterea coastei. Rolurile la vergi, împărțirea cadeților pe vergi și urcarea în arboradă au fost alte misiuni ale practicii exersate de elevi și studenți pe timpul marșului. De asemenea, personalul de la bord a participat la slujbele religioase oficiate de I.P.S. Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei și clericii care l-au însoțit, precum și de preotul Statului Major al Forțelor Navale, Dumitru Bostan. Nu au lipsit nici întâlnirile cadeților cu I.P.S. Teofan, prilej cu care au putut afla mai multe lucruri din istoria Sfântului Munte Athos.

Marinarii militari au revenit pe Muntele Athos!

După ce cu 90 de ani în urmă, o delegație a elevilor Școlilor de Marină, ambarcați pe vaporul S.M.R. „Principesa Maria”, au făcut o escală la Muntele Athos, escalele navelor militare la Muntele Athos au continuat apoi, ultima având loc în perioada 2-19 septembrie 1933, atunci când nava-școală „Constanța” a executat un voiaj de studii în arhipelagul grecesc, având la bord elevii Școlii Navale și ofițerii-elevi ai Școlii de Aplicații.

Escala din 2013 a navei-școală „Mircea” a reprezentat un arc de timp, peste trei momente importante: 90 de ani de la prima escală a marinarilor militari pe Sfântul Munte, 80 de ani de la ultima escală a marinarilor militari pe Sfântul Munte și 150 de ani de când icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului a ajuns, pe apă, de la Iași la schitul românesc „Prodromul” din Muntele Athos.

Cred că în cei 80 de ani marinarii n-au lipsit din Sfântul Munte; n-au mai fost organizate expediții cu nave, dar cu certitudine mulți dintre creștinii noștri ortodocși din Forțele Navale sau marinari din viața flotei comerciale au pășit din

Copia icoanei „Prodromița” adusa pentru sfințire

când în când pe Sfântul Munte. Acum au revenit și într-o formă oficială. Pentru români în special, pentru Biserica Ortodoxă în general, Sfântul Munte Athos, constituie un loc aparte pentru că este singurul loc din lume unde pe o rază de sute de km nu se află decât o singură preocupare, aceea de a sluji Domnului. Și tineri din Moldova, Țara Românească sau Ardeal, precum tineri din îndepărtata Siberie, din Țările Balcanice, din Australia, Canada, etc. își îndreaptă privirile spre Sfântul Munte pentru că au constatat și constată acolo un loc cu totul special datorită rugăciunilor sihaștrilor, datorită liturghiilor care se săvârșesc acolo. Aici întâlnești oameni care acasă au avut o situație obișnuită din punct de vedere al situației lor în societate sau oameni care au părăsit responsabilități politice, universitare, militare, economice, artistice și au găsit acolo un loc cu totul special pentru a se ruga pentru sufletele lor și pentru pacea lumii. De aceea Sfântul Munte Athos constituie un loc special pentru români și lume în general, ne-a precizat I.P.S. Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei.

Nu e lipsit de interes de amintit că inițiatorii ideii includerii Muntelui Athos ca escală în acest marș au fost preotul militar al Statului Major al Forțelor Navale, Dumitru Bostan și Andrei Vlădăreanu, consilier juridic al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

M-am alăturat foarte ușor proiectului, pentru că am avut o dorință mai veche să am o experiență pe mare, pentru că marea în literatura bisericească constituie un element de inspirație cu

totul aparte și am vrut să găsec într-o bună zi un prilej pentru a sta câteva zile neîntrerupt în mijlocul mării, pentru a înțelege pe viu ceea ce o cântare bisericească des folosită spune „marea vieții văzându-o învolburată de norii ispitelor, nădejdea-mi este către tine Doamne!”. Pentru mine au fost câteva zile speciale, o experiență mai deosebită, câteva clipe de reflecție legate de mare, de navă, de tot ce au reprezentat pentru istorie locurile pe care le-am vizitat și în mod special legăturile lor cu Țările Române, ne-a mărturisit pe parcursul marșului I.P.S. Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei.

Pe 24 iulie la ora 6.10, nava-școală „Mircea” a intrat în apele teritoriale ale Athosului, arborând la catarg drapelul bizantin cu vulturul bicefal. La ora 6.50, nava-școală „Mircea” se afla în derivă, în dreptul Athosului la 15 cabluri de mal (nu putea ancora din cauza adâncimilor foarte mari de aproximativ 400 m). Pe șalupa care a sosit lângă navă s-au ambarcat 40 de marinari de la bord, după verificarea existenței *diamonitirion* – acel pașaport pentru Athos – marinari care au fost apoi debarcați la malul peninsulei Athos din Halkidiki. La ora 7.15 a ajuns la mal și al doilea transport cu 40 de militari și preoți (întreaga delegație a Mitropoliei și preotul Statului Major al Forțelor Navale) cu copia icoanei „Prodromița”, pentru a fi sfințită.

Copia icoanei „Prodromița”, adusă spre sfințire a fost pictată la București pentru biserica care se construiește în curtea Statului Major al Forțelor Navale.

Pe mal am fost așteptați de peste 20 de călugări de la toate schiturile și chiliile românești din Athos. De la Arsanaua Prodromul până la schitul cu același nume, pe un drum accidentat de mai mult de 4 km, cu o diferență de altitudine de 400 m față de nivelul mării, pe o potecă pe care în anumite porțiuni trei persoane puteau merge cu greu în linie, cei 80 de marinari îmbrăcați în ținuta albă au dus pe rând icoana, într-o procesiune impresionantă la care au participat marinari, preoți, diaconi, cântăreți de la schiturile românești de pe Athos. La început icoana a fost purtată de comandantul marșului și preotul Statului Major al Forțelor Navale, apoi prin rotație de cadre, studenți și elevi. Totul sub un soare năucitor, astfel că au fost puține momentele în care unii credeau că nu mai pot înainta. Și pentru ca imaginea să fie cât mai apropiată de istoria acestor locuri, părinții de la schitul „Prodromul” au trimis și câțiva mulani (măgăruși) care să care bagajele pelerinilor.

La ora 7.40, după aproximativ 2 km de mers, am făcut primul și singurul popas, lângă o cruce parcă special așezată aici, spre odihna și închinarea pelerinilor. Aici a avut loc o slujbă religioasă urmată de câteva vorbe frumoase spuse de mitropolit, care nu era la prima sa vizită ecumenică la Athos. Ne-am refăcut forțele după un marș pe o căldură uscată de 25-28° C, cu apă plată rece, rahat, bomboane de ciocolată și un păhărel de uzo, conform obiceiurilor de pe Athos și după 15 minute am pornit la drum în aceeași formație, însoțiți de corul bisericesc.

La ora 8.30, am ajuns în fața schitului românesc „Prodromul” unde am avut parte de o primire impresionantă: clopotele băteau încontinuu, corul bisericesc cânta, iar călugării erau adunați să ne întâmpine. Marinarii în ținuta albă de ceremonie au suscitât o curiozitate de nedescris, lângă delegația Mitropoliei, toată în negru, într-un contrast vizual nemaivăzut de zeci de ani pe aceste meleaguri. La intrare starețul schitului, Atanasie, împreună cu 25-30 de călugări

ne-au întâmpinat profund emoționați și surprinși totuși de numărul și ținuta noastră, mirați că în acele ținute de oraș am putut urca acea pantă pe un drum accidentat. După întâmpinare, am intrat în curtea schitului, apoi în biserica mare a schitului împreună cu preoți din obștea monahală, care au așezat icoana marinarilor lângă icoana originală a Prodromiței.

Chiar dacă are toate caracteristicile unei mănăstiri, Prodromul, din păcate, nu se mai poate ridica la rangul de mănăstire, iar vina ne aparține nouă românilor, dar și a Constituției Athosului care prevede că nu se mai poate schimba statutul, deși aici slujesc 45 de călugări. Administrativ, Sfântul Munte Athos este împărțit în 20 de mănăstiri cu proprietățile lor clar delimitate și aparțin, cele mai multe grecilor, bulgarilor, sârbilor, ciprioților, rușilor, georgienilor, ucrainenilor. De remarcat este faptul că în aproape toate mănăstirile găsim câte 2-3 călugări români!

A început apoi slujba de Utrenie și biserica a devenit parcă neîncăpătoare – erau și zilele de hram ale bisericii – pentru mai mult de 150 de oameni. La finalul slujbei a avut loc schimbul de cadouri între I.P.S. Teofan și stareț, între comandantul marșului, contraamiralul de flotilă dr. Corneliu Bocai și stareț. Comandantul marșului a oferit macheta navei-școală „Mircea”, moneda Statului Major al Forțelor Navale, iar comandantul navei comandorul Gabriel Moise a oferit Albumul Academiei Navale din Constanța. În cuvintele rostite de starețul mănăstirii, de I.P.S. Teofan și de contraamiralul de flotilă dr. Corneliu Bocai, comandantul marșului navei-școală „Mircea” s-a subliniat legătura puternică a românilor cu Sfântul Munte, minunile săvârșite de icoana Maicii Domnului „Prodromița”, dar și ineditul prezenței și importanța reînțarcerii marinarilor pe Sfântul Munte Athos, acolo unde cu toții speră să revină cât de des se poate.

Imediat după slujbă am fost invitați la masă; apoi, am vizitat schitul și ne-am cazat în clădirile din jurul bisericii. Condiții de cazare au fost deosebite având în vedere posibilitățile din zonă, greutatea transportului de materiale, lipsa fondurilor etc. Peste tot plutea un aer de sărbătoare, eram priviți de parcă venisem de pe altă planetă și am fost asaltați de fel și fel de întrebări, cu toții încercând să ne introducă în atmosfera slujbei de noapte, slujba de sărbătorire a celor 150 de ani de când a fost adusă icoana „Prodromița” din Iași, după ce a poposit la Huși, Bârlad și Galați.

La ora 10.30, am plecat pe jos tot grupul, însoțiți de domnul Andrei Vlădăreanu organizatorul și sufletul întregii „aventuri” și de părintele econom Efrem (administratorul schitului „Prodromul”) spre mănăstirea grecească „Marea Lavră” (aflată la 5-6 km de schit), cea de care depinde administrativ schitul românesc. În fața mănăstirii „Prodromul” se înalță vârful Muntelui Athos cu cei 2 033 metri înălțime, o priveliște care îți taie respirația.

La ora 12.00, am ajuns la mănăstire unde am fost întâmpinați de un călugăr, reprezentantul starețului, deoarece acesta nu era prezent. Mănăstirea „Marea Lavră” este considerată cea mai mare și cea mai bogată din tot Sfântul Munte Athos. Mănăstirea, ca de altfel marea majoritate din Muntele Athos, era în reparații (se primiseră fonduri de la Uniunea Europeană). Părintele Efrem a făcut traducerea istoricului mănăstirii, relatat cu destule amănunte de călugărul acesteia. Astfel, aici am găsit moaștele Sf. Vasile cel Mare, icoane din secolele XIII și XIV, mozaicul și pardoseala care sunt cele

originale, din anul 960 d.H. – anul întemeierii de către călugărul Atanasie. În curtea mănăstirii era un chiparos de peste 1000 de ani plantat chiar de călugărul întemeietor al mănăstirii. În afara mănăstirii am vizitat două peșteri unde locuiau pustnicii, precum și un chiparos ciudat – plantat invers, adică cu rădăcina în sus arătând ca un brad – altă minune!

În jurul orei 14, am revenit la schit cu microbuzele puse la dispoziție de către călugării de la schitul nostru, ne-am potolit setea (afară erau cam 28-30° C și multă uscăciune) și am plecat să vizităm peștera Sfântului Atanasie, la aproximativ 15 minute de mers, coborând 250 trepte, destul de abrupte, prin zona stâncoasă, de unde ne-a apărut marea într-un peisaj de vis. Am intrat să ne închinăm, am ascultat istoricul relatat de însoțitorul nostru, părintele Efrem, apoi ne-am întors la schit, trecând prin extraordinara sa grădină, unde toate culturile – de fapt legumele necesare traiului zilnic – erau îngrijite cu o mîgală și cu o atenție de invidiat. Tot aici ne-au fost prezentate actele de binefacere făcute de Gigi Becali adică, sere, panouri solare, eoliene.

La ora 15, am revenit din nou la schit, unde, după 15-20 de minute de odihnă, am fost poftiți la masa de prânz în trapeză. Tot atunci, au început să sosească, pentru a fi prezenți la slujba de priveghere a icoanei „Prodromița”, programată de la ora 20.00, călugări români de la chiliile și colibe din jur, dar și călugări greci și sârbi, deoarece era o mare sărbătoare pentru schitul Prodromul. După slujba de Vecernie de la ora 16 am servit masa de seara, apoi ne-am întâlnit prin curtea schitului cu călugări curioși să stea de vorbă cu noi, să ne întrebe de unde venim, cu ce am venit, cum e în țară, cum a fost pe mare, făcând aprecieri la adresa uniformei noastre, la tinerețea studenților și elevilor etc.

La ora 20 a început slujba de priveghere a icoanei Maicii Domnului „Prodromița”, aflată în stânga altarului. În permanență, în semn de respect, cadeții au asigurat gardă de onoare la copia icoanei Maicii Domnului „Prodromița”, adusă din țară. În 3-4 minute de la începerea slujbei, biserica a fost plină, călugării desemnați de stareț să conducă slujba, ocupându-și fiecare locul, știind foarte bine ce au de făcut. Organizarea rivalizează cu cea din armată. Biserica în interior este un amestec de alb (mai rar întâlnit într-o biserică) și negru! I.P.S. Teofan l-a invitat pe contraamiralul de flotilă dr. Corneliu Bocai să asiste la slujbă din dreapta sa. Atmosfera era sobră, dar în același timp evlavioasă, fiecare simțind în suflet bucuria și satisfacția participării, pentru prima dată la o astfel de slujbă. S-a cântat frumos, s-au transmis mesaje, s-au citit paragrafe întregi din cărți bisericești, în limba română, dar unele și în greaca veche, s-au înălțat rugăciuni, s-au ținut predici, s-au aprins lumânări. Toți călugării direct implicați și-au „interpretat rolurile” întocmai, fără bâlbe, fără a se omite nimic, într-un ritual sacru în care gesturile erau coordonate prin semne discrete din priviri, înțelese numai de cel căruia îi erau adresate. La un moment dat a intrat în rol și I.P.S. Teofan, apoi chiar și contraamiralul de flotilă dr. Corneliu Bocai, care a primit onoranta sarcină de a citi rugăciunea „Tatăl Nostru”, sarcină de care s-a achitat cu bine, ca și credincios puternic pătruns de importanța momentului.

Aproape de ora 22.30, când slujba era în plină desfășurare, I.P.S. Teofan, starețul schitului, comandantul marșului, comandantul navei, ofițerul de relații publice și încă 3-4 călugări, au luat o mică pauză în care au putut servi o cafea, un uzo. La ora 23 s-a intrat din nou în biserică pentru a parti-

cipa la slujbă. Pe măsură ce ora înainta, oboseala își spunea cuvântul și numărul marinarilor din biserică scădea. Marinarii s-au rotit conștiincios la paza icoanei (ca și cum ar fi executat serviciu de cart), fugeau să prindă un moment de somn în dormitoare și reveneau apoi la slujbă. N-a fost ușor să stai în picioare, de atâta timp, fără să faci nimic fizic, iar noi, nu suntem obișnuiți cu așa ceva, dar din respect și poate curiozitate am făcut-o. Slujba a continuat în același mod cum a început, nu se repeta nimic, totul decurgând conform canoanelor, fără să fi necesitat vreo repetiție înainte! Poate ciudat, dar uitându-ne la noi și în jurul nostru nu se citea oboseala pe chipul niciunui participant, deși fusese o zi ce ne-a solicitat fizic suficient de mult!

La ora 4.15 a avut loc momentul sfințirii icoanei noastre adusă la bordul navei-școală „Mircea”. Fără să anunțe cineva, biserica a devenit din nou neîncăpătoare în acele momente, în special marinarii veniți pe calea apei, neputând rata acest moment. După sfințire, toată obștea adunată în biserica mare a Schitului Prodromul, a trecut pe rând și s-a închinat la cele două icoane „Prodromița” și copia ei adusă de la București, reluându-și apoi locurile pentru a participa la ultima parte a slujbei.

După aproape 4 ore de la acest moment, s-a încheiat slujba, și am ieșit din biserică împreună cu icoana noastră, de acum „sfințită”, am făcut fotografii cu călugării dornici să ne aibă printre amintirile lor.

L-am întrebat pe I.P.S. Teofan dacă există oare o legătură specială între o icoană făcătoare de minuni și copia acesteia: *Toate icoanele Maicii Domnului sunt făcătoare de minuni pentru faptul că persoana care-și pleacă genunchii în fața Maicii Domnului, nu poate să nu beneficieze din partea ei, din partea rugăciunilor ei către dumnezeiescului ei fiu Isus Hristos, un dar special. Există icoane care au o istorie specială, ca icoana Prodromița, există icoane care au pătruns mai adânc în evlavia poporului și cum, nu toți au acces la icoana în original și în mod special această icoană nu poate fi venerată față către față de către creștinele noastre, căci doar bărbații au dreptul să pătrundă în Sfântul Munte Athos, de aceea o copie a acestei icoane care să fie așezată la loc de cinste și în fața căreia creștini și creștine să se închine, primește o importanță deosebită. Ea este legată de original, te trimite la original, dar în mod special te trimite la Maica Domnului cea făcătoare de minuni și dătătoare de tot ajutorul și sprijinul în durere sau în bucurie.*

12 ore a ținut slujba de priveghere pentru hramul Schitului Prodromul, timp în care s-a săvârșit și sfințirea icoanei adusă de marinari pe Sfântul Munte, 12 ore în care mulți dintre cadeți și membrii echipajului au asistat cu smerenie la slujbă. Am fost invitați din nou la masă, pe parcursul căreia, așa cum este obiceiul pe Athos, unul din călugări ne-a citit scurte povești religioase, cu multe învățăminte. Nimeni nu îndrăznește să tulbure acea liniște, nimeni nu schița niciun gest de oboseală, nu pentru că și-ar fi impus acest lucru ci efectiv, slujba ne întărise pe fiecare dintre noi și ne-a împropătat.

În jurul orei 10.30, după mici cumpărături la magazinul mănăstirii, care să ne amintească de schitul „Prodromul” din Athos, ne-am adunat, am făcut prezența ca în cazarmă și apoi ne-am luat rămas bun de la stareț și de la ceilalți călugări, care preț de 27 de ore ne-au fost alături neștiind ce să ne ofere numai ca noi să ne simțim bine. Ambarcați în 3 autocare și 2 mașini de teren, am plecat să vizităm alte mănăstiri aflate pe

traseul nostru spre mănăstirea „Vatopedi” unde, într-un golf, se afla nava-școală „Mircea” la ancoră (adâncimea de 50-60 metri a permis ancorarea, în această zonă).

Primul obiectiv a fost izvorul „Sfântului Atanasie” de unde am luat apă, ce curge printr-o piatră spartă în patru prin puterea dumnezeiască, în formă de cruce. După ce ne-am închinat la icoane și am făcut fotografii, ne-am urcat în mașini și după 30-40 de minute de mers prin serpentine, pe drumuri nu peste tot cu asfalt, ne-am oprit lângă mănăstirea „Caracalu”, care îl are printre ctitori pe domnitorul român Petru Rareș. N-am zăbovit prea mult și ne-am continuat drumul ajungând apoi la mănăstirea „Iviru”. Aici am fost întâmpinați de un călugăr grec care ne-a prezentat istoricul mănăstirii, după care ne-am închinat la icoana Maicii Domnului numită „Portarița”, numele venindu-i de la faptul că deși călugării o luau din biserică seara, pentru a o duce în altă parte, dimineața o găseau la poarta bisericii. La construcția bisericii a contribuit și domnitorul român Șerban Cantacuzino.

Vineri 25 iulie, în jurul orei 13.45, am ajuns la Kareia, capitala administrativă a Muntelui Athos, un orașel, unde în afară de biserici mai sunt și locuințe ale călugărilor din zonă. Aici, delegația noastră formată din I.P.S. Teofan și ceilalți reprezentanți ai Mitropoliei, comandantul marșului, comandantul navei și ofițerul de relații publice am fost primiți la „Koinotis” – un fel de Parlament al Sfântului Munte – de către șeful acesteia, un călugăr de naționalitate sârbă. „Epistasia” este consiliul executiv al „Koinotis” și cuprinde patru membri numiți „epistatai”. Aceștia rămân la conducere timp de un an și sunt urmați de alți patru „epistatai” și tot așa în fiecare an, până când reprezentantului fiecărei mănăstiri i-a venit rândul la slujire. În biserică se afla o icoană veche în fața căreia s-a arătat Arhanghelul Gavril. Am vizitat biserică și magazinele din zonă, am servit o gustare, ne-am făcut fotografii și ne-am ambarcat din nou în mașini spre mănăstirea „Simonas Petras”.

Drumul până la mănăstire nu a fost foarte lung dar foarte abrupt, urcând continuu pe un drum de pământ din care evident că lipseau parapetii de protecție. Pe la 14.40, după o escală în portul Dafni, am ajuns la mănăstirea „Simonas Petras”, pe latura de sud a Peninsulei Athos, o construcție unică, ridicată pe o stâncă frumoasă, ctitorie a Sf. Simion. Am fost primiți cu multă căldură și bucurie, deși mănăstirea avea cel mai sever regim în ceea ce privește vizitele – maxim 20 de persoane pe zi, între anumite ore stricte, iar noi eram aproximativ 80. La zidirea acestei mănăstiri a contribuit și domnitorul român Mihai Viteazul, al cărui portret se află pictat în interiorul bisericii. Ca peste tot, am întâlnit și aici 2 călugări români care slujeau în acea mănăstire. Am vizitat peștera Sfântul Simion aflată la 300 m de mănăstire, locul unde i s-a arătat acestuia Maica Domnului și l-a îndemnat să facă această mănăstire ce are nu mai puțin de 13 etaje. Aici am găsit și un fragment din mâna stângă a Mariei Magdalena, care era caldă, așa cum ni se spusese.

Părăsind mănăstirea „Simonas Petras” am trecut din nou pe latura de nord a Athosului și pe un drum similar cu serpentine, am ajuns la schitul „Sf. Andrei”, un fost schit rusesc, cedat cu ani în urmă grecilor. Ca dimensiuni, este cea mai mare biserică din Athos. Am ajuns în plină slujbă religioasă, drept pentru care ne-am mulțumit cu explicațiile lui Andrei Vlădăreanu, cel care vizitase, până la acel moment, Athos-ul de mai peste 30 de ori.

În jurul orei 18.50 am poposit la ultima mănăstire de pe traseul nostru, aflată tot pe latura de nord, la mănăstirea „Vatopedi”, o mănăstire aflată probabil la concurență ca mărime și frumusețe cu mănăstirea „Marea Lavră”. Aici slujeau 115 călugări, printre care și 3 călugări români. Unul dintre ei este Părintele Daniel, fiul actorilor Octavian Cotescu și Valeria Seciu, aflat aici din anul 2000. Numărul marinarilor care au coborât pe Athos a fost limitat astfel că nu toți cadeții sau membrii echipajului au avut această șansă. Pentru că nava-școală „Mircea” a staționat în golful mănăstirii „Vatopedi”, la această mănăstire au coborât și alți marinari care n-au putut să le vadă pe celelalte. Și aici am fost primiți cu mare generozitate și bucurie de starețul mănăstirii, părintele Efrem, un călugăr de origine cipriotă, bun cunoscător al Bisericii Ortodoxe Române, grație mai multor vizite ecumenice făcute în România. După vizitarea mănăstirii, închinarea la moaște și la o parte din Brăul Maicii Domnului și admirarea celor 7 icoane făcătoare de minuni ale Maicii Domnului, am fost primiți – aproximativ 100 de persoane – într-o sală de conferințe unde am fost tratați cu bunătăți tradiționale și ni s-au adresat cuvinte de laudă pentru „isprava” noastră și unde am fost rugați să cântăm imnul național, conformându-ne.

Luând cuvântul, I.P.S. Teofan a mulțumit starețului pentru primire și l-a invitat împreună cu alți călugări a doua zi dimineață la bordul navei-școală „Mircea” pentru a participa la Liturghie. Odată acceptată invitația, ne-am ambarcat în cele 2 șalupe aflate în portul Vatopedi și ne-am deplasat la bordul navei-școală „Mircea”, unde am ajuns în jurul orei 21.00.

După 38 de ore de escală pe Muntele Athos, copia icoanei „Prodromița” a fost readusă la bordul navei-școală „Mircea”.

Emoția și trăirile spirituale au fost coordonate ale prezenței marinarilor pe Sfântul Munte, acolo unde mulți au văzut că viața monahală este o armată mai riguroasă decât cea în care ne desfășurăm activitatea, acolo unde mulți au uitat de oboseală, de masă sau de alte lucruri cărora altă dată le dăm atâta importanță.

Bucuroși de prezența marinarilor de pe nava-școală „Mircea” la mănăstirea „Vatopedi”, părinții din mănăstire conduși de stareț și de I.P.S. Teofan, călugări români de la schitul „Prodromu” și schitul „Lacu”, au săvârșit slujba din dimineața plecării navei, 26 iulie, la bord, aducând spre închinare și celor care nu au putut coborî la mal inclusiv studentelor și elevelor care n-au voie să coboare pe Sfântul Munte, „Brăul Maicii Domnului”. Liturghia s-a ținut la puntea centru străjuită și ocrotită simbolic de copia icoanei „Prodromița”, sfințită pe Sfântul Munte. În jurul orei 10, delegația mănăstirii a părăsit bordul, iar noi am trecut la pregătirea navei pentru etapa următoare, marșul spre Salonic.

Studentul anul III Robert-Gabriel Balan a relatat: *Experiența de pe Muntele Athos a fost punctul culminant al voiajului pentru că Muntele Athos este un loc în care tu te descoperi pe tine și pe Dumnezeu.*

Studentul anul II Marius Ștefănel Iscriu a afirmat: *Primele 2-3 zile de acomodare la bord au fost mai dificile, dar după venirea colegilor de anul III la bord, care ne-au ajutat să ne acomodăm, a fost mai bine. Cred că cea mai grea a fost prima urcare la crucetă, dar apoi a fost totul ușor. Pentru mine, Athosul a fost cea mai plăcută experiență. Eu sunt o fire mai religioasă și am fost nespuse de bucuroși când am aflat că mi se oferă această oportunitate. Au fost niște emoții pe care cred că nu le pot descrie în cuvinte, era o senzație de bucurie, de liniște*

sufletească.

Cadeții de la bordul navei-școală „Mircea” au părăsit cu regrete Sfântul Munte Athos, acolo unde fiecare a lăsat o parte din suflet. Velierul românesc nu a părăsit zona Muntelui Athos, până ce nu a salutat marinărește, toate mănăstirile aflate de-a lungul țărmlui, comunitățile de monahi aflați în așezările monahale răspunzându-le la salut și transmitând celor aflați la bord că îi așteaptă din nou pe Sfântul Munte Athos.

Marș spre Salonic

Plecați cu regrete din Sfântul Munte Athos, cadeții de la bordul navei-școală „Mircea” au revenit la activitățile de pregătire la bordul navei. Accentul s-a pus pe carturi, pe pregătirea escalei din portul Salonic și pe manevra velor. Timpul frumos a permis studenților și elevilor desfășurarea pe vergi și executarea brațarilor. Cu toții au fost conectați la activități, chiar dacă oboseala resimțită de cadeți după marșurile de pe Athos și-a spus cuvântul, iar perioadele libere dintre ședințele de pregătire au fost fructificate la maximum.

După aproape 24 de ore de marș, pe 27 iulie, orele 9.00, nava-școală „Mircea” a acostat în portul Salonic din Grecia. Pe timpul escalei din Salonic, cel de-al doilea oraș ca mărime din Grecia și cel mai mare din nordul țării, cadeții au continuat programul de pregătire din planul practicii marinărești, dar au avut și posibilitatea de a vizita orașul și principalele muzee din oraș, precum și o serie de biserici importante pentru lumea creștină – „Sfântul Dimitrie”, „Sfânta Sofia”, „Sfântul Grigorie Palama” etc. N-au fost omise din traseul nostru de vizită Piața „Aristotel”, Turnul Alb, Piața și Teatrul „Alexandru Macedon”.

Din păcate locul de acostare al navei-școală „Mircea” nu a permis vizitarea ei de către populația civilă.

Ziua Imnului Național la Salonic

Luni, 29 iulie, echipajul navei-școală „Mircea” a sărbătorit Ziua Imnului Național în portul Salonic. La ora ridicării pavilionului navei, cadeții aflați la bord în perioada de practică marinărească și echipajul navei au interpretat Imnul Național, într-un ceremonial scurt dar emoționant. Apoi, contraamiralul de flotilă dr. Corneliu Bocai, comandantul marșului, a evocat semnificația Imnului Național, precum și câteva date din istoria celor șase imnuri pe care România le-a avut începând cu anul 1862.

De Ziua Imnului, luni 29 iulie, o delegație românească a efectuat o vizită la Comandamentul Naval de Nord din Salonic (un fel de centru de instrucție). Aici, contraamiralul de flotilă dr. Corneliu Bocai s-a întâlnit cu comandorul Christos Pavloudis, Comandantul Zonei de Nord. Discuțiile au vizat activitățile desfășurate de cadeții de la bordul navei-școală „Mircea” pe timpul practicii, posibilitatea ca și cadeții greci să efectueze marșuri la bordul velierului românesc dar și alte modalități de colaborare între cele două marine. Delegația greacă a efectuat apoi o vizită la bordul navei-școală „Mircea”, rămânând plăcut impresionată de navă și de modul în care este întreținută.

Marți 30 iulie, am părăsit Salonicul, ultimul port de escală din acest marș al navei-școală „Mircea”, și am luat cap compas portul Constanța. Din programul stagiului de prac-

tică nu a lipsit învierea, colocviul de practică și momentul mult așteptat de cadeți, navigația cu vele, o etapă importantă a pregătirii. Cu toții au simțit frumusețea navigației cu vele. Comandorul Gabriel Moise, comandantul navei-școală „Mircea”: *Pentru nava-școală „Mircea”, navigația cu vele este principala misiune a navei. Trebuie ca fiecare cadet să vadă cum pot fi folosite forțele naturii – vântul și valul – în navigație. Sunt cunoștințe pe care ulterior le vor folosi în carieră. Cadeții au căpătat aptitudini pentru urcat în arboradă, s-au întins velele, s-a navigat cu vele nu cât mi-aș fi dorit de mult pentru că s-a navigat în zone cu navigație specială și am avut restricții.*

Marea a ținut să le reamintească tinerilor cadeți, unii aflați pentru prima dată la bord că nu este întotdeauna doar calmă, amplitudinea mișcărilor de rului, înainte de strâmtoarea Dardanele, producând unora stări de indispoziție.

Cum a fost trăit marșul?

Student anul II Cătălina Bianca Cucu: *Deosebit la acest marș a fost faptul că am ajuns atât de aproape de Muntele Athos, ocazie pe care femeile nu o au așa de des. În al doilea rând a fost important faptul că am cunoscut mult mai multe despre marina militară, am învățat ce înseamnă să fii un bun camarad la navă. „Mircea” m-a învățat să fiu eu însămi.*

Student anul II Andrei Adrian Zamfir: *A fost foarte bine, am învățat multe lucruri noi; lucrul în arboradă a fost cel mai interesant, dar și carturile de navigație și nodurile marinărești au fost utile. Cu doi ani de studiu la bord, cazarma a fost destul de plină, dar noi am avut un mic avantaj învățând de la cei de anul III care au fost și anul trecut aici.*

Student anul II Radu Chișcariu: *Marșul a fost foarte interesant, a fost o ocazie de a pune în practică ce am învățat până acum în academie. Cele mai solicitante activități au fost lucrul în arboradă și brățărilor, dar a fost un efort de grup și în cele din urmă am devenit mai puternici și mai bine pregătiți. Colegii de anul III au fost lângă noi în momentele dificile, ne-au susținut și acest lucru a contat foarte mult.*

Student anul III Ștefana-Mihaela Farcaș: *Viața la bordul navei-școală „Mircea” este mai dificilă decât cea din Academia Navală „Mircea cel Bătrân”, dar se pune mult preț pe munca în echipă și te formează ca om într-un colectiv. Sper ca atunci când termin academia să fac parte din echipajul navei-școală „Mircea”.*

Elev Marian-Remus Rogoz: *Marșul a fost unul benefic pentru noi, am învățat foarte multe. La prima urcare în arboradă a fost emoționant și foarte plăcut și mi-a fost puțin teamă. După acest marș rămân cu experiență ca și marinar.*

Student Mateusz Gerasimiuk; Polonia: *Să fiu la bordul lui „Mircea” a fost o mare oportunitate pentru mine, pentru că este o navă cu tradiție. Am fost ambarcat și pe alte nave-școală și este un lucru important să pot vedea și compara ce este la noi în marină cu ce este aici. A fost unul din cele mai bune proiecte la care am participat și sper ca pe viitor să iau parte la altul.*

Căpitan-comandor dr. Neculai Tătaru, ofițer-secund nava-școală „Mircea”: *La bordul navei-școală „Mircea” cadeții învață cum să-și ajute colegii, învață cum să se comporte în cadrul unui echipaj; este prima lor navă, primul lor echipaj. Dacă vor avea o atitudine corectă vor reuși să acumuleze cunoștințele să-și formeze deprinderile profesionale mai târziu, fără probleme. Întotdeauna este mai dificil când ai mai multe categorii de personal de pregătit. Am încercat să vedem și*

partea bună a lucrurilor, cei de anul III putând să-i îndrume pe cei de anul II. Am căutat ca cei de anul III să nu repete ceea ce au făcut anul trecut și i-am integrat mai mult în activitățile de pe comanda navei executând dublura ofițerului de cart și au lucrat pe echipamentele de navigație electronice. Noi căutăm să le creăm o atitudine profesională corectă. Întâlnirea cu Athosul a fost impresionantă, trebuie să treci pe acolo ca să știi ce înseamnă atmosfera de pe Athos, n-o poți povesti.

Căpitan-comandor dr. ing. Dinu Atodiresei, conducătorul practicii: *Obiectivele de practică au fost îndeplinite în totalitate. Stagiul de practică este un prim pas în activitatea de marinar. Rezultatele cadeților ne mulțumesc. Toți cadeții străini prezenți la bord s-au integrat perfect în echipaj și au îndeplinit aceleași sarcini de practică, pe care le-au îndeplinit și colegii lor români. Retrăiesc și acum aceleași emoții de la prima întâlnire cu nava când aveam doar 17 ani și am fost plecat în voiaj cu nava, ca elev la Liceul Militar de Marină „Alexandru Ioan Cuza”, și acum sunt fericit să împărtășesc din experiența mea și celor mai tineri. Am regăsit nava-școală „Mircea” ca prima dată. „Mircea” nu se schimbă; ne schimbăm noi datorită trecerii timpului dar „Mircea” rămâne același, cu același spirit tânăr și prin semnificația pe care o are pentru cariera oricărui ofițer sau maistru militar de marină.*

Comandor Gabriel Moise, comandantul navei-școală „Mircea”: *Principalul obiectiv al marșului a fost instruirea studenților și elevilor iar al doilea obiectiv pentru acest marș a fost vizita făcută pe Muntele Athos. Știm foarte bine că au existat contacte ale marinei militare cu comunitatea monahală din Muntele Athos, și iată noi am reînnoit tradiția și mi-ar plăcea să cred că această tradiție va fi continuată. Pentru mine Athosul a fost o încărcare spirituală. Sunt extrem de mulțumit de activitatea echipajului; am avut personal de la alte unități care a trecut de-a lungul timpului pe la nava-școală „Mircea”, am avut și personal de la alte unități la al doilea sau al treilea marș cu nava și pe toți, i-am simțit ca făcând parte din marea familie a lui „Mircea”.*

I.P.S. Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei: *Am încercat să mă integrez în mijlocul cadeților, să nu-i jenez în activitățile pe care le desfășoară, dar în același timp să percep gândul lor, să văd care le sunt năzuințele și am aflat o echipă minunată, o echipă sudată și un sentiment de împlinire l-am trăit pentru că în general tinerii sunt purtați de alte năzuințe decât cele legate de curaj, de patrie, de sacrificiu, de momente de cumpănă. Pe toate acestea le-am descoperit în aceste zile în mijlocul cadeților. Cadeții trebuie să încerce pe lângă dificultățile meseriei, să-i sesizeze frumusețile, adâncimile și capacitatea acestei activități de a-l transforma pe om în bărbat adevărat, în femeie adevărată. Omul nu se poate căli decât în vreme de încercare; viața are dificultățile ei și vremea tineriei, perioada de studenție sunt folositoare pentru a creiona osatura unui bărbat puternic, unei femei adevărate. Pe de altă parte, cadeții trebuie să-și însușească tehnicile care le sunt puse înainte pentru ca să aibă conștiința unui om împlinit profesional. În al treilea rând, să nu zăbovească prea mult în a-și alcătui într-o bună zi o familie, pentru că în interiorul acesteia*

omul găsește adevărata resursă pentru supraviețuire și pentru împlinirile lăuntrice atât de necesare. Și o dată familia clădită, să vină cât mai repede copiii, pentru ca aceștia să cimenteze relația dintre cei doi.

Contraamiral de flotilă dr. Corneliu Bocai, comandantul marșului: *Acest marș reprezintă un moment important pentru instruirea cadeților și un moment important pentru Forțele Navale care au reluat tradiția escalelor navelor militare românești la Muntele Athos. Obiectivul principal, cel al instruirii cadeților a fost atins. Cadeții și-au format deprinderi în navigația cu vele, au executat carturi de navigație, carturi la motoare, lucrări marinărești. La bordul navei-școală „Mircea” se formează adevăratul spirit marinăresc; aici cadeții reușesc să îmbine deprinderile necesare deservirii tehnicii noi cu cele legate de specificul și tradiția marinărească. Faptul că marinele Turciei, Bulgariei și Poloniei au decis să trimită cadeți la acest marș reprezintă o recunoaștere a nivelului ridicat al pregătirii din Academia Navală „Mircea cel Bătrân”. Pe de altă parte, escala pe Athos a fost un moment deosebit pe care nu-l vom uita poate niciodată. Am fost primiți cu o deosebită căldură și bucurie de călugării de la Schitul Românesc Prodromul. A fi în Athos înseamnă să fii mai aproape de Dumnezeu, să fii evlavios, să fii smerit. Apreciez că atât studenții cât și echipajul navei au avut un comportament excepțional.*

Sosirea la Constanța

După un marș de instrucție care a durat 15 zile, nava-școală „Mircea” a revenit în Portul Militar Constanța, sâmbătă 3 august, fiind așteptată de oficiali ai Statului Major al Forțelor Navale în frunte fiind contraamiralul de flotilă Cristea Cucoșel, locțiitorul șefului Statului Major al Forțelor Navale, Arhiepiscopiei Tomisului și de rude ale celor aflați la bord. Cadeții au dat onorul pe vergi.

Copia Icoanei Maicii Domnului „Prodromița”, sfințită pe Muntele Athos a fost dusă apoi în procesiune la Catedrala Arhiepiscopală din Constanța și prezentată ulterior publicului la festivitățile organizate de Ziua Marinei Române pe faleza din fața Comandamentului Flotei.

Marșul din 2013 al navei-școală „Mircea” a adus cel puțin două premiere: nava-școală „Mircea” a fost prima navă militară românească care a ajuns la Athos după 80 de ani (ultima navă militară românească care a fost la Athos a fost nava militară „Constanța”, în perioada 2-19 septembrie 1933), iar comandantul marșului, contraamiralul de flotilă dr. Corneliu Bocai a fost primul amiral român din istoria Marinei Române care a ajuns cu o navă la Athos.

Aceasta este povestea marșului internațional de instrucție al navei-școală „Mircea” din anul 2013, un marș special care a instruit cadeții în tainele marinăriei și ale navigației, dar le-a oferit și multe momente de instruire spirituală, de căutare și regăsire în liniștea așezărilor monahale din Sfântul Munte Athos.

NOTE

- 1 Profesor asociat la Academia Navală „Mircea cel Bătrân”.
- 2 Redactor-șef al Grupului Mass-Media al Forțelor Navale

Preot Constantin OLARIU

APARIȚII EDITORIALE ÎNCHINATE SFINȚILOR MARTIRI BRÂNCOVENI

Personalitatea și opera Sfântului Voievod Martir Constantin Brâncoveanu apar prezentate în cronicile și corespondența vremii, în baladele și cântecele populare apărute după momentul martirajului, pentru ca mai târziu să devină subiectul unor ample lucrări cu caracter monografic și a unor studii științifice.

Viața și lucrarea ctitoricească, cultural-educațională și social-filantropică a familiei Sfântului Voievod Constantin Brâncoveanu, precum și mărturiile de artă și cultură ortodoxă din monumentele reprezentative ale Eparhiei Râmnicului sunt prezentate în publicațiile Editurii „Sfântul Antim Ivireanul” din „Anul comemorativ al Sfinților Martiri Brâncoveni”.

† Gherasim, Arhiepiscopul Râmnicului, Viața Sfântului Martir Constantin-Vodă Brâncoveanu și a celor împreună pătimitori cu dânsul

Cartea Înaltpreasfinției sale, pune în lumină, potrivit aprecierilor Academiciunului Virgil Cândea, *acea parte din personalitatea și trăirea marelui domnitor român Constantin Brâncoveanu care l-a învrednicit să slujească Biserica precum puțini suverani creștini ai timpului său, și care i-a dat puterea să mărturisească pe Hristos până la moartea de mucenic, pentru ca după aproape trei veacuri să fie recunoscut și trecut de Biserica Ortodoxă Română în rândul sfinților.*

Ediția a II-a a fost îngrijită de Preasfințitul Emilian Lovișteanul, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Râmnicului, și apare ca un prinos de cinstire adus Înaltpreasfințitului Gherasim în anul centenarului său, precum și ca semn de smerită recunoștință pentru modul în care Înaltpreasfinția Sa a readus ctitoriile brâncovenești la frumusețea rânduită de ctitori.

Experiența rugăciunii și responsabilitatea față de patrimoniul spiritual cultural a autorului și a ctitorului, au putut desluși în paginile cronicilor formarea duhovnicească a Sfântului Voievod, precum și resorturile sufletești care-l deter-

mină în realizarea amplelor lucrări spiritual-culturale pe care le-a inițiat.

† Emilian Lovișteanul, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Râmnicului, Între bucuria vieții și darul nemuririi. Sfinții Martiri Brâncoveni

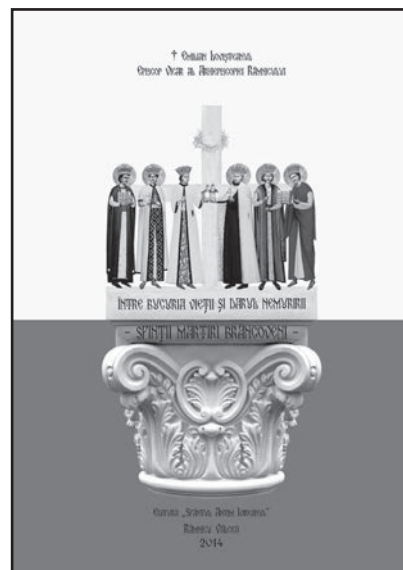
Cartea Preasfințitului Părinte Emilian Lovișteanul se distinge, în primul rând, prin modul în care prezintă credința și faptele virtuozitate ale unei familii de domnitor creștin – întru totul responsabil

de buna desfășurare a treburilor politice și economice ale țării și un păstrător și promotor al valorilor neamului său – care și-a asumat pătimirea, începută într-o Săptămână a Patimilor, pentru a-L mărturisi pe Dumnezeu Cel în Treime slăvit, *Stâlpul și temelie Adevărului* pentru un întreg popor.

O lucrare de tip monografic care cuprinde *în sinteză aspecte din viața, activitatea, martiriul și canonizarea Sfinților Brâncoveni, spre o mai bună cunoaștere și cinstire a lor de către binecredincioșii creștini ai Bisericii lui Dumnezeu*, după cum arată Preasfinția Sa.

În același timp, cartea *Între bucuria vieții și darul nemuririi. Sfinții Martiri Brâncoveni*, descoperă aspecte ale comemorării liturgice datorate și recunoașterii sfințeniei lor de către popor, demersul pentru canonizare, ridicarea de noi mănăstiri și biserici cu hramul „Sfinții Martiri Brâncoveni”, dar și modul în care Patriarhia Română, Arhiepiscopia Râmnicului, îi vor prăznui și cinsti anul acesta prin slujbele săvârșite în ctitoriile brâncovenești, prin amplul program al manifestărilor spiritual-culturale, prin seria publicațiilor, albumelor și lucrărilor monografice, calendare, concerte și altele.

Un volum care ne ajută să înțelegem că lucrarea sfințitoare a Bisericii a inspirat lucrarea artistică de înfrumusețare exterioară și interioară a lăcașurilor de cult, a determinat traducerea cărților de cult în limba poporului, înfrumusețate cu miniaturi și gravuri, contribuind la prestigiul bibliotecilor în care au fost așezate. Deslușirea lucrării și ajutorului lui

Dumnezeu în familia Sfântului Voievod Constantin Brâncoveanu descoperă de fapt modul în care se împărtășește lucrarea Duhului Sfânt în actul creator al oamenilor.

Calendarul Ctitoriile Sfântului Voievod Constantin Brâncoveanu

Pentru promovarea și cunoașterea de către preoți și credincioși a mărturiilor de artă și cultură ortodoxă din monumentele reprezentative ale Eparhiei Râmnicului, Arhiepiscopia Râmnicului a tipărit **Calendarul Ctitoriile Sfântului Voievod Constantin Brâncoveanu în Arhiepiscopia Râmnicului**, calendar pe anii 2014 și 2015.

Utilitatea sa practică, fiind tipărit pe două fețe cu calendaristica pe anii 2014 și 2015, împlinește și un recurs la memorie și frumusețe, lucru care este absolut necesar astăzi, prin faptul că ne amintește de existența patrimoniului istoric

pe care îl deținem și care ne definește.

Calendarul redă în imagini ctitoriile brâncovenești Mănăstirea Hurezi cu Paraclisul „Nașterea Maicii Domnului”, Bolnița „Adormirea Maicii Domnului”, Schitul „Sfinții Apostoli” și Schitul „Sfântul Ștefan”, Mănăstirea Mamu și Mănăstirea Surpatele, dar mănăstirile rectitorite și înfrumusețate de către Sfântul Voievod Constantin: Arnota, ctitoria lui Matei Basarab, care este comemorat anul acesta la 360 de ani de la trecerea sa la cele veșnice, Bistrița, a boierilor Craiovești, Cozia, ctitoria lui Matei Basarab, Dintr-un Lemn, a bunicului Preda Brâncoveanu și a lui Matei Basarab, Govora, ctitoria lui Radu cel Mare. Imaginile redau icoane în frescă, elemente de arhitectură (planul bisericilor, sculptura în piatră, pridvorul deschis, turle, capiteluri, elemente florale și zoomorfe, ancadramente, pisanii), catapetesme, elemente de sculptură în lemn, clopote.

Drd. Gabriel-George PĂTRAȘCU

VASILE SCÂRNECI - VIAȚA ȘI MOARTEA ÎN LINIA ÎNTÂI. JURNAL ȘI ÎNSEMNĂRI DE RĂZBOI 1916-1920, 1941-1943

Privind fotografia copertii volumului *Viața și moartea în linia întâi*, apărut la Editura Militară în anul 2013, cititorul va avea convingerea, de la prima vedere, că este o nouă lucrare dedicată acțiunilor de luptă duse de vânătorii de munte, în cooperare cu militarii germani, pe Frontul Est, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial.

O asemenea impresie se datorează fotografiei în prim plan de pe copertă, care reprezintă un militar purtând capela (*Bergmütze*) specifică trupelor germane și decorația Crucea de Fier. O privire mai atentă arată că personajul central este de fapt ofițer al Armatei Române, având gradul de maior, decorat cu Ordinul Militar de Război „Mihai Viteazul” clasa a III-a, model 1941. Ofițerul aparține armii vânătorilor de munte, apartenența la respectivul corp fiind confirmată și de petlițele de la reverele vestonului.

Fotografia îl reprezintă pe ofițerul **Vasile Scârnci**, un erou al Armatei Române, participant atât la luptele din Primul cât și la cele din Al Doilea Război Mondial, ale cărui memorii au văzut lumina tiparului după aproape 70 de ani de la scrierea lor.

Beneficiind de o interesantă prefață semnată de direc-

torul Editurii Militare, Adrian Pandeia, volumul *Viața și moartea în linia întâi*, scris la persoana întâi, suscită interesul cititorului prin modul natural al scrierii, dar și prin bogăția de informații adusă din linia întâi de către un combatant, care, în timpul clipelor de repaus dintre două lupte, s-a dedicat scrișului, lăsând posterității o lucrare inedită.

Ardelean din Rupea, Vasile Scârnci a intrat în Armata Română în anul 1916, ca simplu soldat, deși contribuția sa din perioada neutralității în sprijinul serviciilor secrete românești îi conferise dreptul la o situație mai bună.

Înrolat în Regimentul 3 Vânători, s-a remarcat pe câmpul de luptă, fiind rănit de două ori și decorat cu Ordinul „Virtutea

Militară”. Datorită comportamentului său de excepție, a fost avansat sublocotenent în rezervă, la solicitarea ofițerilor din regiment și la recomandarea comandantului acestuia. În anul 1918 va deveni ofițer activ și va fi repartizat la Regimentul de Vânători de Munte (în pofida opoziției sale de a nu părăsi Regimentul 3 Vânători), armă de care va fi legată întreaga carieră militară a lui Vasile Scârnci.

În perioada interbelică, în paralel cu profesia de militar, și-a făcut un excelent renume de sportiv, fiind multiplu

campion național la atletism, iar calitățile de foarte bun schior militar i-au oferit posibilitatea de a face parte din lotul de sportivi care a participat la Olimpiada de Iarnă de la St. Moritz din anul 1928.

Intrarea României în cel de Al Doilea Război Mondial, la 22 iunie 1941, îl va găsi pe maiorul Scârnci comandant secund al Batalionului 3 Vânători de Munte. Mai bine de un an, Vasile Scârnci va fi, împreună cu vânători săi, mereu în prima linie, participând la eliberarea nordului Bucovinei (Operațiunea „München”), la forțarea Nistrului, la urmărirea forțelor sovietice pe direcția sud-est, peste Bug și Nipru, la bătălia defensivă din Stepa Nogai și mai ales la pătrunderea în Crimeea și la asediul Sevastopolului.

De-a lungul acestui itinerar de luptă, marcat de fapte de eroism și de grele și dureroase jertfe, Vasile Scârnci va deveni comandant plin al Batalionului 3 Vânători de Munte, va fi avansat la gradul de locotenent-colonel, iar pentru faptele de eroism săvârșite va fi decorat cu Ordinul Militar de Război „Mihai Viteazul” clasa a III-a și cu „Crucea de Fier”, clasele I și a II-a.

După o scurtă perioadă de repaus pe coasta Crimeii, batalionul locotenent-colonelului Scârnci va fi dislocat în apropiere de Novorossiisk, luând parte la bătălia pentru Cuban și Peninsula Taman. La sfârșitul anului 1943, după aproape doi ani și jumătate petrecuți pe front, mai tot timpul în linia întâi, Vasile Scârnci va reveni în țară, la partea sedentară a Corpului de Munte, ajungând, așa cum singur se dănumește,

comandant de toc, conțopist.

Ultimele însemnări din jurnal cuprind perioada 25 noiembrie 1943–1 ianuarie 1944, însemnări care ar putea oferi convingerea că, din punct de vedere al participării la acțiunile de luptă, cariera lui Vasile Scârnci s-a încheiat. După 23 august 1944, conform celor înscrise în prefața volumului, locotenent-colonelul Scârnci va participa la luptele pentru eliberarea teritoriului național, batalionul său intrând primul în orașele Sfântu Gheorghe și Târgu Mureș.

Avansat la gradul de colonel la 1 aprilie 1945, va fi mutat la Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului și reparatizat în zona Trei Scaune. La 9 august 1946, va fi trecut în *cadru disponibil*, asemenea atâtor ofițeri ai Armatei Române, încheind astfel o carieră militară de excepție fără recunoștință.

Volumul de față este o mărturie emoționantă a acestei biografii exemplare, un *răboj al faptelor*, cum îi spune colonelul Vasile Scârnci, fără egal în memorialistica de război românească. Totalizând un număr de 616 pagini din care 505 pagini de text și 111 pagini de fotografii alb-negru, cartea reconstituie momentele dramatice ale vieții și morții în lina întâi așa cum nu a putut să le trăiască decât un participant la război.

Pentru valoarea sa documentară, volumul *Viața și moartea în linia întâi* a primit premiul „Mareșal Alexandru Averescu”, decernat de Revista „Gândirea Militară Românească”.

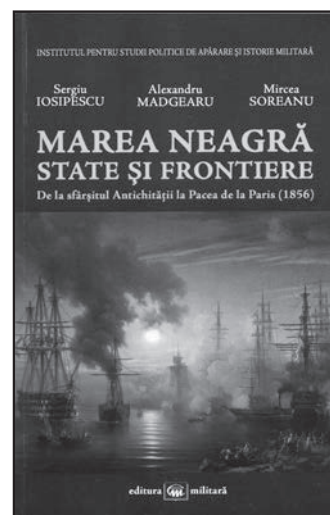
Drd. Gabriel-George PĂTRAȘCU

SERGIU IOSIPESCU, ALEXANDRU MADGEARU, MIRCEA SOREANU - MAREA NEAGRĂ. STATE ȘI FRONTIERE. DE LA SFÂRȘITUL ANTICHITĂȚII LA PACEA DE LA PARIS (1856)

Sergiu Iosipescu, Alexandru Madgearu și Mircea Soreanu sunt autorii celui de-al doilea volum al colecției de istorie și geopolitică dedicat spațiului pontic. Apărut la Editura Militară din București în anul 2013, volumul *Marea Neagră. State și Frontiere. De la sfârșitul Antichității la Pacea de la Paris (1856)* înfățișează avatarurile construcțiilor teritorial-politice din Antichitate și până la Congresul de Pace de la Paris din anul 1856.

Prezenta cercetare încearcă mai ales o reconstituire a peisajului istoric. Structurată pe o serie de capitole care tratează: *Expansiunea și decăderea puterii romane în bazinul Mării Negre; Evoluția frontierelor din regiunea Mării Negre în secolele VII–XII; De la Cruciada a III-a până la mijlocul celui*

de-al XVI-lea secol; Frontierele otomane la Marea Neagră de la mijlocul secolului al XVI-lea până la Pacea de la Belgrad (1739); Apariția unei noi mari puteri pontice – Rusia; Expansiunea imperială rusă în bazinul pontic până la 1812; Apogeul expansiunii rusești. Războiul Crimeei și Pacea de la Paris (1856). Acest volum prezintă evoluția și transformările pe care frontierele

statelor riverane Mării Negre le-au suferit din Antichitate și până în anul 1856.

Autorii lucrării oferă cititorului avizat o serie de informații dezvoltate referitoare la spațiul pontic din domenii variate, precum cel geografic, economic, politic, cultural și militar, informații deosebit de bogate prin conținutul lor, ceea ce arată efortul științific întreprins de cercetătorii Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

Un spațiu amplu este dedicat la fiecare capitol acțiunilor de ordin militar care au influențat și au decis cine controla și stăpâna zona Mării Negre. Fie că se referă la perioada romană, la cea bizantină, urmată de cea turcă și culminând cu prezența rusă în spațiul pontic, aspectul militar a fost esențial și decisiv pentru obținerea dominației în această zonă. Stabilirea sferelor de influență, a apariției de noi state, crearea de noi frontiere și schimbarea acestora în funcție de interesele puterilor din zonă, s-a făcut folosindu-se predilect calea militară.

Interesul pentru spațiul Mării Negre a fluctuat atât de

la Nord la Sud, cât și de la Est la Vest. Imperiul Roman, cel Bizantin, Republicile italiene, Imperiul Otoman, Principatele Române, Regatele Ungariei, Poloniei și Suediei și Imperiul Țarist au desfășurat ample acțiuni diplomatice și militare care să le permită impunerea propriei dominații în zonă.

O atenție deosebită este acordată războiului ruso-turc dintre anii 1853-1856. Dacă până în 1853 rușii păreau a fi hegemonii regionali, înfrângerea lor în Războiul Crimeii de către o coaliție europeană a stopat pentru două decenii tendințele expansioniste în bazinul Mării Negre și a permis accesul la litoralul maritim al Principatului Moldovei.

Beneficiind de o bogată ilustrație reprezentată mai ales prin o varietate de hărți care prezintă spațiul Mării Negre și a statelor riverane acesteia, a personalităților politico-militare care au influențat decisiv schimbările survenite în istoria și frontierele statelor, lucrarea oferă cititorului posibilitatea ca studiind problemele prezentate în acest volum, să înțeleagă mult mai bine actuala evoluție politico-militară ce se desfășoară în prezent în bazinul Mării Negre.

Colonel dr. Mircea TĂNASE

GENERALUL ADJUTANT PAUL (PAVEL) TEODORESCU (1888-1981). VOCAȚIA CREATIVITĂȚII

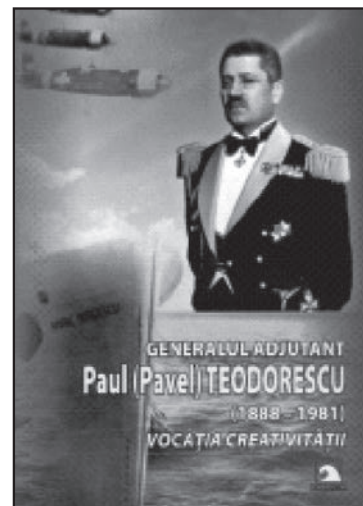
La 125 de ani de la nașterea generalului adjutant Paul (Pavel) Teodorescu, a fost editat, sub egida Universității „Ovidius” din Constanța, a Arhiepiscopiei Râmnicului, Serviciului Istoric al Armatei și Ligii Navale Române, un impresionant volum de comunicări științifice dedicat vieții și operei acestui general - generalul adjutant Paul (Pavel) Teodorescu (1888-1981). Vocația creativității.

Remarcabil comandant și profesor militar, generalul Paul Teodorescu a înțeles rolul celor trei piloni de stabilitate ai unei societăți - Armata, Biserica și Școala -, dedicându-le fiecareia o parte din uriașa sa energie creativă. Ofițer remarcabil în campaniile din 1913 și 1916-1918, a absolvit Școala Superioară de Război din București și pe cea din Paris, a activat în Marele Stat Major și a susținut o bogată activitate didactică la Școala Superioară de Război din București. A activat, apoi, ca șef de Stat Major la Inspectoratul General al Aeronauticii, comandant al Regimentului 6 Infanterie „Mihai Viteazul” de Gardă, atașat militar în Franța (cu acreditare și pentru Spania și Belgia), timp în care și-a redactat teza de doctorat în istorie la Sorbona (Opinia publică europeană despre Războiul de independență al României din 1877-1878), nesuștinută însă public. A fost numit comandant al Școlii Superioare de Război, subsecretar de stat la Ministerul Apărării Naționale, ministru al Aerului și Marinei (1937-1940), comandant al

Diviziei 1 Infanterie și, la 8 septembrie 1940, a demisionat din rândul cadrelor active ale armatei și, practic, cariera sa militară s-a încheiat.

Nu a fost scutit de binefacerile regimului comunist, pentru activitatea sa subversivă, fiind deposedat de avere, anularea drepturilor legale de pensie, arestarea și întemnițarea sa vreme de peste cinci ani.

De numele său sunt legate construirea unui cartier de locuințe și Fabrica de Avioane IAR Brașov, dotarea aviației cu avioane de luptă moderne, produse în țară, în concepție proprie (avionul IAR-80) sau sub licență, construirea unui număr important de silozuri pe traseul căii ferate București-Fetești-Constanța, inițierea construirii noului local al Școlii Superioare de Război din București (actuala Universitate Națională de Apărare). Un loc aparte îl constituie Mănăstirea dintr-un Lemn din Frâncești, Vâlcea, ctitorie a domni-

torului Neagoe Basarab, pe care generalul, în calitatea sa de ministru al Aerului și Marinei, a consolidat-o și dezvoltat-o și pe care a declarat-o oficial „Biserica Aviatorilor și Marinarilor”. Aici avea să se retragă, spre sfârșitul vieții, și să-și găsească, după 93 de ani de viață, odihna veșnică.

Editat la inițiativa și sub îngrijirea prof. univ. dr. Valentin Ciorbea, de la Universitatea „Ovidius” din Constanța, volumul este, dintru început, înnobilit de omagiile aduse personalității profesorului și comandantului-general Paul Teodorescu de către comandantul (rectorul) Universității Naționale de Apărare „Carol I”, șeful Statului Major al Forțelor Navale, șeful

Statului Major al Forțelor Aeriene și Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Râmnicului, aprecieri susținute de comunicările științifice ale unora dintre cei mai pasionați și mai prolifici cercetători pe tărâmul istoriei contemporane a României, mare parte dintre ei trudituri în instituții de profil ale Armatei României sau în mediul universitar militar și civil. Un bogat și în mare parte inedit pachet de documente de arhivă întregeste congruent biografia ilustrului general, iar Editura Ex Ponto din Constanța își pune, la rândul ei, pecetea pe această reușită editorială.

UN SECOL DE VIAȚĂ ȘI DE SLUJIRE LUI DUMNEZEU ȘI BISERICII. ARHIEPISCOPUL GHERASIM CRISTEA (1914-2014)

Vestea plecării spre Împărăția Cerurilor a Părintelui nostru, Arhiepiscopul Gherasim, în data de 9 aprilie, a lăsat un gol imens în sufletele celor care l-au cunoscut, dar și în inimile credincioșilor din Arhiepiscopia Râmnicului care l-au iubit și care au avut în venerabilul ierarh un adevărat părinte și învățător.

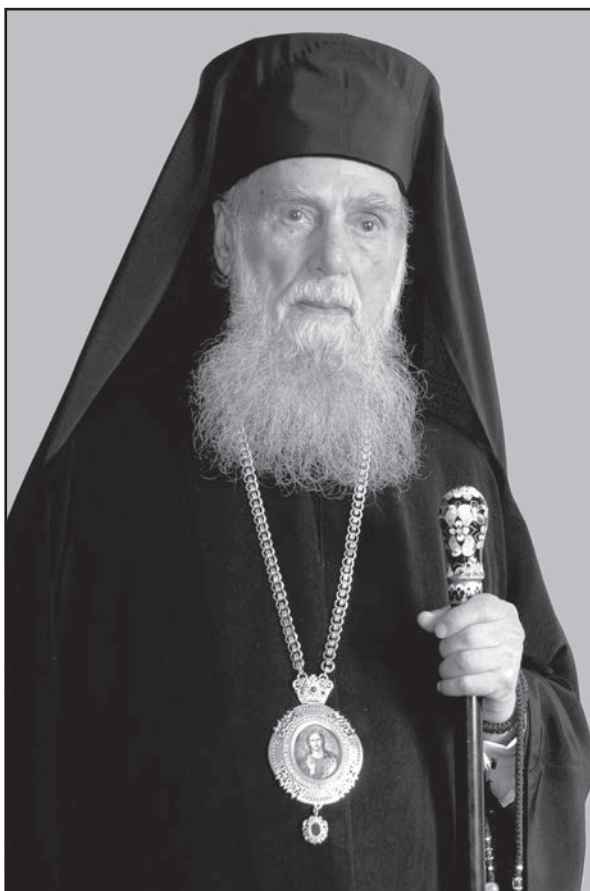
Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop Gherasim Cristea s-a născut în anul 1914 în Munteni-Buzău, județul Ialomița, la 14 noiembrie, în familia lui Dumitru și a Mariei Cristea, într-o casă de oameni evlavioși și harnici, însă, în Primul Război Mondial, a rămas orfan de tată.

Copilul Gheorghe Cristea a urmat cursurile școlii din satul natal, terminând șapte clase cu rezultate bune, însă evlavia și religiozitatea părinților, convorbirile cu „Nea Gavrilă”, precum și împlinirea vocației monahale la care era chemat, îl determină să meargă la Mănăstirea Ciolanu din județul Buzău. Revine în familie, dar sentimentul lăuntric de evlavie și drum spre credință îi călăuzesc pașii, în 1934, către Mănăstirea Cernica.

Cu smerenie, își îndeplinește ascultările primite de la arhondaric, iar în paralel urmează cursurile Seminarului Monahal, la care a absolvit 7 clase, instituția școlară desființându-se în anul 1940, clasa a VIII-a a urmat-o la Seminarul Nifon din București, pe care l-a absolvit în 1942.

În 1937 a fost tuns în monahism, iar la data de 27 decembrie 1940 a fost hirotonit ierodiacon, pentru ca două zile mai târziu să fie hirotonit ieromonah. În anul 1942 a fost numit profesor la Școala de Cântăreți Bisericești de la Mănăstirea Căldărușani, și în același an începea și cursurile Facultății de Teologie din București, pe care avea să o încheie în 1946, cu susținerea licenței în 1948.

A slujit ca preot la Mănăstirea Antim din București în

perioada anilor 1943-1952, unde a împlinit diferite responsabilități, pentru recunoașterea cărora, în 1945, a fost hirotesit proto-singhel. Pentru modul cald în care prezenta bucuria slujirii lui Dumnezeu și dragostea părintească cu care îi aduna pe oameni în jurul său, în anul 1948, a fost numit preot misionar în Ardeal.

În anul 1952 este numit stareț la Mănăstirea Căldărușani, ctitoria lui Matei Basarab. Într-o perioadă de 9 ani, Părintele Arhimandrit Gherasim devine un nou ctitor, prin restaurarea bisericii și a caselor dimprejur, prin organizarea muzeului, iar pentru obștea monahală, părintele duhovnicesc în mâinile căruia își încredințează viața. Urmează perioada studiilor din Germania, la Spindelhorf, unde a devenit un mărturisitor al Ortodoxiei și al valorilor naționale.

Arhimandritul Gherasim, monahul iubitor de pravilă și de rânduiala Bisericii, cu spirit gospodăresc și dragoste față de

istoria neamului său, pe care a cercetat-o în arhive, hrisoave domnești și cărți de specialitate, este ales în anul 1970 în demnitatea de arhiepiscop, iar la 15 decembrie 1970, a fost hirotonit Arhiepiscop vicar al Eparhiei Dunării de Jos de la Galați, cu numele de *Constănțeanul*. Cu insistența și perseverența lucrului bine făcut, noul vicar a reușit să ridice noi clădiri administrative. Arhiepiscopul Gherasim a trăit bucuria descoperirii martirilor de la Niculițel: Zoticos, Atalos, Kamasie și Filipos, pentru recunoașterea cărora a fost cel mai mare apărător. Timpul petrecut la Galați a însemnat și împlinirea unor realizări de excepție pentru vremea aceea: ridicarea de biserici noi, renovarea multora dintre cele care se aflau în stare de degradare, restaurarea monumentelor istorice¹.

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința din 16 octombrie 1975, l-a ales Arhiepiscop-vicar al Eparhiei

Râmnicului și Argeșului, cu numele de *Piteșteanul*, iar la începutul lunii septembrie 1984, a fost ales ca episcop al Râmnicului și Argeșului.

Trăind în ținuturile Vâlcei și legându-se profund de oamenii locului, identificându-se cu aspirațiile lor sufletești, cu tradiția și nevoia de sacralitate a vâlcenilor și a Vâlcei, vlădica Gherasim s-a situat, nu numai pe linia cărturărească a vrednicilor săi înaintași din scaunul de la Râmnic, dar și pe cea ctitoricească a voievozilor, sporindu-și strădaniile pentru conservarea și restaurarea tezaurului de spiritualitate al Eparhiei Râmnicului și Argeșului, din cuprinsul județelor Argeș, Vâlcea și Olt. În plan administrativ-gospodăresc, a contribuit la consolidarea și restaurarea majorității așezămintelor religioase care fac parte din patrimoniul nostru cultural național: Mănăstirea Arnota, căreia i-a devenit nou ctitor, Cozia, Dintr-un Lemn, Hurezi, Stănișoara, Turnu, Surpatele, Sărăci-nești, Mamu, Govora, Bistrița, lezer, Troianu, Cornet, Bolnița și Paraclisul Centrului eparhial. *Din îndemnul și cheltuiala singură a Episcopului păstor al Vâlcii, n-a fost cărămidă din ctitoriile voievodale ale acestei salbe de mărgăritare mănăstirești ale Olteniei vâlcene de sub munte, care să nu cunoască tămăduitoarea îngrijire a unui ierarh din stirpea celor aleși ... A ridicat din ruină mănăstiri întregi și bolnițe și turnuri voievodale, a reclădit, a rezidit, a tencuit, a făcut să se spele și să se picteze fresce aflate în pragul pieirii².*

Lucrarea ctitoricească s-a împlinit și prin construirea Complexului spiritual-cultural „Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul” și a celui social în cadrul Centrului eparhial.

La propunerea unui grup de oameni de știință și cultură vâlceni și a Înaltpreasfinției Sale, din anul 1999, Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul a fost ales ocrotitorul spiritual al Râmnicului, iar în anul 2003 a avut loc Sărbătorirea a 500 de ani de la prima atestare documentară a Episcopiei Râmnicul – Noul Severin.

În cadrul Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a fost Președinte de Onoare al Comisiei Ecclesiastice de Istorie Comparată și membru al Comisiei Canonice, Juridice și de disciplină.

Cinstitor al Sfinților români, a trăit bucuria canonizării Sfântului Ierarh Antim Ivireanul, Sfântului Cuvios Antonie de la lezer și a Sfinților Martiri Brâncoveni: Constantin Voievod cu cei patru fii ai săi: Constantin, Ștefan, Radu, Matei și a Sfetnicului Ianache.

Dobândind din tinerețe interes pentru cercetarea istoriei Bisericii românești, a publicat o serie de studii și lucrări de referință.

În perioada 1969-2003, a participat la diferite simpozioane și întruniri teologice în țară și străinătate: în Germania,

în Italia, la Roma și Florența, la Paris și Londra.

Activitatea multilaterală a Înaltpreasfințitului Gherasim a fost recunoscută prin ridicarea sa la rangul de Arhiepiscop la 14 noiembrie 2009. Și la nivel instituțional i-au fost recunoscute meritele, fiindu-i decernate numeroase titluri și medalii dintre care amintim: Crucea Patriarhală (1958); Diploma de Excelență din partea Ministerului Culturii și Cultelor (2005); Titlul de „Cetățean de Onoare al Municipiului Cluj-Napoca” (2001); Titlul de „Cetățean de Onoare al Râmnicului”, conferit de Primăria Municipiului Râmnicu Vâlcea și Consiliul Local (2005); Titlul de „Cetățean de Onoare al Județului Vâlcea”, conferit de Consiliul Județean Vâlcea (2006); Medalia de onoare a Râmnicului.

Nu a căutat faima lumii, ci a trăit în dorul de Dumnezeu și de părinți, pe care i-a așezat icoane vii sufletului său. La un ceas de sfat mărturisirea cu mare emoție trecutul său încărcat de amintiri: *Am colindat până la ostenire printre străini; le-am fost prieten, frate, părinte și duhovnic; din casă străină a trebuit să-mi fac casă; am sădit pomi, ca alții să le culeagă rodul, iar când se cuvenea să gust din cupa bucuriei, abia de-mi înmuiam buzele, că iarăși plecam mai departe, unde mă chema voia Domnului. Credeam că o să uit, dar nu: amintirile mi-au rămas ca o binefacere, uneori eram ca un balsam otrăvit din care aduni nostalgii și tristeți... Mi-e dor de prispa casei, de cerdacul cu flori; de vântul pornit dinspre păduricea din marginea satului, de râul cu pești și de povețele mamei... De câte ori mă trezesc dimineața, ies în cerdacul de aici, din casa mea de la Râmnic, și sorb cu nesaț aerul proaspăt și tare al dimineții și al pădurii din apropiere, simțind foșnetul timpului în scurgerea lui implacabilă. Simt în toate parfumul timpului și al copilăriei, pe care eu le port în inimă și le duc ca pe o povară a unui dor neîmplinit...*

La trecerea spre viața veșnică *clipa poate răscumpăra timpul pierdut, când se restabilește în ea comuniunea cu Dumnezeu³.*

Înaltpreasfinția Sa, rămâne Arhiepiscopul de sfântă memorie, cunoscut pentru bunătatea, blândețea de părinte, iertător, iubitor de Biserică și povățuitor al oamenilor, cu multă răbdare și smerenie în tot ceea ce a făcut. Întotdeauna și-a considerat fiii duhovnicești drept copii ai Înaltpreasfinției Sale cărora le-a purtat în suflet bucuriile, tristețile și necazurile.

Ne rămâne lumina vieții pământești, lăsată ca moștenire spirituală și culturală, în care suntem chemați să sporim și să aducem roade evlaviei și bunătății după cum însuși mărturisirea: *să ai, în suflet și trup, pornirea spre întreprinderi de laudă, inspirate din Învățăturile și Poruncile Domnului. Gândul să-ți fie faptă; fapta pildă, iar pilda, prilej de bucurie și de laudă...⁴*

Veșnică să-i fie pomenirea!

NOTE

1 *Un secol de amintiri din viața unui arhiepiscop*, interviu de Silviu Anton Lupu (13 iunie 2010) și publicat în *Dialoguri ortodoxe la început de mileniu*, București, Editura Trinitas, 2012, pp. 217-220.

2 Dinu Săraru, *Râmnicul meu*, Râmnicu Vâlcea, Editura Conphys, 2008, pp. 64-65.

3 † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Comori ale Ortodoxiei. Explorări teologice în spiritualitatea liturgică și filocalică*, Iași, Editura Trinitas, 2007, p. 122.

4 † Gherasim Cristea, *Istoria Eparhiei Râmnicului*, Râmnicu Vâlcea, Editura Conphys, 2009, p. 255.

Aspecte de la Simpozionul național „Generalul-adjutant Paul (Pavel) Teodorescu (1888-1981)-slujitor al neamului și ctitor al Bisericii”, organizat vineri, 28 iunie 2013, la Așezământul cultural „Sfantul Ierarh Calinic”, de către Arhiepiscopia Râmnicului, Universitatea „Ovidius”, Statul Major al Forțelor Aeriene, Statul Major al Forțelor Navale și Serviciul Istoric al Armatei

Aspecte de la ceremonialul militar și religios oficiat sâmbătă, 29 iunie 2013, la mormântul generalului-adjutant Paul Teodorescu din incinta cimitirului Mănăstirii dintr-un Lemn din Frâncești-Vâlcea

